

INSTITUTET
FÖR RÄTTSVETENSKAPLIG FORSKNING

[III]

LARS WELAMSON

OM
ANSLUTNINGSVAD
OCH
REFORMATIO IN PEJUS

STOCKHOLM

P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

EX LIBRIS

Knut Rodhe

Juridikbok.se

Denna digitala version av verket är nedladdad från juridikbok.se.

Den licens som tillämpas för de verk som finns på juridikbok.se är **Creative Commons CC BY-NC 4.0**. Licensvillkoren måste följas i sin helhet och dessa finner du här <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.sv>

Sammanfattningsvis innebär licensen följande:

Tillstånd för användaren att:

- Kopiera och vidare distribuera materialet oavsett medium eller format
- Bearbeta och bygga vidare på materialet

Villkoren för tillståndet är:

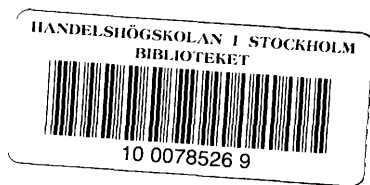
- Att användaren ger ett korrekt erkännande, anger en hyperlänk till licensen och anger om bearbetningar är gjorda av verket. Detta ska göras enligt god sed.
- Att användaren inte använder materialet för kommersiella ändamål.
- Att användaren inte tillämpar rättsliga begränsningar eller teknik som begränsar andras rätt att göra något som licensen tillåter.

Se även information på

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.sv>

INSTITUTET
FÖR RÄTTSVETENSKAPLIG FORSKNING

[III]

OM
ANSLUTNINGSVAD
OCH
REFORMATIO IN PEJUS

AV
LARS WELAMSON

STOCKHOLM
P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

FÖRORD

UNDER arbetet på föreliggande skrift har jag erhållit värdefullt bistånd av åtskilliga personer, till vilka jag härmed riktar ett varmt tack. Främst står jag i tacksamhetsskuld till professor Per Olof Ekelöf, under vars ordförandeskap vissa för arbetet betydelsefulla problem diskuterats vid det processrättsliga licentiatseminariet i Uppsala. Professor Ekelöf har i anslutning här till framfört synpunkter, som för mig varit av största värde. Vidare vill jag nämna bibliotekarien fil. kand. Gerd Bodman, som bistått mig med framskaffande av litteratur och granskning av litteraturförteckningen.

Av Institutet för rättsvetenskaplig forskning har jag erhållit bidrag till kostnaderna för arbetets utgivande. Härför ber jag få framföra mitt värdsamma tack.

Stockholm i maj 1953

Lars Welamson

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

<i>Inledning</i>	9
------------------------	---

<i>Kap. I. Begränsning till nackdel för vadesvarande av hovrättsens prövning</i>	12
--	----

Olika betydelser av förbud mot reformatio in pejus s. 12. I. Förbud mot ändring av helhetsresultatet till klagandens nackdel s. 13. II. Förbud mot prövning av icke fullföljd del av målet s. 17. Detta förbud icke undantagslöst i tvistemål enligt praxis före RB s. 21. Räckvidden av rättsfallen s. 25. III. Undersökning av de rättspolitiska skälen för förbud mot reformatio in pejus s. 31. Förhandlingsprincipen s. 34. Koncentrationsprincipen s. 40. Trygghetssynpunkten s. 44. IV. Spörsmål om bibehållande efter RB:s ikraftträdande av den i praxis medgivna möjligheten till kompensation utan fullföljd s. 50. V. Undantag från förbudet mot reformatio in pejus vid undanröjande och återförvisning s. 54. VI. Sammanfattning s. 56.

<i>Kap. II. Anslutningsvadets praktiska funktion</i>	59
--	----

I. Syftet att motverka fullföljd av part som är mest benägen att åtnöjas med underrättens dom men icke vågar lita på att motparten avstår från fullföljd s. 59. Syftet att avskräcka part från obefogat ändringssökande s. 62. Skäl till att anslutningsrätten gjorts accessorisk s. 63. Tillgodosende av önskemålet att hovrättens prövning resulterar i en såvitt möjligt materiellt riktig dom s. 64. II. Skäl till att anslutningsrätt saknas vid övriga rättsmedel. Besvär s. 64. Revisionsansökan s. 64.

Kap. III. Utländska motsvarigheter till anslutningsvad 71

Romersk rätt s. 71. Tyskland s. 72. Frankrike s. 75.
Schweiz s. 78. England s. 79. U.S.A. s. 80. Finland s. 80.
Norge s. 80. Danmark s. 81.

Kap. IV. Översikt över problemställningarna i svensk rätt 83*Kap. V. Vem är behörig att anföra anslutningsvad?* 86

Befogenhet för målsägande, som icke biträtt åtal i under-
rätten, att anföra anslutningsvad i ansvarsfrågan efter
fullföljd av den tilltalade i denna fråga s. 86. Befogenhet
för den som är berättigad till självständig intervention
men icke intervenerat i underrätten, att anföra anslut-
ningsvad s. 88. Tolkningen av rekvisitet motpart i fall,
där anslutningsvadet gäller annan del av målet än huvud-
vadet s. 90. Anslutningsrätt utesluten, då anslutnings-
vadekäranden icke äger föra talan i den med huvudvadet
avsedda delen s. 96. Spörsmålet huruvida för eventuell
anslutningsrätt i annan del bör krävas, att parten också
faktiskt för talan i den med huvudvadet avsedda delen
s. 96. Fullföljd av medpart berättigar icke till anslutnings-
vad s. 98. Sammanfattning s. 99.

*Kap. VI. Kan anslutningsvad avse annan del av målet än den
huvudvadet gäller?* 101

Skäl för anslutningsrätt i annan del s. 103. De processeko-
nomiska synpunkterna starkare ju mera de olika delarna
ha gemensamt ur utredningssynpunkt s. 105. Detta dock
icke tillräckligt skäl att begränsa anslutningsrätten till
konnexa delar eller att utesluta anslutningsrätt i annan
del, där den med huvudvadet avsedda delen kunnat av-
göras genom deldom s. 107. Skälen för anslutningsrätt
t. o. m. starkare än beträffande anslutning i samma del, då
det gäller olika kommensurabla yrkanden s. 110. Skäl *mot*
anslutningsrätt i annan del s. 119. Risk för illojalt utnytt-
jande i påtryckningssyfte s. 119. Störst i fråga om icke
kommensurabla yrkanden s. 120. Huvudvadekäranden

kan genom anslutningsvad i annan del försättas i principiellt samma läge som det, i vilket han genom sin egen fullföljd försatt motparten s. 122. Avvägning av de olika anförda synpunkterna s. 126. Betydelsen av partiell återkallelse av huvudvadet s. 129.

Kap. VII. Kan beslut jämföras med dom, såvitt gäller rätten till anslutningsvad? 131

I. Kan vadetalan mot beslut föranleda anslutningsvad mot samma beslut? s. 132. II. Kan vadetalan mot dom föranleda anslutningsvad mot beslut? s. 134. III. Kan vadetalan mot beslut föranleda anslutningsvad mot dom? s. 137.

Kap. VIII. Kan anslutningsvad riktas mot annan än vadekäranden? 142

Synpunkter vilka motivera, att anslutningsvad åtminstone i regel kan riktas endast mot den som själv väddat s. 143. Situationer i vilka undantag från huvudregeln kunna ifrågasättas s. 147. Frågan om rätt för tilltalad att fullfölja talan anslutningsvis beträffande honom ådömt ansvar, då endast målsäganden väddat i ordinär väg s. 147. Vissa likartade problem i brottmål s. 154. Anslutningsrätt i tvistemål, då någon väddat i egenskap av självständig intervenient eller medpart i fall som avses i 14: 8 st. 2 RB s. 156. Spörsmål om rätt till anslutning mot annan än vadekäranden i regressituationer s. 158. Sammanfattning s. 165.

Kap. IX. När bör vadetalan uppfattas såsom anslutningsvad? 168

Kap. X. Vilken instans har att pröva spörsmål om anslutningsvad? 171

Tolkning av uttrycken »tid» och »sätt» för fullföljd i 50: 3 och 51: 3 RB s. 171. De rättspolitiska skälen för funktionsdelningen s. 172. Underrättens prövning i princip begrän-

sad till spörsmålen, om anslutningsvadet bör avvisas på den grund, att rättsmedlet är besvär, eller därför att vadeinlagen ingivits mer än en vecka efter den ordinära fullföljdstidens utgång s. 175. Underrätten bör tillika äga pröva den förutsättning för anslutningsvad, som består i att den ena parten vädjat enligt 50: 1 eller 51: 1 RB s. 175.

Kap. XI. Om rättegångskostnad vid anslutningsvad 179

Skyldighet att ersätta kostnad för anslutningsvad, då detta förfaller, emedan huvudvadet återkallas eller eljest förfaller s. 179. Kostnadsfrågan vid fastställelse av underrättens dom s. 183.

Kap. XII. Några synpunkter de lege ferenda 187

Kan anslutningsrättens processekonomiska syfte tillgodoses på ett sätt, som minskar nu föreliggande tillämpningsproblem? s. 187. Avskaffande av såväl förbudet mot reformatio in pejus som anslutningsrätten ingen ändamålsenlig utväg s. 187. Tänkbara reformer av mindre räckvidd s. 190. Avskaffande av anslutningsrätt för åklagare s. 190. Införande av anslutningsrätt i revisionsmål s. 194. Möjlighet att utvidga vadetalan till del av målet, som avses med anslutningsvad s. 195.

Citerad litteratur 197

Förkortningar 202

Citerade svenska rättsfall 203

INLEDNING

ME^D RB:s stadganden om s. k. anslutningsvad har man i svensk rätt introducerat ett i utländska rättsordningar vanligt institut, som tidigare saknat motsvarighet i vår processlagstiftning. Bestämmelserna om anslutningsvad återfinnas, såvitt gäller tvistemål, i 50: 2 RB. Lagrummet har följande lydelse:

»Har ena parten enligt 1 § väddat mot underrätts dom, äge även motparten, ehuru han ej iakttagit vad i nämnda paragraf sägs, föra talan mot domen; dock åligge honom att inom en vecka från den dag, då tiden för fullföljd av vadet utgick, till underrätten inkomma med vadeinlaga.

Aterkallas eller förfaller eljest den första vadetalan, är ock den senare vadetalan förfallen.»

För brottmål givas i 51: 2 RB motsvarande bestämmelser med den enda skillnaden, att här talas om vadetiden i stället för tiden för fullföljd av vadet. Denna skillnad betingas av att vadeanmälan icke erfordras i brottmål.

En jämförelse mellan å ena sidan 50: 2 och 51: 2 RB samt å andra sidan 50: 1 och 51: 1 RB ger vid handen, att anslutningsvad med avseende å tid och sätt för fullföljd skiljer sig från ordinärt vad genom att fristen för ingivande av vadeinlaga är en vecka längre än vid ordinärt vad samt i tvistemål därjämte genom att vadeanmälan icke erfordras.

I revisions- och besvärsmål saknas möjlighet att fullfölja talan anslutningsvis.

En första blick på stadgandena om anslutningsvad kan måhända ingiva uppfattningen, att de icke gärna kunna föranleda några nämnvärda tillämpningssvårigheter. En sådan uppfattning motsäges icke av förarbetena till RB, vilka frånsatt uttalanden angående bestämmelsernas funktion giva endast ringa ledning för deras tillämpning i olika situationer. Redan erfarenheterna från den förhållandevis korta tid, som förflutit efter RB:s ikraftträdande, visa emellertid, att stundom relativt vansk-

liga problem angående tolkningen av ifrågavarande bestämmelser kunna uppkomma. Åtskilliga av dessa problem torde vara av icke ringa intresse ur lagtolkningssynpunkt. Då anslutningsvad synes ha kommit till vidsträckt användning i praktiken, torde de också vara praktiskt betydelsefulla. Nu angivna förhållanden ha synts motivera en ingående undersökning av reglerna om anslutningsvad, oaktat detta institut åtminstone vid första påseende kan synas intaga en föga central position bland reglerna rörande rättsmedelsförfarandet.

En granskning av de olika problem, som möta vid tillämpning av stadgandena om anslutningsvad, torde böra ske med utgångspunkt från de praktiska syften institutet avser att tjäna. Innan dessa rättspolitiska synpunkter behandlas, synes det emellertid önskvärt att klarlägga det område, inom vilket anslutningsvad kan tänkas fylla någon funktion. Uppenbart är, att något behov av anslutningsvad icke kan föreligga, i den mån vadesvarande kan uppnå ett av honom önskat resultat i hovrätten utan att själv ha vädjat mot domen. Det gäller alltså att först och främst söka fastställa, i vilken utsträckning hovrätts prövning av dit fullföljt mål är begränsad till nackdel för vadesvaranden. Undersökningen kommer därmed att till en början inriktas på det regelkomplex, som brukar betecknas förbudet mot reformatio in pejus. Avsikten är icke att företaga en uttömmande utredning av detta regelkomplex. Sålunda kommer en kasuistisk undersökning av frågan, vilka ändringar som kunna anses vara till klagandens nackdel, icke att företagas. Denna tidigare särskilt i brottmål betydelsefulla frågeställning har f. ö. genom RB:s stadganden erhållit en synnerligen begränsad räckvidd. Redan för att nå fram till en principiell gränslinje för hovrättens prövningsbefogenhet i förevarande hänseende och därmed en nöjaktig bakgrund till behandlingen av reglerna om anslutningsvad visar det sig emellertid nödvändigt att tämligen ingående granska reglerna om reformatio in pejus. En undersökning av den rättspolitiska grundvalen för förbudet mot reformatio in pejus är f. ö. med hänsyn till det nära sambandet mellan detta förbud och reglerna om anslutningsvad påkallad även för förståelsen av sistnämnda regler. Den förhållandevis centrala

position i framställningen, som förbudet mot reformatio in pejus sålunda nödvändigtvis kommer att intaga, har motiverat titeln till föreliggande arbete, ehuru dess primära syfte är att analysera reglerna om anslutningsvad.

Sedan i kapitel I såvitt möjligt klarlagts inom vilket område anslutningsvad kan fylla någon funktion, blir uppgiften i kapitel II att närmare undersöka, vilka praktiska hänsyn reglerna om anslutningsvad åsyfta att tillgodose inom ifrågavarande område. I anslutning härtill skall företagas en granskning av skälen till att anslutningsrätt saknas i revisions- och besvärsförfarandet. I kapitel III gives en kortfattad redogörelse för utländska motsvarigheter till anslutningsvad. Framställningen övergår därefter till en undersökning av olika problem vid tillämpning av stadgandena om anslutningsvad. I en särskild översikt över problemställningarna (kapitel IV) redogöres därvid först för planläggningen av den fortsatta framställningen.

FÖRSTA KAPITLET

BEGRÄNSNING TILL NACKDEL FÖR VADESVARANDE AV HOVRÄTTENS PRÖVNING

I DEN mån för överinstansens prövning av dit fullföljt mål gäller en begränsning, föranledd av det förhållandet, att det endast är den ena parten som — överhuvud eller i visst hänseende — fullföljt talan mot den lägre instansens dom, brukar man som nämnts tala om ett *förbud mot reformatio in pejus*. Innebörden av detta förbud anges vanligen så, att parts fullföljd av talan icke får föranleda en ändring av den överklagade domen till hans nackdel.¹ En sådan definition av termen visar sig emellertid vid närmare betraktande icke fullt entydig. För att såvitt möjligt undvika oklarhet skall här till en början angivas, vilka olika regelalternativ som kunna åsyftas med det ifrågasvarande uttryckssättet.

Man kan först tänka sig två alternativ med avseende på vad som åsyftas med ändring i detta sammanhang. Det ena är, att man avser allenast en *ändring av helhetsresultatet*. Reformatio in pejus föreligger då endast om domen ändrats på så sätt, att det ur klagandens synpunkt² varit fördelaktigare, att det fått förbliva vid det resultat den överklagade domen innehöll. Det andra alternativet, som aktualiseras för den händelse flera ändringar i den överklagade domen komma i betraktande, är att man med ändring menar *varje* sådan *ändring betraktad för sig*. Reformatio in pejus föreligger då så snart i domen vidtagits någon ändring i för klaganden oförmånlig riktning, även om han — i betraktande av samtidigt företagen ändring i för honom

¹ Se t. ex. HASSLER s. 374 och KALLENBERG s. 177.

² För enkelhetens skull utgå vi i det följande, där annat icke angives, från att domen överklagats av allenast ena parten.

förmånlig riktning — på det hela taget icke blivit enligt överinstansens dom sämre ställd utan kanske t. o. m. uppnått ett bättre resultat än enligt underrättens dom.³

Förbudet mot reformatio in pejus kan också uppfattas på två olika sätt med hänsyn till förutsättningarna för ändring till klagandens nackdel. Man kan därmed avse allenast, att ändring till det sämre *icke* får företagas *utan* att *yrkande* omdenaktuella ändringen framställts av klagandens motpart. Man kan emellertid också mena, att *icke ens på yrkande* av klagandens motpart ändring till klagandens nackdel får företagas. Enligt sistnämnda alternativ förutsätter alltså sådan ändring yrkande av motparten genom fullföljd av talan.

Under uttrycket förbud mot reformatio in pejus inbegripes i det följande, där annat icke angives, samtliga i det föregående angivna regelalternativ. I erforderlig utsträckning skall emellertid en mera preciserad terminologi användas. Uppgiften blir nu närmast att undersöka, i vad mån förbud mot reformatio in pejus gäller enligt svensk rätt.

I. ÄRB innehöll intet stadgande om förbud mot reformatio in pejus. Det är dock ställt utom tvivel, att ett förbud mot reformatio in pejus i den meningen, att *helhetsresultatet* icke kan ändras till nackdel för ensam klagande part ens på därom framställt yrkande av motparten, i princip gällde före RB:s ikraftträdande med avseende å såväl tvistemål som brottmål.⁴

Med avseende å frågor om ansvar i *brottmål* upptager RB ett lagrum, som kan sägas klart, om än med betydande modifierationer, lagfästa förbudet mot ändring av helhetsresultatet till klagandens nackdel. Det avsedda stadgandet är 51: 25 RB, som har följande lydelse:

³ Jfr t. ex. SCHULTZENSTEIN s. 4 och PLISCHKE s. IX.

⁴ Se härom beträffande tvistemål t. ex. KALLENBERG s. 177 ff. och i fråga om brottmål ENGSTRÖMER I s. 20 ff. En översikt över förbudets uppkomst och utveckling i svensk straffprocessrätt har företagits av ENGSTRÖMER, I s. 14 ff. Se ock PALMGREN, s. 14 ff., vilkens kortfattade uttalanden angående förbudets förhistoria beröra jämväl civilprocessen. En närmare undersökning av den historiska utvecklingen i tvistemål synes i detta sammanhang icke erforderlig.

»Ej må hovrätten i anledning av den tilltalades talan eller talan, som av åklagare föres till hans förmån, döma till straff, som är att anse såsom svårare än det, vartill underrätten dömt. Har den tilltalade av underrätten dömts till frihetsstraff, äge hovrätten döma till ungdomsfängelse eller förvaring eller internering i säkerhetsanstalt eller annan skyddsåtgärd eller förordna om villkorligt anstånd med straffs ådömande. Har underrätten dömt till ungdomsfängelse eller skyddsåtgärd eller meddelat förordnande, som nu sagts, äge hovrätten döma till annan påföljd. Är hovrätten beträffande frågan, huruvida den tilltalade på grund av sin sinnesbeskaffenhet är fri från straff, av annan mening än underrätten, äge hovrätten göra den ändring i domen, som föranledes därav.»⁵

I första punkten av stadgandet utsäges sålunda, att ett förbud mot reformatio in pejus, såvitt avser helhetsresultatet i fråga om rättsföljden, i princip gäller i brottmål *till förmån för den tilltalade*. Föreskrifterna i punkterna 2—4 kunna visserligen icke sällan föranleda, att en tilltalad i anledning av sitt eget överklagande ådömes en reaktion, vilken av honom uppfattas och måhända även för en utomstående betraktare framstår såsom svårare än den av underrätten ådömda. De ha emellertid sin grund väsentligen däri, att vissa reaktioner med hänsyn till svårhetsgraden äro inkommensurabla.⁶ Motsättningsvis lär av stadgandet kunna slutas, att något motsvarande förbud icke gäller till nackdel för tilltalad i fråga om ansvar. Har åklagare eller målsägande klagat med yrkande om straffskärpning, kan sålunda hovrättens prövning, oaktat den tilltalade icke vädjat, resultera i straffflindring eller t. o. m. frikännande för den ifrågasvarande gärningen.⁷

Enligt för brottmålsförfarandet grundläggande regler skall domstolen städse ex officio tillse, att ansvar icke ådömes, då någon förutsättning därför brister, samt är beträffande rättsföljden i princip obunden av parts yrkande. Det kan med hänsyn här till icke råda något tvivel om att sist angivna regler gälla

⁵ Enligt 55:15 RB äger stadgandet motsvarande tillämpning i revisionsmål. Jämväl de övriga regler om begränsningen av hovrätts prövning som i det följande komma att behandlas, äga motsvarande tillämpning med avseende å HD, ehuru framställningen omedelbart tager sikte endast på hovrätt.

⁶ Jfr t. ex. GÄRDE s. 798.

⁷ Se t. ex. PLB s. 538 och GÄRDE s. 798 samt i praxis SvJT 1949 s. 356.

oberoende av vad tilltalad i egenskap av vadesvarande må ha yrkat. Det är också utan vidare klart, att det för förbudet mot ändring till nackdel för tilltalad enligt 51:25 RB är likgiltigt, huruvida åklagare eller målsägande i egenskap av vadesvarande påyrkat sådan ändring eller icke. Endast i den mån sådant yrkande framställts genom fullföljd av talan skall det tillerkännas beaktande.

Domstolens principiella obundenhet av parts yrkande i fråga om rättsföljden, varom nyss talats, medför å andra sidan, i betraktande tillika av det straffrättsliga reaktionssystemets differentiering, att det i och för sig kan vara vanskligt att avgöra, huruvida en ifrågasatt ändring är till den tilltalades nackdel eller icke, vilket då talan fullföljts av den tilltalade eller av åklagare till hans förmån är i princip avgörande för frågan om ändringens tillåtlighet. Flertalet av dessa svårigheter ha emellertid numera eliminerats genom föreskrifterna i 51:25 RB. Vissa ingalunda lättlösta problem härvidlag kunna visserligen alltjämt uppkomma, men de synas knappast ha sådan räckvidd, att de i detta sammanhang påkalla utredning.⁸

Frågan om *reformatio in pejus* i brottmål hänför sig, såsom särskilt framhållits av ENGSTRÖMER, icke enbart till en förändring av rättsföljden. Den hänför sig också till möjligheten av en för den klagande ofördelaktigare subsumtion av gärningen liksom till frågan om vad som är styrkt i målet. I den mån dessa frågor isoleras från frågan om den straffrättsliga reaktionen, ha de emellertid en förhållandevis ringa betydelse. Även dessa spörsmål skola därför här lämnas å sido.⁹

Med avseende å *twistemål* finnes ingen lagregel, som direkt motsvarar 51:25 RB. I förarbetena till RB hänvisas emellertid till 17:3 RB, vari utsäges, att dom ej må givas över annat eller mera än vad part i behörig ordning yrkat. Av denna regel följer enligt PLB, att hovrätten icke kan, då allenast ena parten fullföljer talan mot underrättens dom, ändra denna till nackdel

⁸ Se t. ex. SvJT 1945 rf. s. 70 och 1950 s. 126. Jfr t. ex. TIRKKONEN s. 298 f.

⁹ Jfr t. ex. ENGSTRÖMER I s. 3 ff., TIRKKONEN s. 396 f. och LASSEN i SvJT 1950 s. 618. Frågan om möjligheten att pröva annan gärning än som avses med fullföljden skall däremot behandlas nedan under II.

för den klagande parten.¹⁰ EKELÖF har emellertid framhållit, att av ifrågavarande lagregel icke följer annat än att vadekäranden icke kan tilldömas annat eller mera än vad han i hovrätten yrkat och icke heller mindre än vadesvaranden medgivit, medan förbudet mot reformatio in pejus medför, att det enda yrkande vadesvaranden kan framställa är, att underrättens dom måtte fastställas.¹¹

17: 3 RB utsäger uttryckligen, att part icke kan tillerkännas annat eller mera än han överhuvud yrkat. Tillika uttalas, att endast ett »i behörig ordning» framställt yrkande kommer i betraktande. Under vilka förutsättningar ett yrkande är framställt i behörig ordning framgår emellertid icke av 17: 3 RB. Såvitt gäller vadekärande kan av 50: 1, 13: 3 och 50: 25 RB utläsas, att endast yrkande som framställts i vadeinlagan eller som utgör tillåten taleändring i hovrätten är framställt i behörig ordning.

I fråga om vadesvarande finnes ingen bestämmelse, som uttryckligen fastslår, vilka yrkanden som kunna beaktas i hovrätten.¹² Att yrkande, som vadesvaranden framställt *endast* i underrätten, icke kan beaktas i den mån det därstädes icke vunnit gillande, torde visserligen kunna sägas följa redan av 17: 3 RB genom en föga invecklad tolkningsoperation. Såsom senare skall närmare påvisas, synes det nämligen klart, att ett krav på yrkande härvidlag i hovrätten kan motiveras av de med förhandlingsprincipen sammanhängande ändamålssynpunkter, som föranleda, att ett yrkande överhuvud måste föreligga.¹³ Frågan, huruvida ett av vadesvaranden i hovrätten formlost

¹⁰ PLB s. 524. Jfr GÄRDE s. 739. Se även HASSLER s. 374.

¹¹ EKELÖF, III s. 28 f.

¹² Från den i 50:25 RB intagna regeln om först i hovrätten framställt kvittningsyrkande kan i detta sammanhang bortses.

¹³ Se härom nedan s. 34 ff. (Beträffande användningen av termen förhandlingsprincipen må hänvisas till EKELÖF, I s. 11 ff., särskilt s. 13.) Däremot lär det för fastställelse av underrättens dom icke vara erforderligt, att vadesvaranden framställt yrkande härom i hovrätten. Har denne överhuvud icke yttrat sig i hovrätten, presumeras han — om man vill uttrycka saken så — begära fastställelse av domen. Skälet härtill får anses vara, att part i den mån han vunnit i underrätten, icke skall behöva obetingat medverka aktivt i en av motparten föranledd hovrättsprocess.

framställt yrkande är tillkommet i behörig ordning enligt 17: 3 RB, synes däremot icke kunna besvaras med ledning av allenast detta lagrum. De ändamålssynpunkter, som påkalla, att ett yrkande överhuvud erfordras, synas icke möjliggöra någon slutsats beträffande ordningen för framställande av yrkande i hovrätten. Möjligen kan man emellertid just av stadgandet om anslutningsvad i 50: 2 RB motsättningsvis sluta, att ett yrkande om ändring av helhetsresultatet till vadesvarandens fördel, vilket icke framställts genom anslutningsvad, skall lämnas utan avseende, om man nämligen kan utgå från att stadgandet eljest skulle sakna existensberättigande.¹⁴ Regeln skulle alltså bekräftas av dess undantag.

I vad mån av den ena eller den andra lagregeln kan mer eller mindre omedelbart utläsas eller tolkningsvis fastslås, att ett förbud mot reformatio in pejus gäller i den meningen, att helhetsresultatet icke får ändras till nackdel för vadekäranden ens om vadesvaranden i sådan egenskap framställer yrkande därom, är nu ett spørsmål av i och för sig underordnad betydelse. Man torde under alla omständigheter kunna utgå från att ett sådant förbud gäller. Till det ovan antydda spørsmålet om den rättspolitiska grundvalen för detta förbud få vi anledning att i det följande återkomma.¹⁵

II. För att erhålla en tillräcklig bakgrund till en analys av stadgandena om anslutningsvad är det nödvändigt att beröra ett annat, ehuru med det förut behandlade intimt förbundet spørsmål, nämligen frågan, i vad mån hovrättens prövning är begränsad till den *del av målet*, som vadekärandens fullföljda talan avser.¹⁶

¹⁴ Detta kan emellertid icke a priori tagas för givet. Det vore i och för sig möjligt, att anslutningsvad icke vore utan vidare erforderligt för en ändring till klagandens nackdel men däremot för prövning av annan del av målet än den vadekärandens fullföljda talan avsåge. Hur härmed förhåller sig, blir den följande framställningens sak att påvisa.

¹⁵ Se nedan s. 31 ff.

¹⁶ Uttrycket mål användes här och i det följande icke i den snävare innebörd det har i exempelvis 14 kap. RB utan såsom synonym till rättegång. Med del av målet avses en uppdelning som icke är enbart kvantitativ men som å andra sidan icke nödvändigtvis behöver sammanfalla med gränslinjen mellan flera mål i detta uttrycks nyss anförda snävare betydelse.

Innan vi ingå på en undersökning av hur härmed förhåller sig enligt gällande rätt, synes det lämpligt att utreda vilken betydelse ur synpunkten av det resultat vadesvaranden kan uppnå som en dylik begränsning får vid sidan av förbudet mot reformatio in pejus med avseende å helhetsresultatet.

Tydligt är, att begränsningen i fråga först och främst får självständig betydelse till nackdel för vadesvarande i den mån ett förbud mot reformatio in pejus av sistnämnda innebörd icke gäller. Så är förhållandet i fråga om ansvar, då tilltalad är vadesvarande. Han kan då väl erhålla en ändring till sin förmån i fråga om gärning, beträffande vilken motparten fullföljt talan, men han kan icke vare sig frikännas eller erhålla straffflindring med avseende å gärning, vilken icke inbegripes i motpartens fullföljda talan.¹⁷

I den mån förbudet mot reformatio in pejus med avseende å helhetsresultatet gäller i brottmål, får den ifrågavarande begränsningen vidare betydelse därigenom, att den utesluter en ändring till nackdel för klaganden med avseende å gärning, varom talan icke fullföljts, även i fall där — i betraktande av att den fullföljda talan bifalles — helhetsresultatet icke därigenom skulle bli för klaganden oförmånligare än under rättens dom. Tilltalad, som ensam väddat, kan sålunda enligt en sådan begränsning icke i hovrätten dömas eller erhålla strängare straff för en gärning, som icke avses i vadeinlagen, även om han samtidigt frikännes eller erhåller straffflindring för den gärning, beträffande vilken han fullföljt talan, och helhetsresultatet härigenom icke skulle bli oförmånligare för honom. Naturligtvis innebär den ifrågavarande grundsatsen också, att bifall till ett i och för sig motiverat ändringssökande icke får utebli på den grund, att resultatet i underrättens dom blivit i motsvarande mån alltför fördelaktigt för vadekäranden i fråga om annan gärning än den som avses med fullföljden.

I tvistemål innebär en motsvarande begränsning till nackdel för vadesvaranden, att klaganden icke kan fränkännas vad han

¹⁷ En sak för sig är, att straffmätningen i viss mån måste kunna omprövas, då hovrätten har att utsätta gemensamt straff för de olika gärningarna.

i hovrätten yrkat på den grund, att han antages ha i en icke fullföljd del av målet gjort en motsvarande oförtjänt vinst. Befinnes yrkandet i och för sig välgrundat, skall det bifallas. Begränsningen innebär också, att effekten härav icke kan neutraliseras av att hovrätten ogillar annat likvärdigt yrkande, varom talan icke fullföljts. Vadesvaranden kan m. a. o. — för att begagna ett från skadeståndsrätten lånat uttryckssätt — icke uppnå en *compensatio lucri cum damno*.

En dylik begränsning kan såsom komplement till förbudet mot ändring av helhetsresultatet till klagandens nackdel i tvistemål synas medföra den beaktansvärda fördelen, att den i hög grad underlättar tillämpningen av nämnda förbud. Den eliminerar för domstolen problemet att söka bedöma, i vad mån helhetsresultatet kan bli bättre eller sämre för klaganden, om ändring sker till hans fördel i fråga om viss rättsföljd och till hans nackdel beträffande rättsföljd av annat slag.¹⁸ Måhända skulle man emellertid, om den ifrågavarande begränsningen antoges icke gälla, likväl anse förbudet mot *reformatio in pejus* lägga hinder i vägen mot en *compensatio lucri cum damno* med avseende på inkommensurabla rättsföljder. Mot bakgrunden av detta antagande får prövningens begränsning till den fullföljda delen av målet ur vadesvarandens synpunkt självständig betydelse väsentligen i fråga om flera betalningsyrkanden, då underrättens dom gått kårandenemot beträffande ett sådant men utfallit till hans förmån beträffande ett annat. Kåranden har exempelvis framställt två betalningsyrkanden, av vilka det ena bifallits och det andra ogillats, och svaranden överklagar i fråga om förstnämnda yrkande eller kåranden överklagar beträffande sistnämnda yrkande. Situationen är i princip densamma vid genkåromål liksom vid kvittning, då underrättsdomen innebär godkännande, helt eller delvis, av både huvudfordran och motfordran, och endast ena parten fullföljer talan mot domen,

¹⁸ Med hänsyn till domstolens principiella bundenhet i tvistemål vid parts yrkande synes i övrigt förbudet mot ändring av helhetsresultatet till klagandens nackdel icke särdeles ofta erbjuda mera avsevärda tillämpningssvårigheter. Se dock t. ex. NJA 1940 s. 724. Jfr angående ett i viss mån likartat spörsmål NJA 1939 s. 620.

i vad den gått honom emot.¹⁹ Att domstolen i dessa fall icke kan, samtidigt som den ogillar vadekärandens yrkande, ändra domen till hans nackdel i fråga om det icke fullföljda yrkandet, följer av förbudet mot reformatio in pejus med avseende på helhetsresultatet. Detsamma gäller vid bifall till vadekärandens ändringssökande med avseende på en ändring till hans nackdel i fråga om större belopp i icke fullföljd del av målet. Den nu ifrågavarande begränsningen innebär härutöver, att domstolen icke vid bifall, helt eller delvis, av ändringssökandet, äger ändra domen till klagandens nackdel i annan del ens inom ramen för det belopp klaganden tillerkännes i den fullföljda delen.

I vad mån kan då en dylik begränsning av hovrättens prövning antagas gälla i svensk rätt?

Såvitt gäller *brottmål* uttalas i förarbetena till RB, att hovrätten ej bör kunna döma över annan gärning än den som avses i den fullföljda talan. Detta anses följa redanavstadgandet i 30: 3 RB — enligt vilket dom ej må avse annan gärning än den, för vilken talan om ansvar i behörig ordning förts — sammanställt med 51: 24 RB, som förbjuder ändring av vadetalan till att avse annan gärning än den, som angivits i vadeinlagen.²⁰ Såvitt gäller ändring till vadekärandens förmån torde den ifrågavarande begränsningen omedelbart framgå av nämnda lagrum. Att en motsvarande begränsning gäller till nackdel för vadesvaranden kan väl däremot knappast anses omedelbart framgå av lagtexten.²¹ Dess giltighet är emellertid otvivelaktig. Den har också iakttagits i praxis före RB:s ikraftträdande.²² Huruvida vadesvarande framställt yrkande om ändring i domen

¹⁹ Detsamma gäller naturligen även då den ena fordringen godkänts helt och den andra endast delvis liksom vid genkärsmål då båda fordringarna underkänts helt.

²⁰ PLB s. 538. Jfr GÄRDE s. 797.

²¹ Jfr OLIVECRONA, Straffprocessen s. 180.

²² Se NJA 1945 s. 173. En i viss mån annan sak är, att överinstansen icke anses nödsakad att nedsätta gemensamt straff, då den frikänner den tilltalade för någon av de gärningar det gemensamma straffet enligt den lägre instansens dom avsåg. Se t. ex. NJA 1952 s. 400. Detta torde vara en nödvändig konsekvens av reglerna om gemensamt straff, som icke tillåta ett bedömande av vad som skall anses ha belöpt på den ena eller den andra gärningen. Jfr däremot TIRKKONEN s. 299.

i annan del än vadekärandens fullföljda talan avser, är härvidlag likgiltigt.

I fråga om *tvistemål* framgår av 17:3, sammanställd med 50:25 RB, som förbjuder ändring av vadetalan till att avse annan del av underrättens dom än den som uppgivits i vadeinlagen, att domstolen icke får till vadekärandens förmån ändra domen i icke fullföljd del av målet. Såvitt gäller ändring till vadesvarandens förmån synes en motsvarande begränsning liksom i brottmål icke kunna anses *expressis verbis* uttalad i lagtexten. Att en dylik begränsning av hovrättens prövning skall gälla även i *tvistemål* har emellertid klart förutsatts vid förarbetena till RB.²³

Den nämnda begränsningen har emellertid icke genomförts undantagslöst till nackdel för vadesvarande i praxis före RB:s ikraftträdande. Följande rättsfall äro härutinnan av särskilt intresse.

I *NJA 1919 s. 508* hade en arrendator av kronoegendom mot kronan framställt åtskilliga skadeståndsyrkanden i anledning av att vissa byggnader på den arrenderade egendomen nedbrunnit. I hovrätten blevo arrendatorns anspråk delvis bifallna och delvis ogillade. Sedan arrendatorn ensam sökt revision med yrkande om bifall till sin talan i alla delar, blev i HD ett av de i hovrätten bifallna yrkandena ogillat, ehuru med hänsyn till HD:s bedömande av målet i fullföljda delar summan av vad hovrätten tilldömt arrendatorn ej kom att minskas i HD. Sist anförda förhållande har särskilt framhållits i rättsfallets rubrik. Anmärkas må, att referatet icke upplyser om vad kronan anförde i HD. Av akten i målet framgår, att kronan därstädes endast bestred arrendatorns ändringsyrkanden och hemställde om fastställelse av hovrättens dom.

I *SvJT 1928 rf. s. 38* hade käranden framställt tre olika betalningsyrkanden på grund av visst leveransavtal. Av dessa yrkanden godkändes i underrätten två, av vilka det ena medgivits av svaranden. Ett av denne framställt kvittningsyrkande, grundande sig på fel i

²³ Se t. ex. PLB s. 524: »Då vadeinlagen skall vara grundläggande för rättegången i hovrätten och även avgörande för i vilken del underrättens dom vunnit laga kraft, bör vadekäranden icke äga rätt att ändra sin talan till att avse annan del av underrättens dom än i vadeinlagen angivits.» Vadeinlagen blir ju icke helt avgörande för frågan, i vilken del underrättsdomen vunnit laga kraft, med mindre även en prövning till vadesvarandens förmån av annan del av målet än den i vadeinlagen avsedda är utesluten.

vissa av de levererade varorna och på dröjsmål med leveransen, vilket uppgick till en del av det godkända beloppet, ansågs likaledes vara befogat. Den överskjutande delen av vad käranden fordrat utdömdes. I hovrätten klagade endast svaranden med yrkande att det godkända, icke medgivna betalningsyrkandet måtte ogillas. Käranden bestred ändring. Hovrätten biföll den fullföljda talan, och då motfordringen härigenom kom att överstiga det kvarstående godkända beloppet, blev kärandens talan ogillad. Hovrätten ingick emellertid i prövning av riktigheten av såväl det i underrätten ogillade yrkandet som klagandens i underrätten godkända motfordran.

Annorlunda utföll bedömandet i *SvJT 1919 rf. s. 47*. Käranden hade yrkat att av svaranden utfå ersättning för visst emballage. Svaranden hade invänt, att han dels återställt en del av ifrågavarande emballage, dels ock ägde kvittningsskilling motfordran, överstigande det av käranden fordrade beloppet. Denna motfordran avsåg hyra för förvaring av emballaget. Underrätten fann kärandens fordran i och för sig äga fog men godkände kvittningsinvändningen och ogillade käromålet. Käranden fullföljde ensam talan i hovrätten. Svaranden bestred ändringssökandet, därvid han bl. a. vidhöll, att han återställt en del av emballaget. Hovrätten, som ogillade kvittningsinvändningen, uttalade, att underrättens avgörande vunnit laga kraft, i vad därigenom kärandens fordran godkänts. (En ledamot av hovrätten var i sistnämnda hänseende av annan mening och fann vid prövning av denna fordran skäl att endast delvis bifalla densamma.)

I *NJA 1944 s. 356 IV* hade fideikommissarie anförut besvär över två hovrättsutslag angående arvsskatt för fideikommitterad fast egendom. HD fann arvsskatten ha bestämts till lägre belopp än som rätteligen bort utgå men gjorde på fideikommissariens talan ej ändring i utslagen. Vid samtidig prövning av besvär, som den avlidne fideikommissariens dödsbo anförut över hovrättens utslag i mål angående arvsskatt å annan den avlidnes egendom, fann HD arvsskatten å fideikommissariens andel i denna egendom ha av hovrätten bestämts till högre belopp än det, som rätteligen bort utgå. Skiljaktigheten mellan hovrätten och HD i nämnda fråga hänförde sig till ett utav den avlidne fideikommissarien gjort testamentariskt förordnande om rätt för fideikommissarien att för visst pris »friköpa sig från fardagsåret». Det var i det rättsliga bedömandet av samma förordnande som HD funnit arvsskatten enligt de båda förstnämnda hovrättsutslagen ha bestämts för lågt. Med hänsyn till sambandet mellan de olika arvsskattefrågorna ansågs nu nedsättning i den av hovrätten för sagda andel bestämda arvsskatten icke böra äga rum. (I förstnämnda båda utslag hade arvsskatt uttagits med c:a 96000 kr. för litet, i sistnämnda utslag med ungefär 24000 kr. för mycket.)

I *NJA 1922 s. 79* hade arrendator av kronoegendom utan domänstyrelsens tillstånd för viss del av arrendetiden upplåtit »hela förvaltningen av arrenderätten» åt X på villkor bl. a., att viss del av fastighetens mjölkavkastning skulle tillkomma arrendatorn. Avtalet ansågs innefatta obehörig sublokation, till följd varav arrendatorn av domänstyrelsen skildes från arrenderätten och X nödgades före den avtalade sublokationstidens utgång frånträda fastigheten. Efter stämning å X yrkade sedermera arrendatorn, att som X försummat att avlämna viss kvantitet mjölk, som tillkommit arrendatorn, X måtte förpliktas att till arrendatorn utgiva ersättning för mjölkens värde med visst belopp. X genstämde arrendatorn med yrkande om skadestånd för det han nödgats frånträda fastigheten före den avtalade sublokationstidens utgång.

Underrätten biföll såväl huvudkäromål som genkärsmål och utdömde överskjutande belopp av huvudfordringen. Endast arrendatorn väjdade mot avgörandet. Hovrätten underkände genfordringen och utdömde huvudfordringen i dess helhet efter att ha ingått i saklig prövning av densamma. Mot hovrättens dom fullföljdes talan endast av X med yrkande att underrättens utslag måtte fastställas. NRev. hemställde om fastställelse av hovrättens domslut, enär genfordringen saknade fog och huvudfordringen godkänts genom underrättens i denna del ej överklagade utslag. HD fastställde hovrättens domslut men ingick i saklig prövning även av huvudfordringen.

I *NJA 1933 s. 71* hade två personer anhängiggjort klandertalan mot en redovisningsräkning, avseende ett stort antal punkter i denna. Kärandenans talan bifölls i vissa punkter och ogillades i andra enligt underrättens utslag. I en punkt, betecknad nr 254, bifölls deras talan med viss mindre modifikation. Å ömse sidor fullföljdes talan till hovrätten. Kärandena yrkade därvid bl. a. bifall till sin talan i dess helhet, såvitt avsåg punkt 254. Svaranden, som framställde en mängd ändringsyrkanden, yttrade däremot intet om punkt 254. Yrkandet beträffande ifrågavarande punkt avsåg i dess helhet 15743 kr., medan kärandena härav i underrätten tillerkänts 15473 kr. Hovrätten biföll ändringsyrkandet beträffande punkt 254. Hovrättens dom i dess helhet innebar en framgång för kärandena i jämförelse med underrättens avgörande, uppgående till 28024 kr. Samtliga parter sökte revision, därvid svaranden hemställde, att HD måtte ogilla motparternas under punkt 254 framställda yrkande. Dessa bestredo, att ifrågavarande av svaranden framställda yrkande finge upptagas till prövning, enär underrättens utslag därutinnan vunnit laga kraft. På hemställan av NRev. blev emellertid kärandenans under punkt 254 framställda yrkande av HD prövat och ogillat.

Samtliga nu redovisade rättsfall — med undantag för SvJT

1919 rf. s. 47 — torde utvisa, att en prövning till fördel för vadesvarande av icke fullföljd del av målet ansetts icke obetingat utesluten. Förbudet mot reformatio in pejus har visserligen genomgående respekterats i så måtto, att klagande part icke i anledning av sin egen talan blivit sämre ställd än om han avhållit sig från fullföljd. Detta förhållande har särskilt framhållits i rubriken i NJA 1919 s. 508. I sistnämnda fall neutraliserades däremot en framgång för klaganden i fullföljd del av målet i viss mån genom ogillande av ett yrkande, varom talan icke fullföljts. I NJA 1933 s. 71 skedde en liknande utjämning av vad klagande part vunnit i hovrätten visserligen först efter fullföljd till HD härutinnan av motparten. Denne hade emellertid icke fullföljt talan härvidlag till hovrätten. Man torde härav vara berättigad att sluta, att den ifrågavarande ändringen ansetts ha kunnat företagas även av hovrätten, oaktat den icke därstädes påyrkats genom fullföljd.²⁴ Samma innebörd som nämnda två rättsfall torde få tilläggas rättsfallen SvJT 1928 rf. s. 38 resp. NJA 1922 s. 79, vilka synas skilja sig från den nämnda fallen endast därigenom, att prövningen av den till hovrätten icke fullföljda delen icke gav något resultat ens i denna del till nackdel för den i hovrätten ensam klagande parten. Rättsfallet NJA 1944 s. 356 IV visar slutligen, att man ansett sig kunna utjämna vinst och förlust t. o. m. i fråga om flera särskilda, till samtidig prövning föreliggande utslag på så sätt, att då två till klagandens förmån oriktiga utslag måst fastställas på grund av förbudet mot reformatio in pejus, ett till klagandens nackdel (i mindre mån) oriktigt utslag likaledes fastställts.²⁵ Slutligen må erinras om

²⁴ Av rättsfallet kan däremot icke slutas, att ett ändringsyrkande överhuvud skulle ha varit överflödigt. Det nu sagda gäller endast, huruvida sådant yrkande måst framställas i den för fullföljd av talan gällande ordningen. Rättsfallet utvisar, att underrättens dom i den ifrågavarande delen ansågs icke ha vunnit laga kraft gentemot parten, och konsekvensen härav synes bli, att en ändring till hans förmån icke varit i och för sig utesluten ens i hovrätten. Jfr i fråga om betydelsen av yrkande nedan i texten och not 26.

²⁵ Det förhållandet, att ifrågavarande rättsfall gällde arvsskatt, synes dock mana till försiktighet i fråga om rättsfallets prejudikatvärde med avseende å vanliga civila mål. Framför allt är dock fallet egenartat i så måtto, att ståndpunkten, att arvsskatten i det ifrågavarande utslaget i och för sig beräknats för högt, tillika utan vidare innebar, att den i motsvarande hänse-

att i NJA 1919 s. 508 och SvJT 1928 rf. s. 38 överinstansens prövning av icke fullföljd del av målet — i det förra fallet resulterande i en ändring härvidlag till klagandens nackdel — skett oaktat vadesvaranden icke särskilt påyrkat sådan prövning utan endast bestritt ändring. Utjämning av vinst och förlust har alltså ansetts kunna företagas ex officio.²⁶

Mot bakgrunden av det anförda uppkommer först frågan, huruvida de angivna rättsfallen överhuvud kunna förenas med den vid RB:s förarbeten förutsatta principen om prövningens begränsning till fullföljd del av målet. Innebära de, såvitt gäller vadesvaranden, ett uppgivande av denna princip eller endast en modifikation av densamma? Sedan detta spörsmål besvarats, måste man fråga sig, huruvida det finns anledning att framgent upprätthålla den ståndpunkt, som kommit till uttryck i rättsfallen, eller om en brytning med nämnda praxis är påkallad efter RB:s ikraftträdande.

Vilken räckvidd ha då de anförda rättsfallen? Kunna de överhuvud förenas med principen om prövningens begränsning till fullföljd del av målet?

Inför detta spörsmål synes det lämpligt att först fästa uppmärksamheten på vissa uttalanden av KALLENBERG i anslutning till rättsfallen NJA 1922 s. 79 och SvJT 1919 rf. s. 47:

»Spörsmålet, som här möter är detta: Kan, då en svarande, vars genfordran av underrätten godkänts, icke i mellaninstansen överklagat underrättens utslag, underrättens godkännande av huvudfordringen göra frågan därom till res judicata, så att svaranden, som i mellaninstansen fått sin genfordran underkänd, icke i högsta instansen, dit han fullföljt talan, äger få frågan om huvudfordringens

ende beräknats för lågt i de två andra utslagen. Någon prövning av en fristående fråga var alltså för spörsmålet om compensation icke erforderlig.²⁶ I övriga rättsfall låg spörsmålet icke så till, att de tillåta någon slutsats i förevarande hänseende. — Naturligen kan det påstås, att i de ifrågavarande två rättsfallen någon prövning ex officio icke företagits, utan att man uppfattat vade- resp. revisionssvarandens bestridande av ändring såsom innebärande en allmän hemställan, att den överklagade domens resultat — underförstått även genom en compensation om så erfordrades — måtte bibehållas. Vad som ur praktisk synpunkt intresserar och som torde motivera uttrycket prövning ex officio är emellertid, att uttrycklig begäran om prövning av icke fullföljd del av målet saknats.

bestånd prövad? För att finna svaret på detta spörsmål utgår jag för min del från en undersökning av, huru det ställer sig i det fall, att svaranden i ett kravmål dels bestritt, att fordringen uppkommit, och dels eventuellt invänt, att fordringen genom betalning gått under. Om underrätten med gillande av betalningsinvändningen ogillat kravet men hovrätten, där kâranden sökt ändring, med underkännande av nämnda invändning utdömt omstämnda beloppet, äger otvivelaktigt svaranden i högsta instansen, där han fullföljer talan, få ej blott sin betalningsinvändning utan jämväl frågan om den omstämnda fordringens uppkomst under prövning. Har svaranden under i övrigt lika omständigheter i stället för att framkomma med en vanlig betalningsinvändning gjort framställning om kvittning för genfordran, så bör enligt min uppfattning om kvittningsframställningens innebörd bedömandet utfalla på samma sätt. Den omständigheten, att svaranden, som i underrätten vunnit bifall till sin kvittningsframställning, underlåter att i hovrätten klaga över underrättens utslag, så vitt därigenom kârandens fordran befunnits äga bestånd, betager ej svaranden rätten att i högsta instansen, där han, efter det hovrätten underkänt hans kvittningsframställning, fullföljer talan, få fordringens riktighet under prövning. (Att denna mening är den från billighetssynpunkt mest tilltalande, torde knappast kunna vara föremål för meningsskiljaktighet.) I det avseende, varom nu är fråga, bör svaranden ej anses sämre ställd, för den händelse han efter genstämning gjort sin genfordran gällande.»²⁷

KALLENBERG berör sålunda endast kvittnings- och genkärö-målsfallen och kommer med utgångspunkt från behandlingen av alternativa sakinvändningar och sin uppfattning om kvittningsinvändning som sakinvändning till resultatet, att underlåtenhet att överklaga underrätts dom i fråga om godkännande av huvudfordringen icke betager svaranden (genkâranden) möjlighet att få denna fordran prövad i högre rätt.²⁸ Huruvida motsvarande regler böra gälla för det fall, att det är i fråga om motfordringen som parten icke överklagat underrättens dom, uttalar sig icke KALLENBERG om. Icke heller berör han frågan, huruvida, då det är svaranden som fullföljer talan, kâranden bör kunna inom ramen för en kompensation uppnå

²⁷ KALLENBERG s. 177 ff. not 70.

²⁸ KALLENBERG uttalar sig visserligen direkt endast om det fall, att talan härvidlag fullföljes till HD, men hans åsikt torde omfatta även hovrättens prövning. Härpå tyder bl. a. ett i citatet ovan uteslutet uttalande, att samma spörsmål möter i SvJT 1919 rf. s. 47 som i NJA 1922 s. 79.

prövning av huvudfordringen i den mån den underkänts eller motfordringen i den mån den godkänts.

Låt oss då först betrakta frågan, huruvida svaranden kan såsom vadesvarande uppnå en kompenserande ändring beträffande motfordringen. Situationen antages alltså vara den, att huvudfordringen i underrätten ogillats helt eller delvis men på talan av kâranden bifalles helt eller till större del i hovrätten. Är det fråga om kvittningsinvändning uppkommer intet problem, såvida huvudfordringen i underrätten helt ogillats eller kvittningsinvändningen där godkänts till summa concurrens. I sådant fall har motfordringen icke blivit till den del, som prövningen i hovrätten skulle avse, prövad i underrätten. Men i fråga om genkâromål eller kvittningsinvändning som helt eller delvis ogillats, möter problemet, huruvida vadesvaranden kan i hovrätten uppnå gillande av motfordringen i samma proportion som kâranden vinner framgång i fråga om huvudfordringen.

KALLENBERGS argumentering byggde, som vi sett, på uppfattningen av kvittningsinvändning såsom sakinvändning. Riktigheten av denna uppfattning skall här icke närmare diskuteras, ehuru det må framhållas, att kvittningsyrkande i väsentliga hänseenden följer andra regler än dem som gälla med avseende på sakinvändningar.²⁹ Det kan också vid första påseende synas anmärkningsvärt, att KALLENBERG med sin ifrågavarande argumentering anser genkâromål, som icke ens av denne förf. ifrågasatts vara att i allmänhet jämställa med sakinvändning, böra i förevarande hänseende följa samma regler. Emellertid synes KALLENBERG ha tagit fasta på motfordringens funktion som försvarsmedel, ett medel att förhindra, att svaranden blir betalningsskyldig till motparten. Ur denna synpunkt synas de nu ifrågavarande fallen fullt analoga med de av KALLENBERG diskuterade, och torde enligt KALLENBERGS åsikt ha bort behandlas på samma sätt. En särställning intager dock det fall, att genkâromål redan i underrätten bifallits till belopp överstigande vad huvudkâranden tillerkännes i hovrätten. Härtill skola vi inom kort återkomma.

²⁹ Se t. ex. 16:2, 17:11 och 50:25 RB. Jfr KALLENBERG s. 190 ff. not 8 samt i SvJT 1916 s. 129 ff. och s. 209 ff.

Hur äro då — alltjämt från KALLENBERGS utgångspunkter — de fall att bedöma, i vilka det är svaranden som i egenskap av vadekärande vinner framgång i hovrätten, antingen genom nedsättning av huvudfordringen eller gillande av motfordringen, överhuvud eller till större belopp än i underrätten? Bör käranden-vadesvaranden kunna uppnå en kompensation ifråga om den icke överklagade fordringen?

Det finns här en omständighet, som möjligen enligt KALLENBERGS åsikt skulle kunna anses utgöra en väsentlig skillnad gentemot de förut behandlade fallen. Då en svarande framställer en motfordran kvittningsvis eller genom genkärömål, är hans väsentliga intresse ofta att gardera sig mot motpartens eventuella insolvens. Ur denna synpunkt är det för honom framför allt angeläget att såvitt möjligt förhindra ett saldo käranden till godo, och det kan antagas vara av mindre vital betydelse för honom vad han rättsligt sett kan gå förlustig genom domen, blott intet beaktansvärt överskjutande belopp till kärandens förmån utdömes.

Till denna insolvenssynpunkt saknas motsvarighet i de nu aktuella fallen. På samma sätt har genkäranden icke något insolvensintresse av ytterligare bifall till genkärömet, då vad han härutinnan vunnit i underrätten överstiger det i hovrätten godkända beloppet av huvudfordringen.³⁰ KALLENBERGS begränsning av sin framställning till de av honom behandlade fallen skulle därför måhända kunna förklaras av att han ytterst haft insolvensskyddet i tankarna. Denna hypotes synes emellertid föga plausibel redan på grund av att insolvenssynpunkten icke ens antytts, långt mindre uttryckligen framförts.

Det synes dessutom högst diskutabelt, huruvida denna synpunkt framträder med sådan styrka, att den rimligtvis kan tillerkännas avgörande vikt. Dess speciella betydelse begränsar sig strängt taget därtill, att det ligger särskilt nära till hands att

³⁰ Motsvarande gäller nedsättning av huvudfordringen, då käranden klagat med avseende å motfordringen och uppnår nedsättning av denna, för den händelse motfordringen trots nedsättningen överstiger huvudfordringen. Hur KALLENBERG ställer sig till detta fall framgår emellertid icke av hans framställning, som omedelbart tager sikte endast på det fall, att genfordringen efter fullföljd av käranden helt ogillats.

tänka sig, att svaranden underlåter att överklaga en dom som han finner felaktig, om han på grund av motpartens förmodade insolvens anser sig föga betjänt av ett fördelaktigare rättsligt resultat. Även i övriga fall av huvud- och motfordran kan det emellertid väl tänkas, att part underlåter att överklaga domen icke därför att han finner densamma till alla delar riktig utan därför, att han anser sig vilja hellre nöjas med resultatet än underkasta sig med en fullföljd tillhovrättförenadeolägenheter. I samtliga berörda fall är problemställningen härutinnan densamma, nämligen huruvida parten, då denna förutsättning brister, skall kunna genom prövning av den fordran, varom motparten icke fullföljt talan, åtminstone uppnå samma helhetsresultat som i underrätten. Såsom vi tidigare sett, har kompensationsmöjligheten i praxis icke heller begränsats till fall, där insolvenssynpunkten kunnat göra sig gällande.

Anser man sig sålunda kunna bortse från nämnda synpunkt, torde man finna, att någon relevant skillnad icke står att påvisa mellan de av KALLENBERG berörda fallen och övriga diskuterade fall av huvud- och motfordran. Vid det förhållandet, att KALLENBERG icke synes vilja tillmäta någon betydelse åt frågan, vilken grund som åberopas för de olika fordringarna, skulle KALLENBERGS ståndpunkt då kunna formuleras så, att huvud- och genfordran i fullföljdshänseende under inga förhållanden bilda från varandra fristående delar av målet.

Vad innebär då detta med avseende på den av KALLENBERG icke berörda situation, som föreligger då en kârande i underrätten framställt flera anspråk och fått bifall till allenast ett av dem och antingen kâranden ensam klagar och får bifall till det andra eller svaranden ensam klagar och uppnår ogillande av det i underrätten godkända yrkandet? Ja, i allt väsentligt måste dessa fall anses analoga med de förut berörda. Liksom i sistnämnda fall vadesvaranden har intresse av att neutralisera klagandens framgång genom att få den med fullföljden icke avsedda huvud- eller motfordringen underkastad omprövning, har han i nu ifrågavarande fall ett motsvarande intresse av att — i betraktande av bedömandet av den fullföljda delen — få underrättens dom omprövad i den del den gått honom emot för

att kunna uppnå status quo. Konsekvenserna av KALLENBERGS ståndpunkt skulle då bli, att principen om begränsningen av prövningen till fullföljd del av målet ur synpunkten av vadesvarandens ändringsmöjlighet praktiskt taget helt förlorade sin betydelse vid sidan av förbudet mot reformatio in pejus med avseende å helhetsresultatet.

Det synes emellertid kunna starkt ifrågasättas, att de anförda rättsfallen giva fog för en så vittgående slutsats. Ett förhållande, som härvidlag icke får förbises, är, att i samtliga fall de olika yrkandena synas ha haft väsentligen samma grund. Detta förhållande har av EKELÖF särskilt i anslutning till rättsfallet NJA 1919 s. 508 understrukits såsom relevant.³¹ Huruvida man i praxis tillmätt detta utslagsgivande betydelse är emellertid icke lätt att avgöra. I HD:s motivering i NJA 1944 s. 356 IV framhålles visserligen, liksom i rättsfallets rubrik i NJA, det nära sambandet mellan de olika frågorna. Man må dock observera, att det här rörde sig om flera särskilda utslag. Man kan näppeligen utesluta möjligheten, att HD ansett sig härav mera bunden än om fråga varit om ett och samma avgörande. Med hänsyn härtill torde motiveringen knappast i och för sig tillåta slutsatsen, att ett konnexitetskrav skulle upprätthållas i fråga om prövning i kom-pensationssyfte av icke fullföljd del av ett mål. I övriga fall ha domstolarna icke antytt, att de olika yrkandenas konnexitet varit avgörande. En antydan härom finnes endast i referatrubriken i SvJT 1928 rf. s. 38, där konnexiteten framhållits i fråga om kärandens olika yrkanden men däremot icke beträffande svarandens genfordran.³²

För bedömande av om de olika yrkandenas konnexitet kan antagas ha varit en avgörande faktor, är det nödvändigt att upptaga spørsmålet, vilka rättspolitiska skäl som kunna anföras för en begränsning av överinstansens prövning till fullföljd del av målet. Detta spørsmål är i sin tur intimt förbundet med frågan

³¹ EKELÖF III s. 29.

³² Observeras bör, att sistnämnda förhållande icke kan tagas till intäkt för påståendet, att kompensationsmöjligheten skulle ha ansetts begränsad av konnexitetsfrågan utom i de fall, där en insolvenssynpunkt kunnat göra sig gällande. I rättsfallet skedde ju prövningen av motfordringen i hovrätten icke i svarandens utan i kärandens intresse.

om den rättspolitiska motiveringen för förbudet mot *reformatio in pejus* med avseende å helhetsresultatet. Med hänsyn härtill och då även sistnämnda spörsmål är av stor betydelse för undersökningen av institutet anslutningsvad, synes det lämpligt att — med utvidgande av framställningen utöver vad som strängt taget är erforderligt för nyss angivna syfte — upptaga de båda frågorna till gemensam behandling. Undersökningen kommer därvid att inriktas på såväl tvistemål som brottmål.

III. Förbud mot *reformatio in pejus* finnes i flertalet västerländska rättsordningar med avseende å såväl tvistemål som brottmål. I brottmål gäller dock ett dylikt förbud regelmässigt liksom hos oss endast till den tilltalades förmån och ofta med mer eller mindre skenbara undantag, i viss mån motsvarande föreskrifterna härutinnan i 51: 25 RB.³³ Mot det principiella förbudets tämligen generella existens svarar emellertid ingalunda någon enighet om dess existensberättigande inom olika länders rättslitteratur. De skäl, som anförts för dess upprätthållande, äro lika mångskiftande som omtvistade.

Några av de omdebatterade argumenten kunna tämligen snabbt avfärdas såsom uppenbart ohållbara eller otillräckliga. Försök som gjorts att härleda förbudets existensberättigande enbart ur den *historiska utvecklingen* måste sålunda givetvis anses dömda att misslyckas. Att ett institut har en långvarig tra-

³³ En samlad redogörelse för de lagbestämmelser, som giva eller ansetts giva uttryck åt förbudet, synes icke erbjuda särskilt intresse och skall här icke lämnas. Några sådana lagbestämmelser skola i det följande beröras till be-lysning av frågan om förbudets rättspolitiska motivering. — Anmärkas må, att det i den brittiska straffprocessen efter tillkomsten av Criminal Appeal Act år 1907 är klart, att straffskärpning är tillåten, då den tilltalade klagat över straffmätningen. Se t. ex. ARCHBOLD s. 291 ff., särskilt s. 327. I hitlertidens Tyskland avskaffades förbudet mot *reformatio in pejus* i straffprocessen år 1935. Dock fick prövningen alltjämt icke utsträckas till annan gärning än som avsågs med fullföljd och heller icke till sakfrågan, om överklagandet gällde enbart straffmätningen. Se t. ex. SPRENGEL s. 71 ff. med hänvisningar. Förbudet har sedermera återinförts i den västtyska straffprocessen. Se t. ex. PETERS s. 60, 500 f. och STOCK s. 167. I norsk rätt finnes intet förbud mot *reformatio in pejus* i fråga om rättsmedlet »fornyet behandling for høiere rett». Prövningen får dock gälla endast gärning, med avseende å vilken förnyad behandling begärts. Jfr t. ex. STANG s. 247 f. och SALOMONSEN II s. 116 ff. Se vidare i fråga om den danska civilprocessen nedan s. 81.

dition och är fast rotat i allmänhetens rättsmedvetande kan visserligen vara en bidragande orsak till dess bibehållande men omöjligen ensamt en tillräcklig rättspolitisk grundval.³⁴ Med modernt rättsvetenskapligt betraktelsesätt måste det också stå klart, att förbudet icke, såsom ofta gjorts gällande,³⁵ kan deduceras ur *rättsmedlens natur*. Av denna deduktiva typ äro argumenten, att eftersom överinstansens prövning är beroende på parts initiativ, den måste anses tillkommen i *den klagande partens intresse* och att det vore oförenligt härmed, att prövningen kunde lända klaganden till nackdel,³⁶ liksom att eftersom klaganden kan *helt avstå* från att använda rättsmedel, han också måste kunna partiellt begränsa överinstansens prövning till frågan, om domen bör ändras till hans fördel.³⁷ Intet av dessa argument innehåller något praktiskt rättspolitiskt skäl.

Ett ofta återkommande men lika ohållbart argument är förbudets härledande ur den *relativa rättskraften*.³⁸ Inom litteraturen har häremot icke sällan framhållits, att rättskraftens omfattning är en följd av förbudet mot reformatio in pejus och icke tvärtom.³⁹ Det är givetvis obetingat riktigt, att det senare icke är en följd av den förra. Men det är heller icke träffande att karakterisera förhållandet som omvänt. Ingendera lär vara en följd av det andra, ity att det gäller två olika sätt att uttrycka samma sak. En dom har vunnit laga kraft till parts förmån i den mån den icke kan ändras till hans nackdel i högre instans.

En mera realistisk synpunkt, som i svensk doktrin antytts av EKELOF,⁴⁰ är betydelsen ur *verkställighetssynpunkt* av att det redan vid utgången av fullföljdstiden står klart, vilken ändring

³⁴ Institutets anor i kontinental rätt torde f. ö. icke vara alltför vördnadsbjudande. Se angående dess uppkomst och utveckling t. ex. LAUCKNER s. 26 ff. För den svenska rättens vidkommande kan med avseende å brottmål hänvisas till ENGSTRÖMER I s. 14 ff.

³⁵ Så t. ex. KLEINFELLER s. 588, MERKEL s. 471.

³⁶ Se t. ex. AMEILHAUD s. 66 f. och HUBER s. 90. Jfr vidare SCHULTZENSTEIN s. 28 ff. med hänvisningar.

³⁷ Se t. ex. SCHWARZE s. 288 f.

³⁸ Se t. ex. SCHWENDENER s. 123 ff.

³⁹ Så i svensk doktrin av ENGSTRÖMER, II s. 5 ff., i tysk doktrin av bl. a. SCHULTZENSTEIN s. 33 ff., LAUCKNER s. 87 f. och NORDEN s. 783 f.

⁴⁰ EKELOF III s. 29 f.

som kan ifrågakomma i högre rätt. Det är givetvis en viktig synpunkt, att vinnande part snarast möjligt kan uppnå exekution av domen. Endast i den mån hovrättens prövning begränsas av vad part i för fullföljd av talan föreskriven ordning gjort gällande, blir det, då någon av parterna överklagat domen, möjligt att redan vid fullföljdstidens utgång verkställa domen såsom lagakraftvunnen i vad den icke beröres av parts ändrings-sökande.

Emellertid är det uppenbart, att denna synpunkt till en början icke kan motivera en begränsning till förmån för den tilltalade av hovrättens prövning i brottmål. Ty i den mån domen utfallit till förmån för denne, blir det ju icke fråga om verkställighet. Detsamma gäller i tvistemål, såvitt talan icke går ut på exigibel dom, liksom även vid fullgörelsetalan, då det icke är den part, som påyrkat en exigibel dom, utan hans motpart, som fullföljer talan. Under alla omständigheter kan sålunda förbudet mot reformatio in pejus i dess helhet icke uppbäras av verkställighetssynpunkten.⁴¹

Tilläggas må, att man f. ö. i de fall, där verkställighetssynpunkten skulle kunna ha betydelse, tvekat — av skäl som här icke skola beröras — att ur verkställighetssynpunkt draga konsekvenserna av begränsningen av överinstansens prövning. Redan i frågan, huruvida dom, som överklagats av delvis vinnande kärende ensam, kan verkställas såsom lagakraftvunnen i den mån hans talan bifallits, ha olika meningar yppats, ehuru den härskande åsikten numera torde vara den, att sådan verkställighet är möjlig. (Då tappande part klagat endast i viss del, synes däremot, enligt den inom doktrinen övervägande mening, domen icke ens i övrigt kunna verkställas såsom lagakraftvunnen.⁴²)

⁴¹ EKELÖF, a. st., framhåller också, att det ifrågavarande skälet talar för att vid *fullgörelsetalan* förbudet mot reformatio in pejus åtminstone skall gälla till förmån för *underrättskäranden*. — I det av EKELÖF, III s. 30, anförda exemplet, att kärandens yrkande om skadestånd med 1 000 kr. bifallits i underrätten samt att svaranden ensam överklagar med yrkande om skadeståndets nedsättande till medgivna 600 kr., aktualiseras uppenbarligen icke förbudet mot reformatio in pejus. Vad som för exekutionsmöjligheten här har betydelse är vadekärandens möjlighet att erhålla ett förmånligare resultat än han i vadeinlagan påyrkat.

Den tyska ZPO innehåller i 536 § följande stadgande i fråga om Berufung: »Das Urteil erster Instanz darf nur insoweit abgeändert werden, als eine Abänderung beantragt ist.»⁴³ Detta stadgande har enligt STEIN—JONAS—SCHÖNKE bl. a. betydelsen, att det förbjuder en ändring till nackdel för klaganden (*reformatio in pejus*). »Im letzten Ende», uttalas här vidare, »führt also auch dieser Satz auf die Bindung des Richters durch die Anträge (Verhandlungsgrundsatz . . .) zurück.»⁴⁴ Den synpunkt, som här framföres, förbudets överensstämmelse med *förhandlingsprincipen*, är ett av de i litteraturen oftast återopade argumenten för förbudets existensberättigande. Detta gäller icke blott med avseende å tvistemål. Även för brottmåls del har förbudet ofta motiverats av motsvarande synpunkter. Såsom ett belysande exempel kan anföras den franska Avis du Conseil d'Etat av den 12 nov. 1806, som anses utgöra det formella stödet för förbud mot *reformatio in pejus* vid appell i brottmål enligt fransk rätt.⁴⁵ Det heter här bl. a., »qu'un tribunal d'appel ne peut réformer un jugement de première instance qu'autant qu'il y a eu appel; que, par conséquent, s'il n'y a appel que d'une seule disposition, le tribunal ne peut pas réformer les autres, et n'a pas même la faculté de les discuter; il n'en est pas saisi». Vidare anføres, »qu'un tribunal, soit d'appel, soit de première instance, ne peut adjuger ce qu'on ne lui demande pas, et que tout jugement qui prononce ultra petita est essentiellement vicieux».⁴⁶

Även förbudets återförande på förhandlingsprincipen har emellertid rönt kraftiga gensagor. I det följande skall närmast bortses från synpunkter, vilka endast hänföra sig till brottmålen. Uppmärksamheten inriktas först på tvistemålen med beaktande

⁴² Se HASSLER, Utsökningsrätt s. 45 med hänvisningar samt KALLENBERG s. 203 f. och ENGSTRÖMER i SvJT 1918 s. 207 f.

⁴³ Jfr 308, 525 och 537 §§ ZPO samt i fråga om Revision 559 § ZPO.

⁴⁴ STEIN—JONAS—SCHÖNKE vid § 536, I, 2.

⁴⁵ Detta Conseil d'Etat avsåg strängt taget att avgöra endast »si, en cas d'appel par la partie civile seule, et en matière correctionnelle, il est possible de suppléer à l'appel du ministère public pour aggraver la situation pénale du prévenu». Emellertid har på grund av dess avfattning doktrin och praxis enhälligt ansett därav följa ett generellt förbud vid appel mot en *reformatio in pejus* till nackdel för tilltalad. Se t. ex. ERHARD s. 470, COESTER s. 15 ff.

⁴⁶ Jfr ERHARD s. 469 ff. och ENGSTRÖMER II s. 4.

jämväl av för de båda processarterna gemensamma synpunkter.

Mot tanken, att *reformatio in pejus* icke skulle vara förenlig med förhandlingsprincipen, vänder sig bl. a. WACH med följande uttalande: »Die Verhandlungsmaxime ist kein Rechtssatz, sondern ein allgemeiner Rechtsgedanke, welcher seinen letzten Grund in der Natur des Streitgegenstandes als eines individuellen Interesses hat und sein Gegengewicht findet in der publizistischen Natur des Prozesses und dem ihn durchdringenden öffentlichen Interesse.»⁴⁷ En liknande argumentering möter hos SCHULTZENSTEIN: »Einen festen Begriff der Verhandlungsmaxime in der Art, dass sich aus diesem Begriffe bestimmte Sätze, namentlich der Satz, es dürfe der Richter nie über die Anträge der Parteien hinausgehen, weder in erster Instanz noch in den höheren Instanzen, als allgemein gültige Sätze herleiten liessen, von denen, ohne gegen den Begriff zu verstossen, nicht abgewichen werden dürfe, giebt es überhaupt nicht.»⁴⁸

Det är naturligtvis obestriddt, och f. ö. närmast en truism, att förhandlingsprincipen icke i och för sig har någon obetingad och undantagslös giltighet. De anförda uttalandena synas ha sitt största intresse därutinnan, att de de facto bekräfta ett samband mellan förhandlingsprincipen och förbudet mot *reformatio in pejus*, i det man till stöd för avskaffande eller inskränkning av förbudet anför, att principen icke är undantagslös.

Förhandlingsprincipen är ju i själva verket endast en ur systematisk synpunkt påkallad samlingsbeteckning för ett antal på åtminstone i väsentlig utsträckning samma ändamålssynpunkter baserade ståndpunktstaganden till frågor om förhållandet mellan parternas processhandlingar och domstolens verksamhet. Påståendet att en viss problemlösning följer av förhandlingsprincipen måste därför, om det skall uppfattas som en rättspolitisk motivering, innebära, att lösningen uppbäres av de ifrågasvarande ändamålssynpunkterna.

Här skall icke göras något försök att uttömmande redovisa dessa synpunkter. Det synes tillräckligt att anförå några av de viktigare. Det är naturligen ur processekonomisk synpunkt,

⁴⁷ WACH s. 478.

⁴⁸ SCHULTZENSTEIN s. 42. Jfr häremot MALSS s. 25 ff. och PLISCHKE s. 13 ff.

med hänsyn till i första hand parternas processkostnader men även till domstolens arbetsbelastning, av största vikt att parterna så långt det med hänsyn till motstående allmänna intressen är möjligt kunna genom sina yrkanden och de till stöd för dessa åberopade omständigheterna begränsa processens omfång. En dylik begränsning av domstolens prövning tjänar även syftet att såvitt möjligt eliminera risken för att domstolen grundar sitt avgörande på ett bristfälligt material. Endast inom ramen för vad parterna ha yrkat och åberopat har man anledning att räkna med en grundlig utredning genom parternas processföring.

Räckvidden av dessa synpunkter är ingalunda inskränkt till processen i första instans. I den mån överinstansens prövning håller sig inom ramen för vad parterna i den första instansen yrkat och åberopat är väl risken för att den grundar sitt avgörande på ett bristfälligt material, om den går utöver parternas yrkanden i rättsmedelsinstansen, förhållandevis mindre. Likväl förtjänar den säkerligen i hög grad beaktande, framför allt i en processordning som bygger på muntlighets- och omedelbarhetsprinciperna. Part, som i visst hänseende icke framställt yrkande om ändring av underrättens dom, lär ofta av skäl som icke framgå av processmaterialet i hovrätten ha klart för sig, att en ändring härvidlag icke är befogad. Tillerkänner hovrätten honom vad han därstädes icke yrkat, kan han då komma att utsättas för en ändring härvidlag i HD efter fullföljd av motparten. Förstnämnda part kan därvid svårligen undgå att ersätta motparten dennes kostnader för processen såväl i HD som i hovrätten, varvid hovrätten genom sin opåkallade ändring visar sig ha gjort honom en björntjänst. Uppenbart är också, att hovrättsproceduren bleve både för domstolen och parterna onödigt betungande, om domstolen städe hade att vid fullföljd pröva målet i samma omfattning som den lägre instansen.

Det kan visserligen påstås, att i vissa fall en förändring av helhetsresultatet till klagandens nackdel icke medför en vidare gående prövning än den överinstansen likväl har att företaga, och att i sådant fall de nu anförda synpunkterna icke göra sig gällande. Följande exempel må belysa detta påstående. En kärande har i underrätten fordrat skadestånd med 10000 kr.

Han har tilldömts 8000 kr. och fullföljer talan ensam med yrkande om utbekommande av resterande 2000 kr. Förutsatt att icke en lagakraftvunnen mellandom angående svarandens skyldighet att ersätta skadan meddelats, kan nu ändringssökandet icke bifallas med mindre även hovrätten tager ställning till frågan, om skadeståndsskyldighet överhuvud föreligger. Besvaras denna fråga nekande, är därmed avgjort såväl att vadekäranden icke kan tilldömas något ytterligare belopp som att underrätten bort ogilla käromålet i dess helhet. En reformatio in pejus skulle sålunda, kan det påstås, i detta fall icke påkalla en mera ingående prövning än som föranledes av vadekärandens fullföljda talan.

Det bör emellertid observeras, att en reformatio in pejus även i ett dylikt fall kan ha sina betänkligheter ur de med förhandlingsprincipen sammanhängande ändamålssynpunkterna. Det är sålunda för vadekäranden ett beaktansvärt intresse att i hovrätten icke under alla förhållanden nödgas nedlägga mera arbete och kostnader på utredningen av den principiella skadeståndsskyldigheten än som svarar mot hans intresse att utfå det i hovrätten yrkade beloppet. Förutsatt att ett förbud mot reformatio in pejus gäller, kan också hovrätten undgå att pröva frågan om principiell skadeståndsskyldighet, för den händelse det står utan vidare klart, att skadan icke kan skattas högre än 8000 kr.

De med förhandlingsprincipen sammanhängande ändamålssynpunkterna torde åtminstone typiskt sett med avsevärd styrka tala för att överinstansen icke bör kunna *ex officio* ändra underrättens dom till nackdel för part som ensam fullföljt talan. Längre än till ett förbud mot ändring *ex officio* sträcka sig däremot icke dessa synpunkter. Man synes alltså kunna med en hänvisning till förhandlingsprincipen i tvistemål motivera ett förbud mot reformatio in pejus *ex officio* men däremot icke ett förbud mot reformatio in pejus i den vidsträcktare meningen, att domen icke får ändras till nackdel för klaganden ens på därom framställt yrkande av hans motpart.

De synpunkter, som enligt vad nyss sagts motivera ett förbud mot reformatio in pejus *ex officio*, göra sig å andra sidan gällan-

de icke blott med avseende på en ändring av helhetsresultatet till klagandens nackdel utan även såvitt gäller en *compensatio lucri cum damno*. Såsom vi förut sett, har en sådan ändring ansetts i svensk praxis tillåten *ex officio* i några fall, där de olika yrkandena stött sig på väsentligen samma grund. Det är naturligen klart, att ett avsteg från förhandlingsprincipen ur nyss angivna synpunkter är förhållandevis mindre betänkligt, om det begränsas till yrkanden på väsentligen samma grund än om prövningen *ex officio* utsträcket till del av målet, som ur bevisnings- och utredningssynpunkt är mera fristående från den med fullföljden avsedda delen. Detta förhållande ger anledning till antagande, att räckvidden av de ifrågavarande rättsfallen begränsar sig till yrkanden på väsentligen samma grund.

Till frågan, huruvida det finns anledning att framdeles upprätthålla en praxis, som tillåter en *compensatio lucri cum damno* med hänsyn till yrkande på väsentligen samma grund t. o. m. utan särskild hemställan därom av klagandens motpart, få vi tillfälle att senare återkomma.⁴⁹

Med avseende å *brottmål* kan det synas möta större svårigheter att motivera ett förbud mot *reformatio in pejus*, ens såvitt gäller ändring *ex officio*, med en hänvisning till förhandlingsprincipen. Det är också på detta område kritiken mot argumenteringen företrädesvis satts in i utländsk doktrin. Det har sagts, att förhandlingsprincipen icke kan ha denna innebörd i brottmål, där rättsmedelsinstansens bundenhet av klagandens yrkande skulle vara oförenlig med den materiella sanningens princip.⁵⁰

Det är nu först och främst klart, att den akusatoriska principen i straffprocessen i viss utsträckning erbjuder en motsvarighet till civilprocessens förhandlingsprincip och åtminstone delvis är föranledd av motsvarande ändamålssynpunkter. Bortsett från den särskilt i straffprocessen viktiga synpunkten att garantera domstolens opartiskhet och allmänhetens förtroende därför, är det tydligt, att domstolens bundenhet vid den av åklagaren åtalade gärningen fyller den viktiga funktionen att begränsa

⁴⁹ Se nedan s. 50 f.

⁵⁰ Se t. ex. SPRENGEL s. 49 ff. med hänvisningar.

domstolens och parternas verksamhet och såvitt möjligt, på samma sätt som civilprocessens förhandlingsprincip, förhindra att domen grundas på ett bristfälligt material. Att överinstansen icke får vare sig till den tilltalades förmån eller till hans nackdel ex officio pröva gärning, varom talan icke fullföljts, kan tydligen motiveras av dessa synpunkter.

Svårare att besvara är frågan, om nämnda synpunkter också kunna motivera en begränsning av överinstansens prövning med avseende å den gärning, varom talan fullföljts. I första instans har ju domstolen att städse iakttaga, att förutsättningarna för ansvar föreligga, och är såväl i fråga om brottets rättsliga beteckning och tillämpligt lagrum som beträffande rättsföljden oberoende av vad part yrkat. En begränsning av överinstansens prövning i fråga om den gärning, varom talan fullföljts, innebär alltså ett längre gående hänsynstagande till parternas ståndpunkter äro vad fallet är i underrätt.⁵¹

Såsom i svensk doktrin särskilt utvecklats av ENGSTRÖMER, till vars framställning härvidlag kan i huvudsak hänvisas,⁵² kan emellertid en sådan snävare begränsning av överinstansens prövning vara motiverad av önskemålet att icke alltför mycket betunga överrättsprocessen och att såvitt möjligt eliminera risken för att överrättens dom grundas på ett bristfälligt material.

Emellertid har i svensk rätt liksom regelmässigt även i utländska rättssystem ansetts, att dessa synpunkter böra få vika för intresset, att en tilltalad icke dömes oskyldig eller fälles till för strängt straff. Förbudet mot reformatio in pejus har ansetts, i fråga om den gärning, varom talan fullföljts, böra bestå endast till förmån för den tilltalade. Betydande undantag ha, som vi ovan sett, också gjorts med avseende å inkommensurabla rättsföljder. Vad som återstår av förbudet mot reformatio in pejus, såvitt gäller med fullföljd avsedd gärning, är så obetydligt, att dess bibehållande näppeligen synes särdeles påkallat ur nu anförda synpunkter. I och för sig kunna dessa emellertid, såsom ovan anförts, motivera ett sådant förbud med avseende å gär-

⁵¹ Jfr PALMGREN s. 18.

⁵² ENGSTRÖMER II s. 8 ff. Jfr till det följande även PALMGREN s. 19 ff.

ning, varom talan fullföljts i brottmål. I fråga om den gällande begränsningen av prövningen till gärning, varom talan fullföljts, framträda de med avsevärd styrka.

I överensstämmelse med vad som anförts beträffande förhandlingsprincipen i tvistemål må emellertid slutligen fastslås, att det anförda gäller endast förbud mot ändring *ex officio*.

Alltjämt återstår alltså att söka en motivering till att en förändring till klagandens nackdel icke får företagas ens på därom — i annan ordning än genom fullföljd av talan — framställt yrkande av motparten.

En sådan motivering torde *koncentrationssynpunkten* kunna erbjuda. Att det redan på ett tidigt stadium står klart, inom vilka gränser utredningen i rättsmedelsinstansen kommer att röra sig, är ur processteknisk synpunkt otvivelaktigt av stor vikt för såväl parternas som domstolens verksamhet. Förfarandets ändamålsenliga uppläggning och koncentration främjas uppenbarligen av att gränserna för domstolens prövning redan från början klart fixeras.⁵³ Nämda synpunkt äger naturligen i större eller mindre mån giltighet med avseende å alla begränsningar av domstolens prövning i förhållande till den fullföljda talans innehåll. Med särskild styrka framträder den dock såvitt gäller prövningens begränsning till den del av domen, varemot talan fullföljts. Här må erinras om att enligt 50: 25 och 51: 24 RB vadekäranden icke äger ändra sin talan till att avse annan del av underrättens dom resp. annan gärning än som uppgivits i vadeinlagan. Dessa föreskrifter torde — liksom andra regler om förbud mot ändring av talan — vara åtminstone väsentligen föranledda av önskemålet att motverka en ur koncentrationssynpunkt olämplig förskjutning av processens omfattning. För att detta syfte skall till fullo vinnas, är det uppenbarligen nödvändigt att fränkänna även vadesvaranden möjligheten att — åtminstone när som helst under processens förlopp — utverka en prövning av annan del av målet än den vadekärandens fullföljda talan avser.

Varje begränsning av överinstansens prövning medför å andra sidan, att denna kan nödgas giva sin dom ett innehåll, som är

⁵² ENGSTRÖMER II s. 8 ff. Jfr till det följande även PALMGREN s. 19 ff.

materiellt otillfredsställande. Här bryta sig alltså olika synpunkter mot varandra.

Den utsträckning av prövningen till icke fullföljd del av målet, som iakttagits i praxis, kan måhända förklaras som en kompromiss mellan dessa olika synpunkter. Ju mera gemensamt olika delar ha ur utredningssynpunkt, desto mindre betänkligt är det givetvis för rättegångens koncentration, att prövningen kan utvidgas till annan del av målet än den med fullföljden avsedda. Då de olika yrkandena stödjas på väsentligen samma grund, torde förskjutningen ur processuell synpunkt bli typiskt sett mindre avsevärd än då de icke till någon del vila på gemensam grund. Ur denna synpunkt synes det kunna vara rationellt motiverat att göra undantag från prövningsbegränsningen i dylika fall men eljest icke. Måhända kan det också påstås, att det ur resultatets synpunkt är särskilt stötande att icke utjämna vinst och förlust i fråga om flera yrkanden, då de ha ett nära inbördes samband, ehuru ett sådant påstående synes svårare att rationellt motivera.⁵⁴

Det hittills anförda synes kunna motivera, att den ifrågasvarande praxis uppfattas såsom en kompromiss mellan koncentrationssynpunkten och parts intresse av compensation, varvid alltså kompensationsmöjligheten anses begränsad till yrkanden på väsentligen samma grund.

Riktigheten av denna uppfattning framstår emellertid såsom i viss mån tvivelaktig i betraktande av att koncentrationsintresset synes framträda med samma styrka i vissa likartade situationer, där man otvivelaktigt icke ansett sig kunna i någon mån tillgodosets detsamma genom ett krav på fullföljd. Detta gäller till en

⁵⁴ I fråga om konnexa motfordringar kan man också tänka sig påståendet, att samma omständighet stundom kan åberopas antingen som grund för bestridande av betalningsskyldighet eller såsom grund för motfordran, och att det icke rimligtvis bör få avgörande betydelse i förevarande hänseende, huruvida part väljer den ena eller den andra vägen. Härtill må emellertid anmärkas, att det knappast är troligt, att en sådan valrätt mellan bestridande av betalningsskyldighet — exempelvis genom exceptio quanti minoris — och framställande av motfordran verkligen i något fall föreligger. Jfr JustR ALEXANDERSON i NJA 1941 s. 669. Detta spörsmål skall här icke närmare undersökas.

början situationen, då part framställt alternativa yrkanden samt underrätten bifallit hans i första hand gjorda hemställan. Om motparten klagar häröver och vinner framgång därvidlag, torde förstnämnda parts andrahandsbegäran kunna prövas i hovrätten, oaktat den därstädes icke framställts genom fullföljd av talan. Om exempelvis svaranden i underrätten i första hand bestritt karendens fordran och i andra hand gjort invändning om kvittning samt huvudfordringen underkänts, har ju underrätten icke prövat svarandens kvittningsyrkande, varför det icke blir fråga om överklagande av domen härvidlag. En likartad situation föreligger, då part i underrätten framställt alternativa grunder för visst yrkande och detta bifallits på någon av grunderna. Kan parten i hovrätten, dit endast motparten fullföljt talan, uppnå fastställelse av domslutet på den alternativa grunden? För det fall, att den i underrätten godkända grunden där åberopats i första hand och underrätten icke ingått i prövning av den alternativa grunden, synes spørsmålet i allt väsentligt analogt med det nyss berörda och redan av detta skäl böra besvaras jakande. Svaret torde emellertid böra i princip utfalla på samma sätt, även om den alternativa grunden i underrätten prövats och förkastats.⁵⁵ Även i de nu angivna fallen är det naturligen ur koncentrationssynpunkt önskvärt, att det så snart som möjligt blir klart, vad prövningen i hovrätten skall omfatta. Att man likväl icke enligt ÄRB kunde kräva fullföljd i dessa fall är uppenbart, eftersom vadesvaranden ju icke åsyftade någon ändring.

Men är då icke situationen härvidlag analog i fråga om en ändring, som endast kompenserar en ändring i motsatt riktning i annan del? Kan man icke även här säga sig, att part icke skall behöva utnyttja rättsmedel i syfte att endast uppnå vad som de facto är ett vidmakthållande av underrättens resultat? Till en viss grad kan väl ett sådant betraktelsesätt icke fränkännas fog. Ur denna synpunkt borde den i praxis erkända kompensations-

⁵⁵ Se t. ex. KALLENBERG s. 177 not 70. I praxis torde detta spørsmål i allmänhet icke ha vållat någon tvekan. Stundom kan dock problemet te sig mera komplicerat. Se t. ex. NJA 1944 s. 688, jfr SvJT 1927 rf. s. 4.

möjligheten icke antagas begränsad till yrkanden på väsentligen samma grund.⁵⁶

Emellertid föreligger här gentemot de nyss berörda fallen den icke oväsentliga olikheten, att det är fråga om en ändring av domslutet, som under alla förhållanden är av värde för parten. Om han icke påyrkar en sådan ändring, beror det alltså icke på att domen icke gått honom emot, utan på att han föredrager att nöja sig med denna motgång framför att processa vidare. Parten kan väl anse sig ha anledning att framställa sitt yrkande endast för den händelse motparten fullföljer talan, men i och för sig är yrkandet icke avhängigt av att en av motparten fullföljd talan bifalles. Ett överklagande härutinnan skulle icke bli meningslöst, för den händelse motparten avstode från fullföljd. Med hänsyn härtill förefaller det icke orimligt, att part i nu ifrågavarande fall i princip hänvisas till de för fullföljd av talan gällande reglerna. Med detta betraktelsesätt synes det motiverat, att den eftergift man i praxis gjort åt partens kompensationsintresse uppfattas såsom en kompromiss mellan detta intresse och koncentrations-synpunkten och alltså anses begränsad till yrkanden på väsentligen samma grund. Den följande framställningen kommer att i huvudsak utgå från denna uppfattning. Det skall likvisst icke förnekas, att den ifrågavarande tolkningen av praxis är långt ifrån odiskutabel. Till frågan, huruvida praxis' sålunda antagna ståndpunkt förtjänar upprätthållas jämväl efter tillkomsten av institutet anslutningsvad skola vi i senare sammanhang återkomma.⁵⁷

Vi ha i det föregående sett, att man genomgående iakttagit förbudet mot reformatio in pejus i så måtto, att helhetsresultatet ur den ensam klagande partens synvinkel icke i något fall blivit sämre än om han avstått från fullföljd. Detta torde icke kunna till fullo förklaras av de hittills anförda synpunkterna mot bakgrunden av de angivna rättsfallen. Om exempelvis en part på en enda grund yrkat utfående av visst belopp i underrätten och —

⁵⁶ Såsom tidigare framhållits (ovan s. 30) synes detta bli konsekvensen av KALLENBERGS argumentering, ehuru denne förf. begränsat diskussionen till allenast några av de situationer, i vilka problemet aktualiseras.

⁵⁷ Se nedan s. 51 ff.

sedan han tillerkänts en del därav — fullföljt talan med yrkande om utfående av den återstående delen, skulle en utsträckning av prövningen till det i underrätten utdömda beloppet på begäran av klagandens motpart typiskt sett icke medföra en större förskjutning ur processuell synpunkt till förfång för rättegångens koncentration än en utvidgning av prövningen på begäran av motparten till annat yrkande på väsentligen samma grund.

Det kan visserligen kanske påstås vara ur rättskänslans synpunkt angelägnare att reglerna om begränsningen av överinstansens prövning icke förhindra ett vidmakthållande genom en *compensatio lucri cum damno* av underrättsdomens resultat i den mån det anses riktigt ehuru vilande på en ohållbar grund, än att man kan korrigera underrättsdomens helhetsresultat. I det förra fallet vore det eljest just begränsningen av överinstansens prövning, som skulle föranleda det oriktiga helhetsresultatet, medan den i det senare fallet skulle utesluta en korrigering av en redan föreliggande felaktighet. Man kunde kanske tycka, att begränsningens konsekvenser vore olyckligare i det förra fallet än i det senare, och att koncentrationssynpunkten därför borde få vika i det förra fallet men icke i det senare.⁵⁸ Det synes emellertid högst diskutabelt, huruvida detta resonemang överhuvud är hållbart. Ur resultatets synpunkt torde det få anses lika olyckligt, att det slutliga avgörandet är i fråga om helhetsresultatet oriktigt, vare sig felaktigheten härvidlag uppkommit först genom hovrättens dom eller den förelegat tidigare och icke kunnat korrigeras.

Ett konsekvent upprätthållande av förbudet mot ändring av helhetsresultatet till klagandens nackdel synes mot bakgrunden av praxis' förut berörda ståndpunkt knappast kunna motiveras av annat än synpunkten, att part, om han genom sin egen full-

⁵⁸ Med denna argumentering skulle det även kunna anses följdriktigt att ur hittills anförda synpunkter upprätthålla den ifrågavarande rättstillämpningen till vadesvarandens förmån, oaktat man tolkar uttrycket »annan del av underrättens dom» i 50:25 RB så, att vadekäranden icke kan utvidga sin talan ens med ett yrkande, vilket har väsentligen samma grund som hans i vadeinlagan framställda yrkande. Detta tolkningsspörsmål faller emellertid utom ramen för den föreliggande framställningen, som endast avser vadesvarandens möjlighet till ändring utan anslutningsvad.

följd riskerade att bli sämre ställd, skulle kunna *avskräckas* från att klaga även i befogade fall. Man lär nämligen icke behöva räkna med, att en part avskräckes från fullföljd inför risken, att ett bifall till hans fullföljda yrkande neutraliseras av en motsvarande ändring till hans nackdel i annan del av målet. Parten måste ju alltid räkna med att fullföljden icke föranleder ändring. Risken att resultatet av hans fullföljd blir ändringar till såväl hans fördel som hans nackdel, vilka på sin höjd jämna ut varandra, är knappast ägnad att ingiva honom starkare betänkligheter inför tanken på ett ändringssökande. Tillåtes åter en förändring av helhetsresultatet till ensam fullföljande parts nackdel, ställes en delvis vinnande part inför ett val mellan att antingen riskera ett sämre resultat än enligt underrättens dom eller att avstå från fullföljd. Väljer han det senare alternativet i ett fall, där han i själva verket varit förtjänt av en ändring till sin fördel, har tydligen tillåtligheten av reformatio in pejus medverkat till upprätthållandet av ett oriktigt resultat.

Att detta är en i och för sig rationell synpunkt synes svårigen kunna bestridas.⁵⁹ Däremot kan man ha olika meningar om dess styrka. Frågeställningen blir här i tvistemål, om — vid avskaffande av förbudet mot reformatio in pejus — de oriktiga domar som bli bestående på grund av att part icke vågat fullfölja med risk för ändring till det sämre, kunna antagas bli talrikare än de fall, i vilka gällande förbud mot reformatio in pejus förhindrar överinstansen att vidtaga en befogad ändring.⁶⁰ Det är uppenbarligen icke möjligt att empiriskt undersöka detta spörsmål, varför ett ståndpunktstagande kan basera sig endast på en gissning. Det kan emellertid fastslås, att ifrågavarande synpunkt har avsevärt större tyngd i brottmål i fråga om ett till förmån för den tilltalade gällande förbud mot reformatio in pejus än i

⁵⁹ Då SCHULTZENSTEIN, s. 57, uttalar, att nämnda risk för parten icke möter någon betänklighet »weil die Partei niemals ungünstiger gestellt werden kann, als sie schon nach der früheren Entscheidung nicht nur hätte stehen können, sondern, wenn diese Entscheidung nicht unrichtig ausgefallen wäre, hätte stehen müssen», synes han förbise riskens preventiva betydelse i fall, där part är förtjänt av en ändring till sin fördel.

⁶⁰ Strängt taget är det naturligen icke blott antalet fall utan även den relativa betydelsen av ifrågakommande ändringar det kommer an på.

tvistemål, eftersom det i brottmål är mera angeläget att undvika, att en tilltalad blir oskyldigt dömd eller för strängt straffad, än att han kommer för lindrigt undan. Med visst fog torde kunna göras gällande, att det ur synpunkten av straffrättsskipningens effektivitet är tillräckligt, att en officialprövning även till den tilltalades nackdel äger rum i den första instansen. Icke förty har synpunkten särskilt i brottmål utsatts för stark kritik. Om någon tilltalad skulle avskräckas från att klaga inför risken av ett hårdare straff, kan det, har man sagt, »sich dann jedoch nur um ganz ängstliche Naturen handeln, sodass diese Fälle bei der Entscheidung der Frage, ob das Strafverschärfungsverbot angebracht ist oder nicht, auszuscheiden haben.»⁶¹ I svensk doktrin har ENGSTRÖMER uttalat, att synpunkten synes vila på en mycket överdriven hänsyn till den i underrätten dömda tilltalade och icke förtjäna avseende.⁶² Med avseende å tvistemål har EKELÖF sagt sig icke finna stor skada skedd, om risken för en ändring till den vädjandes nackdel skulle avhålla part från att vädja, då chansen för en ändring i den ena riktningen är ungefär lika stor som chansen för ändring i den andra riktningen.⁶³

Här skall icke göras något försök att värdera styrkan i och för sig av den ifrågavarande synpunkten. Fasthållas må emellertid, att förbudet mot ändring av helhetsresultatet till klagandens

⁶¹ SPRENGEL s. 55. Jfr t. ex. FISCHER s. 72, HAAS s. 79, PABST s. 45 f., ARNOLD s. 211 f. och THODE s. 59.

⁶² ENGSTRÖMER II s. 16. Jfr däremot nyligen PETERS, s. 501, som om förbudet mot reformatio in pejus till förmån för den tilltalade uttalar följande: »Hindert es auch das Gericht an einer völlig freien Entscheidung, so ist doch zu berücksichtigen, dass ohne das Verbot für den Anfechtenden ein nicht zu billigendes Risiko zu tragen wäre. Die Gefahr, dass die Tatsache der Rechtsmitteleinlegung Anlass für eine Strafschärfung geben könnte, ist auch nach meinen praktischen Erfahrungen nicht von der Hand zu weisen. Da die Staatsanwaltschaft ihrerseits die Möglichkeit hat, zuungunsten des Angeklagten ein Rechtsmittel einzulegen, kann sie den Wirkungen des Verbots der reformatio in pejus entgegenwirken». — Trygghetssynpunkten har i litteraturen oftast sammanförts med billighets- och humanitetsöverbälganden. I den mån man bortser från riskmomentets preventiva betydelse, vilken strängt taget icke lär kunna betecknas såsom en billighetssynpunkt, torde dessa billighets- och humanitetsbetraktelser icke innefatta något rationellt skäl för förbudet mot reformatio in pejus.

⁶³ EKELÖF III s. 29.

nackdel även på yrkande av motparten svårigen går att förena med den praxis, som tillåtit en *compensatio lucri cum damno*, med mindre man antager, att trygghetssynpunkten tillerkänts utslagsgivande betydelse. Det är också svårt att i brottmål förklara resterna av förbudet mot *reformatio in pejus*, såvitt gäller den gärning, varom talan fullföljts, ur andra synpunkter. Mot bakgrunden av att överinstansen tillerkänts full frihet att *ex officio* träffa valet mellan frihetsstraff, skyddsåtgärder och strafffriförklaring, står näppeligen vare sig ur de med den ackusatoriska principen förenade ändamålssynpunkterna eller ur synpunkten av rättegångens koncentration något nämnvärt att vinna genom att domstolen icke äger på talan av den tilltalade skärpa ett tidsbestämt frihetsstraff.

Det är emellertid att märka, att ett förbud mot ändring av helhetsresultatet till ensam klagande parts nackdel blir ur den ifrågavarande trygghetssynpunkten fullt effektivt endast om det gäller icke blott ändring *ex officio* utan även ändring på därom framställt yrkande av klagandens motpart. Redan vid ett förbud som gäller endast ändring *ex officio* elimineras visserligen risken för att part blir sämre ställd enbart på grund av det förhållandet, att han sökt ändring. Risken uppstår då först om motparten framställer ett ändringsyrkande. Utgår man från att klaganden skulle sakna möjlighet att förhindra prövning av sistnämnda yrkande genom att återkalla sin fullföljda talan, är detta dock ur klagandens synpunkt skäligen likgiltigt. Han har då redan genom fullföljden bränt sina skepp. Antager man däremot, att klaganden genom återkallelse kan förhindra prövning av ett eventuellt ändringsyrkande av motparten, kommer frågan i ett annat läge. Vid avgörandet av spörsmålet, huruvida talan bör fullföljas, är då risken av en *reformatio in pejus* icke omedelbart aktuell. Framställer motparten ett ändringsyrkande, aktualiseras emellertid för parten frågan, huruvida han vill taga risken genom att vidhålla sitt eget ändringssökande eller undvika den genom att återkalla sin fullföljda talan. Avskräckningsmomentet finns alltså kvar ehuru i annan skepnad. Frågeställningen kan ur ifrågavarande synpunkt synas bli, icke »fullföljd eller ej» utan »återkallelse eller ej». Emellertid kan även denna för-

skjutning av frågeställningen sägas vara i viss mån skenbar. I de allra flesta fall, där part skulle allvarligt överväga att återkalla fullföljd talan vid ett ändringsyrkande av motparten, lär han ha anledning att räkna med, att ett sådant yrkande kommer att framställas, för den händelse han själv fullföljer talan. Han måste då fråga sig, om det lönar sig att nedlägga arbete och kostnader på ett ändringssökande, som han kan förmodas se sig föranlåten att återkalla. Därmed har man i viss mån kommit tillbaka till frågeställningen »fullföljd eller ej». Ur den ifrågasvarande synpunkten är alltså ett förbud mot reformatio in pejus, avseende endast ändring ex officio, föga effektivt.

Betraktar man nu RB:s regler, skall man finna, att i hovrättsprocessen förbudet mot reformatio in pejus, från att ha gällt även vid yrkande av vadesvaranden, i realiteten förändrats till att gälla endast med avseende på ändring ex officio. Ett av vadesvaranden i denna egenskap framställt yrkande om ändring skall visserligen alltjämt lämnas utan beaktande. Men genom stadgandena om anslutningsvad har vadesvaranden fått möjlighet att möta vadekärandens fullföljd med yrkande om ändring till sin fördel. Att därvid framställandet av sådant yrkande konstruerats såsom användning av rättsmedlet vad lär i och för sig sakna betydelse. Det väsentliga är, att vadesvaranden satts i tillfälle att, sedan han erhållit kännedom om vad vadekäranden yrkar, själv framställa ändringsyrkanden.⁶⁴ Att sådant yrkande

⁶⁴ Visst intresse har i detta sammanhang, att man i tysk doktrin velat beteckna s. k. unselbständige Anschlussberufung (vilket närmast motsvarar vårt anslutningsvad; jfr nedan s. 73 f.) icke såsom Berufung utan som »das Stellen aggressiver Anträge». Detta är ett genomgående tema hos WALSMANN. Se även LENHARDT s. 17 ff. med hänvisningar. I och för sig är beteckningen naturligtvis likgiltig, och det anförda har sitt särskilda intresse endast för insikten om det intima sambandet mellan förbudet mot reformatio in pejus och anslutningsrätten. Jfr vidare exempelvis följande uttalande av SCHULTZENSTEIN, s. 55 f., om det principiella förbudet mot reformatio in pejus: »Ein Grundsatz überhaupt, der so leicht und in so von Zufälligkeiten abhängender Weise beseitigt wird, wie es bei und mittelst der Anschliessung geschehen kann, hat wenig Werth und darf nicht nur ohne weiteres mitsammt der Anschliessung beseitigt werden, sondern trägt sogar in diesem Nothbehelfe bereits den Keim zur Beseitigung selbst in sich». Enligt MALSS, s. 24, står »die Frage der Anschliessung, zwar mehr praktisch als juristisch, im Zusammen-

icke får framställas när som helst under hovrättsprocessen⁶⁵ utan måste ske genom vadeinlaga inom en vecka från den ordinarie fullföljdstidens utgång har först och främst betydelse ur koncentrationssynpunkt. Härjämte bör dock beaktas, att den korta tidsfristen för anslutningsvad möjliggör för vadekäranden att redan vid en tidpunkt, då hovrättsprocessen icke hunnit draga alltför stora kostnader, fatta ståndpunkt till frågan, om han i anledning av motpartens anslutningsvad bör återkalla sin egen vadetalan.

Oaktat sålunda införandet av den strängt tidsbegränsade anslutningsrätten med hänsyn till sistnämnda förhållande ter sig för vadekäranden förmånligare än ett avskaffande av förbudet mot att företaga en reformatio in pejus på därom av vadesvaranden framställt yrkande, synes det ovan anförda berättiga påståendet, att trygghetssynpunkten genom tillkomsten av institutet anslutningsvad förvisats till ett tämligen blygsamt utrymme. Härmed är nu icke givet, att den bör helt lämnas ur räkningen. Är det riktigt, såsom i det föregående antagits, att trygghetssynpunkten tillmåtts en avgörande betydelse vid utformningen av förbudet mot reformatio in pejus i praxis före RB:s ikraftträdande, synes det också befogat, att denna synpunkt icke fränkännes beaktande vid tillämpningen av nu gällande stadganden, i den mån detta icke är erforderligt för att de med anslutningsrätten avsedda syftemålen skola bli behörigen tillgodosedda. Härtill få vi anledning att i senare sammanhang återkomma.⁶⁶

Emellertid lär den hittills företagna utredningen motivera slutsatsen, att gällande begränsningar av överinstansens prövning till nackdel för vade- resp. revisionssvarande — avseende såväl

hang mit der reformatio in pejus . . . ». Jfr i fransk doktrin t. ex. COESTER s. 88.

⁶⁵ Med uttrycket, att yrkande får framställas när som helst under hovrättsprocessen, åsyftas här och i det följande icke något ståndpunktstagande till frågan, i vad mån yrkande, som anses icke behöva framställas genom anslutningsvad, kan avvisas med tillämpning av den i 43: 10 RB (jfr 50: 15 RB) uttryckta regeln. Detta spörsmål skall här icke undersökas. Jfr angående alternativa invändningar EKELÖF III s. 31 ff.

⁶⁶ Se nedan s. 119 ff.

ändring av helhetsresultatet till klagandens nackdel som prövning till motpartens förmån av annan del av målet än den med fullföljden avsedda — väsentligen uppbäras av de med *förhandlings- och koncentrationsprinciperna* sammanhängande ändamålssynpunkterna. Synpunkter hänförande sig till den förra principen motivera förbud mot ändring ex officio. Synpunkter hänförande sig till den senare principen motivera, att endast sådant yrkande, som framställts av vadesvarande genom anslutningsvad — resp. i revisionsmål intet yrkande av revisionsvarande — kan föranleda ändring av domen. Härutinnan stå ifrågavarande begränsningar av prövningen på samma plan som begränsningarna till vade- resp. revisionskärandes nackdel, bestående i att han icke kan tillerkännas annat eller mera än han i rättsmedelsinstansen yrkat, och att han icke äger ändra sin fullföljda talan till att avse annan del av domen än som uppgivits i vade- resp. revisionsinlagan.

IV. I samband med den företagna undersökningen av de rättspolitiska skälen för förbud mot reformatio in pejus har också frågan om räckvidden av den praxis, vilken utgjort det omedelbara incitamentet till nämnda undersökning, fått sitt svar. Det har till en början konstaterats, att redan ur de med förhandlingsprincipen förenade ändamålssynpunkterna fog finnes för antagande, att den regel om kompensation ex officio, som i praxis accepterats, är begränsad till yrkanden på väsentligen samma grund. Även koncentrationssynpunkten har ansetts giva stöd åt antagandet, att den i praxis erkända kompensationsmöjligheten begränsar sig till konnexa yrkanden. Det återstår nu att fråga sig, huruvida det finns anledning att för framtiden upprätthålla denna praxis.

Detta spørsmål synes i allt fall böra besvaras nekande i så måtto, att en kompensation icke ens i nämnda begränsade utsträckning bör kunna ske ex officio. Yrkande torde böra krävas i åtminstone någon form. Det är härvidlag måhända av mindre betydelse, att förhandlingsprincipen i 17: 3 RB erhållit ett lagstöd, som saknar motsvarighet i ÄRB. Av avgörande vikt är knappast heller i och för sig, att man vid RB:s förarbeten — där

ifrågavarande praxis icke synes ha berörts — torde ha åsyftat att i vissa hänseenden genomföra förhandlingsprincipen mera konsekvent än som tidigare förordats inom doktrinen.⁶⁷ Framför allt är emellertid att märka, att en prövning ex officio av överinstansen även i den nu diskuterade begränsade utsträckningen möter väsentligt större betänkligheter i vår nuvarande, på muntlighets- och omedelbarhetsprinciperna uppbyggda processordning. Medan tidigare handlingarna från målets handläggning vid underrätten erbjödo ett material, som var i huvudsak likvärdigt med den utredning, vilken stod att vinna genom den skriftliga proceduren i överrätten, är så icke längre förhållandet, sedan hovrättsprocessen blivit i princip muntlig. Enligt den äldre rättegångsordningen kunde man först fatta ståndpunkt till vadekärandens yrkande och därefter, om det befanns förtjäna bifall, utsträcka den på handlingarna i målet grundade prövningen till annan del av målet i syfte att företaga en eventuell kompenserande ändring. I den mån processen i hovrätten är muntlig, är det icke möjligt att förfara på motsvarande sätt. Vad som skall utredas under den muntliga huvudförhandlingen kan icke göras beroende av hur hovrätten vid överläggning till dom ställer sig till visst yrkande.⁶⁸ Då man sålunda redan under målets förberedelse i hovrätten måste göra klart för sig, i vilka hänseenden underrättsdomen skall prövas, synes det vara all anledning att även för en eventuell kompensation kräva initiativ av part.

Nästa fråga blir då, huruvida några särskilda krav kunna

⁶⁷ Här må särskilt erinras om att enligt KALLENBERG, Svensk Civilprocessrätt II: 1 s. 12 ff., vissa s. k. rättshindrande och i princip alla s. k. rättsupphävande fakta, bland vilka sistnämnda uttryckligen angivits betalning (se särskilt a. a. s. 17 och 21) finge av domstolen beaktas, oaktat de icke åberopats av part. I sin motivering till 17:3 RB har däremot PLB kategoriskt uttalat, att rätten icke äger »grunda domen på någon faktisk omständighet, som svaranden ej åberopat till stöd för sitt bestridande, t. ex. betalning eller fordringspreskription.» (PLB s. 214, jfr GÄRDE s. 180, HASSLER s. 249 och EKELÖF I s. 241.)

⁶⁸ En viss motsvarighet härtil utgör regeln om hovrätts domförhet. Enligt 23:1 ÄRB var hovrätt domför med 4 ledamöter, där 3 av dem voro om slutet ense. Denna regel förutsatte, att man kunde tillkalla en fjärde ledamot efter en preliminär omröstning. Detta är emellertid omöjligt, då mål avgöres efter huvudförhandling, och den ifrågavarande regeln har förty ingen motsvarighet i RB.

ställas på ordningen för ett sådant initiativ, eller om ett yrkande kan framställas när som helst under hovrättsprocessen. Tydligt är, att koncentrationssynpunkten blir bäst tillgodosedd, om man kräver, att yrkandet framställles genom anslutningsvad. Här bör visserligen inskjutas, att man icke lär kunna tillgodose koncentrationsintresset genom krav på anslutningsvad i de förut berörda fall, där vadesvarandens yrkande gäller fastställelse av domslutet på en alternativ grund eller bifall till en i underrätten i andra hand framställd och därstädes — vid bifall till första-handsyrkandet — icke prövad hemställan. Det synes icke kunna begäras, att part skall fullfölja talan ens genom anslutningsvad mot en dom, med vilken han är i alla hänseenden tillfredsställd.⁶⁹ Emellertid gestaltar sig, såsom tidigare anförts, läget annorlunda i fråga om en ändring av domslutet, som under alla förhållanden har sitt värde för parten och icke i och för sig är betingad av att motpartens fullföljda yrkande vinner gillande. Det synes kunna krävas, att parten framställer sådant yrkande genom fullföljd av talan.⁷⁰ I varje fall är det efter tillkomsten av reglerna om anslutningsrätt i och för sig icke motiverat att i hovrättsprocessen

⁶⁹ Vad man i realiteten begärde, nämligen att parten skulle på ett tidigt stadium angiva vissa ur koncentrationssynpunkt särskilt betydelsefulla förhållanden, som han vill åberopa i hovrätten, vore visserligen i och för sig ingen orimlighet. Men genom ett krav på anslutningsvad skulle part kunna göra rättsförlust i förlitan på att stadganden om tid och sätt för fullföljd icke kunde gälla honom, då han är helt nöjd med domen. Det är också att märka, att part vid utgången av tiden för anslutningsvad icke hunnit delgivas motpartens vadeinlaga. Medan man kan begära, att part, som icke är benägen att låta sig nöja med domen, försåvitt motparten klagat, själv håller sig underrättad, huruvida denne fullföljt talan, kan man knappast begära, att en part, som till alla delar vunnit framgång genom underrättens domslut, skall vidtaga någon åtgärd för bevakande av sina intressen i hovrätten, förrän motpartens vadeinlaga delgivits honom. — I utländsk rätt synes man heller icke ha uppställt krav på utnyttjande av anslutningsrätten i dessa fall. Se t. ex. i tysk rätt ett avgörande av Bundesgerichtshof den 16 nov. 1951, refererat i Zeitschrift für Zivilprozess 1952 s. 273, med hänvisningar. Se vidare t. ex. STEIN-JONAS-SCHÖNKE vid §§ 536 och 537. I fråga om den franska rätstens ställning till motsvarande spørgsmål må hänvisas särskilt till AMEILHAUD s. 141 ff.

⁷⁰ Från tysk rätt må här nämnas, att överinstansen icke anses befogad att utan Anschlussberufung ändra exempelvis »die Abweisung auf Grund der Aufrechnung in eine solche wegen Nichtbestehens der Klageforderung». Se STEIN-JONAS-SCHÖNKE vid § 536, I, 2.

göra undantag endast för konnexa yrkanden. Är det riktigt, såsom i det föregående antagits, att kompensationsmöjligheten enligt praxis varit begränsad till dylika fall, innebär det ju, att man ansett sig i princip böra kräva fullföljd även för en ändring, varigenom annan ändring helt eller delvis neutraliseras, men gjort en eftergift för de fall, där en sådan kunnat ske utan alltför avsevärda olägenheter ur koncentrationssynpunkt. Den ifrågavarande kompromissen har då helt enkelt framtvingits just av frånvaron av stadganden om anslutningsrätt, och dess grundval har ryckts undan med tillkomsten av sådana stadganden.

Emellertid kompliceras problemet därav, att någon motsvarighet till anslutningsvad icke finnes i revisionsförfarandet. Man får därför räkna med tre olika alternativ. Ett sådant är, att den ifrågavarande möjligheten till compensation utan fullföljd helt bortfaller. I hovrättsförfarandet skulle detta genom möjligheten till anslutningsvad enligt vad nyss sagts icke erbjuda några betänkligheter. I HD skulle emellertid revisionssvaranden i avsaknad av anslutningsrätt då sakna tillfälle att i behörig ordning framställa ett kompensationsyrkande, sedan han fått kännedom om motpartens fullföljd. Här skulle problemet presentera sig i huvudsakligen samma gestalt som förut. Det är då knappast troligt, att HD skulle vara beredd att bryta sin praxis i så måtto, att icke ens på begäran av revisionssvaranden möjlighet till compensation skulle föreligga beträffande yrkande på väsentligen samma grund. Ur de i det föregående behandlade ändamålssynpunkterna är det också tvivelaktigt, huruvida en så långtgående ändring är befogad.

Ett annat alternativ är, att kompensationsmöjligheten i revisionsmål bibehålles, visserligen med krav på yrkande om ändring men utan krav på att yrkandet sker genom fullföljd av talan, medan man i hovrättsprocessen kräver anslutningsvad för en motsvarande ändring. Härigenom skulle emellertid regelsystemet kompliceras på ett sätt, som icke går fritt från betänkligheter, i det att förbudet mot reformatio in pejus även formellt sett — alltså bortsett från den indirekta uppmjukning av förbudet, som stadgandena om anslutningsvad innebära — utan

stöd av lag gäves en olikartad innebörd i vade- och revisionsmål. En sådan ordning kunde lätt föranleda rättsförlust för part, som med ledning av praxis i revisionsmål kunde förledas att räkna med en kompensationsmöjlighet i vadförfarandet utan anlitan-
de av anslutningsvad.

I betraktande av det ovan anförda kan det möjligen ifrågasättas, huruvida icke de lege lata ett upprätthållande av nämnda praxis — ehuru med krav på särskilt yrkande om compensation, som dock icke behöver framställas genom fullföljd av talan — både i vade- och revisionsmål ligger närmast till hands. En sak för sig är, att i förevarande ovissa läge försiktigheten synes bjuda att part icke räknar med möjlighet till ändring ens av ifrågavarande slag utan anlitan-
de av rättsmedel.⁷¹

V. Slutligen må i korthet omnämnas vissa undantag från de i det föregående behandlade reglerna om prövningens begränsning med hänsyn till den fullföljda talans innebörd.

Om domvilla, som avses i 59: 1 p. 1—4 RB, förekommit vid underrätten, skall hovrätten i vademål enligt 50: 26 och 51: 26 RB även utan yrkande undanröja underrätts dom. Har vid underrätten förekommit annat grovt rättegångsfel, äger enligt samma lagrum hovrätten, om skäl äro därtill, även utan yrkande undanröja domen. Undanröjandet kan i dessa fall enligt föreskrift i nämnda stadganden med hänsyn till omständigheterna avse även icke överklagad del av underrättens dom. Enligt motiven har man härvid att beakta först och främst om rättegångsfelet hänför sig även till den icke överklagade delen samt dessutom huruvida de olika delarna av målet stå i sådant förhållande, att deldom kunnat meddelas. Är det sistnämnda hän-

⁷¹ Ytterligare bör framhållas, att det för parten icke kan vara fördelaktigt att avstå från anslutningsvad i nu avsedda fall. Då den ifrågavarande delen av målet för att överhuvud kunna beaktas måste handläggas vid huvudförhandlingen och yrkande av part under alla omständigheter torde krävas, har parten naturligtvis normalt ingen anledning att avstå från möjlighet till ändring för det fall att vadekärandens yrkande skulle ogillas. Ansluter han sig till vadet, kan hans ändringsyrkande bifallas under alla förhållanden. I den mån han äger framställa yrkandet utan anslutningsvad, kan det emellertid i varje fall bifallas endast inom ramen för vad som må tillerkännas vadekäranden i den av honom fullföljda delen.

delsen, torde enligt motiven kunna förekomma, att endast den överklagade delen av domen undanröjes, oaktat rättegångsfelet berör även annan del.⁷² Domens undanröjande på grund av annat rättegångsfel förutsätter enligt 50: 28 och 51: 28 RB, att felet kan antagas ha inverkat på målets utgång och ej kan utan väsentlig olägenhet avhjälpas i hovrätten samt i tvistemål dessutom, att felet åberopats av part. Sådant åberopande torde icke behöva ske i den för fullföljd av talan gällande ordningen.⁷³ Huruvida undanröjandet i detta fall kan avse även annan del av domen än vadekärandens fullföljda talan avser, framgår icke omedelbart av lagtexten, och frågan synes icke heller i förarbetena till RB ha berörts. En närmare undersökning av detta spörsmål synes icke påkallad i förevarande sammanhang.⁷⁴

Om undanröjande och återförvisning av annan orsak än rättegångsfel innehåller RB intet stadgande. I motiven till 50: 28 RB uttalas emellertid, att en dylik befogenhet till återförvisning följer av hovrättens allmänna skyldighet att sörja för att målet blir på lämpligt sätt handlagt.⁷⁵ Ett undanröjande av underrättens dom av annan anledning än att underrätten begått rättegångsfel torde näppeligen kunna avse annan del av domen än den, som avses med fullföljd talan.

Då undanröjande av underrätts dom grundas på rättegångsfel, är det klart, att dom som meddelas efter återförvisning kan bli oförmånligare för vadekäranden än den ursprungliga, av honom ensam överklagade domen. Detta gäller med avseende å såväl annan del av domen än den överklagade⁷⁶ som den överklagade

⁷² Se PLB s. 526. Jfr GÄRDE s. 774.

⁷³ Jfr GÄRDE s. 775 och EKELÖF III s. 36.

⁷⁴ Här må endast nämnas, att då talan föres om jäv mot domare i underrätten, domen kan undanröjas endast i vad den överklagats, enligt vad som uttryckligen föreskrives i 50: 27 och 51: 27 RB. Motsättningsvis kan måhända antagas, att en dylik inskränkning icke gäller enligt 50: 28 och 51: 28 RB. Å andra sidan kunde man tänka sig en slutsats i motsatt riktning e contrario av stadgandena i 50: 26 och 51: 26 RB, vilka för där avsedda fall uttryckligen tillåta undanröjande av domen även i icke överklagad del.

⁷⁵ PLB s. 527. Jfr GÄRDE s. 775 och EKELÖF III s. 57.

⁷⁶ Jfr GÄRDE s. 774. »Då undanröjandet utsträcker till del av domen, som ej överklagats, innefattas däri en i lagen förutsedd avvikelse från den eljest gällande regeln om förbud mot ändring till nackdel för den klagande parten.»

delen, i vad därigenom vadekärandens talan bifallits. Med hänsyn till vikten av att grundläggande processuella regler iakttagas, torde detta få anses väl motiverat.

I praxis har emellertid undantaget i sistnämnda hänseende från förbudet mot reformatio in pejus vid återförvisning i tvistemål icke begränsats till fall, där undanröjandet föranletts av rättegångsfel. Det har, såvitt gäller tvistemål, även vid återförvisning för förnyad utredning förekommit i praxis, att det slutliga avgörandet blivit oförmånligare för part, som ursprungligen ensam överklagat domen.⁷⁷ I doktrinen ha emellertid SKARSTEDT⁷⁸ och EKELOF⁷⁹ uttalat sig för upprätthållande av förbudet vid återförvisning på annan grund än rättegångsfel. De ändamålssynpunkter, som i det föregående antagits uppbära ifrågavarande förbud, torde också även här göra sig gällande, och det synes diskutabelt, huruvida bärande skäl för dess åsidosättande föreligga.

VI. Tiden är nu inne att sammanfattningsvis angiva, i vilka fall part är nödsakad att vädja för att kunna uppnå ett visst önskat resultat i hovrätten.

I *brottmål* förutsätter varje ändring i fråga om ansvar, varigenom helhetsresultatet blir oförmånligare för den tilltalade — med undantag för de i 51: 25 p. 2—4 RB avsedda ändringarna, i den mån dessa må kunna anses innefatta en skärpning av ansvaret — att åklagare eller målsägande vädjat mot domen. Till förmån för den tilltalade kan däremot helhetsresultatet alltid ändras, även om talan fullföljts allenast av åklagare eller målsägande. Ändring av helhetsresultatet kan emellertid icke i något fall ske med beaktande av annan gärning än vadetalan avser. Icke heller kan en ändring med avseende å gärning, varom talan fullföljts, neutraliseras av en motsvarande ändring i motsatt riktning beträffande gärning, varom talan ickefullföljts. Ändring

⁷⁷ Se särskilt NJA 1925 s. 573. Jfr t. ex. NJA 1935 s. 169 och 1918 s. 65. Jfr däremot SvJT 1922 rf. s. 53. I brottmål synes förbudet mot reformatio in pejus även härvidlag ha upprätthållits. Se NJA 1924 s. 32 II samt 1905 s. 251 och 1904 s. 221.

⁷⁸ SKARSTEDT s. 63 ff.

⁷⁹ EKELOF III s. 59 f.

i fråga om enskilt anspråk i brottmål förutsätter alltid fullföljd med avseende härå, och resultatet kan i denna del under inga förhållanden ändras till nackdel för ensam klagande part. Ändring i fråga om ansvar kan icke företagas, då talan fullföljts allenast med avseende å enskilt anspråk.

I tvistemål kan ändring av helhetsresultatet ske endast till förmån för part, som vädjat mot domen. Del av målet, som icke omfattas av fullföljd talan, synes i princip icke kunna beaktas ens i den mån helhetsresultatet härigenom icke skulle förändras till klagandens nackdel. Detta innebär bl. a., att då en part vädjat mot domen, motparten kan vara nödsakad att i mån av möjlighet själv vädja i annan del, även om han i första hand åsyftar blott att uppnå ett vidmakthållande av det helhetsresultat, vartill underrätten kommit. Sist anförda princip har emellertid enligt praxis före RB:s ikraftträdande fått vidkännas inskränkning i så måtto, att en ändring, vilken — i betraktande av bifall i den fullföljda delen — icke ställt klaganden sämre än enligt underrättens dom, kunnat vidtagas i icke fullföljd del, i den mån den avsett ett yrkande på väsentligen samma grund som det med fullföljden avsedda yrkandet.⁸⁰ Huruvida denna ståndpunkt kan antagas komma att för framtiden upprätthållas, synes särskilt i betraktande av tillkomsten av stadgandena om anslutningsvad ovisst. Måhända har man emellertid, med hänsyn till frånvaron av anslutningsrätt i revisionsförfarandet och önskvärdheten av en enhetlig utformning av förbudet mot reformatio in pejus i vade- och revisionsmål, anledning förmoda, att så kommer att ske. Är detta likvisst mycket osäkra antagande riktigt, skulle alltså bifall till parts ändringsyrkande kunna neutraliseras genom ogillande, helt eller delvis, av yrkande på väsentligen samma grund, utan att motparten fullföljt talan.

Nu anförda grundsatser lida viss inskränkning i fråga om undanröjande och återförvisning. Då part sällan kan påräkna att utverka undanröjande av underrätts dom, torde emellertid

⁸⁰ Det bör dock understrykas, att praxis icke ger stöd för att en dylik kompensations skulle vara möjlig i fråga om andra yrkanden än sådana, som äro omedelbart jämförliga, eller m. a. o. betalningsyrkanden.

detta förhållande vara av relativt underordnad betydelse för parts beslut i fråga om fullföljd av talan.

Den föregående undersökningen har i första hand inriktats endast på frågan, vilket resultat en part kan uppnå i hovrätten utan att själv överhuvud vädja mot domen. Det är denna frågeställning som framför allt har betydelse såsom bakgrund till en undersökning av stadgandena om anslutningsvad. Ett visst intresse ur denna synpunkt har emellertid även att konstatera, hur saken ställer sig, då parterna äro ömsom vadekärande och vadesvarande i olika delar av målet. Svaret på denna fråga kan i allt väsentligt härledas ur vad tidigare anförts. De olika delarna av målet torde i princip vara att betrakta såsom fullt fristående, och vardera partens ställning i den del han är vadesvarande synes bli den, för vilken tidigare redogjorts.⁸¹ Till betydelsen härav för reglerna om anslutningsvad få vi anledning att senare återkomma.⁸²

⁸¹ Det synes klart, att part som i viss del är vadesvarande icke kan på grund av motpartens talan uppnå en för honom förmånlig ändring, som han saknat möjlighet till i sin egenskap av vadekärande. I vad mån man kan tänka sig att till vadekärandens förmån beakta yrkande på väsentligen samma grund som hans i vadeinlagan framställda yrkande — åtminstone såsom en kompensation inom ramen för sistnämnda yrkande, där detta befinnes icke kunna bifallas — är ett spørsmål för vars besvarande varken lagens förarbeten doktrin eller praxis lämnar uttrycklig vägledning. Möjligen skulle rättsfallet NJA 1922 s. 79 kunna tagas till intäkt för ett jakande svar. I detta fall hade underrätten bifallit såväl huvud- som genkärsmål och hovrätten på talan av huvudkäranden underkänt genkärålet. På klagan av genkäranden med yrkande om fastställelse av underrättens utslag fastställde HD hovrättens domslut efter att ha ingått i prövning av även huvudkärålet. Uppfattar man klagandens hemställan såsom en begäran allenast om bifall till genkärålet, synes HD:s ståndpunkt kunna anses innebära, att klaganden i och för sig skulle ha kunnat uppnå det resultat han önskade genom ändring beträffande annat yrkande än det med fullföljden avsedda. Med all sannolikhet få emellertid bestämmelserna i 17: 3, 13: 3 och 50: 25 RB anses föranleda ett nekande svar. Detta spørsmål skall emellertid här icke närmare utredas.

⁸² Se nedan s. 122 ff.

ANSLUTNINGSSVADETS PRAKTISKA FUNKTION

REDAN inledningsvis har framhållits, att regler om anslutningsvad kunna ha någon mening endast i den mån ett visst för vadesvaranden förmånligt resultat i hovrätten förhindras av att han själv icke fullföljt talan mot underrättens dom.¹ I föregående avsnitt har undersökts, i vilken utsträckning detta kan antagas vara fallet. Uppgiften blir nu närmast att utreda, vilken funktion reglerna om anslutningsvad fylla inom det sålunda bestämda området.

I. Med hänsyn till det påvisade sambandet mellan förbudet mot reformatio in pejus och anslutningsrätten bli tydligen de rättspolitiska skälen för institutet anslutningsvad identiska med skälen mot upprätthållandet av ett förbud mot reformatio in pejus av innebörd, att ändring till vadekärandens nackdel icke får företagas ens på därom av vadesvaranden framställt yrkande.

Motiveringen för anslutningsrätt har i utländsk rätt ofta inskränkts till *rättsvisesynpunkter*. Belysande härvidlag är följande uttalande från förarbetena till den franska Code de procédure civile:

»Les délais de l'appel ont été limités pour que le sort de celui contre lequel on peut l'interjeter ne reste pas trop longtemps incertain. Ces délais fixés contre l'appelant ne sont plus à considérer en sa faveur lorsque, par l'appel, il a remis en question ce qui avait été jugé. Dès lors le droit réciproque d'appel n'est pour l'intimé, pendant ce nouveau combat judiciaire, que celui d'une légitime défense. Cette défense ne saurait lui être interdite, lors même qu'il aurait signifié le jugement sans protestation. C'est l'appelant, qui, par son propre fait, change la position et l'intérêt de son adversaire. Le plus souvent, les droits respectifs des parties ont été justement balancés par des

¹ Jfr EKELÖF III s. 30. Jfr vidare nedan not 6.

condamnations réciproques. L'intimé qui a signifié le jugement sans protester pouvait être disposé à respecter cette intention des premiers juges, mais lorsque, par appel, on veut rompre cet équilibre, la justice demande que, pour le maintenir, l'intimé puisse employer le même moyen.»²

Vid förarbetena till en lagändring år 1925, varigenom anslutningsrätt infördes i Frankrike även i straffprocessen, fäste man sig särskilt vid parts möjlighet att genom fullföljd omedelbart före utgången av fatalietiden försätta motparten ur stånd att genom fullföljd i sin tur påkalla en ändring till sin fördel:

»Cette situation, qui semble transformer les conflits judiciaires en un guerre d'embûches et de traguenards, (bakhåll och rävsaxar) a ému la sollicitude des membres du Comité de législation . . . » Genom anslutningsrätten ansåg man sig ha funnit en »solution . . . d'une équité parfaite; elle ne compromet aucun droit et les sauvegarde tous».³

Den svenske lagstiftaren har betraktat saken ur en i viss mån annan synvinkel. Av den svenska lagstiftningens förarbeten framgår klart, att det syfte man med institutet anslutningsvad väsentligen åsyftat att tillgodose är *processekonomiskt*, närmare bestämt syftet att begränsa antalet överklaganden av underrättsdomar. Redan NLB, som i sitt betänkande angående rättegångsväsendets ombildning upptog förslag till regler om anslutningsvad, anförde härom följande:

»Det inträffar för närvarande ej sällan att en part, som vunnit vid underrätt i vissa delar af målet, är mest benägen att, till förekommande af vidare tidsutdrägt, låta sig nöjas med underrättens dom i dess helhet, allenast vederparten icke å sin sida fullföljer talan emot domen i hvad den gått honom emot. Icke sällan ser äfven motparten saken från samma synpunkt, men ingendera vågar lita på den andra eller vill inlåta sig i särskild underhandling i ämnet. Deraf blir följderna vanligen att de båda anmäla vad för att hafva sin rätt öppen, oaktadt de helst hade önskat att kunna låta bero vid underrättens dom.»⁴

² Cit. efter GLASSON-TISSIER-MOREL s. 401.

³ Cit. efter COESTER s. 81.

⁴ NLB II s. 245, jfr III s. 231 f. Redan hos NEHRMAN, s. 424, framträder en liknande tankegång: »Uti hufwudmålet kan ey heller mera uptagas och skiärskådas, än thet, hwar emot parten wädiat; thet öfrige har redan wunnit laga kraft . . . Thetta är orsaken, hwarföre then parten, som är nögd med

En praktiskt taget fullständigt överensstämmande motivering återkommer hos PK:

»Det inträffar icke sällan, att en part, som är mest benägen att icke överklaga en dom, dock fullföljer talan av det skälet, att han icke vågar lita på att motparten icke fullföljer för sin del. Om motparten lägger samma betraktelsesätt till grund för sitt beslut, blir följden vanligen, att båda fullfölja talan oaktat de helst önskat att kunna låta bero vid underrättens dom.»⁵

PLB har härutinnan helt anslutit sig till sina båda föregångare. Genom regler om anslutningsvad skulle enligt beredningen vinnas, att part som är mest benägen att åtnöjas med underrättens dom men dock fullföljer talan därför att han ej vågar lita på att icke motparten kommer att fullfölja, avhåller sig från att klaga.⁶

För det fall, att en part i och för sig icke är fullt nöjd med underrätts dom men finner det fördelaktigare att finna sig i utgången än att fullfölja talan med därav följande förhållning av sakens slutliga avgörande samt ytterligare besvär och kostnader,⁷ har det alltså ansetts önskvärt, att parten skall kunna grunda sitt beslut i fullföljdsfrågan på antagandet, att han

domen, stundom likafult appellerar, när hans contrapart wädiat. Men thetta bör likväl ske med försiktighet.»

⁵ PK II s. 201, jfr III s. 113 f.

⁶ PLB s. 510. I anslutning till ifrågavarande uttalande anförde PLB vidare följande: »Med denna fråga sammanhänger spörsmålet, huruvida hovrätten, då allenast ena parten fullföljer talan, äger göra ändring i underrättens dom även till nackdel för den klagande parten. Om dylik befogenhet tillerkännes hovrätten, föreligger icke behov för klagandens vederpart att ansluta sig till vadet. Såsom framgår av motiveringen till 25 § må hovrätten emellertid pröva underrättens dom allenast i det avseende, i vilket talan däremot fullföljts. Häri ligger ett ytterligare skäl (kurs. här) att möjliggöra anslutningsvad.» Innebörden av sistnämnda uttalande synes tämligen dunkelt. En rationell mening synes den sist citerade satsen kunna få endast om man därmed åsyftat att framhålla, att behov av anslutningsvad kan föreligga även i annan del av målet än den vadekärandens fullföljda talan avser. Även om ett förbud mot reformatio in pejus med avseende å helhetsresultat icke gäller, skulle nämligen vadesvaranden kunna ha intresse av anslutningsvad, om nämligen hovrätten likväl icke äger pröva annan del av målet än den, varom talan fullföljts. (Exempel härpå erbjuder brottmål, där tilltalad är vadesvarande.) Till frågan om anslutningsrätt i annan del av målet få vi anledning att i senare sammanhang återkomma. Se nedan s. 101 ff.

genom att underlåta fullföljd kommer att undgå ett fortsättande av processen i högre instans. Detta önskemål tillgodoses genom institutet anslutningsvad på så sätt, att omnämnda förutsättning visar sig brista genom att motparten fullföljer talan, parten har möjlighet att taga sitt beslut i fullföljdsfrågan under omprövning. Man har m. a. o. åsyftat att härigenom eliminera möjligheten, att ena parten genom att fullfölja talan omedelbart före fatalitetens utgång ställer en motpart, som endast av process-ekonomiska skäl avstått från att själv fullfölja talan, inför situationen, att han likväl nödgas fortsätta processen men nu med allt att förlora och intet att vinna.⁸ Uppenbarligen är institutet ett tjänligt medel att i såväl domstolens som båda parternas intresse förhindra fullföljd i fall, där ingen part anser sådan i och för sig påkallad, eller rättare sagt ingen part anser vad som kan vinnas med fullföljd uppväga de därmed förenade olägenheterna.⁹

Den indirekta uppmjukning av förbudet mot reformatio in pejus, som reglerna om anslutningsvad kunna sägas innebära, är även ur en annan synpunkt ägnad att minska antalet överklaganden, särskilt sådana, vilkas fog även för klaganden självt sig mer eller mindre dubiöst. Vet parten, att hans överklaganden kan indirekt leda till en förändring i för honom ogynnsam

⁷ En närmare analys av de avsedda processekonomiska olägenheterna har ansetts böra anstå till ett senare sammanhang. Se nedan s. 103 ff.

⁸ Framhållas må emellertid, att anslutningsrätten, i den mån den göres accessorisk, icke helt eliminerar det »guerre d'embûches et de traquenards», som särskilt uppväckt den franska lagstiftningskommitténs bekymmer. Part, som ämnar fullfölja talan, har alltjämt intresse av att i det längsta hålla motparten i ovisshet om sin avsikt och att fullfölja talan i sista stund för att icke motparten, sedan han fått kännedom om fullföljden, skall hinna själv fullfölja talan i vanlig ordning. Härigenom uppnår parten fördelen att — om han sedermera skulle finna detta med sina intressen bäst förenligt — kunna genom återkallelse av sin vadetalan bringa motpartens anslutningsvis förda talan att förfalla.

⁹ Den ifrågavarande processekonomiska synpunkten har även framförts med avseende å utländska motsvarigheter till anslutningsvad. Se t. ex. GULDENER, II s. 456, som dock framhåller, att olägenheten kan undanröjas genom att part tillåtes klaga reservationsvis. Lagstadgande av denna innebörd finnes i den schweiziska kantonen Solothurn. Jfr LAUBER s. 205. Denna lösning har dock olägenheten, att part nödgas nedläggga arbete på fullföljdsinläga, innan han vet, om han får användning för den.

riktning, har han större skäl än eljest att betänka sig i fullföljdsfrågan. »Mången afskräckes derigenom från obefogadt ändringssökande i dylika fall af fruktan att förlora ännu mera på sakens fullföljd», anförde Nya Lagberedningen.¹⁰ Det är här tydligen fråga om samma förhållande, som i det föregående behandlats bland skälen för förbud mot reformatio in pejus, ehuru det nu betraktas från den motsatta synvinkeln. I den mån den omständigheten, att part som ensam klagat icke kan ställas sämre än enligt underrättens dom, kan anses av godo i så måtto, att part icke kan avskräckas från befogat ändringssökande, måste den samtidigt anses av ondo därigenom att den uppmunt-
rar till obefogad fullföljd. Denna synpunkt har särskilt med avseende å brottmål anförts såsom ett starkt skäl mot upprätthållande av förbudet mot reformatio in pejus till förmån för den tilltalade.¹¹ Den nyss återgivna, av NLB åberopade synpunkten har emellertid icke kommit till uttryck i de senare lagstiftningsförarbetena. Måhända beror detta på att man icke funnit det i och för sig önskvärt att part kan avskräckas från fullföljd. Kanske har man också ansett synpunkten neutraliseras av att vadekäranden genom att återkalla sin vadetalan kan bringa av motparten anslutningsvis förd vadetalan att förfalla.

Någon egentlig motivering till att anslutningsvad gjorts accessoriskt får man i själva verket leta förgäves efter bland RB:s förarbeten. NLB hänvisar härvidlag till sakens natur och de syften anslutningsrätten har att tjäna, medan såväl PK som PLB nöja sig med påståendet, att anslutningsrätten bör vara accessorisk.¹² Det är i och för sig möjligt, att anslutningsvadets accessorietet delvis föranletts därav, att man icke velat alltför mycket

¹⁰ NLB II s. 245.

¹¹ Jfr t. ex. PALMGREN s. 23 f., HAAS s. 76 f. och PABST s. 45 f. samt beträffande anslutningsrätten LAUBER s. 206. Såvitt gäller svensk rätt har av LASSEN, s. 618 ff., ansetts icke uteslutet, att om reformatio in pejus bleve tillåten generellt med avseende å rättsföljden i brottmål »inga särskilda åtgärder i form av fullföljdsförbud eller dispensförfarande skulle vara erforderliga såvitt angår brottmålen för att hålla fullföljden däri till högsta domstolen inom lämpliga gränser». (LASSEN s. 620.)

¹² NLB II s. 245 f., PK II s. 202 och III s. 114, PLB s. 510. Jfr GÄRDE s. 742 f.: »I anslutningsvadets natur ligger att någon självständig fullföljdsrätt därigenom icke uppkommer.»

försvaga den trygghet, som förbudet mot reformatio in pejus erbjuder klagande part, ehuru, såsom i föregående kapitel påvisats, även en blott accessorisk anslutningsrätt innebär en betydande försvagning härav. Troligen har man emellertid framför allt ansett det illa rimma med anslutningsvadets funktion att begränsa hovrätternas arbetsbelastning, att hovrätt skulle nödgas pröva anslutningsvis förd vadetalan, sedan den talan, vilken möjliggjort anslutningsvad, återkallats eller eljest förfallit.

Slutligen må anföras, att en uppmjukning av förbudet mot reformatio in pejus även i den indirekta form införandet av anslutningsrätt innebär är ägnad att tillgodose önskemålet, att hovrättens prövning resulterar i en såvitt möjligt materiellt riktig dom. Även denna synpunkt har framhållits av NLB:

»När ändring sålunda sökes å båda sidorna, kan ock ofta den materiella rätten bättre tillses, enär domstolen sättes i tillfälle att fullständigare och friare än eljest rätta hvad som kan vara felaktigt i underrättens åtgärder.»¹³

II. Det kan vara skäl att mot bakgrunden av det anförda något beröra skälen till att anslutningsrätt icke förekommer i besvär- och revisionsmål. Såvitt gäller besvär torde orsaken helt enkelt vara väsentligen den, att avgöranden vilka skola överklagas med detta rättsmedel normalt icke kunna gå båda parterna emot. Vid dylika avgöranden har sålunda regelmässigt endast ena parten intresse av och överhuvudmöjlighet till överklagande, och hans beslut i fullföljdsfrågan är därför icke avhängigt av något motpartens ställningstagande.¹⁴ Undantag kunna väl förekomma¹⁵ men torde sakna större praktisk betydelse.

För frånvaron av anslutningsrätt i revisionsförfarandet måste skälen vara helt andra. NLB föreslog i själva verket regler om

¹³ NLB II s. 245. Jfr t. ex. PLB s. 537.

¹⁴ Jfr EKELOF III s. 70.

¹⁵ Så t. ex. om vittne eller sakkunnig genom beslut under rättegången tillerkänts ersättning med mindre än han begärt men mera än part, som har att utgiva ersättningen, är villig att betala. Att det här icke gäller en motsättning mellan parterna i huvudsaken utan mellan part och tredje man saknar ur förevarande synpunkt betydelse.

anslutningsrätt även i revisionsmål¹⁶, medan de senare lagförslagen icke innehålla någon motsvarighet härtill. PK uttalade härutinnan, att anslutningsrätt syntes »med avseende på den inskränkta omfattning, vari talan må föras i högsta domstolen, ej böra tillkomma klagandens vederpart i revisionsförfarandet.»¹⁷ Måhända har man härmed velat framhålla, att övriga föreslagna åtgärder i syfte att begränsa tillströmningen av mål till HD finge anses tillräckligt effektiva, varför anslutningsrätt ur denna synpunkt vore obehövlig. Skulle denna förmodan vara riktig, synes häremot kunna invändas, att den naturliga begränsning av antalet fullföljda mål i överensstämmelse med båda parternas önskemål, som kan vinnas genom förhandenvaron av anslutningsrätt, torde vara förtjänt att i första hand komma i åtanke framför tvingande begränsningar i fullföljdsrätten och därmed jämförliga åtgärder.

En annan möjlig tolkning av det citerade uttalandet är, att man ansett anslutningsrätt i betraktande av de med avseende å fullföljd till HD gällande reglerna sakna nämnvärd fullföljdsbegränsande betydelse. Denna åsikt har i varje fall omfattats av PLB, som uttalat, att möjligheten till anslutning »torde beträffande högsta domstolen i endast ringa mån förhindra onödig fullföljd.»¹⁸

Det synes vara av intresse att något dröja vid frågan, vilka realiteter som kunna dölja sig bakom detta uttalande. Vi skola därvid till en början bortse från fall, där det är fråga om flera olika yrkanden. Tvistemål av icke förmögenhetsrättslig karaktär torde därvid kunna lämnas ur räkningen av flera skäl. Dels torde tvistemål av uteslutande icke förmögenhetsrättslig art vara mindre vanliga än förmögenhetsrättsliga mål, dels och framför allt kan det antagas vara i mål av förstnämnda slag förhållandevis betydligt sällsyntare, att hovrättens avgörande går båda parter emot. Från brottmål kan mednyssangivna utgångspunkt, enligt vilken skadestandsfrågor icke komma i betraktande, likaledes bortses, enär den tilltalades intresse av ändring i ansvars-

¹⁶ NLB II s. 140 (9 §) och III s. 150 (8 §).

¹⁷ PK II s. 224, jfr III s. 130.

¹⁸ PLB s. 565.

frågan kan tillgodoses utan anslutningsrätt och någon fullföljdsbegränsning gentemot sådan allmän åklagare, som överhuvud äger fullfölja talan till HD, ansetts icke erforderlig.

Som bekant har part i förmögenhetsrättsliga mål möjlighet till ändringsdispens endast om värdet av vad han tappat i hovrätten uppgår till 1500 kr.¹⁹ Det torde nu först och främst vara relativt ovanligt — om ock sannolikt icke helt sällsynt — att en hovrättsdom gått båda parter emot till ett värde av minst 1500 kr. Såvitt man icke vid införande av rätt till anslutningsrevision skulle dispensera från regeln om summa revisibilis med avseende på anslutningsvis förd revisionstalan, skulle tydligen anslutningsrevision med hänsyn härtill få ett förhållandevis snävt begränsat användningsområde.²⁰ Under alla förhållanden skulle rätt till anslutningsrevision icke motverka en av ovisshet om motpartens ståndpunktstagande föranledd fullföljd i förmögenhetsrättsliga mål i andra fall än där båda parterna i hovrätten tappat åtminstone 1500 kr.

Det kan också ligga nära till hands att påstå, att där värdet av vad part tappat i hovrätten är så pass betydande, det är föga sannolikt, att han låter sitt beslut i fullföljdsfrågan influeras av motpartens ställningstagande. Detta påstående är dock näppe-ligen hållbart. Har part vunnit åtminstone 1500 kr., vilket i förmögenhetsrättsliga mål är en förutsättning för att han normalt skall behöva räkna med fullföljd av motparten, är det väl tänkbart, att han helst ser, att rättegången stannar i hovrätten,

¹⁹ Från de relativt fåtaliga fall, i vilka prejudikat- eller intressedispens kan ifrågakomma, kan här bortses.

²⁰ Det förtjänar här anmärkas, att man i utländsk rätt, såsom senare skall närmare påvisas (nedan s. 71 ff.), i fråga om anslutningsvis förd talan vanligen bortser från fullföljdsbegränsningar med avseende å motgångsvärde. Såvitt gäller svensk rätt har av ECKERSTRÖM, s. 253 ff., framställts förslag om införande av anslutningsrätt med nyss angiven utformning i revisionsmål just i syfte att motverka olägenheten av att där motgångsvärdet för endast ena parten uppgår till summa revisibilis, den andra parten under inga förhållanden kan i HD uppnå en ändring till sin fördel ens för den händelse motparten fullföljer talan. Enligt ECKERSTRÖM skulle anslutningsrätt av angivet skäl vara påkallad i första hand i revisionsmål. »Införes principen beträffande fullföljd till högsta instans», framhåller emellertid ECKERSTRÖM (s. 255), »torde anledning föreligga att acceptera densamma även för fullföljd från underrätt till hovrätt.»

även om han där tillika tappat lika mycket eller mera. Härvidlag bör också erinras om att processen i HD — förutsatt att prövningstillstånd beviljas — kan tänkas ställa sig ännu mera tidsödande, kostsam och förenad med personligt besvär för part än hovrättsprocessen. Detta förhållande är emellertid i så måtto en komplicerad faktor, att den synes ge utslag i båda riktningarna. Den kan å ena sidan synas tala för att part, vars talan delvis vunnit bifall i hovrätten, är mera benägen att underlåta överklagande i den ovissa förhoppningen, att ej heller motparten fullföljer, men den medför å andra sidan, att det är än ofördelaktigare att stå såsom revisionssvarande än som vadesvarande utan möjlighet att vinna något för egen del. Man må emellertid observera, att tappande revisionskärande drabbas av en ekonomisk nackdel, nämligen förlust av fullföljdsavgift²¹, som saknar motsvarighet med avseende på tappande revisionssvarande. I den mån risken härför motväger risken att nödgas processa som revisionssvarande med allt att förlora och intet att vinna i själva saken, minskar den naturligen behovet av anslutningsrätt. Huruvida den med hänsyn till fullföljdsavgiftens relativt blygsamma belopp är ur förevarande synpunkt effektiv, synes dock kunna diskuteras.

I det föregående ha reglerna om prövningstillstånd endast delvis beaktats. PLB anförde såsom motivering till underlåtenheten att föreslå regler om anslutningsrevision även, att viss svårighet skulle möta att förena en dylik ordning med reglerna om meddelande av prövningstillstånd.²² Vari denna svårighet skulle bestå angavs emellertid icke. Det synes i själva verket svårt att föreställa sig några avsevärda praktiska vanskligheter i sådant hänseende. Man skulle visserligen nödgas fatta ståndpunkt till frågan, huruvida anslutningsvis förd revisionstalan finge prövas, då motparten vägrades prövningstillstånd. Någon svårighet i den praktiska tillämpningen skulle emellertid näppe-
ligen uppkomma, vilken ståndpunkt man än intog i denna

²¹ Även skyldigheten att nedsätta belopp till säkerhet för motparts kostnadsersättning har i detta sammanhang en viss betydelse, ehuru mindre, eftersom den icke innebär en ökning av tappande parts betalningsförpliktelse.

²² PLB s. 565.

fråga.²³ Det kan däremot påstås, att i de fall, där bifall till ena partens talan förutsätter, att andra partens talan icke bifalles,²⁴ anslutningsrätt skulle ha nämnvärd betydelse för part endast i den mån han finge sin anslutningsvis förda talan prövad även om motparten vägrades prövningstillstånd. I de fall, där ändringsdispens meddelades motparten, skulle han ju normalt — åtminstone om ändringsdispensen meddelades enhälligt — icke kunna hysa någon större förhoppning om att vinna framgång i HD. Om man å andra sidan stannade för att medgiva prövning av anslutningsvis förd revisionstalan ävendå motparten vägrades prövningstillstånd — vilket i viss mån skulle strida mot principen om anslutningsrättens accessoriska karaktär — skulle detta medföra den processekonomiska olägenheten, att HD skulle kunna komma att betungas med en huvudförhandling, som man eljest skulle ha undgått. Och ur partens synpunkt skulle det innebära, att man icke enbart gäve honom möjlighet till en fördelaktigare position i det genom motpartens åtgärd förlängda förfarandet. Hans anslutningsrätt skulle till och med kunna föranleda processens förlängning med ytterligare ett avsnitt — förfarandet i HD efter beviljande av prövningstillstånd — utöver vad som betingats av motpartens fullföljd.²⁵

²³ För den händelse man antog, att den anslutningsvis förda talan kunde prövas oberoende av om motparten erhöile prövningstillstånd, bleve situationen vid tillståndsprövningen uppenbarligen i princip densamma som då båda parterna i vanlig ordning fullföljt talan genom revisionsansökan. Antog man åter, att den anslutningsvis förda talan finge prövas endast under förutsättning att motparten erhöile prövningstillstånd, skulle situationen icke bli mera komplicerad utan snarare mindre, ity att tillståndsprövningen vore slutförd, för den händelse den ursprunglige revisionskäranden icke erhöile prövningstillstånd, medan man i motsatt fall finge upptaga det anslutningsvis framställda ändringssökandet till tillståndsprövning i vanlig ordning.

²⁴ Så är förhållandet exempelvis om tvisten gäller storleken av visst yrkat belopp men däremot åtminstone regelmässigt icke om parterna fullfölja i fråga om olika delar av målet.

²⁵ I detta sammanhang må uppmärksamheten fästas på ett av EKDAHL, TSA 1948, s. 237, berört spörsmål om anslutningsvadekärandes rätt att fullfölja talan till HD. EKDAHL anför härom följande: »Då anslutningsvadekäranden ju ursprungligen varit nöjd med underrättens dom, kunde man tänka sig att hans rätt att fullfölja talan mot hovrättens dom vore betingad av att aningen motparten fullföljer talan eller att hovrätten ändrat domen till hans nackdel samt att i senare fall fullföljdsrätten vore begränsad till ändringen.

Det hittills anförda skulle sålunda kunna sägas giva stöd åt påståendet, att ett stadgande om anslutningsrevision icke lämpligen skulle kunna givas sådan utformning, att det finge nämnvärd fullföljdsbegränsande betydelse. Det bör emellertid understrykas, att den föregående utredningen helt lämnat ur sikte den icke sällan förekommande situationen, att part vunnit i en del av målet och tappat i en annan del. Huruvida den i 50:2 och

Har däremot hovrätten fastställt underrättens dom och motparten ej överklagar, så skulle anslutningsvadekäranden sakna fullföljdsrätt. Lagen synes emellertid ej hava intagit denna ståndpunkt; varken lagtexten eller motiven innehålla något stadgande resp. uttalande att parts fullföljdsrätt i detta hänseende är begränsad. En annan sak är att man väl får förutsätta att förhållandet i hög grad beaktas vid prövningen av dispensfrågan. I praktiken torde väl näppeligen fullföljdstillstånd komma att beviljas i fall som här avses. »Otvivelaktigt kunna de processekonomiska synpunkter, som uppbära institutet anslutningsvad och som antagits väsentligen motivera att anslutningsvis förd talan förfaller, om den första vadetalan återkallas eller eljest förfaller, anföras till stöd även för att anslutningsvadekäranden icke bör vid fastställelse av underrättens dom äga en självständig fullföljdsrätt till HD. Såsom jämväl EKDAHL antagit, torde man emellertid icke kunna de lege lata fränkänna honom dylik fullföljdsrätt. Frågan kan f. ö. förmodas ha en tämligen begränsad praktisk betydelse. Har parten ursprungligen låtit sig nöja med underrättens dom i förhoppning att denna icke komme att överklagas av motparten, torde han regelmässigt vara beredd att låta det förbli vid hovrättens fastställande av underrättsdomen. Fullföljer han talan häremot, kan det normalt förmodas bero på att han befarar fullföljd av motparten. I den mån man anser fullföljd i sådant fall mindre lycklig, torde man emellertid de lege ferenda icke böra betaga anslutningsvadekäranden den självständiga fullföljdsrätten utan införande av anslutningsrätt i revisionsmål. — För det fall att den ursprungliga vadetalan bifallits, ifrågasätter EKDAHL, att anslutningsvadekärandens självständiga fullföljdsrätt borde vara begränsad till ändringen. Anser man anslutningsvad kunna anföras i annan del av målet, bl. a. i syfte att neutralisera en framgång för vadekäranden (se härom nedan s. 110 ff.) skulle emellertid för sådant fall den ifrågavarande begränsningen av fullföljdsrätten kunna anses i viss mån ägnad att motverka anslutningsvadets processekonomiska funktion. Endast genom ordinär fullföljd mot underrättens dom skulle då part kunna till fullo utnyttja instansordningen för att söka åstadkomma, att han icke efter fullföljd av motparten i annan del av målet bleve sämre ställd än enligt underrättens dom. — Det må slutligen framhållas såsom högst dubiöst, huruvida man med EKDAHL äger förutsätta, att det av honom berörda förhållandet de lege lata beaktas vid tillståndsprövningen. Det kan näppeligen vara HD:s uppgift att genom principerna för tillståndsprövningen de facto genomföra av lagen okända fullföljdsbegränsningar. Tillståndsprövningen synes böra följa vanliga grunder, även om revisionskäranden överklagat underrättens dom endast genom anslutningsvad.

51: 2 RB lagstadgade anslutningsrätten omfattar även annan del av målet än den vadekärandens fullföljda talan avser, är ett spörsmål, till vilket vi i det följande skola återkomma.²⁶ I den mån det besvaras jakande, är det emellertid tydligt, att en motsvarande anslutningsrätt i revisionsförfarandet skulle få betydligt större praktisk betydelse, och att åtskilliga av de i det föregående anförda synpunkterna förlora sin tillämplighet. Det är sålunda givet, att de fall, där båda parterna ha möjlighet till ändringsdispens enligt 54: 12 RB, bli betydligt talrikare, om man medräknar sådana, där parterna äro ömsom vinnande och tappande i fråga om olika yrkanden. Vidare är det klart, att parts utsikter att nå bifall till sin fullföljda talan oftast icke förringas av att motparten erhåller ändringsdispens, för den händelse motpartens fullföljd avser annan del av målet. Det ovan förda resonemang, som bygger på att bifall till ena partens talan innefattar avslag på motpartens yrkande, är sålunda icke tillämpligt, då parternas yrkanden i HD hänföra sig till olika delar av målet.

²⁶ Se härom nedan s. 101 ff.

TREDJE KAPITLET

UTLÄNDSKA MOTSVARIGHETER TILL ANSLUTNINGSVAD

DE SVENSKA reglerna om anslutningsvad ha, såsom redan inledningsvis antytts, mångfaldiga förebilder i utländsk rätt. Anslutningsrätt förekommer utomlands företrädesvis i tvistemål men finnes i några rättsordningar även med avseende å brottmål.

En fullständig bild av utländska regler om anslutningsrätt förutsätter strängt taget en redogörelse för den allmänna utformningen av rättsmedelssystemet i respektiveländer. En sådan redogörelse skulle emellertid kräva ett i detta sammanhang oproportionerligt utrymme. Den närmast följande framställningen får därför med nödvändighet karaktären av ett i viss mån fragmentariskt återgivande av skilda rättsordningars regler om anslutningsrätt. Framställningen begränsas också i förevarande kapitel till de grundläggande reglerna om anslutningsrätt, medan respektive utländska rättssystemes ställning till speciella problem i princip kommer att närmare redovisas först i anslutning till behandlingen av motsvarande problem med avseende på den svenska rätten. I fråga om kontinental rätt ha några anmärkningar om den historiska utvecklingen jämväl synts vara av intresse.

Anslutningsrätten anses i kontinental rätt kunna räkna sina anor tillbaka till det romerska kejsardömet under Justinianus. Såsom dess grundval brukar anföras den s. k. *lex ampliorum*:

»*Ampliorum providentiam subiectis conferentes, quam forsitan ipsi vigilantes non inveniunt, antiquam observationem emendamus, cum in appellationum auditoriis is solus post sententiam iudicis emendationem meruerat, qui ad provocationis convolasset auxilium, altera parte, quae haec non fecisset, sententiam sequi, qualiscumque fuisset, compellenda. Sancimus itaque, si appellator semel in iudicium venerit et causas appellationis suae proposuerit, habere licentiam et adversarium eius, si quid iudicatis opponere maluerit, si*

praesto fuerit, hoc facere et iudiciale mereri praesidium: sin autem absens fuerit, nihilo minus iudicem per suum vigorem eius partes adimplere.»¹

Efter konstaterandet, att part tidigare icke kunnat uppnå en förändring av domen till sin fördel utan att ha appellerat, förordnas sålunda, att en sådan möjlighet skall föreligga och att domaren vid utevaro av klagandens motpart skall tillvarata dennes intressen härvidlag.

Om den rätta tolkningen av ifrågavarande källställe har under tidernas lopp mycken meningsskiljaktighet kommit att råda.² I medeltida doktrin och praxis synes man emellertid ur satsen »sin autem . . .» ha dragit slutsatsen, att då ena parten appellerade, målet devolverades även till motpartens förmån. Det vill synas som om man varit benägen att icke ens då målet avgjordes i dennes närvaro kräva yrkande för ändring i sådan riktning.³ Man talade nu om »communio appellationis». Om klaganden appellerade »simpliciter» (d. v. s. utan särskilt angiven begränsning), devolverades målet i hela dess vidd. Omfattade domen flera »capitula» och begränsades överklagandet till någon eller några av dessa, uteslötos den eller de övriga från prövning. Möjligen kunne denna utsträckas till »capitula connexa». Ville motparten ha ändring i annan del, måste han klaga i vanlig ordning. Så kom enligt WALSMANN de facto konnexitet att fordras för anslutningsrätt.⁴

Efter den romerska rättens reception i *Tyskland* bildade *lex amplior* alltjämt utgångspunkten. Appellationen var »communis utrique parti». »Danach braucht der Appellat an sich gar nichts zu tun, als dass er seine Anträge stellt, ja es ist nach dem Schlusssatz der l. 39 sogar zweifelhaft, ob auch das noch erforderlich ist», framhåller WALSMANN.⁵ Bruket att appellera »simpliciter» trädde så småningom mer och mer tillbaka. Då klagan

¹ C 7, 62, 39, 1.

² Se härom t. ex. WALSMANN s. 11 ff., LENHARDT s. 3 ff. och LAUCKNER s. 31 ff.

³ Se t. ex. LENHARDT s. 3 ff., WALSMANN s. 11 f.

⁴ WALSMANN s. 13 f. Jfr LENHARDT s. 5.

⁵ WALSMANN s. 24 f.

begränsades till enstaka »capitula», kunde motparten utan klagan i vanlig ordning alltjämt få ändring med avseende blott på dessa och »capitula connexa».⁶

Under 1700-talet och början av 1800-talet förblev rättstillståndet härvidlag i stort sett likartat.⁷ Under första hälften av 1800-talet trängde förbudet mot reformatio in pejus igenom, »und damit verschwand die communio appellationis aus dem Gesetz, insoweit als sie gegenüber der Verhandlungsmaxime anormalen Character trägt und nicht blosse Billigkeitsfolge des novum iudicium — das ist der unbestrittene Inhalt der l. ampliolem (39) im Gegensatz zum Schlusssatz — ist.»⁸ I det följande slopades också allmänt kravet på konnexitet vid anslutning.⁹ Anslutningsvis framställt yrkande ansågs i allmänhet bestå oberoende av klagandens återkallelse av fullföljd talan men ej då denna förföll av annan anledning.

Den nu gällande tyska rätten ansluter sig nära till den ovan i största korthet skisserade utvecklingen. Medan anslutningsrätt i Tyskland är okänd i brottmål, förekommer enligt ZPO anslutningsrätt vid samtliga rättsmedel, Berufung, Revision och Beschwerde. Under det andra världskriget upphävdes visserligen stadgandena om anslutningsrätt i ZPO genom den s. k. 4. Vereinfachungsverordnung 1943, men de ha sedermera återinförts.

Stadgandena om Anschlussberufung återfinnas i 521, 522 och 522 a §§ ZPO (sistnämnda lagrum tillagt år 1924), vilka ha följande lydelse:

521 §. »(1) Der Berufungsbeklagte kann sich der Berufung anschliessen, selbst wenn er auf die Berufung verzichtet hat oder wenn die Berufsfrist verstrichen ist.

(2) Die Vorschriften über die Anfechtung des Versäumnisurteils

⁶ Jfr WALSMANN s. 25.

⁷ Kravet på konnexitet upprätthölls i allmänhet i partikulärlagstiftningen. Som exempel må anföras Oberappellationsgerichtsordnung för Celle, 1713, Codex juris Bavarici iudiciarii, 1753 samt rättegångsordningarna för Hessen-Darmstadt, 1797, och Bremen, 1814. Se WALSMANN s. 37 ff.

⁸ WALSMANN s. 38.

⁹ Ett av de första exemplen på lagstiftning av denna innebörd utgör Hannovers processordning av 1850. Se härom WALSMANN s. 39 ff.

durch Berufung sind auch auf seine Anfechtung durch Anschliessung anzuwenden.»

522 §. »(1) Die Anschliessung verliert ihre Wirkung, wenn die Berufung zurückgenommen oder als unzulässig verworfen wird.

(2) Hat der Berufungsbeklagte innerhalb der Berufsfrist sich der erhobenen Berufung angeschlossen, so wird es so angesehen, als habe er die Berufung selbständig eingelegt.»

522 a §. »(1) Die Anschliessung erfolgt durch Einreichung der Berufsanschlusschrift bei dem Berufsgerichte.

(2) Die Anschlussberufung muss vor Ablauf der Berufsbe gründungsfrist (§ 519 Abs. 2) und, sofern sie nach deren Ablauf eingelegt wird, in der Anschlusschrift begründet werden.

(3) Die Vorschriften des § 518 Abs. 2, 4, des § 519 Abs. 3, 5 und der §§ 519 a, 519 b finden entsprechende Anwendung.»

Enligt dessa föreskrifter skiljer man mellan s. k. självständiga Anschliessung, d. v. s. anslutning som sker inom den ordinära rättsmedelsfristen och som i allt väsentligt följer reglerna för vanlig Berufung,¹⁰ samt s. k. unselbständige Anschliessung, d. v. s. anslutning som sker efter den ordinära rättsmedelsfristens utgång med stöd av nämnda stadganden. För unselbständige Anschliessung gäller ingen annan frist än den som överhuvud ifrågakommer för förebringande av nytt processmaterial. Detta innebär, bortsett från fall där enligt 519 b § ZPO Berufung avvisas såsom otillåten utan muntlig förhandling, att anslutning kan ske ända intill slutet av den muntliga förhandlingen i rättsmedelsinstansen.¹¹ Såsom framgår av de citerade stadgandena är å andra sidan unselbständige Anschliessung accessorisk. Här till bör dock observeras stadgandet i 515 § 1. ZPO: »Die Zurücknahme der Berufung ist ohne Einwilligung des Berufungsbeklagten nur bis zum Beginne der mündlichen Verhandlung des Berufungsbeklagten zulässig.» Vid återkallelse efter nämnda tidpunkt kan alltså motparten genom att vägra sitt samtycke därtill åstadkomma såväl att redan företagen anslutning består

¹⁰ Det förutsättes, för att självständiga Anschliessung skall bestå, då den ursprungliga klagan bortfaller, att med anslutningen »ein Ziel verfolgt wird, das auch mit einer selbständigen Berufung verfolgt werden kann.» STEIN-JONAS-SCHÖNKE vid § 522, II, jfr SCHÖNKE s. 354, NIKISCH s. 478 samt närmare WALSMANN s. 210 ff.

¹¹ Jfr STEIN-JONAS-SCHÖNKE vid § 521 I, 3 samt WALSMANN s. 184, 189.

som att anslutning sedermera kan ske.¹² Anslutningsrätten är icke begränsad till den del av målet, som den ursprungligen fullföljda talan avser.¹³ Part kan t. o. m. genom Anschlussberufung framställa nya yrkanden i rättsmedelsinstansen.¹⁴

Om anslutningsrätt vid rättsmedlet Beschwerde innehåller lagen ingen uttrycklig föreskrift. Principiellt äro emellertid, såvitt annat ej är föreskrivet, bestämmelserna om Berufung tillämpliga även med avseende å Beschwerde, och ovan anförda lagrum anses därför i tillämpliga delar finna användning även vid Beschwerde. Anschlussbeschwerde torde ha praktisk betydelse särskilt vid klagan över beslut i kostnadsfrågor.¹⁵

Om Anschlussrevision givas bestämmelser i 556 § ZPO. Dessa ha i huvudsak samma innebörd som stadgandena om Anschlussberufung. De skilja sig emellertid därutinnan, att fristen för Anschlussrevision sammanfaller med fristen för »Begründung» av revisionstalan samt att »Begründung» av anslutningsrevision alltid måste ske redan i anslutningsskriften.¹⁶

I fransk rätt förekommer en motsvarighet till anslutningsvad i både tvistemål och brottmål under benämningen *appel incident*. I tvistemål lagfästes institutet genom Code de procédure civile men var redan tidigare erkänt i praxis.¹⁷ Bestämmelserna om appel incident återfinnas för tvistemål i art. 445 Code de procédure civile. Stadgandet har följande lydelse:

»Le délai d'appel emportera déchéance.

Il courra, pour les jugements contradictoires, du jour de la signification, à personne ou à domicile, pour les jugements par défaut du jour où l'opposition ne sera plus recevable.

L'intimé pourra néanmoins interjeter incidemment appel en tout état de cause, même s'il a signifié le jugement sans réserve.

¹² Jfr STEIN-JONAS-SCHÖNKE vid § 522, I, 1 samt WALSMANN s. 76 f., 80.

¹³ Jfr särskilt WALSMANN s. 137 och STEIN-JONAS-SCHÖNKE vid § 521, I, 2. Se härom närmare nedan kap. VI.

¹⁴ Se WALSMANN s. 134 f. och STEIN-JONAS-SCHÖNKE vid § 521, I, 1.

¹⁵ Jfr SCHÖNKE s. 380.

¹⁶ Jfr SCHÖNKE s. 367. Här må anmärkas, att »Begründung» av såväl Revision som Berufung icke innebär allenast anförande av grunder för ändringsyrkandet. Till »Begründung» hör även angivande av vad som yrkas. Se 554 resp. 519 §§ ZPO.

¹⁷ Se GLASSON-TISSIER-MOREL s. 400.

Tout appel provoqué par l'appel principal sera de même recevable en tout état de cause. Toutefois, il ne pourra en aucun cas retarder la solution de l'appel principal.

Le délai d'appel courra à l'encontre de celui qui aura signifié le jugement du jour de cette signification.

La signification, même sans réserve, n'emportera pas acquiescement.»

Appel incident i tvistemål är, såsom framgår av lagrummet, icke bunden vid bestämd tidsfrist utan kan framställas »en tout état de cause», d. v. s. intill slutet av förhandlingen i rättsmedelsinstansen.¹⁸ Den är icke formbunden på samma sätt som appel principal.¹⁹ Någon bestämmelse om att appel incident är accessorisk innehåller icke lagen. I doktrin och praxis synes man dock böjd för att antaga regler, vilka i huvudsak motsvara dem, som i tysk rätt gälla beträffande selbständige och unselbständige Anschliessung. Har appel incident framställts inom den ordinära rättsmedelsfristen, i ordinär form och av part, som icke förklarat sig nöjd med domen (acquiescé au jugement) torde den bestå oberoende av om appel principal kan prövas, medan den i motsatt fall lär förfalla med sistnämnda appel.²⁰ Återkallelse (désistement) av appel principal anses emellertid i praxis, såvida återkallelsen icke accepterats av motparten, icke förhindra vare sig beståndet av redan framställd appel incident eller framställandet av sådan.²¹ Appel incident kan avse även annan del av domen än sådan som beröres av appel principal.²² Slutligen må observeras, att den franska civilprocessen känner en motsvarighet till den gamla »communis appellatio» i så måtto att »lorsque l'appel principal était général et a remis en question la demande entière devant les juges du second degré, l'intimé peut, sans

¹⁸ Se GLASSON-TISSIER-MOREL, a. st. och s. 404, MOREL s. 498.

¹⁹ Appel incident kan i tvistemål framställas genom »acte d'avoué à avoué». Se GLASSON-TISSIER-MOREL s. 404, GARSONNET & CÉZAR-BRU s. 49, MOREL, a. st.

²⁰ Se AMEILHAUD s. 120 ff., MOREL, a. st. Jfr dock GLASSON-TISSIER-MOREL s. 405 f.

²¹ Se AMEILHAUD s. 124 ff., MOREL, a. st., GLASSON-TISSIER-MOREL s. 406 f.

²² Se GLASSON-TISSIER-MOREL s. 403, MOREL s. 497, GARSONNET & CÉZAR-BRU s. 52. I praxis före Code de procédure civile synes däremot motsatt ståndpunkt ha intagits. Se härom AMEILHAUD s. 131 ff.

former un appel incident, reprendre toutes les conclusions qu'il avait formulées en première instance, même celles qui ont été rejetées; cela suffit pour permettre au juge d'appel de réformer à son profit.»²³ Det är följaktligen »prudent, de la part de l'appelant, de bien préciser les chefs d'appel.»²⁴

I den franska straffprocessen infördes anslutningsrätt genom lagstiftning år 1925. Bestämmelser om appel incident i brottmål återfinnas, såvitt gäller appel från avgörande av tribunal de simple police, i art. 174 och beträffande appel från avgörande av tribunal correctionnel i art. 203 Code d'instruction criminelle. Dessa lagrum ha följande lydelse:

Art. 174. »L'appel des jugements de simple police sera porté au Tribunal correctionnel; cet appel sera interjeté par déclaration au greffe du Tribunal qui a rendu le jugement, dans les 10 jours au plus tard après celui où il a été prononcé; et si le jugement est par défaut, dans les 10 jours au plus tard de la signification de la sentence à personne ou à domicile. Il sera suivi et jugé dans la même forme que les appels des sentences des justices de paix.

Néanmoins, en cas d'appel d'une des parties pendant le délai ci-dessus, les autres parties auront un délai supplémentaire de 5 jours pour interjeter appel. Pendant ces délais et pendant l'instance d'appel, il sera sursis à l'exécution du jugement.

Dans les affaires forestières poursuivies à la requête de l'administration, le délai ci-dessus sera porté à 15 jours pour l'appel interjeté par les agents forestiers.

Le Procureur de la République devra notifier son appel et au prévenu et, le cas échéant, à la personne civilement responsable de l'infraction, dans le mois du jugement.»

Art. 203. »Il y aura, sauf l'exception portée à l'article 205 ci-après, déchéance de l'appel, si la déclaration d'appeler n'a pas été faite au greffe soit du Tribunal qui a rendu le jugement, soit du Tribunal dans le ressort duquel le condamné est détenu, 10 jours au plus tard après celui où le jugement a été prononcé, et, s'il est rendu par défaut, 10 jours au plus tard après celui de la signification qui en aura été faite à la partie condamnée ou à son domicile, outre un jour par trois myriamètres.

Pendant ce délai et pendant l'instance d'appel, il sera sursis à l'exécution du jugement.

Néanmoins, en cas d'appel d'une des parties pendant le délai ci-

²³ GLASSON-TISSIER-MOREL s. 342. Jfr AMEILHAUD s. 141 ff. och MOREL s. 497.

²⁴ GLASSON-TISSIER-MOREL s. 341 f.

dessus, les autres parties auront un délai supplémentaire de 5 jours pour interjeter appel. Pendant ces délais et pendant l'instance d'appel, il sera sursis à l'exécution du jugement.»

Såsom framgår av de anförda stadgandena, skiljer sig appel incident i brottmål från appel incident i tvistemål genom att den är tidsbegränsad till 5 dagar efter den ordinära rättsmedelsfristens utgång.²⁵ I brottmål gälla samma formföreskrifter för appel incident som för appel principal.²⁶ Befogenheten att använda appel incident, som enligt det civilprocessuella stadgandet tillkommer »l'intimé», inrymmes enligt de straffprocessuella bestämmelserna åt »les autres parties». Till betydelsen av denna skillnad i uttryckssättet skola vi i annat sammanhang återkomma.²⁷ I motsats mot vad som antagits gälla i tvistemål anses appel incident i brottmål icke i någon mån vara beroende av beståndet av appel principal, med undantag för det fall att appel principal avvisas såsom för sent framställd.²⁸ Liksom i tvistemål behöver appel incident i brottmål icke avse samma del av domen som appel principal.²⁹

I *Schweiz* innehålla civilprocesslagarna för de flesta kantoner föreskrifter om anslutningsrätt vid rättsmedlet *Berufung*. Anslutningsrätten är regelmässigt begränsad till en bestämd tidsfrist. Anslutningsvis förd talan förfaller, om motpartens talan återkallas eller eljest förfaller. I kantonen *Thurgau* är enligt

²⁵ Det bör observeras, att tilltalad icke har möjlighet till appel incident i anledning av klagan av »le procureur général» som sker med begagnande av den i art. 205 *Code d'instruction criminelle* för denne gällande fristen av en eller två månader. Sådan appel incident anses emellertid icke behöfelig, »car l'appel du ministère public ayant toujours un effet dévolutif absolu, le prévenu, quoique n'ayant pas appelé, peut solliciter son acquittement ou une réduction de peine.» VIDAL-MAGNOL s. 1266 not 3. Med hänsyn till nämnda föreskrifter i art. 205 har »le procureur de la République» heller inte särskilt behov av appel incident. Se VIDAL-MAGNOL s. 1266 not 2.

²⁶ Se DONNEDIEU DE VABRES s. 851 och VIDAL-MAGNOL s. 1266.

²⁷ Se härom nedan s. 99.

²⁸ Se t. ex. COESTER s. 149 ff. Enligt COESTER, a. st., kan appel incident icke anföras efter återkallelse av appel principal.

²⁹ I litteraturen synes detta spörsmål icke ha tilldragit sig särskild uppmärksamhet. Dess besvarande i nämnda riktning — vilket förmodligen efter mönster av appel incident i tvistemål förutsatts såsom klart — framgår bl. a. av diskussionen av frågan, mot vem appel incident kan riktas. Se härom t. ex. COESTER s. 104 ff. och närmare nedan kap. VIII.

290 § ZPO anslutningsrätten begränsad till den eller de punkter, som avses med motpartens överklagande. Övriga kantoners lagbestämmelser innehålla däremot icke någon motsvarande begränsning, och en sådan synes i dessa kantoner ej heller ha antagits i doktrin eller praxis.³⁰

I den schweiziska straffprocessen är anslutningsrätt okänd för flertalet kantoners lagstiftning. De kantoner, i vilka anslutningsrätten erkänts, förete i förevarande hänseende en tämligen brokig bild. Stundom är anslutningsrätten helt accessorisk, stundom åter består Anschlussberufung oberoende av en återkallelse av motpartens överklagande, som skett först efter den muntliga förhandlingens början.³¹ I doktrinen har den meningen uttalats, att Anschlussberufung utan uttryckligt lagstöd icke kan överskrida ramen för det självständiga överklagandet.³² I viss utsträckning ha lagbestämmelser om möjlighet till anslutning i vidsträcktare omfattning meddelats. Stundom göres härvid en skillnad mellan den tilltalade, som kan fullfölja talan anslutningsvis mot domen i alla delar, och åklagaren, vars anslutningsrätt begränsas till del av målet, vilken avses med den tilltalades överklagande.³³

Enligt den *österrikiska* processlagstiftningen saknas möjlighet till anslutning i både tvistemål och brottmål.

I *engelsk* rätt synes någon motsvarighet till anslutningsvad icke förekomma, såvitt gäller brottmålsförfarandet. För tvistemål innehålla Rules of the Supreme Court föreskrifter om s. k. cross-notice, i viss mån motsvarande vårt anslutningsvad: »A respondent to an appeal need not give a notice of motion by way of cross-appeal, but if he intends, on the hearing of the appeal, to contend that the decision of the Court below should be varied, he must give notice of his intention to any parties who may be affected by the contention.»³⁴ Sådan cross-notice kan endast avse »the subject-matter of the action».³⁵

³⁰ Se GULDENER II s. 469, jfr s. 456. Jfr även LAUBER s. 205 ff.

³¹ Se SCHWENDENER s. 67 ff., HUBER s. 92 och STRÄULI s. 250.

³² SCHWENDENER s. 67.

³³ Se SCHWENDENER s. 67 ff., HUBER s. 92 f., STRÄULI s. 247 ff.

³⁴ HALSBURY s. 119.

³⁵ HALSBURY, a. st. Härom närmare nedan s. 111.

I U. S. A. synes liksom i England anslutningsrätt icke förekomma med avseende å brottmål. Såvitt gäller tvistemål har institutet däremot, i något varierande utformning, lagfäst i många delstater.³⁶ Den federala lagstiftningen innehåller inga föreskrifter i ämnet, och innebörden av de federala domstolarnas praxis härvidlag synes vanskelig att fastställa.³⁷

Bland de nordiska länderna känner *Finland* icke någon motsvarighet till vårt anslutningsvad. I framlagda förslag till reformerad processlagstiftning ha emellertid regler om anslutningsvad upptagits, ursprungligen blott för tvistemål men senare även för brottmål.^{37a}

Den *norska* TL ger i 362 § följande föreskrifter om s. k. motanke:

»Når den ene part anker til forandring i avgjørelsens innhold, får også den annen part rett til å påanke avgjørelsen, selv om han har frafalt sin ankerett eller oversittet ankefristen eller mangler selvstendig ankerett på grunn av ankegenstandens verdi. Sådan motanke må erklæres innen den frist som rettsformannen fastsetter etter § 370. Erklæring av motanke trenges ikke når motparten bare vil kreve avgjørelsen om saksomkostningene forandret.

Kommer hovedanken ikke til avgjørelse, faller også motanken bort, hvis den ikke oppfyller betingelsene for en selvstendig anke.»

Dessa regler om motanke gälla vid fullföljd såväl till lagmannsrett som till Høiesterett.³⁸ Den i lagrummet angivna fristen enligt 370 § är den »tilsvarsfrist» på normalt högst tre veckor, som rättens ordförande har att utsätta för motparten i anledning av anke.³⁹

I den norska straffprocessen finnes icke någon särskild motsvarighet till motanke, såvitt gäller rättsmedlet fornyet behandling for høiere rett, vilket innebär ett upptagande av saken på nytt i hela dess vidd beträffande den gärning, varav fornyet

³⁶ Se POUND s. 347 f.

³⁷ Se POUND, a. st. Jfr HLR 1938 s. 1058 ff. samt U. S. C. A. Title 28, not 43 vid § 1254 (s. 53).

^{37a} Se förslag 1900, II s. 69 (281 §) och s. 273 samt t. ex. 1937, 210 § 3 mom.

³⁸ Jfr AUGDAHL s. 43.

³⁹ Jfr AUGDAHL s. 50 f.

behandling begärts.⁴⁰ I fråga om rättsmedlet anke, där rätten enligt 392 § Strpl. är principiellt bunden av åberopade grunder för anken, ehuru härifrån vittgående undantag till förmån för tilltalad gjorts, erbjuder emellertid 388 § nämnda lag en viss motsvarighet. Stadgandet har följande lydelse:

»Er den fra den ene side iverksatte anke støttet til grunner, der kan lede til avsigelsen av en ny dom i Høiesterett, er den annen part berettiget til å gjøre gjeldende sådanne ankegrunner, der kan lede til, at dommen kjennes ugyldig; dog må de betimelig forut for sakens foretagelse meddeles motparten.»

Stadgandet är tillämpligt i alla fall, där parts anke kan leda till ny dom.⁴¹ Det möjliggör för part att möta en anke avseende domens innehåll med en motanke beträffande »saksbehandlingen». Med hänsyn till att som ovan nämnts rätten i stor utsträckning kan till den tilltalades förmån beakta andra omständigheter än de åberopade ankegrunderna, är det ifrågavarande stadgandet av betydelse särskilt för åklagaren.⁴²

I fråga om den *danska* Rpl:s regler för tvistemål må anföras följande uttalande av HURWITZ:

»Anke kan iværksettes fra begge Sider, men de to Anker forenes da til samtidig Behandling, § 435, Stk. 1, jfr § 395. Nogen Nødvendighet for »Kontraappel» foreligger dog ikke. Appelindstævnte kan uden Stævning fra sin Side paastaa den indankede Dom ændret eller ophævet, § 438, Stk. 2, jfr § 413, Stk. 1. I Henhold til saadan Paastand kan han efter den nævnte Lovbestemmelse »kræve Sagen fremmet til Dom, selv om Appellanten udebliver eller hæver Sagen». Dersom det imidlertid efter Bestemmelsens Motiver maa antages, at Reglen ikke gælder, hvis Appellanten udebliver paa Sagens første Tægtedag, men at der da maa finde Afvisning Sted, kan Appelindstævnte være interesseret i at udtage en selvstændig Ankestævning for at hindre saadan Afvisning.»⁴³

Såvitt gäller brottmål föreskrives i 963 § 3 st. och 949 § 1 st. Rpl., att om anke framställts från den ena sidan, motparten äger

⁴⁰ Jfr här ovan kap. I not 33 med hänvisningar.

⁴¹ Se härom t. ex. STANG s. 250 ff.

⁴² Jfr STANG s. 266, SALOMONSEN II s. 61 f., SKEIE II s. 42 ff.

⁴³ HURWITZ, Tvistemaal s. 243. Jfr MUNCH-PETERSEN II s. 493 f., HANSEN, HURWITZ, MUNCH-PETERSEN I s. 535 f.

i sin tur klaga genom anke, även om den ordinära ankefristen för hans del utgått, förutsatt att »ankemeddelesen iværksættes inden 14 dage, efter at den anden parts anke er meddelt ham.»⁴⁴ En ytterligare utvidgning av rättsmedelsfristen innebära 965 § 1 st. och 958 § 1 st. Rpl. Enligt dessa lagrum har, när från den ena sidan framställts anke, som kan leda till en realitetsdom, motparten — även om han nu skulle sakna möjlighet att eljest överklaga domen — möjlighet att påyrka dess upphävande på grund av rättegångsfel.⁴⁵ Sistnämnda föreskrifter överensstämmer i allt väsentligt med den ovan anförda 388 § i den norska Strpl.

⁴⁴ Jfr angående möjligheten av ändring till den tilltalades förmån utan att denne klagat t. ex. HURWITZ, Strafferetspleje s. 539 f. I praxis har av åklagare med stöd av nämnda lagrum företagen anke ansetts bestå oberoende av om den tilltalade upprätthåller sin anke, se UfR A 1929 s. 821.

⁴⁵ Jfr HURWITZ, Strafferetspleje s. 532.

FJÄRDE KAPITLET

ÖVERSIKT ÖVER PROBLEM- STÄLLNINGARNA I SVENSK RÄTT

DÅ MAN söker föreställa sig en situation, i vilken det kan bli fråga om anslutningsvad, ligger det närmast till hands att tänka på det fall, att endast två personer, mellan vilka rättegången förts i underrätten, komma i betraktande samt att käranden framställt ett enda yrkande, vilket endast delvis bifallits. I en sådan situation erbjuda reglerna om anslutningsvad inga problem av större räckvidd. För den händelse ena parten vädjar mot domen, äger uppenbarligen den andra parten genom anslutningsvad i sin tur påyrka ändring av domen, i vad den gått honom emot. Spörsmål om rätt till anslutningsvad kunna emellertid uppkomma — och synas i praktiken icke sällan aktualiseras — i situationer av åtskilligt mera komplicerad beskaffenhet.

Bland dylika situationer må först nämnas det fall, att anslutningsvad anföres av en person, vilken icke fört talan såsom part vid rättegången i underrätten, i varje fall icke i den del av målet, som vadekärandens fullföljda talan avser. Här uppkommer spörsmålet, vem som överhuvud är behörig att vädja anslutningsvis. Detta problem, som kan sägas hänföra sig till rekvisitet motpart i 50: 2 och 51: 2 RB, skall närmast upptagas till behandling nedan i kapitel V.

Även om en person uppfyller rekvisitet motpart i nyss angivna lagrum och alltså är behörig att använda sig av anslutningsvad, är det emellertid icke givet, att han kan utnyttja institutet på vilket sätt som helst.¹ Man måste fråga sig, om anslutningsvad

¹ Med uttrycken, att en person — överhuvud eller i visst hänseende — kan, äger eller har rätt att anföra anslutningsvad och liknande uttryck, avses att av honom anslutningsvis förd vadetalan skall vinna beaktande, såvida detta med hänsyn till tid och sätt för dess framställande samt beståndet av den första vadetalan är förenligt med föreskrifterna i 50: 2 och 51: 2 RB. Jfr angående ifrågakvarande uttryck OLIVECRONA, Utsökning s. 230 ff.

är tillåtet endast i den del av målet, som vadekärandens fullföljda talan avser, eller om talan kan fullföljas anslutningsvis även i annan del av målet. Med anknytning till lagens ordalydelse kan frågan sägas gälla, hur uttrycket talan mot domen bör i förvarande hänseende uppfattas. Denna fråga skall nedan i kapitel VI göras till föremål för undersökning.

Ett spørsmål, som skall utredas i kapitel VII, gäller, huruvida parts vadetalan mot beslut, företrädesvis beslut om rättegångskostnad, kan föranleda anslutningsvad med avseende å samma beslut. Förutsatt att i kapitel VI behandlade spørsmål icke besvaras så, att anslutningsvad i annan del av målet än den vadekärandens fullföljda talan avser är obetingat otillåtet, uppkomma ytterligare några därmed sammanhängande frågor. Två av dessa ha anknytning väsentligen till beslut om rättegångskostnad och skola likaledes behandlas i kapitel VII. Den ena gäller, huruvida fullföljd i huvudsaken möjliggör anslutningsvad beträffande beslut. Den andra avser den omvända situationen, att fullföljd allenast beträffande ett i samband med domen meddelat beslut föranleder anslutningsvad i huvudsaken.

Kapitel VIII behandlar liksom kapitel V spørsmål om förfarandets subjekt. Medan sistnämnda kap. avsåg frågan om aktivlegitimationen, är det emellertid nu den passiva legitimationen som tilldrager sig uppmärksamheten. Frågan blir m. a. o., huruvida anslutningsvad kan riktas mot annan än vadekäranden. Detta spørsmål involverar två olika frågor, nämligen dels frågan, huruvida annan person jämte vadekäranden kan få ställning av anslutningsvadesvarande, dels ock frågan, huruvida anslutningsvad kan riktas enbart mot annan än vadekäranden. Sistnämnda frågeställning förutsätter tydligen, att rätten till anslutningsvad i princip icke är begränsad till del av målet, som avses med vadekärandens fullföljda talan.

I kapitlen IX—XI behandlas några frågor, som icke hänföra sig till vare sig vem som anför anslutningsvad eller vad en anslutningsvis förd vadetalan avser. I kapitel IX dryftas först ett par spørsmål om när en vadetalan skall betraktas som anslutningsvad. Det gäller dels fall, där en vadetalan betecknats såsom anslutningsvad oaktat den fullföljts enligt föreskrifterna i 50: 1

eller 51: 1 RB, dels ock fall, där vadeinlaga ingivits efter utgången av den för ordinärt vad föreskrivna tiden och intet tyder på att den avsetts utgöra anslutningsvad, ehuru motparten faktiskt fullföljt talan och förstnämnda inlaga ingivits inom i 50: 2 eller 51: 2 RB föreskriven tid. I kapitel X skall därefter utredas, vilken instans som har att pröva, huruvida anslutningsvis förd vade-talan skall upptagas till prövning. Kapitel XI behandlar några speciella spörsmål om rättegångskostnad, vilka aktualiseras av reglerna om anslutningsvad.

I ett avslutande kapitel (XII) komma några synpunkter de lege ferenda att anföras mot bakgrunden av den föregående utredningens resultat.

FEMTE KAPITLET

DEM ÄR BEHÖRIG ATT ANFÖRA ANSLUTNINGSVAD?

SÅSOM vid redogörelsen i föregående kapitel för planläggningen av den fortsatta framställningen anförts, skall undersökningen närmast inriktas på frågan, vem som överhuvud är behörig att anföra anslutningsvad. Med utgångspunkt från lagens ordalydelse kan spörsmålet sägas gälla vem som är att betrakta såsom motpart enligt 50: 2 och 51: 2 RB.

Om man i rättegången endast har att räkna med två personer, tilldrager sig rekvisitet motpart tydligen ingen särskild uppmärksamhet. Så är däremot fallet exempelvis om anslutningsvad anføres av en person, vilken icke intagit partsställning i rättegången vid underrätten men likväl har befogenhet att i visst hänseende fullfölja talan mot underrättens dom. Frågan gäller härvidlag väsentligen, huruvida målsägande, vilken i underrätten icke biträtt allmänt åtal, liksom till självständig intervention berättigad person, vilken icke intervenerat i underrätten, kan fullfölja talan genom anslutningsvad. Ett annat spörsmål är, huruvida den som varit part vid underrätten endast i viss del av målet kan fullfölja talan genom anslutningsvad i denna del, då domen överklagats enligt 50: 1 eller 51: 1 RB endast i annan del. Problemet, om part är i princip berättigad att anföra anslutningsvad i annan del av målet än den vadekärandens fullföljda talan gäller, skall först i nästföljande kapitel upptagas till undersökning. I detta sammanhang skall däremot utredas, huruvida i den sist angivna situationen frågan om anslutningsrätt bör besvaras nekande redan på den grund, att anslutningsvadekäranden icke är vadekärandens motpart i den med huvudvade-talan avsedda delen av målet.

Låt oss först dröja vid frågan om *målsägandes* befogenhet till anslutningsvad i fall där han icke fört talan i underrätten. I 20: 8

st. 2 RB föreskrives, att målsägande äger biträda av åklagare väckt åtal ävensom i högre rätt fullfölja talan. Denna fullföljdsrätt tillkommer målsägande, vare sig han i underrätten biträtt åtalet eller icke.¹ Frågan blir nu, om han kan utöva denna fullföljdsrätt endast enligt reglerna i 51:1 RB, eller om den kan utövas även genom anslutningsvad.

Vi utgå tills vidare från att det ifrågasatta anslutningsvadet icke gäller annan del av målet än den, som vadekärandens fullföljda talan avser. Diskussionen kan lämpligen anknytas till följande exempel. Allmän åklagare väcker åtal mot en person. Målsäganden biträder icke åtalet i underrätten. Den tilltalade fälles till ansvar. Åklagaren, som anser straffet tillräckligt högt, överklagar icke domen. Målsäganden finner straffet i och för sig för lindrigt men anser sig böra åtnöjas med utgången hellre än att ensam överklaga domen. Nu överklagar emellertid den tilltalade med yrkande om strafflindring. Bör målsäganden då ha möjlighet att anslutningsvis tvärtom yrka straffskärpning?

Mot ett jakande svar skulle man först och främst kunna tänka sig invändningen, att det är föga tilltalande, att storleken av det straff en tilltalad kan komma att ådömas, skall bli beroende av målsägandens eventuella obenägenhet att underkasta sig det besvär, som är förenat med en vadetalan. Denna invändning drabbar emellertid anslutningsrätt överhuvud för åklagare och målsägande i fråga om ansvar och är alltså icke specifik för just den diskuterade situationen. Särskilt beträffande åklagare lär det kunna ifrågasättas, om det är med hans ställning förenligt att han gör sitt ståndpunktstagande i fullföljdsfrågan beroende av de med fullföljd förenade praktiska olägenheterna. Från auktoritativt åklagarhåll har också gjorts gällande, att det icke kan vara riktigt, att åklagare utnyttjar institutet anslutningsvad till att »ligga och lurpassa» i en straffmättningsfråga.² Stadgan-

¹ Jfr PLB s. 261 och GÄRDE s. 247.

² Se VINBERG s. 855 f. Här må även anföras följande uttalande av NLB angående anslutningsrätt för åklagare: »Huruvida rätten till genklagan, som egentligen enligt förslaget är afsedd till den tilltalades förmån, äfven bör tillgodokomma åklagarembetet, har ansetts något tvifvelaktigt. Öfvervägande skäl synas likväl tala för parternas likställighet derutinnan.» (NLB III s. 232.) Jfr närmare nedan s. 190 ff.

det i 51: 2 RB kan emellertid icke förhindra ett sådant förfarande. Beträffande målsägande är synpunktens räckvidd icke ens inskränkt till anslutningsvad. Det står ju målsägande städse fritt att efter gottfinnande bestämma, om han vill utöva sin åtalsrätt.³

Mot anslutningsrätt för målsägande, som icke fört talan om ansvar i underrätten, kan emellertid även invändas, att målsäganden icke blir vadesvarande i hovrätten, försåvitt han icke förklarar sig vilja därstädes biträda åklagarens talan, och att man därför saknar anledning att så att säga kompensera honom för hans olägenheter av processens fortsättande genom möjlighet till ändring i av honom önskad riktning. Å andra sidan kan dock tänkas, att målsäganden anser sig under alla omständigheter böra inträda i rättegången i hovrätten, emedan han håller för sannolikt att åklagaren icke med tillräcklig kraft kommer att motsätta sig den tilltalades ändringsyrkande. Medger man, att målsäganden kan ha ett beaktansvärt intresse härav — och ett sådant medgivande ligger naturligen i att lagen obestriddligen tillåter honom att biträda åtal först i hovrätten såsom vadesvarande — innebär det, att anslutningsrätt i nu ifrågakvarande fall överensstämmer med institutets avsedda funktion. Den tilltalades vadetalan kan då förorsaka målsäganden besvär och kostnader, och det kan tänkas — ehuru situationen sannolikt icke är särdeles praktisk — att risken att se sig nödsakad uppträda som vadesvarande i hovrätten utan möjlighet att uppnå en helt tillfredsställande utgång skulle föranleda en målsägande, som icke biträtt åtalet i underrätten, att vädja i ordinär väg med yrkande om straffskärpning, ehuru han helst sett, att det fått förbli vid underrättens dom.

Vi övergå härnäst till läget med avseende å en person, som är berättigad till *självständig intervention* men icke intervenserat i underrätten. Om förfarandet vid intervention givas regler i

³ Att han enligt 20: 8 RB icke äger väcka åtal för brott under allmänt åtal med mindre han angivit brottet och åklagaren beslutat att åtal ej skall ägas rum, saknar ur förevarande synpunkt intresse. Det väsentliga är här, att målsäganden icke behöver ha en objektivt godtagbar grund för sitt beslut i frågan, om han vill utöva sina åtalsbefogenheter eller icke.

14:10 RB, innebärande att intervention förutsätter ansökan, över vilken parterna skola höras och därefter särskilt beslut meddelas. Dessa regler kunna emellertid sannolikt icke anses utesluta, att självständig intervention kan äga rum först i samband med fullföljd. Uppenbarligen vore det föga tillfredsställande, att den som är berättigad till självständig intervention måste intervensera redan under förfarandet i underrätten för att försäkra sig om möjlighet att överklaga domen. Ståndpunkten, att han äger vänta och se, om hans medverkan i rättegången är ur hans egen synpunkt behövlig, förefaller ur processekonomisk synpunkt vara väl motiverad.⁴ Är detta riktigt, uppkommer frågan, huruvida till självständig intervention berättigad person, som icke fört men alltså ägt föra talan i underrätten, äger utöva sin fullföljdsrätt genom anslutningsvad.

Det förefaller finnas anledning att besvara frågan jakande. Om domen utfallit på ett sätt, som i och för sig icke tillfredsställer den till självständig intervention berättigade men som han föredrager att åtnöjas med framför att fullfölja talan, är hans situation i allt väsentligt likartad partens i målet. För den händelse motparten fullföljer talan, blir han visserligen icke automatiskt vadesvarande, men han anser det kanske nödvändigt att intervensera för att åtminstone försvara den vunna positionen. Då han väl finner det påkallat att inträda i rättegången, synes det också rimligt, att han icke skall behöva ha allt att förlora och intet att vinna. En motsatt ståndpunkt skulle — på samma sätt som ovan anförts beträffande målsägande — kunna medföra, att den interventionsberättigade för säkerhets skull

⁴ Huruvida man därvid skall fordra en fristående ansökan, om ansökan kan göras i fullföljdsinlagen eller om t. o. m. fullföljden som sådan skall anses innebära ansökan om intervention, må i detta sammanhang lämnas därhän. Anmärkas må endast, att i hovrättspraxis fullföljd av person, som anses berättigad till självständig intervention men icke intervenserat i underrätten, såvitt känt synes pläga upptagas till prövning på samma sätt som fullföljd av vanlig part. Ett exempel utgör Svea Hovrätts utslag den 28 februari 1951, VIII avd. nr Ö 2. (Det gällde här besvär i utskökningsmål, men detta torde ur förevarande synpunkt icke göra någon skillnad. Anmärkas må även, att spörsmålet om interventionsrätt i det anmärkta rättsfallet var högst diskutabelt, vilket dock likaledes saknar betydelse i detta sammanhang.)

fullföljde talan, trots att han helst såge, att det finge stanna vid underrättens dom. Den vore sålunda ägnad att motverka just de synpunkter, som uppbära reglerna om anslutningsvad.

Det bör slutligen tilläggas, att den ovan beträffande målsägande och till självständig intervention berättigad person hävdade uppfattningen ingalunda synes oförenlig med lagens ordalydelse. Målsägande, som icke för talan i målet, betraktas visserligen icke som part,⁵ lika litet som en interventionsberättigad vilken icke intervenerat. I och med inträdet i rättegången får emellertid såväl målsäganden som den självständiga intervenienten ställning av part.⁶ Att anslutningsvadekäranden icke har denna ställning tidigare utan först i och med utövandet av fullföljdsbefogenheten kan — även om man skulle anse en så formalistisk synpunkt i och för sig kunna tillmätas betydelse — dess mindre förtjäna beaktande som det även i 50: 1 och 51: 1 RB talas endast om part.

Låt oss härefter undersöka, hur rekvisitet motpart bör tolkas i fall, där anslutningsvadet gäller en av huvudvadet icke omfattad del av målet. Ett spörsmål av sistnämnda typ har i praxis ställts på sin spets i rättsfallet NJA 1948 s. 740, vilket lämpligen kan tagas till utgångspunkt för den följande undersökningen. Omständigheterna i detta rättsfall voro i huvudsak följande:

Allmän åklagare yrkade vid häradsrätt ansvar å en person, här benämnd X, för rattfylleri och grov vårdslöshet vid förande av bil. Det försäkringsbolag, hos vilket den av X förda bilen var trafikförsäkrad, förde i samma rättegång talan mot X om ersättning för belopp, vilka bolaget nödgats utgiva för skador, som X vållat vid det med åtalet avsedda tillfället. Såsom grund för ersättningsyrkandet åberopade bolaget 20 § lagen om trafikförsäkring å motorfordon och 18 § lagen om försäkringsavtal.

Häradsrätten dömde X för rattfylleri och ovarsamt förande av bil till fängelse 2 månader, varemot häradsrätten — när det icke blivit styrkt att X genom sitt sätt att föra bilen visat grov vårdslöshet, samt det ej heller vore ådagalagt att X var så berusad att hans åtgärd att föra bil i och för sig kunde betecknas som grov vårdslöshet — fann bolagets allenast på sålunda angivna grunder förda ersättningstalan icke kunna bifallas.

⁵ Se t. ex. 36: 1 RB.

⁶ Se 14: 11 st. 2 RB.

X vädjade mot domen med yrkande om villkorlig dom eller straffnedsättning. Härefter anförde bolaget anslutningsvad med yrkande om bifall till den av bolaget i målet förda talan. Jämväl åklagaren fullföljde genom anslutningsvad talan mot häradsrättens dom med yrkande om straffskärpning.

I anledning av bolagets vadetalan yttrade Svea hovrätt i beslut: »Enär bolaget icke för ansvarstalan mot (X) och följaktligen ej är motpart till denne med avseende å hans till hovrätten fullföljda talan, äger bolaget icke genom anslutningsvad bringa sin talan under hovrättens prövning. Hovrätten avvisar förty bolagets vadetalan.» En ledamot av hovrätten, presidenten LINDHAGEN, var av skiljaktig mening, till vilken vi i det följande återkomma.

Sedan bolaget besvärat sig, förenade sig HD:s majoritet om följande beslut: »Enär bolaget icke fört eller ens ägt föra ansvarstalan i målet, samt vid sådant förhållande bolaget ej heller kan anses hava varit berättigat att i anslutning till (X:s) i ansvarsfrågan förda vadetalan fullfölja talan i ersättningsfrågan, prövar K. M. lagligt fastställa det slut hovrättens beslut innehåller.» En ledamot, JustR STRANDBERG, var av skiljaktig mening och anförde: »Enär — oansett att genom (X:s) vadetalan allenast ansvarsfrågan bragts under hovrättens prövning — bolaget likväl såsom motpart till (X) i rättegången vid häradsrätten måste anses hava ägt att genom anslutningsvad enligt 51 kap. 2 § rättegångsbalken fullfölja talan mot häradsrättens dom, prövar jag lagligt att, med undanröjande av hovrättens beslut, visa målet åter till hovrätten, som har att utan anmälan av part upptaga bolagets vadetalan till behandling.»

Hovrättens motivering, att bolaget icke förde ansvarstalan mot X, synes kunna uppfattas såsom ett krav på att anslutningsvadekäranden vid tidpunkten för anförande av anslutningsvad intager ställning av vadesvarande i hovrätten. Såvitt gäller part, som för talan om enskilt anspråk i brottmål är — då den tilltalade vädjar endast i ansvarsfrågan — detta krav uppfyllt först och främst då förstnämnda part ensam fört ansvarstalan mot den tilltalade i underrätten, liksom då han därstädes biträtt åklagares ansvarstalan. Målsägande kan emellertid även biträda åklagarens ansvarstalan först i högre rätt. Från och med den tidpunkt, då han förklarar sig sålunda biträda åklagarens talan, lär han få anses föra ansvarstalan. Slutligen för han naturligtvis ansvarstalan, då av honom anslutningsvis fullföljd vadetalan omfattar ansvarsfrågan. Han torde då — därest han icke fört ansvarstalan vid underrätten eller tidigare förklarar sig biträda

åklagarens talan såsom vadesvarande i hovrätten, genom anslutningsvadet få ställning av såväl vadesvarande som anslutningsvadekärande.

Enligt hovrättens ståndpunkt torde alltså såsom minimiförutsättning för prövning av bolagets anslutningsvad ha fordrats antingen *att* bolaget i underrätten biträtt åklagarens ansvarstalan, *att* bolaget senast i anslutningsvadeinlagen förklarat sig biträda åklagarens talan i hovrätten, eller *att* den anslutningsvis förda talan avsett jämväl ansvarsfrågan. Någon längre gående slutsats lär hovrättens motivering däremot icke tillåta. Huruvida bolagets talan enligt hovrättens mening bort upptagas till prövning, därest någon av de ifrågavarande förutsättningarna förelegat, är alltså icke möjligt att avgöra. Man synes i själva verket icke kunna med säkerhet sluta sig till ens att den anslutningsvis förda talan skulle ha ansetts böra upptagas till prövning — förutsatt att bolaget betraktats som målsägande — om den samma avsett allenast ansvarsfrågan:

HD:s motivering skiljer sig från hovrättens väsentligen genom tillägget angående bolagets bristande målsäganderätt. Innan vi behandla frågan om betydelsen härav, kan det emellertid vara skäl att något beröra ett annat förhållande. Vid första påseende kan det kanske synas, som om HD med uttrycket »icke fört» ansvarstalan i motsats mot hovrättens uttryck »icke för» ansvarstalan fäst särskild vikt vid partsställningen i underrätten. Ifrågavarande uttryckssätt skulle måhända kunna påstås indicera, att för rätt till anslutningsvad av målsägande, då tilltalad klagat endast i ansvarsfrågan, skulle förutsättas, att målsäganden redan i underrätten fört ansvarstalan, åtminstone genom att där biträda allmänt åtal. Emellertid lär en sådan slutledning sakna fog. Skillnaden i tempus i bisatsen förklaras redan av skillnaden i val av korresponderande tempus i huvudsatsen: »hava varit berättigat» — »äger».

Vilken betydelse har då tillägget om bolagets bristande målsäganderätt?

Enligt en i och för sig icke otänkbar tolkning skulle HD:s motivering kunna antagas i likhet med hovrättens innebära, att det varit ett tillräckligt skäl för avvisning av anslutningsvadet,

att bolaget faktiskt icke fört talan i ansvarsfrågan i underrätten eller åtminstone först i hovrätten. Med denna tolkning skulle HD:s skrivsätt kunna förklaras på ettdera av två olika sätt. Det ena vore, att tillägget om bolagets bristande målsäganderätt åsyftade att förebygga den förhastade slutsatsen av hovrättens motivering, att bolaget skulle vara målsägande enligt 6: 8 SL. Det andra vore, att man ansett rätten att föra talan i den av vadekäranden fullföljda delen böra såsom minimiförutsättning för rätt till anslutningsvad bedömas först. Enligt båda dessa alternativa förklaringar drabbas emellertid den ifrågavarande tolkningen framför allt av invändningen, att HD förutsattes mot vad som torde vara brukligt ha fattat ståndpunkt till en fråga, vars besvarande icke erfordrats för målets avgörande. Detta gäller enligt det förstnämnda alternativet frågan om målsäganderätt. Därest det överhuvud ansetts påkallat att förebygga en förhastad slutsats i denna fråga av hovrättens motivering, kunde detta ha skett utan ståndpunktstagande i frågan genom motiveringen »enär — oavsett huruvida bolaget ägt föra ansvarstalan — bolaget faktiskt inte fört sådan talan» eller liknande.⁷ Enligt det senare alternativet gäller det frågan, hur saken skulle ha bedömts, om bolaget varit målsägande. Eftersom bolagets målsäganderätt förnekats, har man ju — under angiven förutsättning — för målets avgörande saknat anledning att avgöra, om bolagets vadetalan även vid jakande svar skulle ha avvisats på den grund att bolaget faktiskt icke fört ansvarstalan.

En annan möjlig tolkning är, att HD lämnat öppet, hur saken skulle ha ställt sig, om bolaget befunnits vara målsägande. Motiveringen skulle m. a. o. allenast ge uttryck åt regeln, att anslutningsrätt är utesluten, när anslutningsvadekäranden icke för talan i den med huvudvadet avsedda delen och denna tillika icke kommer honom vid ens i så måtto, att han skulle kunna föra talan däri, om han ville.⁸ Då situationen var sådan, har man

⁷ Detta hade under angivna förutsättningar varit så mycket naturligare som frågan om målsäganderätt för bolaget ingalunda var helt lättlost. Fallet refererades bl. a. ur denna synpunkt. Se rättsfallets rubrik i NJA.

⁸ Om man bortser från eventualiteten, att anslutningsvadekäranden fört talan i den med huvudvadet avsedda delen utan att vara därtill berättigad —

saknat anledning att bedöma vilken betydelse som må tillmätas det förhållandet, att anslutningsvadekärande, vilken äger föra talan i den med huvudvadet avsedda delen, dittills icke utnyttjat denna möjlighet, och något sådant bedömande kan enligt denna tolkning icke utläsas ur rättsfallet.⁹

Vilket av de anförda tolkningsalternativen som är det mest plausibla, synes vara i viss mån diskutabelt. Då det senare alternativet skiljer sig från det förra endast genom att det tillägger motiveringen en något mindre principiell räckvidd, synes emellertid försiktigheten bjuda att i det följande bygga på detta alternativ. Vi utgå alltså från, att av praxis framgår endast, att den som icke vare sig vid underrätten fört eller i hovrätten för talan i den av vadekäranden fullföljda delen av målet och som tillika icke är berättigad att föra talan i denna del, överhuvud icke äger anföra anslutningsvad.

Att denna ståndpunkt är väl förenlig med anslutningsvadets avsedda funktion synes otvivelaktigt. Motiveringen för detta påstående kan lämpligen anknytas till situationen i 1948 års rättsfall. Det var ju för bolaget fullkomligt likgiltigt, huruvida den av X fullföljda talan komme att bifallas eller icke. Även om bolagets ersättningsyrkande delvis bifallits i underrätten, skulle icke ens ett frikännande av X från ansvar i hovrätten ha kunnat

vilket rimligtvis icke kunnat öka hans utsikter till prövning av anslutningsvadet — innebär denna regel tydligen, att talerätt i nämnda del måste krävas. Vid sådant förhållande kan emellertid mot ifrågavarande tolkning invändas, att åberopandet av att bolaget icke fört ansvarstalan varit överflödigt, om man icke åsyftat ett ställningstagande till frågan om betydelsen av att anslutningsvadekärande icke för talan i den del huvudvadet avser. Detta torde i och för sig vara riktigt. Hade motiveringen inskränkts till att bolaget icke ägt föra ansvarstalan, skulle ju detta näppeligen ha tillåtit slutsatsen, att utgången blivit den motsatta, om blott bolaget betraktats såsom målsägande. Ehuru sålunda enligt nämnda tolkning i och för sig överflödigt, kan det emellertid ha tett sig naturligt att särskilt förebygga ett dylikt motsatsslut, då detta kunnat ske genom att endast åberopa ett oomtvistligt faktiskt förhållande.

⁹ Det förhållandet, att man, om man i likhet med hovrätten ansett rätt att föra ansvarstalan i och för sig otillräcklig för anslutningsrätt i ersättningsfrågan, i stället kunde ha lämnat den relativt svårlösta frågan om målsäganderätt öppen, torde knappast kunna tagas till intäkt för uppfattningen, att HD härutinnan varit av annan åsikt än hovrätten. Med säkerhet synes ingen som helst slutsats i detta hänseende kunna dragas.

inverka på skadestandsfrågan, då X icke fullföljt talan i denna del. Bolaget kunde — eftersom det icke betraktades som målsägande — under inga förhållanden få ställning av vadesvarande i hovrätten och kunde sålunda icke förorsakas vare sig besvär eller kostnader genom X:s överklagande. Dess försök att få sin talan prövad genom anslutningsvad kan möjligen ha berott på att även åklagaren väddade anslutningsvis, och att bolaget räknat med att åklagarens processföring kunde öka möjligheterna att styrka grov vårdslöshet. Härutinnan skulle emellertid läget ha varit detsamma, om den tilltalade överhuvud icke väddat, medan åklagaren väddat enligt 51:1 RB. Såsom senare skall närmare beröras, lämnar emellertid fullföljd av medpart otvivelaktigt icke möjlighet till anslutningsvad. Bortser man från betydelsen av åklagarens vadetalan, kan bolagets anslutningsvad knappast förklaras på annat sätt än genom att man funnit sig ha redan från början under alla omständigheter bedömt fullföljdsfrågan oriktigt. Att premiera efterklokhet är emellertid icke syftet med reglerna om anslutningsvad. I alla fall, där en person icke fört och heller icke ägt föra talan i den del vadekärandens fullföljda talan avser, torde nu situationen ur förevarande synpunkter vara väsentligen densamma som för bolaget i 1948 års rättsfall. Vadekärandens överklagande utgör då icke någon faktor, som motiverar möjlighet till omprövning av ett beslut att icke fullfölja talan i annan del av målet.

Man kan emellertid fråga sig, hur den enligt vad i det föregående anförts sakligt välmotiverade ståndpunkt, som HD intagit i 1948 års rättsfall, går att förena med lagens ordalydelse. Rent språkligt sett är det otvivelaktigt möjligt att anse rekvisitet motpart uppfyllt genom att vadekäranden och anslutningsvadekäranden fört talan mot varandra i samma rättegång vid underrätten, låt vara endast i en del av densamma. Det kan då också ligga nära till hands att påstå, att detta rekvisit icke bör givas en snävare tolkning till nackdel för part. Denna uppfattning uttrycktes i hovrätten av presidenten LINDHAGEN och ligger förmodligen till grund även för JustR STRANDBERGS votum. Den förstnämnde framhöll särskilt, att det för undvikande av rättsförlust för part vore av vikt, att RB:s stadganden om förutsätt-

ningarna för fullföljd av talan och sålunda även stadgandena om anslutningsvad icke erhöles snävare tolkning än som otvivelaktigt överensstämmer med vederbörande stadgandes ordalydelse.

Det är givetvis riktigt, att part icke bör göra rättsförlust för att han förlitat sig på lagens ordalydelse. Även om språkbruket, såsom torde vara förhållandet i förevarande fall, väl inrymmer olika alternativ,¹⁰ kan det ur rättssäkerhetssynpunkt vara befogat att icke frångå det vidsträcktare alternativet. Såvitt gäller fullföljdsregler i allmänhet har denna synpunkt en avsevärd tyngd. Även i fråga om anslutningsvad framträder den, såsom senare skall påvisas, stundom med en viss styrka. Detta synes emellertid icke gälla de nu diskuterade fallen. Man måste nämligen hålla i minne, att part regelmässigt icke kan förlita sig på att hans motpart fullföljer talan. Hans ställning, om anslutningsvad icke tillåtes, bör därför jämföras med situationen, att ingen av parterna fullföljt talan. Såvitt gäller de fall, där vadekärandens fullföljda talan på sätt ovan utvecklats icke kommer parten vid ens i så måtto, att han skulle kunna uppträda som vadesvarande i hovrätten om han ville, långt mindre automatiskt blir vadesvarande, utvisar emellertid en sådan jämförelse ingen som helst förlust, vare sig i sakfrågan eller med hänsyn till besvär och kostnader — bortsett dock från det förhållandet, att parten av lagens avfattning kan föranledas att nedlägga arbete och kostnader på ett anslutningsvad, som icke upptages till prövning. En tolkning av rekvisitet motpart, som utesluter anslutningsrätt i dessa fall, kan ur rättssäkerhetssynpunkt näppeligen föranleda några betänkligheter.

Nästa fråga blir då, huruvida målsägande enligt 6:8 SL, vilken i underrätten icke biträtt åklagarens talan men däremot fört talan om enskilt anspråk, kan anslutningsvis fullfölja sin

¹⁰ I och för sig synes det knappast kunna göras gällande, att det skulle stå i bättre överensstämmelse med språkbruket att fatta begreppet motpart såsom liktydigt med motpart i målet i den mening ordet mål har i exempelvis 14 kap. RB. Däremot synes LINDHAGENS mening i så måtto oomtvistlig, att uttrycket motpart utan våld på språkbruket mycket väl kan fattas i den förstnämnda vidsträcktare betydelsen.

talán om det enskilda anspåket, för den händelse den tilltalade vädjar endast i ansvarsfrågan. Svaret på detta spörsål är först och främst avhängigt av i vad mån man anser anslutningsvad i princip kunna avse annan del av målet än den vadekärändens fullföljda talan gäller. Sistnämnda spörsål skall som nämnts bli föremål för utredning först i följande kapitel. Undersökningen skall här begränsas till frågeställningen, om det härvidlag bör göra någon skillnad, huruvida målsäganden vid tidpunkten för sitt anslutningsvad beträffande det enskilda anspåket för talan i ansvarsfrågan eller icke.

Huruvida målsäganden biträtt åtalet i underrätten eller icke, synes ur nu ifrågavarande synpunkter knappast kunna tillmätas betydelse. Att han icke biträtt åtalet i underrätten är knappast något tillförlitligt indicium på att han icke kan se sig nödsakad inträda som part i ansvarsfrågan i hovrätten. Möjligen kunde man tänka sig att för anslutningsrätt i skadeståndsfrågan kräva, att målsäganden senast vid tidpunkten för anslutningsvadet förklara sig biträda åklagarens talan såsom vadesvarande. Den omständigheten, att anslutningsvadekäränden icke senast i samband med anslutningsvadeinlagen åtminstone förklarat sig biträda åklagarens talan såsom vadesvarande i ansvarsfrågan, kan i och för sig synas tyda på att målsäganden icke är särdeles intresserad av denna fråga, och att fullföljdsfrågan för hans del därför icke kommit i väsentligt ändrat läge genom den tilltalades fullföljd.¹¹ Detta är emellertid till en början icke helt säkert. Vid utgången av fristen för anslutningsvad har åklagaren ännu icke avgivit något genmäle i anledning av den tilltalades fullföljd, och målsäganden kan därför vid denna tidpunkt normalt knappast med någon grad av säkerhet avgöra, om han kan komma att se sig föranlåten att inträda såsom vadesvarande i ansvarsfrågan. Att göra anslutningsrätten i fråga om det enskilda anspåket beroende av om målsäganden vid denna tidpunkt förklarat sig biträda åklagarens talan i hovrätten eller icke, skulle emellertid framför allt innebära ett slag i luften. Biträdande av åklagarens ansvarstalan förpliktar ju i och för sig måls-

¹¹ Möjligt är, att denna uppfattning legat till grund för hovrättens ståndpunkt i NJA 1948 s. 740.

äganden till intet. Målsäganden skulle därvid genom en tom fras om biträdande av åtalet kunna försäkra sig om en rätt till anslutningsvad i fråga om det enskilda anspråket, som han eljest skulle sakna. Det synes knappast heller vara en lycklig lösning att tillerkänna målsäganden anslutningsrätt i skadestandsfrågan endast under förutsättning att han fullföljer talan anslutningsvis även i ansvarsfrågan. Målsäganden kan uppenbarligen — bortsett dock från risken att nödgas ersätta den tilltalade dennes rättegångskostnad — ha väsentligen samma processekonomiska olägenheter av att processa som vadesvarande i ansvarsfrågan som skulle drabba honom i egenskap av vadekärande i denna fråga. Den ifrågasatta lösningen skulle dessutom uppmuntra målsäganden att fullfölja anslutningsvis i ansvarsfrågan endast för att möjliggöra prövning av anslutningsvad i skadestandsfrågan.¹²

Det kan understundom inträffa, att part, som underlåtit att överklaga underrätts dom, önskar fullfölja talan sedan det kommit till hans kännedom, att en hans *medpart* vädjat mot domen. Mot en tilltalad har exempelvis förts ansvarstalan av åklagare och skadeståndstalan av målsägande. Såväl ansvarstalan som skadeståndstalan har ogillats. Målsäganden säger sig nu, att det icke lönar sig att överklaga, men han ändrar uppfattning då han finner, att åklagaren vädjat, eftersom han kan påräkna att utredning rörande åtskilliga rekvisit för skadeståndsskyldighet kommer att förebringas av åklagaren.¹³ På samma sätt kan det

¹² Anmärkas må dock, att en ståndpunkt, enligt vilken det har avgörande betydelse, huruvida målsäganden faktiskt för ansvarstalan eller icke, är bäst förenlig med lagtexten. På grund av hans partsställning i skadestandsfrågan i underrätten kan man icke anse rekvisitet motpart uppfyllt, därest man i enlighet med 1948 års rättsfall och den ovan förfäktade uppfattningen finner anslutningsrätt icke föreligga, med mindre parten åtminstone äger föra talan i den av vadekäranden fullföljda delen. Och att målsäganden *äger* föra talan i ansvarsfrågan gör honom i och för sig icke till part i denna fråga enligt den vanliga betydelsen av termen part, se t. ex. 36: 1 RB. Härav torde dock icke följa, att den ifrågavarande ståndpunkten skulle vara obetingat utesluten. Att ett stadgandes tillämpningsområde sträcker sig längre än dess betydelse är i och för sig ingen omöjlighet. Jfr nedan s. 167 med hänvisningar.

¹³ Jfr härom s. 95 angående det möjliga motivet till bolagets anslutningsvad i 1948 års rättsfall.

tänkas, att då flera personer ådömts solidarisk ersättningsskyldighet eller dömts såsom medverkande till samma brott, den ene, som ursprungligen icke tänkt överklaga domen, ändrar sig, sedan han erfarit, att den andre vädjat mot domen. Uppenbarligen medger emellertid lagens ordalydelse icke utnyttjande av anslutningsvad i fall av denna typ. Något nämnvärt behov av anslutningsrätt torde näppeligen heller förefinnas, då det kan förutsättas, att part av medpart normalt kan i god tid erhålla upplysning, huruvida denne ämnar överklaga domen.¹⁴

De hittills vunna resultaten kunna sammanfattas på följande sätt.

Tillräckliga skäl synas icke föreligga att begränsa rätten till anslutningsvad till den som vid underrätten fört talan i målet. Har någon, som icke fört talan vid underrätten, varit berättigad att överklaga domen enligt reglerna i 50:1 eller 51:1 RB, bör han också äga befogenhet att fullfölja talan genom anslutningsvad i den sak som huvudvadet avser.

Såvitt gäller fall, där det ifrågasatta anslutningsvadet avser annan del av målet än den av huvudvadet omfattade, kan av rättsfallet NJA 1948 s. 740 slutas, att för anslutningsrätt kräves

¹⁴ Här må anmärkas, att i tysk rätt befogenheten till Anschlussberufung tillkommer endast »der Berufungsbeklagte» och, i förekommande fall, »Streitgenosse, der an der Berufung teilnimmt». (WALSMANN s. 148.) Även enligt den franska civilprocessen synes anslutningsrätten principiellt begränsad till klagandens motpart i den fullföljda delen. (Jfr GARSONNET & CÉZAR-BRU s. 53: »Ne peut former appel incident qu'une partie réellement intimée ou, du moins, mise en cause par appel en garantie ou par assignation en déclaration d'arrêt ou de jugement commun.») I den franska straffprocessen, där lagen tillerkänner anslutningsrätten åt »les autres parties» synes däremot, ehuru frågan varit omtvistad inom doktrinen, anslutningsrätten icke begränsad till »l'intimé». Jfr t. ex. DONNEDIEU DE VABRES s. 851: »C'est ainsi qu'un prévenu peut former appel incident sur appel de son co-prévenu, aussi bien que le ministère public ou la partie civile.» Jfr vidare COESTER s. 101 ff. I detta sammanhang må från dansk praxis antecknas rättsfallet Ufr A 1947 s. 500. I detta rättsfall hade A och en av honom medinstämd person, B, förpliktats utgiva underhållsbidrag till ett av M fött barn. Oaktat A ensam fullföljt talan och riktat fullföljden endast mot M, prövades och godkändes även ett av B i överinstansen framställt yrkande om befrielse från bidragsplikten. I rättsfallet har dock särskilt framhållits, att M icke gjorde invändning mot prövning av B:s yrkande.

åtminstone att parten äger föra talan i den med huvudvadet avsedda delen. Denna ståndpunkt är också välgrundad. Det mera komplicerade spørsmålet, huruvida talerätt i denna del möjliggör anslutning i annan del av målet, kan ännu icke besvaras. Den hittills företagna utredningen synes emellertid berättiga påståendet, att en ståndpunkt, enligt vilken det för rätt till anslutning i del av målet, vilken icke omfattas av huvudvadet, är av avgörande vikt, huruvida anslutningsvadekäranden senast vid tidpunkten för anslutningsvadet visat sig utnyttja sin talerätt i den med huvudvadet avsedda delen, knappast utgör en fullt tillfredsställande lösning.

Att part vädjar kan icke berättiga en hans medpart till anslutningsvad.

KAN ANSLUTNINGSVAD AVSE ANNAN DEL AV MÅLET ÄN DEN HUVUDVADET GÄLLER?

VI HA I det föregående sett, att vadekäranden genom att begränsa sin fullföljd till viss del av målet kan från rätt till anslutningsvad utesluta vissa personer, nämligen sådana som icke äga föra talan i denna del av målet. De äro betagna rätten till anslutningsvad i annan del av målet redan på den grund att de enligt ovan angivna tolkning icke uppfylla rekvisitet motpart enligt 50: 2 eller 51: 2 RB. Det problem, som närmast påkallar uppmärksamheten, blir nu, om den som enligt den föregående utredningens resultat är att anse såsom vadekärandens motpart — och alltså väl är behörig att vädja anslutningsvis — kan utnyttja anslutningsrätten endast i den del av målet vadekärandens fullföljda talan avser. Med anknytning till lagens ordalydelse kan spörsmålet formuleras så: skall uttrycket »talan mot domen» möjligen tolkas som om det stode »talan mot domen i den med vadekärandens överklagande avsedda delen»? För den händelse denna fråga befinnes böra besvaras i princip nekande, har man likväl att fråga sig, huruvida vadekärandens motpart alltid kan anses äga utnyttja anslutningsrätten i vilken del av målet han vill, eller om någon annan begränsning av anslutningsrätten bör antagas gälla.

Inledningsvis må erinras om att den utländska rättenerbjuder exempel på olika lösningar av förevarande problem. Flertalet rättsordningar synas intaga ståndpunkten, att anslutningsrätten gäller vilken del av målet som helst.¹ Så är numera förhållandet enligt såväl fransk som tysk rätt, medan i dessa rättssystem anslutningsrätten tidigare icke synes ha sträckt sig längre än till

¹ Jfr härtill framställningen i kap. III.

den ursprungligen fullföljda delen av målet eller i allt fall icke längre än till konnexa delar. Enligt flertalet schweiziska kantoners civilprocessrätt synes anslutningsrätten lika vidsträckt som enligt gällande fransk och tysk rätt. I en kanton begränsar däremot civilprocesslagstiftningen uttryckligen anslutningsrätten till den av motparten fullföljda delen av målet. Det fåtal schweiziska kantoner, där anslutningsrätt förekommer i brottmål, lämnar exempel på såväl en sålunda begränsad som en obegränsad anslutningsrätt, den sistnämnda företrädesvis till förmån för den tilltalade. Den engelska rätten begränsar utnyttjandet av cross-notice till »the subject-matter of the action». Någon närmare redovisning av de ändamålssynpunkter, som ansetts tala för den ena eller den andra lösningen, synes icke stå att finna i den utländska litteraturen.²

Någon ledning för förevarande problems lösning enligt svensk rätt erbjuder knappast RB:s förarbeten. I det föregående har visserligen konstaterats, att riktigheten av PLB:s uttalande, enligt vilket anslutningsrevision icke skulle få nämnvärd fullföljdsbegränsande effekt, framstår såsom mindre otvivelaktig, om man räknar med möjlighet till anslutning även i annan del av målet.³ Å andra sidan bör här erinras om att PLB — efter att ha uttalat, att behov av anslutningsvad icke föreläge, om hovrätten ägde befogenhet att ändra domen till vadekärandens nackdel — funnit *ett ytterligare skäl* att möjliggöra anslutningsvad ligga däri, att hovrätten äger pröva underrättens dom allenast i det avseende, i vilket talan däremot fullföljts.⁴ Detta uttalande skulle möjligen kunna innebära, att man funnit ett skäl att möjliggöra anslutningsvad ligga i förbudet mot ändring av helhetsresultatet till klagandens nackdel och ett ytterligare

² Här må dock anföras följande uttalande från förarbetena till ZPO: »Wenn man, wie der Entwurf tut, die Berufung als ein Recht auf ein neues iudicium behandeln, so liege dieser Auffassung das Streben nach materieller Gerechtigkeit zu Grunde. Von diesem Standpunkte aus müsse man auch die Anschliesung an die Berufung allgemein zulassen, nicht bloss in Bezug auf die durch die Berufung angefochtene Punkte des Urteils oder auf die mit den Hauptbeschwerden konnexen Beschwerden.» (Cit. efter WALSMANN s. 43.)

³ Jfr ovan s. 65 ff.

⁴ Jfr ovan s. 61 not 6.

skäl ligga däri, att vadesvaranden — med den modifikation denna princip fått vidkännas i praxis — icke ens kan uppnå en neutralisering av en framgång för vadekäranden i den fullföljda delen genom en ändring i annan del av målet. Försiktigheten synes dock bjuda att ur förevarande synpunkt icke draga någon som helst slutsats av de anförda uttalandena. Något avgörande av HD i denna fråga föreligger veterligen icke.⁵

Vid ett försök att lösa problemet efter teleologisk metod synes det lämpligt att utgå från en förhållandevis okomplicerad situation, där det är otvivelaktigt, att part kan utnyttja anslutningsvad. Låt oss exempelvis antaga, att käranden i underrätten på en enda grund yrkat skadestånd med 7000 kr. samt att han tillerkänts endast 6000 kr. För den händelse svaranden vädjar mot domen, kan käranden otvivelaktigt genom anslutningsvad påyrka utbekommande av resterande 1000 kr. Såsom ovan i kapitel II utretts, har det väsentliga skälet till införande av anslutningsrätt varit önskemålet att begränsa tillströmningen av mål till hovrätterna. Den anslutningsrätt, som föreligger i den angivna situationen, har alltså sin huvudsakliga grund däri, att parten eljest kunde befaras överklaga i ordinär väg inför risken att nödgas processa vidare enbart som vadesvarande i hovrätten, ehuru han helst sett att det fått förbliva vid underrättens dom. Det kan i detta sammanhang vara av intresse att något närmare än som skett i kapitel II analysera vilka motivbildande faktorer man här har att räkna med. Vilka omständigheter är det alltså närmare bestämt, som kunna föranleda att en part är villig att avstå från fullföljd endast om han kan lita på att icke heller motparten fullföljer talan?

Det måste tydligen vara fråga om olägenheter, vilka part får vidkännas om han vädjar mot domen men som han heller icke — åtminstone i väsentlig mån — undgår om han blir vadesvarande i hovrätten.

Om man antager, att i exemplet käranden skulle kunna uppnå verkställighet av underrättens dom såsom lagakraftvunnen endast om densamma icke överklagades av vare sig honom

⁵ Av utredningen i föregående kapitel torde ha framgått, att rättsfallet NJA 1948 s. 740 icke tillåter någon slutsats i förevarande hänseende.

själv eller motparten, skulle käranden tydligen kunna ha intresse av att avstå från överklagande, även om han i och för sig vore missnöjd med domen, för att därigenom snarast möjligt uppnå definitivt verkställighet. Detta syftes tillgodoseende skulle emellertid förutsätta, att icke heller motparten fullföljde talan. Eftersom parten icke kunde förlita sig härpå, kunde i avsaknad av anslutningsrätt befaras, att han skulle föredraga att vädja mot domen. Härtill må emellertid först anmärkas, att käranden sannolikt faktiskt äger möjlighet att uppnå verkställighet av domen såsom lagakraftvunnen, om han ensam överklagar med yrkande om bifall till sin talan i dess helhet.⁶ Även oavsett hur härmed förhåller sig, kan dock detta till domens verkställande knutna resonemang under inga omständigheter vara utslagsgivande för anslutningsrätten. Även svaranden har ju i det nyss antagna exemplet obestriddligen möjlighet till anslutningsvad, för den händelse käranden skulle vädja mot domen enligt 50: 1 RB. Svaranden har ju icke fått sig något belopp tilldömt, och om han underlåter att vädja i ordinär väg, kan det alltså icke bero på en önskan att utverka snabb exekution. Andra olägenheter av motpartens fullföljd än uppskov med verkställighet måste sålunda vara relevanta.

Härvidlag torde till en början det personliga besvär och obehag, som ett fortsättande av processen förorsakar parten, böra tillmätas betydelse. Även kostnadssynpunkter torde vara förtjänta av beaktande. Detta lär visserligen icke gälla risken att åläggas ersättning till motparten för dennes rättegångskostnad eller att icke tilldömas ersättning för sin egen kostnad. Parten löper givetvis en större risk härför, om han själv framställer ett ändringsyrkande än om han endast är vadesvarande i hovrätten.⁷ Däremot kan risken att på grund av motpartens eventuella insolvens icke utfå utdömd kostnadsersättning för tjäna uppmärksammas. Därest det eventuella ändringsyrkandet

⁶ Jfr ovan s. 33 med hänvisningar.

⁷ Fastställes hovrättens dom, blir det sålunda normalt kvittning av kostnaderna, om även motparten klagat, medan parten får betala motpartens kostnader, om han är ensam vadekärande. Är parten endast vadesvarande i hovrätten, får han vid fastställelse av domen i princip ersättning för sin kostnad.

avser betalningsskyldighet för motparten, synes visserligen denna risk icke spela någon roll, eftersom parten icke kan ha något intresse av ändring i huvudsaken i den mån han icke räknar med att kunna utfå ens ersättningförrättegångskostnad. Gäller det eventuella ändringsyrkandet däremot befrielse från betalningsskyldighet eller annat än betalning, är läget ett annat. Parten är måhända i och för sig beredd att avstå från överklagande, därför att han räknar med att icke kunna utfå kostnadsersättning av motparten, varvid vinsten i huvudsaken skulle mer eller mindre neutraliseras av kostnaderna. I avsaknad av anslutningsrätt skulle han emellertid kunna säga sig, att det vore bättre att trots allt vädja än att vid fullföljd av motparten nödgas vidkännas väsentligen samma kostnad. En ytterligare kostnadsynpunkt att beakta är, att parten vid en hovrättsprocess — vare sig han är vadekärande eller vadesvarande — kan riskera, att den kostnadsersättning som må tilldömas honom icke fullt täcker hans verkliga kostnad. I tvistemål förutsättes visserligen enligt 18:8 RB, att vinnande parts kostnader skola i princip ersättas till fullo. Det vore emellertid det oaktat säkerligen verklighetsfrämmande att bortse från att parts farhågor härvidlag stundom kunna avhålla honom från fullföljd, dock endast under förutsättning att han får taga sitt beslut under omprövning, därest det visar sig att motparten fullföljer talan.⁸

Hur ter sig nu ur förevarande synpunkter läget i fråga om fullföljd i olika delar av ett mål?

Det synes med visst fog kunna göras gällande, att de anförda synpunkterna till förmån för anslutningsrätt framträda med större styrka, ju mera de olika delarna av målet ha gemensamt ur utredningssynpunkt. Följande två exempel må belysa detta påstående.

⁸ Till undvikande av missförstånd må här anmärkas, att det naturligen i och för sig icke kan vara ett beaktansvärt önskemål, att part avstår från fullföljd, därför att han tror sig icke få full ersättning för sin kostnad, om han vinner i hovrätten. Önskvärt är däremot, att part som — med rätt eller orätt — räknar med en viss olägenhet av fullföljd, icke skall se sig nödsakad att, mot vad han helst vill, åsamka sig denna olägenhet, därför att han icke kan bygga på förutsättningen att han icke genom motpartens klagan likväl åsamkas den ifrågavarande olägenheten.

Låt oss till en början antaga, att i ett skadeståndsmål käranden har fordrat skadestånd med 3000 kr. för förlorad arbetsförtjänst, 1500 kr. för läkarkostnad och 1000 kr. för sveda och värk. Svaranden har i första hand bestritt skadeståndsskyldighet och i andra hand gjort gällande, att ersättning för sveda och värk icke bör överstiga 200 kr. Arten och omfattningen av kärandens skada är ostridig i målet. Underrätten tillerkänner käranden de för förlorad arbetsförtjänst och läkarkostnad fordrade beloppen men utdömer ersättning för sveda och värk med endast 200 kr. Käranden måste här säga sig, att han får i allt väsentligt samma personliga besvär och obehag av processens fortsättande i hovrätten och likaledes väsentligen samma kostnader för sin processföring därstädes, vare sig han är allenast vadesvarande eller han själv vädjar beträffande ersättningen för sveda och värk.

Låt oss å andra sidan antaga, att en kärande i underrätten framställt ett betalningsyrkande på grund av visst rättsförhållande samt att svaranden genstämmer på en motfordran härrörande ur ett helt annat rättsförhållande. De olika fordringarna förutsätts ha ur utredningssynpunkt föga gemensamt. Såväl huvud- som genkäromål ogillas i underrätten. I detta exempel kan käranden icke med samma fog säga sig, att hans olägenheter av processens fortsättande, bestående i personligt besvär och obehag samt egna processkostnader, bli väsentligen desamma vare sig han blir allenast vadesvarande i fråga om genfordringen eller han tillika blir vadekärande i fråga om huvudfordringen. Hans egna kostnader för talans utförande i hovrätten måste bli icke obetydligt större om hovrättsprocessen gäller både huvud- och motfordringen än om den är begränsad till motfordringen. Likaså kan väl hans personliga besvär och obehag av hovrättsprocessen sägas stå i viss proportion till omfattningen av densamma.⁹

⁹ Det kan däremot tänkas, att kärandens ställning ur förevarande synpunkt blir väsentligen densamma, vare sig han är enbart vadekärande i fråga om huvudfordringen eller enbart vadesvarande i fråga om motfordringen. Detta förhållande saknar emellertid i detta sammanhang betydelse. Frågan gäller ju, huruvida käranden i avsaknad av anslutningsrätt kan förmodas vara benägna att överklaga underrättens dom endast på grund av risken att svaranden fullföljer talan. Vädjar han av detta skäl, räknar han alltså med full-

Det hittills anförda skulle måhända kunna anses motivera, att anslutningsrätt icke vore obetingat utesluten i annan del av målet men förelåge endast i en del som ur utredningssynpunkt åtminstone typiskt sett hade åtskilligt gemensamt med den av vadekäranden fullföljda delen. Gränsen skulle m. a. o. dragas vid konnexa yrkanden.

Häremot kan emellertid invändas, att även om besvär, obehag och egna kostnader för hovrättsprocessen stå i viss relation till dennas omfång, proportionen icke är sådan, att den motiverar nyss ifrågasatta begränsning. Det kan förmodas, att det typiskt sett är för part mest angeläget ur personlig synpunkt att överhuvud undvika processens fortsättande i hovrätten, och att han ur denna synpunkt är förhållandevis mindre intresserad av om rättegången i hovrätten får en mer eller mindre begränsad omfattning. Såvitt gäller kostnaderna torde det också förhålla sig så, att en betydande del av parts kostnader i hovrätten utgöras av vad som kan benämnas fasta kostnader, d. v. s. kostnad för konsultering av ombud samt egen och ombuds inställelse vid huvudförhandling i hovrätten. Parts egna kostnader synas alltså normalt icke kunna sägas stå i *direkt* proportion till rättegångens omfattning i hovrätten. Det sagda innebär tillika, att det ur de processekonomiska synpunkter som uppbära anslutningsrätten, icke synes vara en rationell lösning att utesluta anslutningsrätt i annan del, då huvudvadet gäller del av målet, i vilken deldom kunnat meddelas. Då deldom icke givits, är det väl tänkbart, att part i avsaknad av anslutningsrätt skulle, på grund av ovisshet om huruvida motparten kommer att fullfölja i viss del, för säkerhets skull — i syfte att undvika att stå såsom vadesvarande med allt att förlora och intet att vinna — fullfölja talan i annan del. Och det är ju detta anslutningsrätten åsyftar att motverka.

Det nu anförda gäller naturligen även brottmål i fall där en tilltalad, som åtalats för flera brott, dömts för något eller några av dem. Det torde icke sällan inträffa, att en tilltalad, som i och för sig icke är fullt nöjd med domen, underlåter att överklaga i förhoppning att därmed hans obehagliga roll som tilltalad skall

följd av motparten, och vad han har att jämföra är därvid situationerna att båda parterna klaga och att endast motparten vädjar.

vara överstånden. Vädjar nu åklagaren i fråga om någon åtalspunkt, vari den tilltalade frikänts, brister tydligen den tilltalades förutsättning för beslutet att själv icke vädja. Skulle han sakna anslutningsrätt, kan det befaras, att han inför risken att stå som vadesvarande i hovrätten övervinner sin motvilja mot fortsatt processande och överklagar i ordinär väg för säkerhets skull. I den mån kostnadsfrågan överhuvud för den tilltalade framstår såsom en faktor av väsentlig betydelse, säger han sig troligen ofta, att hans kostnad i hovrätten, om rättegången där gäller samtliga åtalspunkter, icke blir så mycket större än om processen begränsas till de gärningar, för vilka han frikänts i underrätten, att skillnaden kan anses avgörande för hans beslut i fullföljdsfrågan. De synpunkter, som uppbära institutet anslutningsvad, synas sålunda tala för att anslutningsrätt medgives även i detta fall.

Såvitt gäller åklagare bör väl bedömandet utfalla på samma sätt, även om man i mindre mån har att räkna med att åklagare låter sitt beslut i fullföljdsfrågan influeras av den tilltalades förmodade ställningstagande. Då åklagareöverhuvudtillerkänts rätt till anslutningsvad, torde man i varje fall icke böra göra någon skillnad mellan parterna i förevarande hänseende. I litteraturen har också av VINBERG förutsatts, att åklagare kan utnyttja anslutningsvad i nu ifrågavarande fall: »Tydligt är att anslutningsvad bör användas, där åklagaren, som ansett sig kunna nöjas med underrättens dom under förutsättning att ej heller motparten fullföljer talan, om sådan fullföljd likväl sker, kan finna angeläget att exempelvis en av många åtalspunkter, däri hans talan ogillats, kommer under prövning, när på motpartens talan målet ändock skall prövas av hovrätten.»¹⁰

Räckvidden av de hittills diskuterade processekonomiska synpunkterna är icke heller begränsad till fall där de olika yrkandena — såsom fallet är i de förut anförda exemplen — gälla likvärdiga rättsföljder. Dessa synpunkter tala sålunda exempel-

¹⁰ VINBERG s. 855. Härtill må emellertid anmärkas, att anslutningsrätt för åklagare beträffande annan gärning näppeligen möter avsevärt mindre principiella betänkligheter än anslutningsrätt för åklagare beträffande samma gärning. Härom vidare nedan s. 190 ff.

vis för att målsägande, vilken fört ansvars- och skadeståndstalan i underrätten och vars skadeståndstalan ogillats, bör ha möjlighet till anslutningsvad i skadestandsfrågan, för den händelse den tilltalade vädjar i ansvarsfrågan. Därest målsäganden i sistnämnda del endast biträtt åklagarenstalan, vill det visserligen synas, som om skälen för anslutningsrätt i skadestandsfrågan vid den tilltalades fullföljd i ansvarsfrågan vore svagare. Han kan då ofta undandraga sig nämnvärd medverkan i hovrättsprocessen, såvitt gäller ansvarsfrågan. Emellertid kan det tänkas, att målsäganden anser sig under alla förhållanden böra biträda åklagarens talan i ansvarsfrågan i hovrätten eller att han i allt fall räknar med att bli hörd personligen i hovrätten. Där detta är förhållandet, kan det måhända befaras, att han inför eventualiteten att sålunda i anledning av den tilltalades klagan få vidkännas besvär och kostnader, för säkerhets skull fullföljer talan i skadestandsfrågan, kanske även i ansvarsfrågan, ehuru han i och för sig gärna skulle ha sett, att underrättens dom vunnit laga kraft.

Ur denna synpunkt synes det f. ö. knappast rationellt motiveerat att fästa avgörande vikt vid om målsäganden biträtt åtalet i underrätten eller icke.¹¹ Av skäl som tidigare utvecklats torde det heller icke innebära någon lycklig lösning att för anslutningsrätt i skadestandsfrågan kräva, att målsäganden senast vid tidpunkten för anslutningsvadet förklarat sig biträda åklagarens talan såsom vadesvarande,¹² eller t. o. m. att han vädjar anslutningsvis även i ansvarsfrågan.¹³ Det skall emellertid icke förnekas, att de processekonomiska skälen för målsägandes anslutningsrätt i skadestandsfrågan vid tilltalads fullföljd i ansvarsfrågan synas skäligen uttunnade i alla de fall, där målsäganden icke ensam fört ansvarstalan i underrätten.

Att de ifrågavarande processekonomiska synpunkterna också i tvistemål tala för anslutningsrätt även i fråga om del av målet, där den yrkade rättsföljden icke är fullt jämförbar med den, som vadekärandens fullföljda talan avser, må slutligen belysas

¹¹ Se härom ovan s. 97.

¹² Se ovan s. 97 f.

¹³ Se ovan s. 98.

av följande exempel ur hovrättspraxis. I ett mål om hemskillnad hade hustrun genom anslutningsvad framställt yrkande om rätt att kvarsitta i hemmet efter det mannen väddat med yrkande om sänkning av underhållsbidrag. Motivet för hustruns anslutningsvad kan här förmodas ha varit, att förutsättningen för hennes ursprungliga beslut att icke fullfölja talan bortfallit, då hon likväl nödgades vidkännas med processens fortsättande i hovrätten förenade obehag och kostnader. Det kan befaras, att hustrun i avsaknad av anslutningsrätt skulle ha föredragit att självständigt fullfölja talan inför risken att eljest stå som vadesvarande i hovrätten utan möjlighet till ett bättre resultat än i underrätten.¹⁴

Resultatet av det hittills anförda kan sammanfattas på följande sätt. De diskuterade processekonomiska synpunkterna synas göra sig starkare gällande, ju mera gemensamt de olika delarna av målet ha ur utredningssynpunkt. Även i fall, där de olika yrkandena icke äro konnexa och oavsett om de olika delarna stå i sådant förhållande till varandra, att deldom skulle ha kunnat meddelas, torde emellertid dessa synpunkter ha sådan styrka, att de i och för sig tala för anslutningsrätt. Någon anledning att skilja mellan fall, där de olika yrkandena äro kommensurabla, och fall, där så icke är förhållandet, synes ur de hittills diskuterade synpunkterna icke föreligga.

De fall, där de olika yrkandena äro kommensurabla, intaga emellertid en särställning till en början i så måtto, att i dessa fall *utgången i en del av målet omedelbart påverkar partens intresse av utgången i annan del* på ett sätt, som saknar motsvarighet i

¹⁴ Huvudvadekäranden återkallade sedermera sitt ändringssökande, till följd varav prövning av den anslutningsvis förda vadetalan icke kunde ifrågakomma. Motpartens biträde enligt lagen om fri rättegång tillerkändes emellertid — låt vara med viss jämkning av beloppet — ersättning för sitt i hovrätten lämnade biträde, och huvudvadekäranden förpliktades återgälda ersättningen till statsverket. I den mån det kan antagas, att ersättningen avsågs inbegripa även kostnad för anslutningsvadet, innebär detta förmodligen, att den anslutningsvis förda vadetalan ansetts i och för sig ha kunnat upptagas till prövning. Det är emellertid tivelaktigt, huruvida ett sådant antagande är berättigat, särskilt med hänsyn till att det anslutningsvis fullföljda yrkandet återkallats i underrätten. Se Svea hovrätts beslut den 15 april 1952 i mål IV avd. T 143/143 a. Jfr angående kostnadsfrågan nedan s. 179 ff.

övriga fall. Där det är fråga om kommensurabla yrkanden, kan part ha intresse av att utnyttja anslutningsrätten i syfte att — för den händelse vadekärandens yrkande skulle bifallas — likväl uppnå ett vidmakthållande av underrättsdomens helhetsresultat.

Det sagda må till en början belysas av följande tänkta fall. En person har i underrätt yrkat åläggande för en annan att utgiva 1000 kr. såsom likvid för en varuleverans. Svaranden har genom genstämning yrkat betalning av käranden med samma belopp enligt ett helt annat rättsförhållande, låt oss säga ett hyresavtal. Såväl huvudkäromålet som genkäromålet bifallas till ett belopp av 500 kr., varvid fordringarna gå i avräkning mot varandra. Huvudkäranden vädjar mot domen enligt 50:1 RB, i vad domen avser köpeskillingen. Frågan blir nu: kan ett av genkäranden genom anslutningsvad framställt yrkande om bifall till genkäromålet i dess helhet upptagas till prövning?¹⁵

En egenhet för den ifrågavarande situationen är, att de förut angivna synpunkterna i viss mån ge utslag i båda riktningarna. Å ena sidan är konsekvensen av ett jakande svar, nämligen att huvudkäranden ställs inför risken av fullt bifall till genkäromålet men saknar möjlighet att uppnå ogillande av genkäromålet i dess helhet, näppeligen fullt tillfredsställande med hänsyn till institutets avsedda funktion. Å andra sidan gäller detsamma med avseende å konsekvensen av ett nekande svar, nämligen att genkäranden väl nödgas fortsätta processen i hovrätten men saknar möjlighet att vinna något i fråga om genkäromålet.¹⁶ Den förra lösningen kan sålunda föranleda, att

¹⁵ I schweizisk praxis har antagits, att då fullföljd ägt rum i fråga om genkäromål domen kan av motparten överklagas anslutningsvis, såvitt gäller huvudkäromålet. Se Schweizerische Juristenzeitung Bd 39 s. 67 nr 6. I tysk rätt anses enligt såväl praxis som doktrin anslutning kunna ske beträffande genkäromål, då domen överklagats i fråga om huvudkäromålet. Jfr WALSMANN s. 142 samt STEIN-JONAS-SCHÖNKE vid § 521, I, 2, med hänvisningar. Jfr däremot beträffande engelsk rätt HALSBURY s. 119: »... where a claim and counterclaim, founded on separate causes of action, have been dismissed, the respondent to an appeal from dismissal of the counterclaim, who wishes to appeal from the dismissal of the claim, should give a separate notice of appeal; ...».

¹⁶ Han har visserligen icke allt att förlora och intet att vinna, ty ett anslut-

huvudkäranden finner sig med hänsyn till risken av anslutningsvad böra överklaga domen även i fråga om genkärålet, oaktat han i och för sig icke anser ett sådant överklagande i betraktande av dess processekonomiska konsekvenser önskvärt. Den senare lösningen kan i sin tur föranleda, att genkäranden överklagar domen, ehuru han för sin del helst skulle se, att den vunne laga kraft. Till denna komplikation få vi tillfälle att senare återkomma.¹⁷

Vad som i övrigt särskilt kännetecknar den ifrågavarande situationen är emellertid det samband, som i visst hänseende råder mellan de olika delarna av målet. Genkärsmål torde icke sällan framställas till skydd mot motpartens eventuella insolvens. Om vi antaga, att i exemplet huvudkärandens solvens är dubiös, kan det tänkas, att motparten vid bedömandet av fullföljdsfrågan resonerat på följande sätt: »Genkärålet har nu bifallits till samma belopp som huvudkärålet. I och för sig anser jag, att prövningen bort resultera i ett saldo mig till godo, men utgången spelar härvidlag ingen större roll, eftersom jag icke kan vänta att annat än genom avräkning få betalt för vad som tilldömes mig.» Om nu huvudkärålet fullföljes i hovrätten, är det tydligt, att frågan kommer i ett annat läge. Motparten har då ett starkt intresse av att anslutningsvad tillåtes beträffande genkärålet för att, därest huvudfordringen skulle i sin helhet utdömas, fortfarande få möjlighet till full avräkning. Mot det anförda kan visserligen invändas, att i exemplet svaranden — under i övrigt oförändrade förutsättningar — skulle ha undgått denna risk, om han framställt sin motfordran allenast kvittningsvis. I exemplet hade då motfordringen icke blivit prövad till högre belopp än som svarade mot det av huvudfordringen utdömda beloppet, och om käranden överklagat domen, hade svaranden kunnat fullfölja sin kvittningsinvändning oberoende av reglerna om vad och anslutnings-

ningsvad beträffande huvudkärålet kan ju tänkas vinna framgång. Det kan emellertid lätt inträffa, att han anser möjligheten till ett bättre resultat vara liten i fråga om huvudkärålet men ojämförligt större beträffande genkärålet.

¹⁷ Se nedan s. 122 ff.

vad. Räckvidden av denna invändning är emellertid begränsad till fall, där motfordringen i underrätten godkänts till minst samma belopp som huvudfordringen. Förändrar man exemplet allenast så, att motfordringen gillats till 499 kr. eller mindre belopp, är motfordringen till överskjutande del rättskraftigt ogillad, vare sig den framställts såsom kvittningsyrkande eller genom genkärsmål, förutsatt att underrättens dom icke överklagas härutinnan.¹⁸

Ett överklagande anslutningsvis i annan del av målet än den vadekärandens fullföljda talan avser synes vidare fylla en likartad beaktansvärd funktion i de fall, där käranden framställt flera betalningsyrkanden på skilda grunder.¹⁹ Följande exempel må belysa detta påstående. En person har yrkat skadestånd av en annan med 1000 kr. för försening av leverans enligt visst kontrakt och med ytterligare 1000 kr. för fel i en annan varuleverans enligt ett helt annat kontrakt. Förstnämnda yrkande bifalles, men det sistnämnda ogillas. Käranden bör naturligtvis normalt anse det likgiltigt, på vilken grund han erhåller skadestånd. Huvudsaken är för honom, att han får betalt. Om han nu finner sig kunna åtnöjas med en ersättning av 1000 kr. under förutsättning att han slipper processa vidare, kan det tänkas, att han underlåter att överklaga domen enligt 50: 1 RB. Svaranden överklagar emellertid, tänka vi oss, med yrkande att befrias från

¹⁸ Om de båda yrkandena stödjade sig på väsentligen samma grund, kunna de enligt hittillsvarande praxis båda prövas i hovrätten, då part fullföljt talan endast beträffande det ena yrkandet, varvid dock helhetsresultatet icke får förändras till klagandens nackdel. Såsom tidigare framhållits, är det i viss mån ovisst, huruvida denna praxis kommer att bibehållas efter RB:s ikraftträdande, ehuru det måhända framstår såsom sannolikt att så kommer att ske. Se härom ovan s. 50 ff. I exemplet stödjade sig emellertid huvudkärsmål och genkärsmål resp. kvittningsinvändning på helt skilda grunder, och det har i det föregående antagits, att en kompensation då icke skulle kunna ske i fråga om ej fullföljt yrkande. Skulle detta anses möjligt, bortfaller givetvis behovet av anslutningsvad ur kompensationssynpunkt. Anses å andra sidan den hittillsvarande kompensationspraxis ej böra upprätthållas, får det i texten anförda tillämplighet även beträffande yrkanden på väsentligen samma grund.

¹⁹ Det förutsättes alltså här likaledes, att de olika yrkandena icke stödjades på väsentligen samma grund, och att en *compensatio lucri cum damno* icke är möjlig utan fullföljd.

den honom ålagda betalningsskyldigheten. Käranden måste nu säga sig, att han icke längre kan vara säker på att få skadestånd med ens 1000 kr. eller hälften av vad han ursprungligen yrkat, men att hans utsikter härtill ökas, om han själv vädjar anslutningsvis i fråga om det i underrätten ogillade yrkandet. Ett sådant resonemang synes ligga fullt i linje med anslutningsvadets avsedda funktion. Därest det ifrågasatta anslutningsvadet icke tillåtes, kan det nämligen befaras, att käranden, för att såvitt möjligt försäkra sig om att resultatet blir en åtminstone till 1000 kr. uppgående betalningsförpliktelse för svaranden, ser sig nödsakad överklaga domen, innan han ännu vet, om svaranden ämnar fullfölja talan.

Kompensationssynpunkter av nyss angivet slag kunna stundom föranleda ett intresse av anslutningsvad även beträffande ett yrkande, vilket icke är omedelbart jämförligt med det av vadekäranden fullföljda yrkandet. Detta torde belysas av följande exempel. A har yrkat äktenskapsskillnad enligt 11: 8, alternativt 11: 3 GB ävensom skadestånd enligt 11: 24 och underhållsbidrag enligt 11: 26 GB. Andra maken, B, har bestritt skillnad på annan grund än enligt 11: 3 GB ävensom skadestånds- och bidragsskyldighet. Underrätten dömer till skillnad enligt sistnämnda lagrum samt förpliktar B — med ogillande av skadeståndsyrkandet — att utgiva underhållsbidrag till A, dock med lägre belopp än denne yrkat. A är i och för sig missnöjd med domen men finner sig kunna åtnöjas med det utdömda underhållsbidraget, och för att slippa processa vidare underlåter han att överklaga domen. B klagar emellertid med yrkande om sänkning av bidraget. A kan nu givetvis yrka höjning av underhållsbidraget genom anslutningsvad. Han finner emellertid utsikten till en sådan höjning ganska ringa men vill i gengäld även i hovrätten framställa sitt skadeståndsanspråk för att i möjligaste mån bli kompenserad för en eventuell sänkning av underhållsbidraget. Ett bifall till skadeståndsyrkandet torde emellertid — om man bortser från eventualiteten att hemskillnad tidigare meddelats enligt 11: 2 st. 1 GB — förutsätta, att skillnad meddelas enligt 11: 8 GB. Genom anslutningsvad yrkar A därför skillnad enligt nämnda lagrum ävensom skadestånd.

Det förefaller, som om detta icke kunde betraktas som ett försök att utnyttja institutet anslutningsvad för syften, som det icke avsetts att främja.²⁰

Tämligen likartad torde situationen vara, om man antager, att processen gäller hemskillnad och tvist råder både i frågan, huruvida hemskillnad skall meddelas enligt 11: 2 st. 1 eller st. 2 GB, och beträffande underhållsskyldighet. Därest underrätten dömt till skillnad enligt 11: 2 st. 2 GB samt åtminstone delvis bifallit makes yrkande om underhållsbidrag, torde denne kunna ha intresse av att möta en klagan av motparten i underhållsfrågan med ett genom anslutningsvad framfört yrkande om hemskillnad enligt 11: 2 st. 1 GB för att söka kompensera sig för en eventuell sänkning av underhållsbidraget genom möjlighet att framdeles erhålla skadestånd i samband med äktenskapsskillnad.²¹

Det ovan anförda torde motivera påståendet, att anslutnings-

²⁰ En likartad, ehuru något mera komplicerad situation förelåg i ett av Svea hovrätt nyligen avgjort mål. Två makar, A. och B. hade vunnit hemskillnad, och A hade därvid åtagit sig att utgiva underhållsbidrag till B under hemskillnadstiden. Sedan hemskillnadsåret gått till ända, yrkade A äktenskapsskillnad enligt 11: 3 GB ävensom att bidragsskyldigheten måtte bestämmas väsentligt lägre än som skett enligt det tidigare avtalet. B hemställde, att äktenskapsskillnad måtte meddelas enligt 11: 8 GB och att bidraget tvärtom måtte höjas. Underrätten dömde till skillnad enligt förstnämnda lagrum och ålade A bidragsskyldighet med samma belopp som enligt nämnda avtal. A — men icke B — överklagade domen enligt 50: 1 RB. Därefter anförde B anslutningsvad och yrkade därvid icke blott höjning av underhållsbidraget utan även att domstolen måtte döma till skillnad enligt 11: 8 GB. Sedermera återkallades den anslutningsvis förda talan, såvitt rörde underhållsfrågan. Eftersom något yrkande om skadestånd icke framställdes och enligt 11: 24 GB icke kan framställas senare än i skillnadsmålet, kunde B:s intresse av skillnad enligt 11: 8 GB icke ha förestavats av en önskan att bli berättigad till skadestånd. Hovrätten lämnade B:s yrkande utan avseende med motivering, att det icke kunde inverka på bidragsskyldigheten och, enligt vad B medgivit, annat skäl för dess framställande icke förelegat. Se Svea hovrätts dom den 12 september 1952, I avd. nr T 40. Det synes ligga närmast till hands att antaga, att man ansett reglerna om anslutningsvad icke utgöra hinder mot prövning av yrkandet, ehuru det måhända icke kan uteslutas, att man funnit frågan om rättsligt intresse av yrkandets prövning primär i förhållande till frågan, om talan fullföljts i behörig ordning.

²¹ I ett likartat fall har anslutningsvis förd vadetalan av Svea hovrätt upptagits till prövning. Se Svea hovrätts dom den 6 februari 1953. VII avd. nr

vad i annan del av målet, avseende ett med vadekärandens fullföljda talan kommensurabelt yrkande, kan uppbäras av ett starkare intresse än anslutningsvad i samma del av målet. Detta påstående förtjänar emellertid något närmare utvecklas. Om part anför anslutningsvad i samma del av målet som vadekärandens fullföljda talan avser, förutsätter bifall till hans ändringsökande, att motpartens ändringssökande icke finnes välgrundat. Har ena parten i hovrätten yrkat bifall till exempelvis ett anspråk på ersättning för sveda och värk, som endast delvis bifallits i underrätten, och fullföljer motparten talan anslutningsvis med yrkande att det i ersättning för sveda och värk utdömda beloppet tvärtom måtte sänkas, är det uppenbarligen omöjligt att bifalla båda parternas ändringsyrkanden. Detta innebär, att part, som icke begagnar sig av rätten till anslutningsvad, icke *härigenom* kan göra någon materiell rättsförlust i jämförelse med det fall, att ingen av parterna vädjat. Ty vinner vadekäranden bifall i hovrätten, betyder det, att en anslutningsvis förd vadetalan skulle ha ogillats. Och ogillas vadekärandens talan, skulle visserligen en anslutningsvis förd vadetalan ha kunnat bifallas, men resultatet, då anslutningsvad icke anförts, blir detsamma som i underrätten. Nackdelen för parten enligt denna jämförelse av att motparten blir ensam vadekärande är sålunda begränsad till de processekonomiska olägenheterna av att nödgas processa vidare i hovrätten. Att hans underlåtenhet att begagna anslutningsvad medför, att han blir sämre ställd än enligt underrättens dom, kan i de nu diskuterade fallen icke förekomma. Ändras domen till vadekärandens fördel, betyder det ju, såsom nyss sagts, att en anslutningsvis förd vadetalan icke skulle ha bifallits.

Ur nämnda synpunkt gestaltar sig läget väsentligt annorlunda i fråga om anslutningsvad i annan del av målet, avseende ett med vadekärandens fullföljda talan kommensurabelt yrkande. Gälla parternas ändringsyrkanden olika i underrätten framställda yrkanden, är det visserligen alltid tänkbart, att vardera

T 7. (Anslutningsvadet avsåg här tillika underhållsbidrag, och huvudvadet gällde jämväl rätt till umgänge med makarnas barn samt befrielse från återbetalningsskyldighet till statsverket.)

parten kan vinna framgång med sin vadetalan.²² Detta förhållande lär dock ur här aktuella synpunkter sakna nämnvärd betydelse, försåvitt parternas yrkanden i de olika delarna av målet icke äro kommensurabla. Det låter sig sålunda svårigen tänkas, att exempelvis i ett mål om äktenskapsskillnad part, som fränkänts vårdnaden om makarnas barn men tillerkänts underhållsbidrag med högre belopp än motparten medgivit, skulle anse sitt intresse av ändring i vårdnadsfrågan beroende av om utgången i underhållsfrågan kommer att stå sig eller icke. Parten kan väl här, liksom då det gäller ett enda yrkande vilket bifallits delvis, säga sig, att han — om han likväl nödgas processa vidare i hovrätten med därav följande obehag — också vill ha chansen att nå ändring till sin fördel. Men han kan icke gärna förmodas säga sig: »Får jag underhållsbidraget sänkt, skall jag åtminstone som kompensation ha vårdnaden om barnen.» Ett resonemang av sistnämnda typ synes däremot fullt naturligt och befogat i fall, där de olika yrkandena äro kommensurabla eller m. a. o. ha ett sådant funktionellt samband, att resultatet i underrätten för parten framstår såsom en kompromiss. Därest anslutningsvad i sådant fall icke tillåtes, innebär det, att det helhetsresultat parten funnit sig kunna godtaga såsom en kompromiss, kan komma att undergå en förändring till hans nackdel, vilken han kunnat förhindra eller förringa genom att vädja i ordinär väg.

Sistnämnda förhållande har naturligen till en början betydelse därutinnan, att risken för att part icke avhåller sig från att vädja, oaktat han helst skulle se att underrättens dom vunnit laga kraft, är särskilt stor i fall, där han genom underlåtenhet att vädja kan gå miste om icke blott en vinst i jämförelse med underrättens dom utan även ett vidmakthållande av underrättsdomens helhetsresultat.

Ifrågavarande förhållande synes därutöver av särskild betydelse i betraktande av att den tolkning av 50: 2 och 51: 2 RB, enligt vilken anslutningsvad kan avse vilken del av underrättens dom som helst, är väl förenlig med lagens ordalydelse. Att part,

²² Härvid bortses från eventualiteten, att frågan om bifall till de olika yrkandena är i det konkreta fallet avhängig av samma rätts- eller sakfråga.

som förlitat sig på lagens ordalag, kan med en motsatt tolkning gå miste om en vinst, som han eljest skulle ha uppnått, lär i och för sig sakna betydelse, eftersom part aldrig kan förlita sig på att motparten fullföljer talan. Att han dessutom med en dylik tolkning för de nu avsedda fallen skulle kunna göra en direkt rättsförlust i jämförelse med det fall, att ingendera parten vädjat, nämligen om man vid bifall till vadekärandens talan räknar med att prövning av anslutningsvis förd talan skulle ha helt eller delvis neutraliserat vinsten för vadekäranden, är däremot ett beaktansvärt skäl mot en sådan tolkning.

Såsom i tidigare sammanhang omnämnts, framhölls i rättsfallet NJA 1948 s. 740 särskilt av presidenten LINDHAGEN vikten av att rättsmedelsregler icke givas en inskränkande tolkning, som kan föranleda rättsförlust för part. I anslutning härtill har ovan i kapitel V den meningen förfäktats, att den tolkning, till vilken HD:s majoritet i rättsfallet anslöt sig, icke torde kunna leda till rättsförlust för part i betraktande av att han aldrig kan lita på att motparten fullföljer talan.²³ Av det här ovan anförda torde däremot framgå, att de av LINDHAGEN utvecklade synpunkterna icke kunna lämnas ur räkningen med avseende på förevarande tolkningsproblem.

Det bör å andra sidan icke förbises, att rättssäkerhetsintresset icke synes framträda med samma styrka vid alla rättsmedelsregler. Uppenbarligen är det av största vikt, att det av lagens ordalydelse klart framgår, vad part, som oberoende av motpartens ställningstagande vill fullfölja talan, har att iakttaga. Part skulle eljest på grund av att han förlitat sig på lagtexten kunna gå sin talan förlustig i ett fall, där vad han förlorat enligt underrättens dom är för honom av största betydelse och han tillika bedömer chansen för ändring såsom mycket stor. Har part beslutat att icke vädja i ordinär väg men däremot vid fullföljd av motparten begagna sig av anslutningsvad, måste det emellertid förhålla sig så, att han antingen väl räknar med goda utsikter till ändring men finner vad som kan vinnas i hovrätten vara av så förhållandevis ringa betydelse, att det icke uppväger olägen-

²³ Jfr ovan s. 95 f.

heterna av hovrättsprocessen, eller också att parten finner chansen till ändring mycket tvivelaktig. I sådant fall är det tydligen icke särskilt sannolikt, att parten gör en rättsförlust av avsevärd betydelse, om anslutningsvad icke tillåtes. Detta innebär likväl icke, att rättssäkerhetssynpunkten bör helt fränkännas betydelse för tolkningen av stadgandena om anslutningsvad.

Den hittills företagna utredningen har väsentligen begränsats till en analys av de synpunkter, vilka kunna anföras till stöd för anslutningsrätt i annan del av målet än den vadekärandens fullföljda talan avser. Det återstår att fästa uppmärksamheten på några synpunkter, vilka tala för en lösning i motsatt riktning.

Om part fullföljer talan anslutningsvis, innebär det, att den ursprunglige vadekäranden genom sitt överklagande indirekt utsatt sig för risken att i hovrätten råka ut för en ändring till det sämre. Denna risk kan han emellertid eliminera genom en återkallelse av vadetalan, vilken bringar ävenden anslutningsvis förda talan att förfalla. Sett ur vadesvarandens synpunkt betyder detta, att han genom möjligheten till anslutningsvad fått i sin hand ett *påtryckningsmedel*, som han kan utnyttja i syfte att förmå vadekäranden att återkalla sitt ändringssökande.

Ätminstone till en viss grad kan måhända detta anses av godo såsom ägnat att stämma part till eftertanke, innan han beslutar sig för att klaga. Man må emellertid lägga märke till, att det härvidlag föreligger en viss skillnad mellan anslutning i samma del av målet och anslutning i annan del. Låt oss antaga, att part på en enda grund yrkat betalning med exempelvis 10000 kr. och i underrätten tillerkänts 7000 kr. Att parten yrkat betydligt mer än han i domen tillerkänts, behöver i och för sig icke innebära, att han icke räknar med en risk att beloppet kan komma att ytterligare nedsättas i hovrätten, om motparten fullföljer talan. Det i 42: 2 och 4 RB uppställda kravet på fixering av storleken av yrkat belopp redan i stämningsansökningen²⁴ torde nämligen — i förening med det förhållandet, att part anses böra normalt

²⁴ Se 42: 2 och 4 RB samt PLB s. 428. Jfr GÄRDE s. 575 samt diskussionen mellan EKDAHL och HEMMING-SJÖBERG i TSA 1947 s. 265 ff.

erhålla full ersättning för sin rättegångskostnad även vid en icke obetydlig reduktion, som är beroende av domstolens egen uppskattning²⁵ — medföra, att parts yrkande ofta är tilltaget i överkant. Om parten själv vädjar mot domen, med yrkande att utbekomma även resterande belopp, torde han emellertid genomsnittligt sett kunna förmodas vara tämligen säker på att han är berättigad till åtminstone det belopp han tilldömts i underrätten. Ett av motparten anslutningsvis framställt yrkande om sänkning av beloppet kan då knappast väntas utöva någon avsevärd påtryckning på honom. Skulle parten verkligen inför risken av en ändring till det sämre återkalla sin egen vadetalan, förutsätter detta, att han icke själv är övertygad ens om att han icke fått för mycket i underrätten. Det är då knappast särdeles troligt, att han verkligen haft fog för sitt överklagande.

Låt oss däremot antaga, att part i underrätten framställt två olika yrkanden, av vilka det ena bifallits och det andra ogillats, samt att parten fullföljer i fråga om det ogillade yrkandet. Det kan då mycket väl tänkas, att han är fast övertygad om att han förtjänar bifall till detta yrkande och att det i själva verket också är befogat, ehuru han — efter det att motparten fullföljt talan anslutningsvis i fråga om det andra yrkandet — återkallar sin vadetalan för att icke riskera en ändring till sin nackdel i den av honom icke fullföljda delen. På så sätt skulle anslutningsvad kunna förhindra en befogad ändring.

Häremot kan nu naturligen invändas, att i den mån en ändring till den ursprungliga vadekärandens nackdel varit befogad i den anslutningsvis fullföljda delen — vilket icke är helt osannolikt om han låter sig skrämmas att återkalla sinegen vadetalan — de uteblivna ändringarna må s. a. s. kompensera varandra. För det fall, att yrkandena äro kommensurabla, synes denna invändning icke kunna fränkännas visst fog. Där så icke är förhållandet, synes emellertid resonemanget näppeligen hålla streck. Detta må belysas av följande tänkta situation. I en skilsmässoprocess har den ena maken mot den andras bestridande enligt underrättens dom tillagts vårdnaden om makarnas barn

²⁵ Se 18: 4 RB samt PLB s. 234. Jfr GÄRDE s. 206.

men tillerkänts underhållsbidrag med lägre belopp än han yrkat för egen del. Parten vädjar mot domen med yrkande om höjning av underhållsbidraget. Motparten vädjar anslutningsvis i vårdnadsfrågan. Det är mycket möjligt, att förstnämnda part är tämligen övertygad om sin rätt i både vårdnads- och underhållsfrågorna, och att en ändring i själva verket är påkallad i underhållsfrågan men icke i vårdnadsfrågan. Det är emellertid också mycket möjligt, att parten anser vårdnaden om barnen så mycket viktigare än höjning av underhållsbidraget, att parten såvitt möjligt vill undvika en även obetydlig risk i vårdnadsfrågan och därför återkallar sitt ändringssökande. Särskilt om man härtill tänker sig, att motparten — såsom någon gång torde vara förhållandet i skilsmässoprocesser — är mindre angelägen att själv tillerkännas vårdnaden än att andra maken icke skall få vårdnaden, förefaller det föga tilltalande, att anslutningsvad i denna fråga skall kunna utnyttjas såsom påtryckning till återkallelse av vadekärandens talan. I brottmål är väl ur denna synpunkt anslutningsrätt för tilltalad knappast betänkelig, vare sig det gäller ansvarsfrågan, då motparten vädjat endast beträffande skadestånd²⁶ eller skadestandsfrågan, då motpartens vadetalan avser allenast ansvar.²⁷ Motsatsen gäller däremot anslutningsvad av målsägande i fråga om ansvar, då den tilltalade fullföljt talan endast beträffande skadestånd. Att målsäganden skall kunna uppställa risken för den tilltalade att bli fälld till ansvar eller dömd till strängare straff såsom det pris denne har att betala för att uppnå en omprövning av skadestandsfrågan, är uppenbarligen ingen önskvärd effekt av anslutningsrätten. Föga bättre ter sig ur denna synpunkt anslutnings-

²⁶ Det är sålunda föga antagligt, att den tilltalades anslutningsvad i ansvarsfrågan skulle kunna förmå målsäganden att återkalla sitt ändringssökande i skadestandsfrågan.

²⁷ Här är det väl tänkbart, att målsäganden skulle återkalla sin vadetalan i ansvarsfrågan hellre än han utsätter sig för risken av en ändring till sin nackdel i skadestandsfrågan. Med en sådan återkallelse vore emellertid näp- peligen någon större skada skedd, eftersom målsägandens personliga intresse av att den tilltalade fälles till ansvar icke kan tillmätas större tyngd och det allmännas intresse av brottsliga gärningars beivrande icke anförtratts åt målsäganden utan åt allmän åklagare.

rätt för målsägande i fråga om skadestånd, då den tilltalade vädjar endast i ansvarsfrågan.²⁸ Överhuvud synes det svårt att värja sig för tanken, att anslutningsvad kan komma att utnyttjas i mer eller mindre illojalt syfte. Möjligheten härtill lär väl, med bibehållande av anslutningsrätt överhuvud, icke kunna fullständigt elimineras. Risken för att anslutningsvad användes i utpressningsliknande syfte eller i allt fall för att dess användning i sådant syfte genom framtvingande av återkallelse leder till otillfredsställande resultat, synes emellertid — bortsett från anslutningsvad av tilltalad — störst i fråga om anslutningsvad i annan del av målet, avseende ett med vadekärandens fullföljda talan inkommensurabelt yrkande. Denna synpunkt talar i och för sig för att anslutningsrätt — med nyss nämnda undantag — icke bör medgivas i dessa fall.

Icke ringa vikt torde även få tillmätas en annan synpunkt, som visserligen icke gör sig gällande i fall, där vadekäranden i underrätten vunnit till fullo i den del av målet, som den anslutningsvis förda talan avser, men som framträder i situationer, där den ursprunglige vadekäranden allenast delvis vunnit framgång i underrätten i den anslutningsvis fullföljda delen. Är situationen sådan, *försättes nämligen den ursprunglige vadekäranden genom anslutningsvadet i principiellt samma läge som det, i vilket han genom sin egen fullföljd försatt motparten*. I avsaknad av möjlighet att ändra sin egen vadetalan till att omfatta även den av motparten anslutningsvis fullföljda delen och i avsaknad av därmed jämställd möjlighet att anföra anslutningsvad mot anslutningsvadet, kan han emellertid i sin tur icke uppnå en för honom förmånlig ändring i den anslut-

²⁸ Det kan visserligen i och för sig diskuteras, vilket som är minst tilltalande: att tilltalad skall behöva taga risken av en ofördelaktigare utgång i ansvarsfrågan för att uppnå omprövning av skadestandsfrågan, eller att omprövning av ansvarsfrågan måste köpas till priset av risk för ofördelaktigare utgång i skadestandsfrågan. Men uppenbarligen är risken för att målsägande använder anslutningsvad väsentligen eller uteslutande i syfte att utöva påtryckning på den tilltalade större, när den tilltalades vadetalan gäller skadestandsfrågan, vilken typiskt sett lär intressera målsäganden betydligt mera än ansvarsfrågan.

ningsvis fullföljda delen.²⁹ Betydelsen härav skall i det följande närmare utvecklas.

Låt oss till en början antaga, att målsägande fört ansvars- och skadeståndstalan i underrätten samt att underrätten i sin dom fällt den tilltalade till ansvar och bifallit skadeståndsyrkandet, ehuru endast delvis. Vi tänka oss vidare, att den tilltalade vädjat allenast i ansvarsfrågan, och att målsäganden anslutningsvis yrkar bifall till sitt skadeståndsyrkande i dess helhet.³⁰ Eftersom

²⁹ Se 50: 25 och 51: 24 RB. På sin höjd skulle man kunna tänka sig, att part som redan vädjat i ordinär väg, kunde anföra anslutningsvad i annan del av målet, för den händelse även motparten vädjat i *ordinär väg*. Detta skulle visserligen de facto innebära en mot 50: 25 eller 51: 24 RB stridande ändring av vadetalan. En dylik anslutningsrätt kan dock möjligen anses förenlig med utformningen av 50: 2 och 51: 2 RB, även om man rimligtvis icke kan ha haft detta opraktiska fall i tankarna. Det skulle däremot stå i strid mot även dessa lagrum att medgiva huvudvadekäranden anslutningsrätt efter det att motparten anfört *anslutningsvad* ens för det fall att han skulle kunna hinna även i sin tur anföra anslutningsvad inom en vecka från den ordinära fullföljdstidens utgång. — I utländsk rätt har den ursprunglige klaganden härvidlag i allmänhet en förmånligare ställning. Se t. ex. beträffande fransk rätt GARSONNET & CÉZAR-BRU s. 52: »L'appelant principal contre lequel l'appel incident est dirigé peut appeler, à son tour, incidemment, des chefs qu'il n'avait pas encore attaqués . . . ». Jfr även GLASSON-TISSIER-MOREL s. 407 f. och AMEILHAUD s. 135 f. Beträffande engelsk rätt må hänvisas till följande uttalande hos HALSBURY s. 119: »If a cross-notice has been given the appellant can raise points not mentioned in his notice of appeal.» I fråga om motsvarande spörsmål enligt tysk rätt uttalar WALSMANN, s. 149, följande: »Eine Anschlussberufung des Berufungsklägers an die Anschlussberufung des Berufungsbeklagten kommt bei der unselbständigen Anschlussberufung nach Lage der Sache nicht in Frage. Die unselbständige Anschlussberufung ist das Stellen von aggressiven Anträgen. Sie kann nicht wiederum selbst die Grundlage für solche aggressiven Anträge des Gegners bilden. Dieser hat für solche Anträge in seiner Berufung selbst auch genügend Gelegenheit, so dass, von der konstruktiven Unmöglichkeit abgesehen, für diese Anschliessung an die Anschliessung auch keinerlei praktisches Bedürfnis besteht.» Jfr STEN-JONAS-SCHÖNKE vid § 521, III: »Die . . . Anschliessung des Berufungsklägers an die Anschlussberufung . . . wäre nur eine nachträgliche Änderung der Berufungsanträge oder ihrer Begründung, die nach §§ 519 und 529 ohnedies bis zum Schlusse der mündlichen Verhandlung, auf die das Urteil ergeht, zulässig ist, und, soweit sie mit dem Ablauf der Begründungs- oder Nachweisfrist unzulässig geworden ist, . . . liefe sie auf eine unzulässige Umgehung hinaus.»

³⁰ I detta sammanhang bortses från spörsmålet, huruvida anslutningsrätt kan vara utesluten på den grund, att det anslutningsvis framställda yrkandet icke är kommensurabelt med det genom huvudvadet framställda.

den tilltalade varken genom att i sin tur anföra anslutningsvad i skadestandsfrågan eller genom att ändra sin vadetalan till att avse även denna del av målet kan uppnå möjlighet till en ändring i skadestandsfrågan till sin fördel, skulle han nödgas processa vidare i denna fråga med allt att förlora och intet att vinna. En tilltalad, som själv eller med hjälp av försvarare är i stånd att överblicka denna eventualitet, kan lätt frestas att överklaga även i skadestandsfrågan, ehuru han helst såge, att det finge förbliva vid underrättens dom i denna del.

Räckvidden av denna synpunkt är naturligen icke begränsad till brottmålen utan omfattar, såsom ovan framhållits, alla fall, i vilka den ursprunglige vadekäranden endast delvis vunnit i den anslutningsvis fullföljda delen. Såsom exempel på motsvarande situation i tvistemål må följande anföras. Driften av en fabriksanläggning har visat sig medföra vissa skador på en näraliggande fastighet. Ägaren av denna fastighet yrkar nu gentemot fabriakens ägare dels i första hand förbud mot fabriksdriftens fortsättande och i andra hand att densamma måtte få fortsättas endast under vissa villkor, dels ock skadestånd för förfluten tid, under vilken han fått vidkännas skador av driften. Underrätten meddelar i sin dom förbud mot verksamhetens fortsättande, medan skadestånd tillerkännes käranden allenast med lägre belopp än han yrkat. Svaranden ensam vädjar i ordinär väg med yrkande om ändring av domen, i vad den avser förbud mot verksamhetens fortsättande. Han finner visserligen domen oriktig även i så måtto, att det utdömda skadeståndet avser jämväl skador, som enligt hans mening icke orsakats av fabriksdriften, men han anser detta vara av mindre betydelse. Motparten anför emellertid anslutningsvad med yrkande om bifall till sin skadeståndstalan i dess helhet. Huvudvadekäranden befinner sig nu i situationen, att han kan få vidkännas högre skadestånd men saknar möjlighet till sänkning av skadeståndsbeloppet. Det är möjligt att han, om han från början haft denna risk klar för sig, skulle ha föredragit att yrka ändring jämväl i skadestandsfrågan.

Det nu anförda innebär, att rätt till anslutning i annan del av målet än den vadekärandens fullföljda talan avser, i fall, där

dennes talan i förstnämnda del allenast delvis bifallits i under-rätten, medför en olägenhet ur just den synpunkt, som institutet anslutningsvad företrädesvis avser att främja, nämligen den processekonomiska synpunkten. En dylik tillämpning av reglerna om anslutningsvad är i viss mån ägnad att motverka, att en part begränsar sin fullföljd till att avse del av målet, i vilken han under alla omständigheter vill överklaga domen.

Vid bedömande av nämnda olägenhet torde man dock böra beakta, att det icke lär vara påfallande vanligt, att en part, som under alla förhållanden ämnar vädja mot en dom, icke utsträcker sitt överklagande till alla delar av domen, med vilka han är missnöjd. Då parten ändå processar vidare, torde den process-ekonomiska vinsten av att han begränsar sin vadetalan till viss del av målet åtminstone i allmänhet vara relativt ringa.³¹ Det bör också ihåggkommas, att någon olägenhet av detta slag överhuvud icke uppkommer, därest vadekäranden i den del av målet, som icke beröres av hans överklagande, vunnit till fullo i under-rätten. Skulle han i annat fall finna sig på grund av motpartens anslutningsvad försatt i en situation, där det för honom ter sig mera angeläget att förhindra en prövning av den anslutningsvis fullföljda delen med allt att förlora och intet att vinna i denna del än att själv nå en ändring till sin fördel i den med huvudvadet avsedda delen, har han ju också möjlighet att återkalla sin vadetalan och därmed åstadkomma, att även motpartens anslutningsvad förfaller.

Måhända kan man emellertid likväl hysa tvivel, huruvida man bör acceptera en tolkning, med vilken vadekäranden kan ställas i situationer av angivet slag. Det kan kanske ligga nära till hands att påstå, att reglerna om anslutningsvad, vilka ur vadekärandens synpunkt utgöra ett avsteg till hans nackdel från vad som hittills gällt i svensk rätt och vad som alltfört gäller i revisionsmål, böra givas en så snäv tolkning, att de icke medföra större olägenhet för vadekäranden än som är nödvändig för att institutet åtminstone i huvudsak skall kunna fylla sin avsedda funktion. I och för sig lär emellertid denna synpunkt icke kunna tillmätas större betydelse.

³¹ Jfr härom ovan s. 107 f.

Den föregående utredningen av skälen för och emot anslutningsrätt i annan del av målet har givit vid handen, att ändamålssynpunkter av i viss mån varierande beskaffenhet och styrka göra sig gällande i skilda situationer. En ståndpunkt, enligt vilken anslutningsrätt icke i något fall skulle medgivas i annan del av målet än den vadekärandens fullföljda talan avser, synes mot bakgrunden av de redovisade synpunkterna icke gärna kunna ifrågakomma. Detsamma torde få anses gälla alternativet att begränsa anslutningsrätten till konnexa yrkanden eller att utesluta anslutningsrätt i annan del av målet, varideldom kunnat meddelas. Det förtjänar knappast heller allvarligt övervägas att generellt utesluta anslutningsvad med avseende på annan del av målet, i vilken domen allenast delvis gått parten emot. Den ovan berörda processekonomiska olägenheten av en motsatt ståndpunkt synes icke så betydande, att den bör föranleda en begränsning av anslutningsrätten. Det torde vara vanligare, att part gör sitt beslut i fråga om att helt avstå från fullföljd avhängigt av om han kan bygga på förutsättningen att motparten icke fullföljer talan, än att han tillmäter motpartens ställningstagande avgörande betydelse för frågan, om han skall begränsa sin fullföljd till viss del av målet eller ej. Tanken på den diskuterade begränsningen synes därför böra förkastas redan på den grund, att denna begränsning skulle kunna väntas i sin tur medföra processekonomiska olägenheter av större betydelse.

Vanskligare att avgöra är däremot, huruvida anslutningsrätten bör anses begränsad till yrkanden, vilka äro kommensurabla med vadekärandens fullföljda talan, eller om anslutningsvad alltid kan avse vilken del av målet som helst. Medan behovet av anslutningsrätt i fråga om olika kommensurabla yrkanden framträder med t. o. m. större styrka än behovet av anslutningsrätt i samma del av målet — eftersom i förstnämnda fall part kan behöva utnyttja anslutningsvad redan för att uppnå ett vidmakthållande av underrättsdomens helhetsresultat — kan så näppeligen sägas vara förhållandet vid yrkanden, vilka icke stå i sådant funktionellt samband, att vinst i den ena delen kan anses uppväga en förlust i den andra delen. Denna omständighet

lär visserligen icke i och för sig vara utslagsgivande. De process-ekonomiska synpunkter, som motivera anslutningsrätt i samma del av målet, göra sig nämligen gällande med viss styrka även i fråga om anslutningsrätt i annan del, avseende ett med vadekärandens fullföljda talan icke kommensurabelt yrkande. De synas i och för sig motivera anslutningsrätt även i sådan del. Mot anslutningsrätt vid icke kommensurabla yrkanden talar å andra sidan med avsevärd tyngd det förhållandet, att en sådan anslutningsrätt — dock med undantag såvitt gäller tilltalad — i särskilt hög grad lämnar fältet fritt för utnyttjande av anslutningsvad i utpressningsliknande syfte. Det synes kunna starkt ifrågasättas, huruvida icke önskvärdheten att lämna minsta möjliga utrymme för illojal användning av anslutningsvad kan anses motivera en begränsning av anslutningsrätten till kommensurabla yrkanden, även om en sådan begränsning i viss mån skulle komma i konflikt med de processekonomiska synpunkter, som överhuvud uppbära institutet anslutningsvad.

Vid valet mellan de nu diskuterade alternativen förtjäna emellertid ytterligare några synpunkter beaktande. Till en början må anmärkas, att den ifrågasatta begränsningen icke har något stöd i lagens ordalydelse, medan alternativet att städse tillåta anslutningsvad i vilken del av målet som helst är väl förenligt med lagtextens avfattning. Betydelsen ur rättssäkerhetssynpunkt härav är visserligen i detta sammanhang förhållandevis ringa. Såsom tidigare utvecklats,³² kan sålunda part icke sägas gå miste om en möjlighet till vidmakthållande av underrättsdomens helhetsresultat om han — mot vad han med utgångspunkt från lagens ordalydelse må ha antagit — icke tillåtes utnyttja anslutningsvad beträffande ett med vadekärandens fullföljda talan icke kommensurabelt yrkande.

En väsentlig ändamålssynpunkt är givetvis, att regelsystemet utformas så enkelt som möjligt. Ju större svårigheter i tillämpningen ett efter övriga ändamålssynpunkter differentierat bedömande kan väntas medföra, desto större krav måste ställas på styrkan av de skäl, som tala för en dylik differentiering, för

³² Se ovan s. 116 f.

att de skola anses utslagsgivande. Tydligt är nu, att den ifrågasatta begränsningen skulle innebära en avsevärd komplikation av regelsystemet. Det måste i många fall erbjuda betydande vanskligheter att avgöra, huruvida olika yrkanden skola anses ur de synpunkter, som härvidlag komma i betraktande, kommensurabla, d. v. s. stå i ett sådant funktionellt samband, att en vinst i fråga om det ena yrkandet kan mer eller mindre omedelbart uppväga en förlust beträffande det andra yrkandet.³³ Här skall icke göras något försök att närmare utforska riktlinjerna för en sådan gränsdragning. Framhållas må, att detta problem torde kunna sägas ha en viss motsvarighet i gränsdragningen mellan förmögenhetsrättsliga och icke förmögenhetsrättsliga anspråk vid tillämpningen av reglerna om summa revisibilis.³⁴ Riktlinjerna för bedömandet torde emellertid knappast kunna antagas fullständigt sammanfalla beträffande de olika problemen,³⁵ och även bortsett härifrån kan det svårigen anses lyckligt, att det vanskliga bedömandet av vad som kan skattas i penningar beredes större utrymme än det redan har i svensk rätt.³⁶

³³ Till belysning härav må endast erinras om det ovan s. 110 anförda rättsfallet, i vilket ena partens i hovrätten framställda yrkande om sänkning av honom ådömt underhållsbidrag möttes med ett av motparten anslutningsvis framställt yrkande om rätt att kvarsitta i hemmet. Rätten att kvarsitta i hemmet torde i viss mån kunna anses utgöra en ekonomisk förmån, vilken kan kompensera en sänkning av underhållsbidrag. Å andra sidan kan med visst fog, åtminstone under nuvarande konjunktur på bostadsmarknaden, göras gällande, att rätten att kvarsitta i hemmet icke kan skattas i penningar.

³⁴ Jfr härom SCHLYTER s. 8 ff.

³⁵ Enligt den ifrågasatta begränsningen finge man måhända, där den ena delen av målet gäller ett rent ekonomiskt anspråk, medgiva anslutningsrätt i den andra delen, så snart yrkandet däri ur någon, åtminstone icke alltför oväsentlig synpunkt kan sägas ha förmögenhetsvärde, medan vid tillämpningen av stadgandena om summa revisibilis ett anspråk torde anses vara av icke förmögenhetsrättslig art, så snart det icke helt och hållet låter sig inordna under ett ekonomiskt bedömande. Jfr SCHLYTER, a. st.

³⁶ I den mån den i praxis medgivna möjligheten till kompensation utan fullföljd upprätthålles, kan man visserligen icke undgå svårigheten att bedöma olika yrkandens likvärdighet, eftersom helhetsresultatet i allt fall icke får förändras till ensam klagande parts nackdel. Det är emellertid, såsom förut framhållits, högst tvivelaktigt om denna praxis kommer att upprätthållas och därmed även om ifrågavarande gränsdragning allttjämt får aktualitet. I

Hur en avvägning av samtliga nu anförda synpunkter bör utfalla, synes diskutabelt. Måhända tala dock de starkaste skälen för det vidsträcktare tolkningsalternativet, enligt vilket anslutningsvad trots den speciella risken för dess användning i illojalt syfte alltid kan avse vilken del av målet som helst.³⁷

I intimt samband med problemet om rätt till anslutning i annan del av målet än den vadekärandens fullföljda talan avser står frågan om betydelsen av *partiell återkallelse* av huvudvadet. I den mån anslutningsrätten till äventyrs anses begränsad till del av målet, som omfattas av huvudvadet, synes återkallelse av huvudvadetalan i viss del av målet böra anses medföra, att anslutningsvis förd vadetalan likaledes förfaller, såvitt den avser den ifrågavarande delen. I den mån frågan, om vadesvaranden har rätt till anslutningsvad i annan del av målet än sådan som omfattas av vadekärandens fullföljda talan, besvaras jakande, torde däremot anslutningsvis förd vadetalan anses böra bestå oberoende av en partiell återkallelse av huvudvadet. En motsatt ståndpunkt skulle göra anslutningsrätten i annan del av målet mer eller mindre illusorisk, eftersom part, som vill fullfölja talan utan att riskera anslutningsvad i annan del av målet, då skulle kunna fullfölja talan mot domen i hela dess vidd och därefter återkalla sitt ändringssökande i andra delar än den, till vilken hans önskan om ändring begränsar sig.³⁸ Det kan icke

det följande (kap. XII) kommer f. ö. de lege ferenda att förordas införande av anslutningsrevision, varigenom de skäl, som nu tala för bibehållande av ifrågavarande praxis, skulle komma att bortfalla. Även i den mån nämnda praxis kan komma att upprätthållas, synes det emellertid i och för sig önskvärt, att det angivna gränsdragningsproblemet icke beredes större utrymme än nödvändigt och sålunda om möjligt undvikes vid tillämpning av reglerna om anslutningsvad.

³⁷ Såsom i detta kapitel inledningsvis anmärkts (ovan s. 101 f.) är denna, ståndpunkt den i utländsk rätt förhärskande. Den torde också kunna sägas ha kommit till uttryck i svensk hovrättspraxis. Förutom till de ovan i detta kapitel anmärkta hovrättsfallen må härvidlag hänvisas till Svea hovrätts dom den 10 maj 1950. VII avd. nr B 43. Se härom nedan s. 139.

³⁸ En dylik manöver skulle näppeligen vara utesluten ens med avseende å del av målet, vari partens yrkande bifallits till fullo i underrätten. Såvitt gäller sådan del av målet skulle f. ö. samma effekt uppnås oavsett återkallelse, eftersom vadekärandens talan icke skulle kunna upptagas till prövning i denna del.

vara rimligt, att part skall kunna genom fullföljd och återkallelse vinna ett syfte, som han icke kan tillgodose genom underlåtenhet att fullfölja talan.³⁹

³⁹ För tysks rätts del förfäktar däremot WALSMANN (s. 140) ståndpunkten, att en partiell återkallelse av Berufung medför, att unselbständige Anschlussberufung förfaller, såvitt den avser den del av målet, som den ursprunglige klagandens återkallelse gäller. WALSMANN finner det väl egenartat, att part sålunda genom klagan och återkallelse kan uppnå vad han icke kan vinna genom underlåtenhet att fullfölja talan i viss del. (Såsom ovan påvisats, anses enligt tysk rätt Anschlussberufung principiellt kunna avse vilken del av målet som helst.) Han anser emellertid konsekvensen icke kunna undgås. Här må emellertid anmärkas, att frågan om betydelsen av partiell återkallelse har mindre räckvidd enligt tysk rätt än enligt den svenska rätten, eftersom i tysk rätt återkallelse av Berufung efter den muntliga förhandlingens början kräver samtycke av motparten. Jfr WALSMANN, a. st. — I detta sammanhang må även nämnas, att part i tysk rätt anses kunna förhindra Anschlussberufung i viss del av målet genom s. k. »teilweise Verzicht», d. v. s. genom att avstå från rätten till fullföljd i den ifrågavarande delen. Verzicht kan emellertid ske endast i del, vari underrättsdomen gått part emot, liksom i del, vari fullföljd icke är utesluten på grund av motgångsvärdets storlek. Detta medför, påpekar WALSMANN, s. 139 f., den egendomliga konsekvensen, att part kan genom Verzicht förhindra anslutning med avseende å del av målet, vari han vunnit allenast delvis (förutsatt att han med hänsyn till motgångsvärdet har fullföljdsrätt däri), men däremot icke såvitt gäller del, vari han vunnit till fullo. I allmänhet spelar nu, framhåller WALSMANN, detta ingen roll, eftersom Verzicht regelmässigt sker vid sådan tidpunkt, att motparten har tid till självständig klagan. För fall, där så icke är förhållandet, vill WALSMANN, s. 140, icke acceptera nyssnämnda konsekvens utan anser »teilweise Verzicht» då sakna betydelse. För svensk rätts del lär det icke kunna komma i fråga att i förevarande hänseende tillmäta en med avseende å viss del av målet begränsad ensidig utfästelse att icke fullfölja talan annan betydelse än den blotta underlåtenheten att fullfölja talan i ifrågavarande del. Frågans praktiska betydelse är uppenbarligen ytterst ringa. Det torde överhuvud icke vara vanligt att part utfäster sig ensidigt att avstå från fullföljd. Förmodligen är det ännu ovanligare, att en dylik ensidig utfästelse är begränsad till viss del av målet. Säkerligen är det i varje fall ytterst sällsynt, att en dylik begränsad ensidig utfästelse avser del av målet, vari underrättsdomen gått båda parter emot. (Har parten vunnit helt i den aktuella delen, behövs ju ingen utfästelse, eftersom parten icke har något att klaga på. Har han åter tappat helt i denna del, blir anslutningsvad av motparten aldrig aktuellt härvidlag).

SJUNDE KAPITLET

KAN BESLUT JÄMSTÄLLAS MED DOM, SÅVITT GÄLLER RÄTTEN TILL ANSLUTNINGSVAD?

DET I kapitelrubriken uppställda spörsmålet involverar i själva verket väsentligen tre olika frågor, nämligen dels om fullföljd mot beslut kan föranleda anslutningsvad med avseende på samma beslut, dels om fullföljd mot dom möjliggör anslutningsvad mot beslut, dels ock om fullföljd mot beslut möjliggör anslutningsvad mot dom.¹ Praktisk betydelse synas dessa frågor ha i stort sett endast beträffande beslut om rättegångskostnad, och den följande framställningen skall i huvudsak begränsas till dylika beslut.

Det kan vid första påseende synas, som om ett jakande svar på något av de uppställda spörsmålen skulle komma i konflikt med lagens ordalydelse. I 50: 2 och 51: 2 RB talas ju endast om dom, medan det här är fråga om beslut.² I 49: 5 RB föreskrives emellertid, att då i samband med dom eller slutligt beslut meddelats beslut bl. a. om skyldighet för part eller intervenient eller statsverket att ersätta rättegångskostnad, talan mot beslutets skall föras »i samma ordning som talan mot domen eller det slutliga beslutet». Denna föreskrift innebär, sammanställd med 49: 1 RB, att då kostnadsbeslut av angivet slag meddelas i samband med dom av underrätt, talan mot beslutet skall föras genom vad, vare sig överklagandet avser enbart kostnadsbeslutet eller både

¹ Strängt taget uppkommer ett ytterligare spörsmål, nämligen huruvida vade-talan mot beslut kan föranleda anslutningsvad mot annat beslut. Denna fråga torde emellertid sakna nämnvärd praktisk betydelse och skall därför här icke utredas.

² Se 17: 1 och 30: 1 RB.

domen och kostnadsbeslutet.³ Eftersom samtliga i RB givna regler om vad i tvistemål och brottmål efter orden hänföra sig endast till domar, måste ifrågavarande föreskrift tydligen också innebära, att vad som i 50 och 51 kap. RB föreskrivits om dom, skall i tillämpliga delar gälla även beslut, mot vilka rättsmedlet är vad. Att i 50: 2 och 51: 2 RB talas endast om dom kan sålunda i och för sig icke utgöra hinder mot användande av anslutningsvad åtminstone med avseende å samma beslut som huvudvadet gäller.⁴

I. Såvitt gäller frågan, om fullföljd mot beslut om rättegångskostnad kan föranleda anslutningsvad mot samma beslut, förefaller det tydligt, att för ett jakande svar kunna anföras i huvudsak samma processekonomiska synpunkter, som överhuvud uppbära institutet anslutningsvad. Det låter sålunda väl tänka sig, att i fall, där kostnadsbeslutet gått båda parter emot, part är benägen att nöja sig med beslutet, om han därigenom kan undvika, att frågan föres vidare till hovrätten, men att han icke — för den händelse anslutningsrätt saknas — vågar bygga ett beslut att avstå från fullföljd på antagandet, att motparten för sin del icke kommer att fullfölja talan. Anslutningsrätt skulle otvivelaktigt även här fylla en fullföljdsbegränsande funktion.

Man kan emellertid likväl ha anledning att tveka inför antagandet av anslutningsrätt i förevarande fall. Uppenbarligen består nämligen intet funktionellt samband mellan anslutningsrätten och syftet med den nyss återgivna föreskriften i 49: 5 RB. Med denna föreskrift har otvivelaktigt åsyftats, att samma rättsmedel skall komma till användning med avseende å frågor, som lämpligen handläggas gemensamt i hovrätten.⁵ Detta syfte till-

³ Detsamma gäller i den mån kostnadsbeslutet hänför sig till del av saken, vilken enligt slutligt beslut, meddelat i samband med dom, ej upptagits till prövning. Se 49: 2 RB. Undantag gäller å andra sidan beträffande tredskodom. Se 49: 1 och 44: 9 RB. Jfr vidare PLB s. 506, GÄRDE s. 734, EKELOF III s. 14, HASSLER s. 355.

⁴ Se vidare beträffande fall, där huvudvad och anslutningsvad gälla olika avgöranden, nedan s. 141.

⁵ Jfr EKELOF III s. 14 f., HASSLER, a. st., PLB, a. st. PLB framhåller liksom HASSLER även fördelen att man undgår dubbla fullföljdshänvisningar.

godoses emellertid till fullo, även om reglerna om anslutningsvad icke anses tillämpliga på beslut, mot vilka rättsmedlet är vad.

I själva verket leder en tillämpning av 50: 2 och 51: 2 RB med avseende på dylika beslut till irrationella resultat, i det att frågan, huruvida anslutningsrätt föreligger i fråga om visst beslut, blir beroende av om beslutet meddelats under rättegången eller i samband med dom. Från spörsmål om skyldighet för part, intervenient eller statsverket att ersätta rättegångskostnad kan visserligen härvidlag bortses — och därmed blir också invändningens praktiska räckvidd mycket ringa — eftersom beslut härom undantagslöst torde meddelas i samband med det slutliga avgörandet.⁶ Som exempel må emellertid anföras beslut om kvarstad eller skingringsförbud, varigenom säkerhetsåtgärden beviljats till belopp understigande vad parten härvidlag yrkat men överstigande vad motparten må ha medgivit. Meddelas dylikt beslut under rättegången, blir rättsmedlet besvär, och det kan då icke bli fråga om anslutningsrätt. Meddelas däremot beslutet i samband med en mellandom, skall talan mot beslutet föras genom vad. Anses därvid även reglerna om anslutningsvad tillämpliga, blir ett ur de synpunkter, vilka motivera anslutningsrätt, ovidkommande val av rättsmedel i de olika fallen avgörande för om anslutningsrätt föreligger eller icke.

En motsvarande inkonsekvens föreligger — för den händelse reglerna om anslutningsvad anses i princip tillämpliga även på beslut — mellan å ena sidan beslut, mot vilka rättsmedlet är vad, och å andra sidan beslut av beskaffenhet att böra överklagas genom besvär även då de meddelas i samband med dom. I en kostnadsfråga, som rör tredje man, kan sålunda anslutningsrätt i och för sig te sig lika motiverad som i en fråga om parts skyldighet att ersätta motparts rättegångskostnad.

⁶ I den mån kostnadsbeslutet, såsom normalt är fallet, är avhängigt av utgången i huvudsaken, ligger detta i sakens natur. Även kostnadsfrågor av beskaffenhet att i och för sig kunna avgöras oberoende av utgången i huvudsaken, t. ex. om skyldighet att ersätta viss kostnad på grund av försumlig processföring, prövas, såvitt angår part och intervenient, först i samband med målets avgörande. Se 18: 14 och 31: 9 RB. Jfr GÄRDE s. 732.

Nu angivna förhållanden torde emellertid icke böra föranleda ett nekande svar på det diskuterade spørsmålet. Såsom tidigare framhållits,⁷ torde anledningen till att anslutningsrätt icke införts beträffande besvär vara den, att beslut, mot vilka rättsmedlet är besvär, i allmänhet icke gå mer än en person emot. Att undantagsfall kunna förekomma, i vilka anslutningsrätt skulle ha en funktion att fylla även vid besvär men enligt lagen icke är medgiven, lär icke utgöra något skäl mot anslutningsrätt i likartade fall, där intresset därav är formellt möjligt att tillgodose genom att — låt vara av helt andra överväganden — vad föreskrivits såsom rättsmedel.

II. Med det sagda är ännu intet svar givet på frågorna, om talan i huvudsaken kan föranleda anslutningsvad i kostnadsfrågan, och omvänt, om fullföljd beträffande rättegångskostnad möjliggör anslutningsvad i huvudsaken. Vi skola närmast upptaga det förstnämnda spørsmålet till granskning.

Part, som fullföljer talan i huvudsaken, torde normalt klaga även i kostnadsfrågan, eftersom förlust helt eller delvis i huvudsaken regelmässigt påverkar frågan om rätt till ersättning för egen eller skyldighet att ersätta motparts rättegångskostnad. Det är därvid utan vidare tydligt, att motpart i samband med anslutningsvad i huvudsaken måste ha möjlighet att påyrka den ändring i kostnadsfrågan, som bifall till hans i huvudsaken förda talan kan föranleda. Sådan möjlighet bör han säkerligen också tillerkännas, även om vadekärandens fullföljda talan avser uteslutande huvudsaken, exempelvis i fall, där ett skadeståndskrav på 10000 kr. bifallits endast till ett belopp av 8000 kr. men käranden likväl tillerkänts full ersättning för sina rättegångskostnader. Rätten till anslutningsvad i huvudsaken skulle ju endast ofullständigt fylla sin avsedda processekonomiska funktion, om part genom anslutningsvad väl kunde vinna framgång i huvudsaken men därvid saknade möjlighet att få frågan om underrättskostnaderna bedömd med utgångspunkt från huvudsakens avgörande i hovrätten.

Nämnvärt tvivel om rätt till anslutningsvad i kostnadsfrågan

⁷ Se ovan s. 64.

synes kunna råda endast då part vill göra gällande, att denna fråga bedömts oriktigt även i betraktande av den utgång huvudsaken fått i underrätten. Vi kunna här även bortse från det fall, att vadekärandens i samband med klagan i huvudsaken fullföljda talan i kostnadsfrågan innefattar yrkande om ändring av kostnadsbeslutet icke blott såsom en konsekvens av ändring i domen utan även vid fastställelse av domen.⁸ Är situationen sådan, torde vadesvaranden redan enligt vad tidigare anförts böra kunna möta vadekärandens sistnämnda yrkande med ett anslutningsvis framställt yrkande om ändring av kostnadsbeslutet i motsatt riktning. Någon anledning till ett motsatt bedömande av det fall, att huvudvadet avser ändring av kostnadsbeslutet endast såsom konsekvens av ändring i huvudsaken, synes dock icke föreligga. Så snart kostnadsbeslutet överhuvud omfattas av huvudvadet, torde anslutningsvad kunna anföras i kostnadsfrågan.⁹ Låt oss däremot antaga, att vadekärandens fullföljda talan avser endast huvudsaken, samt att motparten önskar föra anslutningsvad endast i kostnadsfrågan. Bör i sådant fall anslutningsvad tillåtas?

Utslagsgivande för denna frågas besvarande torde i första hand vara, om man kan antaga, att part i avsaknad av anslutningsrätt skulle kunna befaras självständigt fullfölja talan i kostnadsfrågan inför risken av motpartens fullföljd i huvudsaken, oaktat han helst såge, att det finge förbli vid underrättens avgörande. Förmodligen kan man i viss mån bygga på ett sådant antagande, och det skulle därvid ligga i linje med anslutningsvadets avsedda funktion att besvara den uppställda frågan jakande.

Det ifrågavarande spørsmålet företer uppenbarligen avsevärd

⁸ Därest vadekäranden i vadeinlagan endast angivit, att han yrkar ersättning för sina kostnader i underrätten, torde yrkandets avfattning icke utesluta en prövning av kostnadsfrågan även för det fall, att vadetalan i huvudsaken ogillas. Kanske bör man dock kräva en precisering av yrkandet härvidlag under rättegången i hovrätten.

⁹ Se Svea hovrätts dom den 13 oktober 1952, III avd. nr T 45. I detta fall hade huvudvadekäranden yrkat dels ändring i huvudsaken, dels ock ersättning för kostnad i underrätten. Anslutningsvad endast i kostnadsfrågan upptogs till prövning.

likhet med frågan om anslutningsrätt i annan del av huvudsaken än den vadekärändens fullföljda talan avser. Emellertid må observeras, att man här ofta icke ens då huvudsaken gäller ett ekonomiskt anspråk har att räkna med några kompromissresonemang. Väl kan part i alla fall säga sig, att han, om han nödgas processa vidare i hovrätten, också vill ha möjlighet till ändring i kostnadsfrågan. Men part torde endast sällan kunna med fog säga sig, att en omprövning av kostnadsbeslutet är önskvärd i syfte att möjliggöra åtminstone en neutralisering av en eventuell vinst i huvudsaken för motparten. Ty vinner huvudvadet bifall i hovrätten, är det ju föga troligt, att hovrätten samtidigt finner underrättskostnaderna böra fördelas efter en för huvudvadekäranden ofördelaktigare norm än enligt underrättens dom. Det torde i stort sett endast vara då yrkandet i kostnadsfrågan avser en viss kostnadspost, som ett anslutningsvad i kostnadsfrågan har utsikt till bifall även vid bifall till huvudvadet. Å andra sidan synes kunna påstås, att risken för utnyttjande av anslutningsvad med avsevärd utsikt till framgång i syfte att framtvinga återkallelse av huvudvadet är — även i fall där huvudvadet gäller ett icke ekonomiskt anspråk — typiskt sett mindre i fråga om anslutningsvad mot kostnadsbeslut än beträffande anslutningsvad i annan del av huvudsaken än den med huvudvadet avsedda. Sålunda torde kostnadsfrågan åtminstone normalt ha en förhållandevis mindre betydelse än huvudsaken. Vidare torde ett kostnadsanspråk kunna förmodas genomsnittligt sett utgöra ett mindre effektivt påtryckningsmedel än ett anspråk, vilket för motparten icke kan skattas i penningar.

Är det nu anförda riktigt, synes man även bortsett från de i föregående kapitel berörda svårigheterna att draga gränsen mellan kommensurabla och inkommensurabla yrkanden, knappast ha anledning att låta en sådan gränsdragning bli avgörande i förevarande hänseende. Det synes därvid ligga närmast till hands att generellt tillåta anslutningsvad i kostnadsfrågan, oaktat huvudvadet avser allenast huvudsaken.¹⁰

¹⁰ Denna uppfattning har för tysk rätts del uttalats av WALSMANN, s. 134.

III. Det återstår att bedöma den motsatta situationen, att vadekärandens fullföljda talan avser enbart frågan om rättegångskostnad och motparten vill anslutningsvis fullfölja talan i huvudsaken.

Grunden till anslutningsrätt i huvudsaken, då huvudvadet avser allenast kostnadsfrågan, skulle vara den, att man kunde räkna med antagandet, att motparten icke fullföljer ens i kostnadsfrågan, såsom en väsentlig förutsättning för partens beslut att avstå från fullföljd i huvudsaken. Säkerligen kan det någon gång inträffa, att part tillmäter motpartens ställningstagande i kostnadsfrågan denna betydelse. Det förtjänar emellertid understrykas, att en klagan i kostnadsfrågan härvidlag måste anses ha betydligt mindre vikt än en klagan i huvudsaken. Riktat sig en vadetalan endast mot underrättens beslut om rättegångskostnad, kan ju målet alltid avgöras utan huvudförhandling,¹¹ och sådan torde endast sällan vara behövlig då fullföljden avser enbart rättegångskostnad. Vid klagan i huvudsaken måste part däremot betydligt oftare räkna med, att huvudförhandling i hovrätten blir erforderlig. Detta innebär, att parts beslut att endast av processekonomiska skäl avstå från fullföljd i huvudsaken mången gång icke kommer i ett väsentligt ändrat läge, om det visar sig, att motparten fullföljer talan endast i kostnadsfrågan. Utgår man från, att en ordinär fullföljd i huvudsaken skulle ha föranlett huvudförhandling i hovrätten men att kostnadsfrågan avgöres utan huvudförhandling, får parten såsom vadesvarande i hovrätten icke vidkännas på långt när samma besvär och kostnader för hovrättsprocessen, som skulle ha drabbat honom i egenskap av vadekärande med avseende på huvudsaken.

Å andra sidan bör man icke bortse från, att fullföljd i huvudsaken kan vara erforderlig just för att förhindra bifall till motpartens klagan i kostnadsfrågan. Låt oss exempelvis antaga, att kärandens yrkande om betalning med 4000 kr. i underrätten bifallits till ett belopp av 2000 kr. samt att kostnaderna kvittats.

¹¹ Se 50: 21 st. 3 och 51: 21 st. 3 RB samt PLB s. 521. Jfr GÄRDE s. 767, HASSLER s. 371, EKELOF III s. 61.

Käranden anser, att han trots utgången i huvudsaken bort erhålla full eller åtminstone obetydligt jämkad ersättning för sin kostnad, och överklagar därför kostnadsbeslutet. Därest talan icke fullföljes i huvudsaken, har hovrätten att bedöma kostnadsfrågan med utgångspunkt från underrättens dom.¹² Svaranden kan nu icke utan fog säga sig, att han har större utsikt att förhindra bifall till huvudvadet, om han anslutningsvis fullföljer sitt yrkande att helt befrias från betalningsskyldighet. Han har därvid naturligtvis anledning att vädja anslutningsvis även mot kostnadsbeslutet.

Rätt till anslutningsvad i huvudsaken, då huvudvadet avser endast kostnadsfrågan, medför emellertid åtskilliga olägenheter. Såsom nyss framhållits, torde prövningen av kostnadsfrågan oftast icke behöva medföra någon mera invecklad eller kostnadskrävande procedur i hovrätten. Det kan därför inträffa, att en part klagar endast i kostnadsfrågan, ehuru det endast är av processekonomiska skäl han avstår från klagan i huvudsaken. Om nu huvudsaken genom anslutningsvad bringas under hovrättens prövning, tvingas huvudvadekäranden, om han icke vill återkalla sitt ändringssökande, att fortsätta processen även i huvudsaken men utan möjlighet att i huvudsaken vinna ändring till sin fördel. Även om han alls icke hesiterar inför risken av en ändring till sin nackdel, lär han i ett sådant läge kunna finna det ur rent processekonomisk synpunkt fördelaktigast att återkalla sin vadetalan i kostnadsfrågan. En befogad ändring i denna fråga kan sålunda tänkas utebli, även om det för såväl den i kostnadsfrågan klagande som för en objektiv betraktare framstår fullt klart, att ett bifall till den anslutningsvis förda talan är uteslutet. Rätt till anslutningsvad i huvudsaken skulle också kunna befaras medföra, att part, som strängt taget ur processekonomisk synpunkt helst skulle vilja nöja sig med ett överklagande i kostnadsfrågan, komme att självständigt fullfölja talan även i huvudsaken.

Icke blott med hänsyn till nyss nämnda processekonomiska synpunkt kan anslutningsvad i huvudsaken förhindra, att en

¹² Jfr t. ex. WILDE s. 475 ff.

befogad ändring i kostnadsfrågan genomföres, emedan huvudvadet återkallas. Uppenbarligen kan ett anslutningsvis framställt yrkande om ändring i huvudsaken, särskilt då det gäller ett anspråk, som för motparten icke kan skattas i penningar, för denne innebära en risk, som han gärna undviker på bekostnad av möjligheten till ändring i kostnadsfrågan. Som exempel på situationer, där denna synpunkt gör sig starkt gällande, må följande fall ur praxis anföras.

En tilltalad hade i underrätten frikänts från ansvar, medan av honom framställt yrkande att av i första hand målsäganden och i andra hand åklagaren erhålla ersättning för sin rättegångskostnad ogillats.¹³ Sedan den tilltalade väddat med hemställan om bifall till yrkandet om ersättning för rättegångskostnad med tillägg att yrkandet alternativt avsåge ersättning av allmänna medel, väddade åklagaren anslutningsvis med yrkande att den tilltalade måtte fällas till ansvar. Den anslutningsvis förda vadetalan upptogs till prövning.¹⁴

Det förefaller icke utan fog kunna göras gällande, att en möjlighet att utnyttja anslutningsvad på sätt i rättsfallet skedde är föga tilltalande. Detta torde gälla oavsett vilken ståndpunkt man intager till frågorna om lämpligheten av såväl anslutningsrätt överhuvud för åklagare¹⁵ som regeln, att frikänd tilltalad endast vid förhandenvaron av synnerliga skäl erhåller ersättning för sin rättegångskostnad.¹⁶ Det är knappast rimligt, att en

¹³ I förbigående må anmärkas, att åklagare icke enligt RB:s regler kan förpliktas ersätta tilltalad dennes rättegångskostnad, utom såvitt gäller ersättningsoskyldighet på grund av försumlig processföring enligt 31: 4 RB. Där emot kan åklagare enligt 31: 3 RB förpliktas återgälda till statsverket bl. a. vad som av allmänna medel tillerkänts tilltalad i ersättning för hans rättegångskostnad. Angående skadeståndstalan på grund av tjänstefel se KARL-GREN s. 136 (i anslutning till 1945 års lag om ersättning i vissa fall åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl.).

¹⁴ Se Svea hovrätts dom den 10 maj 1950, VII avd. nr B 43.

¹⁵ Se härom närmare nedan s. 190 ff.

¹⁶ En av de synpunkter, som enligt motiven böra tillerkännas betydelse för ersättningsfrågan — och den i praktiken med all sannolikhet viktigaste — är, om det blivit fullt klarlagt, att den tilltalade är oskyldig. (Se PLB s. 346, jfr GÄRDE s. 418, OLIVECRONA Straffprocessen s. 97, DILLÉN s. 361 ff.) Bortsett från synpunkten, att genom begränsningen av ersättningsrätten en person mången gång kan komma att få vidkännas dryga kostnader för ett brottmålsförfarande, trots att han faktiskt är oskyldig, går en gränsdragning efter nyss nämnda kriterium knappast fri från betänkligheten, att man härigenom

tilltalad, som klagar endast i kostnadsfrågan, skall härigenom efter anslutningsvad utsätta sig för risken att bli fälld till ansvar eller ådömas strängare straff än enligt underrättens dom. Det låter sig visserligen sägas, att en frikänd tilltalad, vilken i vadeinlagen gör gällande sådana synnerliga skäl, som enligt 31: 2 RB fordras för att han skall tillerkännas ersättning för sin kostnad, förmodligen icke räknar med risken, att en omprövning av ansvarsfrågan kan resultera i hans sakfällande, och därför icke låter sig skrämmas att återkalla sitt ändringssökande.¹⁷ Situationen kan emellertid också vara den, att en sakfälld tilltalad i vadetalan mot kostnadsbeslutet gör gällande, att ersättnings-skyldighet för viss kostnad icke bort åläggas honom eller att kostnaden upptagits till för högt belopp. I sådant fall är det, om anslutningsrätt i ansvarsfrågan föreligger, väl tänkbart, att en befogad ändring i kostnadsfrågan uteblir, emedan den tilltalade icke vill taga en ens obetydlig risk för strängare straff och därför återkallar sin vadetalan.

De nu anförda synpunkterna äro i huvudsak desamma som tidigare redovisats vid behandlingen av frågan om anslutningsrätt i annan del av huvudsaken än den med huvudvadet avsedda. Deras inbördes styrkeförhållande synes emellertid icke vara detsamma. I och för sig kunde väl avvägningen av dessa synpunkter även här tillgodoses genom en differentiering av bedömandet med hänsyn till de olika yrkandenas beskaffenhet — varvid anslutningsrätt skulle föreligga, då yrkandet i huvud-

så att säga graderar de frikännande domarna på ett sätt, som i och för sig knappast står i överensstämmelse med modern rättsuppfattning. I någon — låt vara förhållandevis ringa — mån utgör regleringen av ersättningsfrågan en motsvarighet till äldre tiders distinktion mellan »rena» frikännanden och frikännanden med mer eller mindre påtagliga uttryck för domstolens övertygelse om den tilltalades brottslighet. (Jfr angående motiveringen av frikännande brottmålsdom t. ex. BOLDING s. 187 ff.) Det må å andra sidan medgivas, att en generell ersättningsrätt för frikänd tilltalad skulle bli ekonomiskt betungande samt att man, om en begränsning av ersättningsrätten väl anses ofrånkomlig, knappast kan bortse från det ifrågavarande kriteriet. — Jfr angående betydelsen av kvarstående misstanke enligt 1945 års lag om ersättning i vissa fall åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl. KARLGREN s. 136 f. ¹⁷ Här må nämnas, att i rättsfallet den tilltalade icke återkallade sin vade-talan och att underrättsdomen heller icke ändrades.

saken kunde skattas i penningar. Mot en dylik lösning talar emellertid med avsevärd styrka de tidigare berörda tillämpningssvårigheterna. Ställer man därför frågan som ett val mellan att generellt tillåta eller generellt förbjuda anslutningsvad i nu aktuella fall, vill det synas som om det låge närmare till hands att stanna för det senare alternativet än att intaga motsvarande ståndpunkt till problemet om fullföljd i olika delar av huvudsaken. Detsamma synes i viss mån gälla i förhållande till frågan om anslutningsrätt i kostnadsfrågan, då huvudvadet gäller endast huvudsaken. Möjligen kan det finnas mest ändamålsenligt att icke medgiva anslutningsrätt i de nu ifrågasvarande fallen, oaktat sådan rätt anses föreligga i övriga nyss berörda fall. Spörsmålets bedömande synes emellertid i hög grad diskutabelt.¹⁸

Det bör slutligen framhållas, att stadgandet i 49: 5 RB icke kan anses giva uttryckligt stöd för anslutningsrätt, då någondera partens talan avser beslut, i andra fall än då såväl huvud- som anslutningsvad gälla samma beslut. 49: 5 RB kan icke i och för sig åberopas för ett utbyte av ordet dom mot ordet beslut på endast ettdera av de båda ställen i 50: 2 och 51: 2 RB, där förstnämnda ord förekommer. För anslutningsrätt mot annat avgörande än det med huvudvadet avsedda fordras tydligen en analogi. Det är därvid naturligen fullt möjligt att acceptera analogien, då huvudvadet avser domen och anslutningsvadet gäller beslutet, men förkasta den såvitt gäller den omvända situationen, för den händelse denna ståndpunkt skulle anses ur ifrågakommande ändamålssynpunkter lämpligast.

¹⁸ I schweizisk rätt har anslutning i huvudsaken efter klagan enbart i kostnadsfrågan ansetts tillåten. Se LAUBER s. 206. Med avseende på tysk rätt har motsvarande uppfattning hävdats hos STEIN-JONAS-SCHÖNKE, medan RG synes ha intagit en motsatt ståndpunkt. Se STEIN-JONAS-SCHÖNKE vid § 521, I, 2, med i not 13 anförda rättsfall. I nämnda rättsfall var dock frågeställningen något mera komplicerad.

KAN ANSLUTNINGSVAD RIKTAS MOT ANNAN ÄN VADEKÄRANDEN?

UNDERSÖKNINGEN har ovan i kapitel V inriktats på ett spörsmål om parterna i anslutningsvadeförfarandet, nämligen frågan om behörigheten att överhuvud anförä anslutningsvad, eller vad som kan benämnas aktivlegitimationen. Till behandling skall nu upptagas ett annat problemkomplex avseende rättsmedelsförfarandets subjektiva sida, nämligen frågan om passivlegitimationen, eller m. a. o. om anslutningsvad kan riktas mot annan än vadekäranden.¹ Att denna fråga icke behandlats i omedelbart sammanhang med frågan om aktivlegitimationen beror på att det, då anslutningsvad riktas mot annan än vadekäranden, praktiskt taget alltid gäller en annan del av målet än den med huvudvadet avsedda² och att problemet bör ses mot bakgrunden av den i kapitel VI företagna utredningen.

Inledningsvis må förutskickas, att ett jakande svar på frågan, om anslutningsvad kan riktas mot annan än vadekäranden, faller inom ramen för lagens ordalydelse, sådan denna kan fattas utan våld på språkbruket. De fall, i vilka frågan aktualiseras, äro främst fall av subjektiv kumulation, där en person, vilken i underrätten haft flera motparter, genom fullföljd av någon av dessa blir vadesvarande i hovrätten. Vadesvaranden är då otvivelaktigt vadekärandens motpart enligt 50: 2 och 51: 2 RB. Då endast *ett* såsom dom betecknat avgörande givits i an-

¹ Uttryckssättet att anslutningsvad riktas mot viss person är i viss mån språkligt onöjaktigt, eftersom man enligt gängse språkbruk vädjar mot domen. Det användes emellertid här i brist på ett någorlunda lätthanterligt språkligt korrektare uttryckssätt.

² Riktar sig anslutningsvadet endast mot annan än vadekäranden, är så naturligen undantagslöst förhållandet. Stundom kan emellertid anslutningsvad riktas mot såväl vadekäranden som annan person.

ledning av samtliga parter talan, är det tydligt också med språkbruket väl förenligt, att vadesvaranden säges föra talan mot domen, därest han riktar ett anslutningsvad mot den av motparterna, vilken själv icke vädjat mot domen.

Det är å andra sidan tydligt, att de nu ifrågavarande situationerna äro i så måtto a-typiska, att man vid RB:s förarbeten åtminstone såvitt kan utläsas ur de tryckta motiven icke haft sin uppmärksamhet riktad på andra fall än sådana, där det endast gäller förhållandet mellan två parter. Frågan blir nu, huruvida de rättspolitiska synpunkter, vilka antagits uppbära institutet anslutningsvad, kunna anses motivera en restriktiv tolkning i förevarande hänseende, enligt vilken uttrycket »talan mot domen» uppfattas som om det stode »talan mot domen, i vad den berör vadekäranden».

Frågeställningen kan till en början belysas av ett utav hovrätten över Skåne och Blekinge avgjort fall.³

En bil och ett Statens Järnvägar tillhörigt lokomotiv hade sammanstött, och bilens förare hade åtalats för att vid tillfället ha färdats ovarsamt. I rättegången yrkade bilens ägare och ett försäkringsbolag, där bilen var helförsäkrad, ersättning av Järnvägsstyrelsen, bilägaren för avsaknad av bilen och bolaget för vad det på grund av försäkringen utgivit för skador å bilen.

Underrätten ogillade såväl ansvarstalan som ersättningsanspråken.

Sedan bilägaren och försäkringsbolaget fullföljt talan mot domen, fullföljde även styrelsen, med hänvisning till denna talan och inom den i 51:2 RB föreskrivna tiden av en vecka från det vadetiden utgick, talan mot domen, i vad genom densamma bilföraren frikänts från ansvar.

Hovrätten fann, att styrelsen icke ägde anföra anslutningsvad mot bilföraren, enär denne icke vädjat mot domen.

Naturligtvis är det tänkbart, att styrelsen ursprungligen resonerat på ungefär följande sätt. »I och för sig är underrättens uppfattning i ansvarsfrågan icke godtagbar. Ett fortsättande av processen i hovrätten medför emellertid olägenheter, vilka icke stå i rimlig proportion till intresset av att bilföraren fälles till ansvar.» Sedan bilägaren och försäkringsbolaget fullföljt talan,

³ SvJT 1948 s. 348.

kan styrelsen då ha sagt sig, att när nu målet likväl förts upp i hovrätten, intresset av ändring i ansvarsfrågan väl uppvägde den mindre betydande ökning av de processekonomiska olägenheterna, som ett fortsättande av processen även i ansvarsfrågan kunde antagas komma att föranleda.⁴ Man kan då icke utesluta möjligheten, att styrelsen, om det stått klart för den, att anslutningsrätt icke komme att medgivas, skulle ha föredragit att självständigt vädja i ansvarsfrågan inför risken att eljest likväl nödgas fortsätta processen i hovrätten. Enligt detta resonemang skulle anslutningsrätt i den ifrågavarande situationen ligga i linje med anslutningsvadets avsedda fullföljsbegränsande funktion.

Icke desto mindre tala goda skäl för hovrättens ståndpunkt. Man må härvidlag först lägga märke till, att om anslutningsvad tillåtes mot annan än vadekäranden, det icke är anslutningsvadesvaranden själv utan en tredje man som genom sin fullföljd indirekt framkallat risken för en ändring till anslutningsvadesvarandens nackdel. Den, mot vilken anslutningsvadet riktas, saknar då också den eljest föreliggande befogenheten att genom återkallelse av den första vadetalan bringa anslutningsvadet att förfalla.

Nu anförda förhållanden möta till en början vissa betänkligheter ur trygghetssynpunkt. Medan den i 50:2 och 51:2 RB stadgade förlängningen av fatalietiden normalt inträder endast då den, mot vilken anslutningsvad kan riktas, själv givit anledning härtill och alltså kunnat mot varandra väga sina intressen av å ena sidan att domen vid den ordinära fullföljdstidens utgång står fast i vad den utfallit till hans förmån och å andra sidan att domen ändras i den mån den gått honom emot, skulle här fatalietiden kunna förlängas på grund av förhållanden, varöver den presumptive anslutningsvadesvaranden icke äger råda.

⁴ I förbigående må anmärkas, att styrelsen dock icke synes ha haft annat intresse av den tilltalades sakfällande än det, som en målsägande alltid må anses ha. Det kan sålunda icke ha varit fråga om att undvika en för ersättningsfrågans bedömande oförmånlig bevisverkan, eftersom — därest anslutningsvadet icke avvisats — ansvars- och ersättningsfrågorna skulle ha upptagits till samtidigt bedömande.

I brottmål är naturligtvis intresset att den tilltalade icke i längre tid hålles i ovisshet huruvida han är fri från åtalet högst beaktansvärt. I och för sig kan det dock måhända ifrågasättas, huruvida detta intresse skulle obehörigen eftersättas genom att vadetiden under viss omständighet, om vilken den tilltalade lätt kan göra sig underkunnig, nämligen fullföljd av annan målsägandens motpart, förlängdes med en vecka.

Såvitt gäller tvistemål är att märka, att anslutningsrätt mot annan än vadekäranden skulle innebära en längre förskjutning av den tidpunkt, vid vilken domen kan vinna laga kraft. Vid ordinär fullföljd måste ju i tvistemål vadeanmälan göras inom en vecka från den dag domen gavs. Skillnaden i tid skulle sålunda, om vadeanmälan icke skett, bli tre veckor. Olägenheterna av en sådan förskjutning skulle bli särskilt kännbara för part, vars talan om fullgörelse bifallits och som därigenom finge vänta en icke helt obetydlig tid på möjlighet att få exekution enligt reglerna om verkställighet av lagakraftvunnen dom.

Det förhållandet, att anslutningsvadesvaranden skulle sakna befogenhet att genom återkallelse av den första vadetalan bringa anslutningsvadet att förfalla, kan å andra sidan synas vara en fördel i så måtto, att den eliminerar möjligheten till utnyttjande av anslutningsvad såsom påtryckningsmedel i syfte att framtvunga återkallelse. Detta torde vara riktigt för de förmodligen flesta fallen, men långt ifrån för alla fall. Det ovan anförda rättsfallet erbjuder sålunda ett utmärkt exempel på fall, i vilka påtryckningssynpunkten i högsta grad förtjänar beaktande. Det väsentliga motivet för Järnvägsstyrelsens anslutningsvad mot bilföraren *kan* ha varit att söka förmå bilägaren och försäkringsbolaget att återkalla den fullföljda talan. Därest icke anslutningsvadet avvisats, måste det särskilt för bilägaren, som var bilförarens arbetsgivare, ha framstått såsom synnerligen olustigt att processa vidare i hovrätten på bekostnad av risken att en av hans anställda komme att fällas till ansvar. För en någorlunda hygglig företagare kunde det ha tett sig ganska naturligt att avstå från sitt ersättningsanspråk och i mån av behov göra upp saken med försäkringsbolaget hellre än att utsätta den anställda för risken att fällas till ansvar. För den

tilltalade själv bör det ha tett sig angeläget att i mån av förmåga bidra till ersättningsfrågans lösning för att därigenom undgå faran att bli straffad. Överhuvud måste den eventuella effekten av reglerna om anslutningsvad, att en person skall kunna på detta sätt bli en bricka i spelet mellan andra parter betecknas såsom högst olycklig. En tillämpning av stadgandena om anslutningsvad, som medför denna konsekvens, synes böra såvitt möjligt undvikas.

Slutligen må beröras hur läget ter sig, då den part, mot vilken anslutningsvad eventuellt riktas utan att han själv fullföljt talan, vunnit allenast delvis i underrätten. Låt oss exempelvis betrakta situationen, att en tilltalad frikänts från ansvar men ådömts skadestånd till målsägande ehuru med lägre belopp än denne yrkat. Vi antaga vidare, att domen enligt 51: 1 RB överklagas allenast av åklagaren i ansvarsfrågan och att den tilltalade genom anslutningsvad vill uppnå prövning av skadestandsfrågan. Ståndpunkten, att den anslutningsvis förda talan icke bör upptagas till prövning, kan väl på sätt ovan anförts i så måtto anses i och för sig motverka syftet med anslutningsvad som det kan befaras att den tilltalade inför risken att på grund av vad i ansvarsfrågan bli vadesvarande i hovrätten självständigt överklagar domen i skadestandsfrågan, även om han helst skulle se, att rättegången icke fördes vidare. Samma resonemang blir emellertid med den motsatta ståndpunkten tillämpligt på målsäganden. Vet han, att vad i ansvarsfrågan av åklagaren kan föranleda ett mot honom riktat anslutningsvad i skadestandsfrågan, är det möjligt att han — som i en sådan situation själv skulle sakna möjlighet till anslutning — föredrager att för alla eventualiteter självständigt fullfölja talan. Ur processekonomisk synpunkt förefalla sålunda de båda lösningarna här i det allra närmaste likvärdiga.

Det hittills anförda synes motivera påståendet, att *anslutningsvad åtminstone i regel bör kunna riktas endast mot den som själv väddat mot domen*.⁵

⁵ Denna huvudregel synes även i utländsk rätt vara allmänt antagen. Se beträffande tysk rätt STEIN-JONAS-SCHÖNKE vid § 521, I, 2, och WALSMANN s. 148, beträffande fransk rätt GLASSON-TISSIER-MOREL s. 402 och GARSONNET

I vissa situationer synes det emellertid tvivelaktigt, huruvida den nyssnämnda huvudregeln bör upprätthållas. Några sådana skola i det följande upptagas till granskning.

Uppmärksamheten må först riktas på frågan om *rätt för tilltalad att fullfölja talan anslutningsvis i fråga om honom ådömt ansvar, då endast målsäganden väddat i ordinär väg*.

Om man antager, att allenast målsägande fört ansvarstalan i underrätten, saknar situationen särskilt intresse ur förevarande synpunkt. Låt oss emellertid förutsätta, att ansvarstalan i underrätten förts av åklagare, och till en början även, att målsäganden icke biträtt åtalet i underrätten. I en sådan situation kommer anslutningsvad i ansvarsfrågan att rikta sig mot en part, som själv ej väddat mot domen, nämligen åklagaren.

Därest *målsäganden fullföljt talan i ansvarsfrågan*, är det nu till en början tydligt, att den tilltalade icke kan betagas rätt till anslutningsvad i samma fråga.⁶ Huruvida åklagaren här skall

& CÉZAR-BRU s. 56 f., beträffande schweizisk rätt WEISS i Schweizerische Juristenzeitung Bd 19 s. 360 ff., och i fråga om engelsk rätt HALSBURY s. 119. POUND, s. 348, anger, att i staten Washington cross appeal »brings up only matters affecting the appellant and the cross appellant», men uttalar sig icke om andra delstaters ståndpunkt härvidlag. I Norge har problemet aktualiserats i ett par rättsfall. I ett av dessa, refererat i NRT 1934 s. 1139, hade två parter i samma rättegång fört talan mot Oslo stad. Sedan en av förstnämnda parter överklagat domen, fullföljde staden genom motanke talan mot den andra. Stadens fullföljda talan upptogs icke till prövning. Jfr ALTEN s. 367. I det andra av de avsedda fallen, refererat i NRT 1948 s. 691, hade två rederier var för sig men i samma rättegång framställt krav på bärgarlön mot ett bärgat fartygs rederi. Det ena av förstnämnda rederier fullföljde talan mot domen och gjorde därvid bl. a. gällande, att det andra kändarederiet tillerkänts för högt belopp i bärgarlön. I yrkandet om nedsättning av detta belopp instämde det bärgade fartygets rederi genom en såsom »tilsvar, motankeerklaring og ankeerklaring» betecknad skrift. Båda de sålunda klagande parternas talan avvisades, såvitt gällde det icke klagande rederiet. En ledamot av Høiesteret förklarade sig härutinnan åtskilligt tveksam men fann resultatet enligt lagen icke kunna undvikas.

⁶ En sak för sig är att han icke ens behöver utnyttja anslutningsvad för att i sådant fall kunna uppnå frikännande eller straffnedsättning. Jfr OLIVECRONA, Straffprocessen s. 170, som det oaktat anmärker, att »tilltalad, därest åklagaren väddat, kan göra anslutningsvad med yrkande av sänkning av straffet eller frikännande». (Det förefaller av sammanhanget troligt, att uttalandet icke särskilt tager sikte på fall, där det är fråga om olika gärningar.)

betraktas som anslutningsvadesvarande synes visserligen icke fullt klart. Måhända är det — särskilt i betraktande av att åklagaren icke torde figurera i hovrättsprocessen om endast målsäganden vädjat och att straffminskning eller frikännande likväl kan förekomma — tillräckligt, att anslutningsvadeinlagen kommuniceras med målsäganden, och att denne även i fortsättningen ensam betraktas som vadesvarande i den anslutningsvis fullföljda delen.

Mera tvivelaktig men också av större intresse är frågan, huruvida den tilltalade äger rätt till anslutningsvad i ansvarsfrågan, då *målsägandens fullföljda talan avser allenast skadestånd*.⁷ Spörsmålet har vid ett flertal tillfällen varit föremål för bedömande i hovrättspraxis. Därvid har den anslutningsvis förda talan i ansvarsfrågan i samtliga kända fall avvisats. I ett fall uttalades allenast, att den tilltalade »icke ägt att i anslutning till (målsägandens) berörda talan fullfölja talan i fråga om honom ådömt ansvar».⁸ Denna motivering utesluter icke möjligheten, att man funnit anslutningsvad i annan del av målet än den vadekärandens fullföljda talan avser överhuvud icke kunna prövas. Sannolikt har man emellertid lagt vikt vid att anslutningsvadet i ansvarsfrågan riktade sig mot åklagaren såsom icke själv klagande part. Denna ståndpunkt har i varje fall antytts i två andra rättsfall, där såsom motivering för avvisningen anfördes, att åklagaren icke fullföljt talan och att målsäganden icke i målet fört talan om ansvar å den tilltalade samt att vid sådant förhållande den tilltalade icke varit berättigad att genom anslutningsvad fullfölja talan i fråga om honom ådömt ansvar.⁹

⁷ I anslutning till denna frågeställning må erinras om att de särskilda betänkligheterna mot anslutningsrätt i annan del av målet, då de olika yrkandena äro inkommensurabla, knappast göra sig gällande beträffande anslutningsrätt för tilltalad i fråga om honom ådömt ansvar. (Se härom ovan s. 121.) Om man skulle i princip begränsa anslutningsrätten till kommensurabla yrkanden, synes undantag likväl böra göras för tilltalads yrkande om frikännande eller straffnedsättning. Med denna ståndpunkt får det förevarande problemet aktualitet, även om man i princip skulle acceptera nyssnämnda begränsning av anslutningsrätten.

⁸ Se Svea hovrätts dom den 27 juni 1952, VII avd. nr B 69.

⁹ Se Svea hovrätts beslut den 15 mars 1950, VII avd. nr B 20 samt Svea hov-

Det kan vara lämpligt att först betrakta situationen ur den tilltalades synpunkt. Förutsättningarna för ansvar och skadestånd förhålla sig ju regelmässigt så, att ansvar icke kan ådömas, där förutsättningarna för skadeståndsskyldighet brista. En tilltalad, som ådömts ansvar och skadestånd, har sålunda normalt intet intresse ur processekonomisk synpunkt av att begränsa ett överklagande till skadestandsfrågan, förutsatt att hans talan i denna del går ut på befrielse från skadeståndsskyldighet.¹⁰ Det föreligger därför ett beaktansvärt processekonomiskt intresse av att tilltalad, som finner sig stå som vadesvarande i skadestandsfrågan, tillåtes taga frågan om fullföljd icke

rätts dom den 7 oktober 1952, VII avd. nr B 97. I sistnämnda rättsfall var referenten, adjungerade ledamoten ÅLUND, av skiljaktig mening och yttrade: »Då såsom i förevarande fall samma händelse giver upphov till såväl ansvarstalan mot flera personer som ock skadeståndstalan mellan de tilltalade inbördes, följer av sakens natur, att ansvars- och skadestandsfrågorna bliva i större eller mindre grad beroende av och inflätade i varandra. Sålunda lär, därest förutsättningar för skadeståndsskyldighet icke förefinnas, ansvar i regel ej kunna ådömas i dylika fall. — Med hänsyn härtill synes det vara ett betydande processekonomiskt intresse, att, då någon tilltalad bringar såväl ansvarsfrågan för egen del som skadestandsfrågan under hovrättens prövning, hans motpart i skadestandsfrågan skall äga rätt att genom anslutningsvad få icke blott sistnämnda fråga allsidigt prövad utan jämväl ansvarsfrågan för egen del upptagen till behandling. Häremot synes desto mindre invändning kunna göras, som hovrätten i mål om ansvar äger att ex officio nedsätta ett ådömt straff eller till och med helt frikänna från straff, oaktat blott åklagare eller målsägande vädjat och därvid yrkat straffskärpning. Något beaktansvärt intresse för åklagare eller målsägande att anslutningsvadetalan i sagda del avvisas, lär sålunda ej föreligga. — Även om i rättspraxis huvudregeln blivit den, att anslutningsvad kan komma i fråga blott mot den, som själv vädjat mot domen, är därmed icke sagt, att denna regel måste undantagslöst upprätthållas. Ordalydelsen i 50 kap. 2 § och 51 kap. 2 § rättegångsbalken lägger icke hinder i vägen för en mindre snäv tolkning. Oavsett att i detta fall genom (L:s) vadetalan i förhållande till (R) allenast skadestandsfrågan bragts under hovrättens prövning, finner jag på grund av det anförda och då (L) i varje fall ägt att i hovrätten fullfölja talan mot (R) även i ansvarsfrågan, att (R) måste anses äga rätt att begagna sig av anslutningsvad även i sistnämnda fråga. Jag prövar förty för min del lagligt förklara, att (R:s) fullföljda talan bör i dess helhet upptagas till prövning.»

¹⁰ Däremot kan en tilltalad betydligt oftare ha intresse av att begränsa ett överklagande till ansvarsfrågan, eftersom ett frikännande i denna del kan tänkas inträffa, även om någon utsikt till ändring i skadestandsfrågan icke föreligger. Här må endast erinras om exempelvis bevisreglerna i 1916 års lag om ansvarighet för skada i följd av automobiltrafik.

blott i skadestandsfrågan utan även i ansvarsfrågan under omprövning. Betages han möjligheten härtill, kan det befaras, att tilltalad, som i och för sig helst skulle se, att underrättens dom vunnne laga kraft, stundom föredrager att självständigt fullfölja talan i ansvarsfrågan inför eventualiteten, att målsäganden fullföljer i skadestandsfrågan. Antages målsäganden i anledning av den tilltalades fullföljd i ansvarsfrågan äga fullfölja sin talan i skadestandsfrågan anslutningsvis, kan därvid till yttermera visso den tilltalade — i fall där skadeståndstalan delvis bifallits i underrätten — icke begränsa sin självständiga fullföljd till ansvarsfrågan utan att riskera, att han i skadestandsfrågan nödgas processa vidare utan möjlighet att nå ändring till sin fördel.

I detta sammanhang må erinras om den av NLB åberopade synpunkten, att överinstansen såvitt möjligt bör sättas i tillfälle att pröva målet i hela dess vidd.¹¹ Eftersom en ogillande dom i skadestandsfrågan normalt står i strid mot en fällande dom i ansvarsfrågan, kan det till undvikande av motstridande domar synas i och för sig önskvärt, att tilltalad vid målsägandens fullföljd i skadestandsfrågan har möjlighet till anslutningsvad i fråga om såväl ansvar som skadestånd. Större betydelse synes emellertid knappast kunna tillerkännas denna synpunkt särskilt vid det förhållandet, att en hovrättsdom i skadestandsfrågan, vilken är oförenlig med underrätts lagakraftvunna avgörande av ansvarsfrågan, torde kunna utgöra resningsgrund.¹²

¹¹ Se härom ovan s. 64.

¹² Jfr EKELOF III s. 128 f. samt i praxis särskilt NJA 1938 s. 430 och 1944 B 87. Anmärkas må emellertid, att denna ståndpunkts förenlighet med lagen icke synes otvivelaktig för det fall, att utgången i hovrätten beror uteslutande på en för både ansvar och skadestånd gemensam rättstillämpningsfråga, vars besvarande kan vara föremål för delade meningar. Resningsgrunden bör väl i sådant fall vara oriktig rättstillämpning, men härutinnan kräver ju lagen, att rättstillämpningen »uppenbart strider mot lag». I någon mån kan det kanske också anses tveksamt, huruvida det är förenligt med den till grund för resningsbestämmelserna liggande princip, enligt vilken oriktig bevisvärdering icke i och för sig utgör resningsgrund, att en hovrättsdom kan betraktas såsom »bevis», om utgången i hovrätten beror uteslutande på att man värderat bevisningen annorlunda än underrätten och sålunda ingen ny bevisning förekommit i hovrätten. (Oftast torde emellertid vid änd-

Hur ställer sig då saken ur målsägandens synvinkel? Obestridligt är, att det för målsäganden kan vara ofördelaktigt, att ansvarsfrågan genom anslutningsvad bringas under hovrättens prövning. Har han i underrätten icke biträtt åtalet, blir han visserligen icke automatiskt vadesvarande i denna del, men omprövning av ansvarsfrågan kan stundom åtminstone något fördröja skadestandsfrågans avgörande.¹³ I allmänhet torde dock processens utvidgning i hovrätten till ansvarsfrågan icke medföra avsevärd processekonomisk olägenhet för honom. Tillika må uppmärksammas, att om målsäganden ensam fört talan i ansvarsfrågan vid underrätten, hans situation i förevarande hänseende är i allt väsentligt densamma. Kan den tilltalade under nämnda förutsättning möta en vadetalan i skadestandsfrågan med anslutningsvad i ansvarsfrågan, synes målsägandens intresse icke gärna kunna föranleda ett annat bedömande av förevarande fall.

Återstår så att betrakta situationen ur den icke klagande partens, åklagarens, synpunkt. Fallet skiljer sig härutinnan från övriga fall, i vilka frågan om anslutningsrätt mot tredje man får aktualitet, genom att åklagaren icke har något personligt intresse av målets utgång. Det kan därför icke sägas vara något intresse av vikt, att åklagaren vid den ordinära vadetidens utgång bestämt vet, huruvida den tilltalade kommer att överklaga domen i ansvarsfrågan eller icke. Då enligt vad nyss sagts målsägandens fullföljd i ansvarsfrågan otvivelaktigt möjliggör ändring till den tilltalades fördel, vare sig den sker efter anslutningsvad eller eljest, kan f. ö. åklagaren, där målsägande klagat, aldrig förlita sig på att domen i ansvarsfrågan blir bestående, då varken han själv eller den tilltalade väddat i ordinär väg. Tilläggas må, att anslutningsvad av den tilltalade i ansvarsfrågan icke gärna kan befaras bli utnyttjat i syfte att förmå målsägan-

ring av underrätts dom i bevisfrågan bevismaterialet i hovrätten icke vara exakt detsamma som det, varpå underrätten grundat sitt avgörande.) Nu antydda spørsmål skola här icke närmare granskas.

¹³ Här må emellertid erinras om domstolens möjlighet att, när skäl därtill äro, jämlikt 22: 5 RB förordna, att talan om enskilt anspråk skall handläggas såsom särskilt mål i den för tvistemål stadgade ordningen.

den att återkalla sin vadetalan. I varje fall lär målsägande icke kunna förmodas vara villig att återkalla sitt ändringssökande av hänsyn till åklagaren.

Om sålunda den icke klagande partens intresse i förevarande fall icke synes kunna motivera, att anslutningsvadet avvisas, kan man emellertid fråga sig, huruvida icke ståndpunkten är ändamålsenlig ur processekonomisk synpunkt. Skulle man m. a. o. icke eljest kunna befara, att åklagaren överklagade i en straffmättningsfråga allenast på grund av risken att komma att stå som anslutningsvadesvarande utan möjlighet att uppnå ändring till den tilltalades nackdel? Såsom tidigare framhållits, är det emellertid med åklagarens uppgift att tillvarataga det allmänna intresset av brotts beivrande knappast förenligt, att han gör sitt beslut i fullföljdsfrågan beroende av den tilltalades ställningstagande till samma fråga.¹⁴ Den ifrågavarande eventualiteten måste sålunda anses mycket osannolik. I varje fall lär den vara betydligt mindre sannolik än den konsekvens av den motsatta lösningen som ovan utvecklats, nämligen att den tilltalade skulle för säkerhets skull självständigt fullfölja talan inför risken att stå som vadesvarande i skadeståndsfrågan och därvid sakna möjlighet att genom anslutningsvad uppnå ändring i ansvarsfrågan.

Även om den ovan företagna utredningen av ändamålssynpunkterna anses rättvisande, kan man dock likväl fråga sig, om det verkligen är möjligt, att åklagare, som vad gäller processen inför domstol i allt väsentligt har samma ställning som enskild part, i förevarande hänseende behandlas annorlunda. Härtill må emellertid anmärkas, att åklagare i ett hänseende, som har nära samband med det förevarande, verkligen behandlas annorlunda än motparten, nämligen beträffande förbudet mot reformatio in pejus, som — med avseende å gärning, vilken omfattas av fullföljden — gäller endast till förmån för den tilltalade. Intresset att en tilltalad icke dömes oskyldig eller till för strängt straff har ansetts böra medföra, att en fällande dom, som överklagats endast av åklagare, icke vinner laga kraft i vad den gått

¹⁴ Se härom ovan s. 87 och 108 samt vidare nedan s. 190 ff.

den tilltalade emot. Det synes vara ett steg i principiellt samma riktning att underlätta möjligheterna för ändring i ansvarsfrågan till den tilltalades förmån, då endast skadestandsfrågan fullföljts i ordinär väg.

Mot det sagda kan man kanske vilja invända, att i fråga om reformatio in pejus åklagare i varje fall är likställd med målsägande, medan den här ifrågasatta regeln skulle rikta sig endast mot åklagaren. Detta är väl i och för sig riktigt, såvitt gäller förhållandet mellan ansvar och skadestånd, men det beror icke på någon principiell skillnad mellan målsägande och åklagare utan helt enkelt därpå, att motsvarande spörsmål icke uppkommer beträffande målsägande.¹⁵

Det hittills anförda har företrädesvis tagit sikte på situationen, att ansvarstalan i underrätten förts endast av åklagare. Har målsäganden där *biträtt åtalet*, riktar sig anslutningsvad i ansvarsfrågan dessutom mot en part, som själv vädjat, nämligen målsäganden. Detta kan kanske vid första påseende synas ägnat att minska de betänkligheter man må hysa angående rätten till anslutningsvad. En dylik tankegång kan möjligen utläsas ur motiveringen i två av de anförda hovrättsfallen, där det särskilt framhölls, att målsäganden icke i målet fört talan om ansvar å den tilltalade.¹⁶ Vill man göra en skillnad mellan de olika fallen, såvitt avser rätten till anslutningsvad i ansvarsfrågan, synes man emellertid nödsakad att medgiva, att betänkligheterna mot den ifrågasatta anslutningsrätten i det först behandlade fallet äro högst formalistiska. Huruvida målsäganden i underrätten *biträtt åtalet* eller icke, synes ur de ändamålssynpunkter, som

¹⁵ Däremot uppkommer ett i viss mån likartat problem, därest efter fullföljd av åklagare i fråga om ansvar för viss gärning tilltalad fullföljer anslutningsvis i fråga om ansvar för annan gärning och beträffande sistnämnda gärning finnes målsägande, som icke tillika är målsägande i fråga om förstnämnda gärning. Härom närmare i det följande.

¹⁶ Att denna omständighet tillmätts avgörande vikt kan emellertid icke med säkerhet påstås. Avgörandena motiverades med att åklagaren icke fullföljt ansvarstalan och att målsäganden icke i målet fört sådan talan. Vilken betydelse som borde anses tillkomma dessa båda omständigheter var för sig har man saknat anledning att uttala sig om, och ett motsatsslut torde alltså icke vara tillåtet.

här komma i betraktande, näppeligen relevant. Åklagaren lär få ställning av anslutningsvadesvarande, vare sig målsäganden i underrätten biträtt hans ansvarstalan eller icke. Ur den tilltalades synpunkt måste det te sig i hög grad irrationellt, att frågan om hans möjlighet att efter anslutningsvad uppnå befrielse från ansvar skall vara beroende av det oftast mycket slumpartade och normalt ur även andra synpunkter skäligen likgiltiga förhållandet, huruvida målsäganden i underrätten förklarat sig biträda åtalet eller icke.¹⁷ Ej heller ur målsägandens synpunkt synes det föreligga något hållbart skäl att tillmäta ifrågavarande omständighet avgörande vikt.

I viss mån likartade problem kunna uppkomma, för den händelse *åklagare fullföljer talan om ansvar för viss gärning och den tilltalade vädjar anslutningsvis med yrkande om befrielse från ansvar eller nedsättning av straff för annan gärning*. Här uppkomma visserligen inga ur förevarande synpunkter speciella svårigheter, om målsägande icke finnes beträffande den gärning, varom talan fullföljes anslutningsvis. Detsamma synes kunna sägas vara förhållandet, då samma person är målsägande beträffande de olika gärningarna. Något mera komplicerat blir däremot läget, om man antager, att i fråga om den gärning, varom talan fullföljes anslutningsvis, målsägande finnes, vilken icke tillika är målsägande beträffande den med åklagarens vadetalan avsedda gärningen.¹⁸ I detta läge kan ju anslutningsvadet sägas vara i viss mån riktat även mot målsäganden, oaktat varken han själv vädjat mot domen eller åklagarens fullföljda talan inbegriper den med anslutningsvadet avsedda gärningen. Likväl synes något hinder mot anslutningsrätt icke behöva anses föreligga. Processekonomiskt är med all sannolikhet denna ståndpunkt den fördelaktigare, och något målsägan-

¹⁷ Sin huvudsakliga betydelse torde detta förhållande ha ur kostnadssynpunkt; se 20: 15 RB. Jfr OLIVECRONA, Straffprocessen s. 53: »Att han biträder åtalet har i allmänhet ingen betydelse alls för målets gång, men han förklarar möjligheten att få ersättning av allmänna medel för sin inställelse.»

¹⁸ Från det fall, att endast målsägande fört talan vid underrätten i den anslutningsvis fullföljda delen skall här bortses, eftersom det torde vara ytterst sällsynt, att allmänt och enskilt åtal handläggas i samma rättegång.

dens beaktansvärda intresse synes åtminstone icke i väsentlig grad trädas för nära. Huruvida målsäganden i underrätten biträtt åtalet eller icke, synes böra anses sakna relevans. Möjligen skulle det kunna ifrågasättas att begränsa anslutningsrätten till fall, där målsäganden icke fört skadeståndstalan i underrätten. Har han fört sådan talan, har han otvivelaktigt ett något mera beaktansvärt intresse av att icke ansvarsfrågan bringas under hovrättens prövning utan att han får möjlighet att anföra anslutningsvad i skadeståndsfrågan. Denna synpunkt torde emellertid knappast kunna anses avgörande. I gengäld lär den tilltalade icke böra berättigas att i anledning av åklagarens fullföljd anföra anslutningsvad i fråga om skadestånd för annan gärning.¹⁹

Ett motsvarande problem uppkommer slutligen, om *målsägande fullföljer talan beträffande gärning, varom åklagare fört ansvarstalan i underrätten, och den tilltalade vädjar anslutningsvis i fråga om ansvar för annan gärning*. De synpunkter, vilka utvecklats i anslutning till de förut berörda problemen, torde föranleda, att även i detta fall den anslutningsvis förda talan bör upptagas till prövning.

Även i *tvistemål* kunna stundom situationer uppkomma, i vilka en tillämpning av huvudregeln om anslutningsrättens begränsning till domen i vad denna rör vadekäranden, framstår såsom åtminstone tvivelaktig.

Till en början må uppmärksamheten riktas på några situationer, vilka i så måtto likna de förut behandlade, att man har att göra med *flera personer, som i samma fråga äga processföringsrätt vid sidan av varandra*. I de nu avsedda fallen torde visserligen behov av anslutningsrätt på grund av det omprocessade rättsförhållandets beskaffenhet endast sällan aktualiseras, men frågan om möjlighet till anslutning synes likväl vara av visst intresse.

¹⁹ Troligen får han också — ehuru detta synes något mera diskutabelt — anses sakna befogenhet härtill även med avseende å den av åklagarens fullföljd i ansvarsfrågan berörda gärningen.

Ett fall av nyss anförd beskaffenhet föreligger, då någon fullföljer talan i egenskap av *självständig intervenient*, medan intervenenten underlåter att vädja mot domen. Det synes tämligen givet, att vadesvaranden här har möjlighet till anslutningsvad, trots att detta riktar sig jämväl mot den icke klagande intervenenten.²⁰ Eljest skulle ju vadesvaranden överhuvud icke kunna utnyttja reglerna om anslutningsvad. Det kan dock anses önskvärt, att intervenentens intresse icke lider intrång genom intervenientens fullföljd i vidare mån än som följer av intervenientens självständiga ställning. Gäller rättegången även sådant, som icke berör intervenienten, får därför rätten till anslutningsvad i anledning av intervenientens överklagande troligen anses icke omfatta sådan del av målet.²¹

På samma sätt torde man ha att bedöma alla *fall som avses i 14: 8 st. 2 RB*, nämligen då på någondera sidan äro flera medparter och saken är sådan, att endast en dom kan givas för alla, som ha del i saken. Har en av flera sådana medparter fullföljt talan, bör sålunda vadesvaranden äga anföras anslutningsvad i denna sak, oaktat anslutningsvadet måste rikta sig även mot den eller dem av hans motparter, som för egen del icke vädjat mot domen.²² Detta kan måhända synas i och för sig svårt att förlika med stadgandet i 14: 8 st. 2 RB, att rättegångshandling, som en medpart företager, gäller till förmån för de övriga, även om den strider mot deras handlingar. Därest fullföljd av en medpart föranleder anslutningsvad och den anslutningsvis förda talan bifalles — med ogillande tillika av huvudvadet —

²⁰ Jfr med avseende å tysk rätt WALSMANN s. 149: »Ob die Partei selbst oder der Nebenintervenient Berufung eingelegt hat, ist für die Anschlussberufung gleichgültig.» Jfr även STEIN-JONAS-SCHÖNKE vid § 521, I, 2.

²¹ Jfr följande uttalande av WALSMANN, s. 148, beträffande nödvändig processgemenskap: »Bei der notwendigen Streitgenossenschaft werden freilich alle durch die Berufung eines Streitgenossen in die Berufungsinstanz hineingezogen, und infolgedessen richtet sich die Anschlussberufung gegen jeden. Freilich ist dabei die Voraussetzung zu machen, dass die Anschlussberufung das streitige Verhältnis, das die Grundlage für die notwendige Streitgenossenschaft bildet, betrifft. Dagegen könnte der Berufungsbeklagte mit der Anschliessung nicht einen Anspruch gegen einen Streitgenossen verfolgen, der nur diesen betrifft, wenn derselbe an der Berufung nicht beteiligt ist.»

²² Jfr WALSMANN, a. st.

har ju vadekärandens fullföljd realiter länt hans medparter till nackdel.²³ Denna konsekvens lär emellertid vara oundviklig, med mindre man i nu ifrågavarande fall betager vadesvaranden möjligheten att utnyttja anslutningsvad överhuvud, något som icke gärna torde kunna komma i fråga.²⁴

De nu berörda undantagen från huvudregeln, att anslutningsvad kan riktas endast mot den som själv vädjat mot domen, äro emellertid knappast mer än skenbara, eftersom i dessa fall även intervenenten, representerad av intervenienten, resp. övriga parter, representerade av medpart som anmält vad och ingivit vade-

²³ Fullföljd av talan synes emellertid vid förarbetena till RB ha reservationslöst betraktats såsom rättegångshandling »till förmån för» medpart. (Se PLB s. 196.) I överensstämmelse härmed torde få antagas, att återkallelse av ändringssökande — i varje fall av annan än den som själv fullföljt talan — icke är till förmån för medpart enligt uttryckets betydelse i 14: 8 st. 2 RB. Eljest skulle ju part de facto sakna möjlighet att mot medparts önskan få saken prövad i högre instans. Med all sannolikhet gäller det sagda, även om återkallelsen har till syfte att bringa anslutningsvis förd vade-talan att förfalla. (När en rättegångshandling skall anses vara »till förmån för» medpart är en fråga, som icke närmare berörts i RB:s tryckta förarbeten. GÄRDE, s. 148 f., uttalar härom endast: »Någon gång torde tvivel kunna uppstå om vad som är 'till förmån' för övriga parter.») Medpart, som själv icke vädjat, får alltså sannolikt anses sakna möjlighet att genom återkallelse mot vadekärandens vilja förhindra en för honom oförmånlig ändring i anledning av anslutningsvad. Det kan däremot synas naturligt, att den som själv vädjat också kan återkalla sitt ändringssökande, även om medpart skulle motsätta sig detta. Man må emellertid lägga märke till att det på grund av stadgandet i 14: 8 st. 2 RB kan inträffa, att part, som haft för avsikt att själv vädja, underlåter detta, sedan han fått kännedom om att medpart fullföljt talan mot domen. I sådant fall skulle part kunna utsättas för rättsförlust, om vadekäranden äger ensam besluta om återkallelse av sitt ändringssökande. Å andra sidan avser naturligen stadgandet i 14: 8 st. 2 RB icke, att part skall kunna draga fördel av medparts processhandling i vidare mån än som följer av nödvändigheten av ett enhetligt avgörande. Det förefaller därför rimligt, att part som vill försäkra sig om att målet prövas i hovrätten själv fullföljer talan.

²⁴ Till jämförelse må nämnas, att man i fransk rätt gjort undantag från principen, att anslutning kan ske endast gentemot den som själv klagat, för fall där tvisteföremålet är odelbart (*»l'objet du litige est indivisible»*). Se MOREL s. 498 och GLASSON-TISSIER-MOREL s. 402 f. (I sistnämnda arbete tillägges, att man synes nöja sig med *»une indivisibilité de fait ou d'intérêt»*. GARSONNET & CÉZAR-BRU, s. 56 f., anger, att appel incident är tillåten mot personer, vilka *»sans s'être jointes à son appel, lui sont cependant unies par un lien de solidarité ou d'indivisibilité»*.)

inlaga, med visst fog kunna betecknas som vadekärande. Större intresse tilldrager sig frågan, *huruvida anslutningsvad kan riktas endast mot part, som ej själv vädjat mot domen*. Det är härvidlag fall av helt annan typ, företrädesvis de 14:5 RB avsedda regressituationerna, som påkalla uppmärksamheten.

Frågan om rätt till anslutningsvad i de i 14:5 RB berörda kumulationsfallen kan till en början aktualiseras, då *huvudanspråket*, d. v. s. det anspråk, vars bifallande utgör förutsättning för bifall till ett regressanspråk, *ogillas i underrätten och den tappande parten fullföljer talan*. Frågeställningen må belysas av följande exempel. En person har väckt talan mot besittaren av en fastighet angående bättre rätt till fastigheten. Besittaren har i rättegången instämt sin fångesman samt yrkat ersättning av denne, för den händelse vindikantens talan skulle bifallas.²⁵ Vindikantens talan ogillas emellertid i underrätten och hemulsanspråket blir förty heller icke bifallet i denna instans. Hur ställer sig nu besittarens möjlighet att få sitt ersättningsyrkande prövat, för den händelse vindikanten skulle fullfölja talan och i hovrätten vinna bifall till sitt yrkande?

Det kan vara lämpligt att först upptaga frågan, *huruvida besittaren, om hans hemulsanspråk icke prövas i högre instans, kan få detsamma upptaget till prövning i ny rättegång*. Troligen får denna fråga besvaras jakande. Besittaren har begärt bifall till sitt ersättningsyrkande endast under förutsättning att fastigheten frånvинnes honom, och då i underrätten denna förutsättning icke inträffat, lär hans talan där icke kunna anses prövad och ogillad i sak. I nu avsedda fall brukas ofta uttrycksättet, att talan lämnas utan avseende. Förhållandet synes ur förevarande synpunkt fullt analogt med fall, där kvittningsyrkande framställts och huvudfordringen underkänts. Att den kvittningsvis åberopade motfordringen då kan framställas i

²⁵ Enligt 11:1 JB, sådant lagrummet uppfattats i praxis, måste svaranden i mål om klander av fastighetsköp instämma sin fångesman vid äventyr att han går förlustig sin regressrätt mot denne. Se NJA 1951 s. 688 samt under rättsfallets rubrik anmärkta fall. Däremot lär det icke vara nödvändigt, att regressanspråket framställs i samma rättegång, även om detta ofta är mest praktiskt. Jfr t. ex. UNDÉN s. 78 f.

senare rättegång är ställt utom tvivel.²⁶ Det sagda innebär, att frågan om besittarens möjlighet att få sitt ersättningsyrkande prövat reducerats till att avse, huruvida han kan utnyttja möjligheten till kumulation och sålunda få yrkandet prövat i samma rättegång, eller om han härför måste väcka talan i särskild rättegång.

För utnyttjande av kumulationsmöjligheten äro nu flera olika vägar tänkbara. En sådan, som stundom kommit till användning i praktiken, är att regressstalan fullföljes reservationsvis i vanlig tid.²⁷ Denna utväg är emellertid föga tillfredsställande, eftersom den innebär, att part får nedlägga besvär och kostnader på fullföljd innan han ännu vet, huruvida vindikationsstalan kommer att fullföljas. I ett rättsfall från tiden före RB:s ikraftträdande har man också accepterat ett annat alternativ, nämligen att vid bifall till vindikationsanspråket i högre instans regressanspråket prövas, oaktat talan härom icke blivit vederbörligen fullföljd.²⁸

Om man i enlighet med vad ovan anförts utgår från att det eljest skulle stå part fritt att framställa regressanspråket i ny

²⁶ Detta gäller säkerligen icke blott då underrättsdomen vinner laga kraft. Om domen överklagas i fråga om huvudfordringen, torde svaranden kunna välja mellan att vidhålla sin kvittningsinvändning eller att fränfalla den för att framställa motfordringen i senare rättegång. Något bärande skäl varför besittaren icke skulle tillerkännas en motsvarande möjlighet att välja mellan att vidhålla sitt icke prövade regressyrkande i överinstansen eller att tills vidare fränfalla det för att eventuellt — om underrättsdomen ändras — framställa det i ny rättegång, synes knappast stå att påvisa. Det kan särskilt efter underrättens dom te sig fördelaktigast för besittaren att icke behöva ånyo förebringa utredning i regressfrågan, förrän han konstaterat, att fastigheten fränvunnits honom. Och hemulsmannens intresse lär icke kunna anses kräva, att regressanspråket obetingat prövas i samband med vindikationstvisten, eftersom besittaren redan från början kunnat vänta med framställande av regressanspråket.

²⁷ Se t. ex. NJA 1924 s. 243. Jfr NJA 1948 s. 5.

²⁸ Se NJA 1934 s. 103. HÄSSLER, SvJT 1937 s. 211, anför härtil, att av sammanhanget mellan de kumulerade målen, bestående däri, att bifall till käromålet i det ena är förutsättning för prövning av yrkandet i det andra, torde böra dragas den slutsatsen, att utslaget i de kumulerade målen endast vinner rättskraft i sin helhet och att överrätt ej är bunden av den vanliga regeln, att ändringssökandet bestämmer omfattningen av den ändring överrätten må företa.

rättegång och tillika förutsätter, att prövning av regressanspråket sker endast på därom i överinstansen framställt yrkande^{28a} — låt vara att det icke behöver framställas i den för fullföljd av talan gällande ordningen — synes sistnämnda i praxis accepterade alternativ knappast väcka några allvarligare betänkligheter.

I och för sig är det naturligen med hänsyn till rättegångens koncentration och hemulsmannens möjlighet att förbereda sin talan i hovrätten önskvärt, att man på ett så tidigt stadium som möjligt vinner klarhet i om även regressanspråket kommer att bli föremål för överinstansens bedömande. En möjlighet att tillgodose även detta önskemål erbjuder tillkomsten av reglerna om anslutningsvad. Såsom tidigare utvecklats beträffande förhållandet mellan enbart två parter, synes man emellertid icke kunna fordra överklagande genom anslutningsvad, då underrettens avgörande utfallit på ett sätt som i allo tillfredsställer parten.²⁹ Härtill kommer, att den ifrågasatta användningen av anslutningsvad icke skulle erbjuda någon lösning för det fall, att vindikationstalan ogillas även i hovrätten och talan härutinnan fullföljes till HD, eftersom anslutningsrätt i revisionsförfarandet överhuvud icke finnes. Såsom likaledes i tidigare sammanhang framhållits, är det redan med hänsyn till överskådligheten av regelsystemet knappast lämpligt att på grund av anslutningsrätten i vadförfarandet begränsa hovrättens prövning snävare än HD:s.³⁰ Slutsatsen blir alltså, att anslutningsrätt i förevarande fall icke torde vara erforderlig, enär regressanspråket kan prövas oaktat talan därom icke fullföljts.

I detta sammanhang må med några ord beröras en näralig-

^{28a} Såvitt framgår av referatet synes emellertid i NJA 1934 s. 103 särskilt yrkande om prövning av regressfrågan icke ha framställts. Utgår man från att part kan välja mellan att vidbliva regressanspråket eller tills vidare frånfalla det för att eventuellt framställa det i ny rättegång, synes det emellertid av vikt att regressfrågan icke prövas i hovrätten utan att det är fullt klart, att parten önskar sådan prövning. Ett krav på yrkande — låt vara icke nödvändigtvis genom fullföljd — synes därför motiverat. Jfr vidare angående ett likartat spörsmål ovan s. 50 f.

²⁹ Se härom ovan s. 52.

³⁰ Se härom ovan s. 53 f.

gande situation — ehuru den icke rör frågan om anslutningsvad mot annan än vadekäranden — nämligen det fall, att *såväl huvudanspråk som regressanspråk bifallits i underrätten men huvudanspråket efter fullföljd ogillas i hovrätten*. Hur ställer sig här möjligheten för part att vinna befrielse från den honom regressvis ålagda betalningsskyldigheten? Är det riktigt, att överinstansen i det förut behandlade fallet kan pröva regressanspråket utan att talan därom fullföljts, torde detsamma få anses gälla även här. Man behöver härför måhända icke ens fordra något under målets handläggning i överinstansen framställt yrkande, eftersom regressanspråkets ogillande civilrättsligt sett blir en automatisk följd av huvudanspråkets ogillande.³¹ Det synes emellertid t. o. m. kunna påstås, att prövning av regressanspråket icke är erforderlig för att parten skall undgå en i betraktande av huvudanspråkets bedömande i överinstansen oberättigad betalningsskyldighet. Även i fall, där underrettens dom innehåller ett kategoriskt betalningsåläggande, synes vid verkställighet av domen angående regressfordringen böra såsom motfaktum betraktas, att huvudanspråket genom senare dom av högre instans bortfallit.³² Det lär alltså i allt fall icke föreligga behov av att använda anslutningsvad.

Härmed är emellertid icke givet, att behov av anslutningsrätt mot annan än vadekäranden aldrig föreligger i situationer av regresstyp. I det följande skall uppmärksamheten fästas på några fall, i vilka den utväg ur svårigheterna, som består i att visst yrkande prövas utan att det framställts genom fullföljd av talan, troligen icke står till buds.

Låt oss till en början betrakta följande exempel. A för skadeståndstalan mot B, som bestrider skadeståndsskyldighet, eme-

³¹ Detta gäller däremot icke det förut behandlade fallet, eftersom det väl kan tänkas, att huvudanspråket men icke regressanspråket är befogat.

³² Därest parten ålagts att betala vad svaranden i huvudmålet på grund av domen i denna del nödgas utgiva, torde redan av domens ordalydelse framgå, att en dylik invändning kan med framgång göras vid ett eventuellt försök till verkställighet av domen. (Strängt taget lär icke ens invändning förutsättas, utan definitivt verkställighet torde förutsätta att domen vunnit laga kraft jämväl i fråga om huvudanspråket.)

dan han icke anser sig vållande till skadan. I samma rättegång framställer B mot ett försäkringsbolag, som meddelat B ansvarighetsförsäkring, yrkande om ersättning för vad B nödgas utgiva i skadestånd till A. Bolaget bestrider ersättningsskyldighet på den grund, att den ifrågavarande skadeståndsskyldigheten icke täckes av försäkringen. Underrätten bifaller såväl det mot B framställda skadeståndsyrkandet som dennes mot bolaget förda regresstalan. B säger sig nu, att han saknar anledning att överklaga domen, eftersom bolaget i förhållande till honom svarar för det utdömda skadeståndet. Bolaget vädjar emellertid mot domen med yrkande om befrielse från den bolaget ålagda ersättningsskyldigheten. B:s intresse av att befrias från skadeståndsskyldighet blir betydligt livligare inför utsikten, att han vid bifall till bolagets vadetalan själv får vidkännas skadeståndet. Det torde här få betraktas som föga antagligt, att rättsförhållandet mellan A och B skulle kunna prövas i hovrätten utan att B i vederbörlig ordning fullföljt talan mot domen. Medan i de närmast förut behandlade situationerna regressfrågans prövning i överinstansen utan fullföljd endast innebär möjlighet att utnyttja kumulation, i det att eljest frågan skulle kunna — efter bifall till huvudyrkandet i överinstansen — prövas i ny rättegång, skulle en möjlighet till skadeståndsfrågans omprövning utan fullföljd här innebära en icke obetydlig förskjutning av den tidpunkt, vid vilken A kunde få visshet om att domen i skadeståndsfrågan bleve bestående. Föreligger icke en sådan möjlighet, har B otvivelaktigt intresse av att kunna anslutningsvis föra talan mot A om befrielse från skadeståndsskyldighet eller nedsättning av skadeståndets belopp. Anslutningsvad skulle visserligen kanske kunna sägas här icke ha sin normala fullföljdsbegränsande funktion att fylla. Möjligen finge man nämligen räkna med att B även vid avsaknad av anslutningsrätt skulle underlåta att vädja enligt 50:1 RB. För den händelse bolaget icke skulle fullfölja talan, skulle han ju icke ha någonting att vinna med överklagandet. Det kan likväl synas vara ett rimligt hänsynstagande till B:s intresse, att hans underlåtenhet härvidlag icke betager honom möjligheten att genom ogillande av skadeståndsyrkandet uppnå samma praktiska resultat som

enligt underrättsdomen, för det fall att regressyrkandet efter fullföljd av bolaget skulle ogillas.³³

Förändrar man exemplet så, att försäkringsbolaget bestritt ersättningsskyldighet på grund av 18 § FAL med åberopande av att försäkringstagaren varit grovt vårdslös, är det visserligen tydligt, att försäkringstagaren icke kan hoppas på att den mot honom förda skadeståndstalan ogillas, för den händelse bolagets fullföljda talan skulle vinna bifall. I fråga om nedsättning av skadeståndets belopp synes han emellertid ha ett motsvarande intresse av anslutningsvad.

Av intresse i detta sammanhang äro även fall, där det är tvivelaktigt, huruvida regressrätt föreligger till huvudfordringens hela belopp eller endast intill viss maximisumma. Följande exempel må belysa detta förhållande. A har av B övertagit en affärsrörelse. Därvid har såväl mellan A och B inbördes som med vissa tredje män överenskommits, att A inträder i B:s rättigheter och skyldigheter enligt redan avslutade kontrakt. Då det emellertid med hänsyn till vissa före överlåtelsen inträffade omständigheter framstår såsom osäkert, huruvida A skall lyckas fullgöra visst kontraktsevenligt åtagande, har mellan A och B

³³ Måhända kan man vilja invända, att B:s motiv för att avstå från fullföljd, nämligen att det icke är han själv utan försäkringsbolaget som får betala fiolerna, är illojalt och icke förtjänar uppmuntran. Emellertid må man lägga märke till, att enligt praktiskt taget alla avtal om ansvarighetsförsäkring försäkringstagaren i händelse av rättegång mot tredje man är skyldig att följa försäkringsgivarens anvisningar bl. a. om fullföljd av talan samt att eventuellt låta sig representeras av försäkringsgivaren eller av denne anvisat rättegångsombud. (Se Allmänna försäkringsvillkor för allmän ansvarighetsförsäkring § 20.) Med stöd härav kan försäkringsgivaren tillgodose sitt eventuella intresse av att talan fullföljes i skadestandsfrågan (varvid överklagandet sker på bolagets bekostnad). Under den i exemplet antagna förutsättningen, att bolaget icke begagnar sig av denna möjlighet — exempelvis därför att det finner utsikterna att försäkringstagaren skall vinna befrielse från skadeståndsskyldighet betydligt mindre än möjligheten att vinna befrielse från regressplikten — lär icke försäkringstagaren kunna lastas för att han icke på egen bekostnad fullföljer talan i bolagets intresse. — En annan sak, som obesträdligen gör det anförda exemplet i viss mån opraktiskt, är, att bolaget rimligen bör i god tid underrätta försäkringstagaren om att det ämnar fullfölja talan i regressfrågan, varvid försäkringstagaren har möjlighet att vädja mot den skadelidande enligt 50: 1 RB.

träffats särskilt avtal om gottgörelse till A för skadestånd som han må kunna ådraga sig genom uraktlåtenhet att enligt kontraktet fullgöra nämnda åtagande. Det visar sig nu, att kontraktsvillkoret icke kan av A uppfyllas, och C yrkar skadestånd av A med 10000 kr. A för i samma rättegång regresstalan mot B med påstående att denne enligt nyssnämnda avtal är skyldig att gentemot A svara för skadeståndet. C:s skadeståndstalan bifalles allenast till ett belopp av 5500 kr. Mot A:s yrkande invänder B, att det emellan träffade avtalet om gottgörelse för eventuellt skadestånd inneburit ett åtagande av B att maximalt svara för 5000 kr. Med godkännande av denna invändning förpliktar underrätten B att till A utgiva endast sistnämnda belopp. Vid övervägande av frågan om fullföljd säger sig nu A, att det icke lönar sig att överklaga beträffande den summa av 500 kr., som han enligt underrättens dom icke kan regressvis utfå av B. Mot domen vädjar emellertid C med yrkande att av A utfå ytterligare 4500 kr. Att A:s regressrätt mot B skulle prövas i hovrätten utan att talan därom fullföljts är knappast antagligt. Genom underrättens dom har ju fastslagits, att B oberoende av om huvudanspråket uppgår till mera än 5500 kr. eller icke, är regresspliktig endast intill 5000 kr., och B synes ha samma intresse som part i allmänhet att domen i vad den sålunda utfallit till hans förmån står fast, om den vid fullföljdstidens utgång icke överklagats härvidlag. Då C fullföljer talan mot underrättsdomen, synes A därför ha ett berättigat intresse av att åtminstone tillåtas anföra anslutningsvad mot B.

Förändrar man exemplet så, att B antages ha i första hand gjort gällande, att någon regressrätt överhuvud icke föreligger, samt talan likväl bifalles, ehuru endast till ett belopp av 5000 kr., skulle emellertid en rätt till anslutningsvad mot B ha vissa olägenheter, som sakna motsvarighet i den nyss anförda situationen. B, som endast delvis vunnit framgång i underrätten, skulle nu genom anslutningsvad av A nödgas processa vidare i hovrätten utan möjlighet att nå ändring till sin fördel. Detta förhållande skulle kunna tänkas föranleda B att självständigt fullfölja talan, ehuru han helst såge, att det finge förbliva vid underrättens dom. Vilken lösning man än väljer, synes den

sålunda i detta fall kunna föranleda, att en part beslutar sig för att fullfölja talan endast på grund av risken att eljest nödgas processa vidare som vadesvarande med allt att förlora och intet att vinna. Tillåtes anslutningsvad gäller detta i fråga om B. Tillåtes det icke, gäller det i stället beträffande A. Den skillnaden föreligger emellertid, att B vet vad hans eventuella förlust av att underrättens dom i regressfrågan står fast uppgår till, medan så icke är förhållandet med A. För A blir ju storleken av eventuell förlust genom underrättsdomens oriktighet härvidlag beroende på i vad mån C vinner bifall till sin fullföljda talan. Med hänsyn härtill synas övervägande skäl tala för att A bör tillerkännas möjlighet att utnyttja anslutningsvad i regressfrågan, för den händelse C fullföljer talan.

En återblick på den föregående utredningen ger vid handen, att ändamålssynpunkterna för och emot rätt till anslutningsvad mot annan än vadekäranden äro av skiftande beskaffenhet och styrka i olika situationer. Såsom allmän regel torde böra gälla, att anslutningsvad icke kan riktas mot annan än den som själv vädjat mot domen. Undantag från denna regel synes emellertid till en början påkallat, där anslutningsvad överhuvud icke är möjligt utan att det riktar sig jämväl mot annan än vadekäranden. Så är förhållandet, då någon i egenskap av självständig intervenient eller medpart i fall som avses i 14: 8 st. 2 RB vädjat mot domen. Detta undantag är emellertid, såsom tidigare framhållits, knappast mer än skenbart, eftersom här samtliga av anslutningsvadet berörda personer kunna med visst fog betecknas såsom vadekärande.³⁴

Ytterligare ett undantag från nyss angivna huvudregel har synts påkallat, såvitt gäller anslutningsvad av tilltalad i fråga om honom ådömt ansvar. Att anslutningsvad i ansvarsfrågan kan komma att rikta sig mot åklagare eller målsägande, som

³⁴ Jfr ovan s. 157 f. — Härmed har icke tagits ståndpunkt till i vad mån de med avseende å vadekärande gällande reglerna kunna anses tillämpliga å dessa personer. Därest anslutningsvad tillåtes, torde de emellertid samtliga böra anses intaga ställning av anslutningsvadesvarande.

själv ej vädjat mot domen, har synts icke böra tillmätas avgörande betydelse.³⁵

Slutligen har anslutningsvad mot annan än vadekäranden synts böra anses tillåtet i situationer av regresstyp, där vadesvarandens intresse av bifall till sin talan mot annan än vadekäranden är beroende på utgången i tvisten mellan honom själv och vadekäranden, i den mån tillgodoseendet av detta intresse förutsätter fullföljd.

Den här förordade ståndpunkten synes icke behöva medföra några avsevärda svårigheter i den praktiska lagtillämpningen. Man kan emellertid fråga sig, i vad mån den går att förena med lagens ordalydelse. Redan tidigare har framhållits, att 50: 2 och 51: 2 RB utan våld på språkbruket mycket väl kunna givas betydelsen, att anslutningsvad alltid kan riktas mot annan part i rättegången vid underrätten än den som själv vädjat mot domen.³⁶ Å andra sidan synes det knappast kunna göras gällande, att en lagtillämpning, enligt vilken anslutningsvad alltid kan riktas endast mot part, som själv vädjat, icke skulle vara förenlig med stadgandenas språkliga utformning. Ordet dom har knappast en så fixerad innebörd i språkbruket, att man enbart med ledning härav kan avgöra, huruvida man vid kumulation av mål, vilka samtidigt avgjorts, har att göra med endast en dom eller med lika många domar som mål.³⁷

Men är det då möjligt att acceptera en lösning, enligt vilken anslutningsvad stundom kan riktas endast mot vadekäranden, stundom åter tillåtes även mot den som själv icke vädjat mot domen? Naturligtvis är det i och för sig önskvärt, att rättsfaktum i en viss lagregel kan givas en exakt definition. Det är emellertid till en början mången gång omöjligt att undvika, att en lagregel under vissa förutsättningar, som svårigen kunna fångas i en enkel formel, tillämpas utöver vad dess ordalydelse

³⁵ Här må emellertid erinras om att i hovrättspraxis en annan uppfattning synes ha kommit till uttryck. Jfr ovan s. 148.

³⁶ Jfr ovan s. 142 f.

³⁷ Härvidlag synes ordet dom i viss mån utgöra en motsvarighet till ordet mål, vilket begagnas stundom såsom synonym till rättegång, stundom åter i en snävare innebörd, såsom vid kumulation av mål enligt 14 kap. RB.

ger vid handen, vare sig man härvidlag vill tala om analogisk eller extensiv lagtillämpning.³⁸ På samma sätt lär det stundom — om än förmodligen mindre ofta — vara oundgängligt, att vissa fall, som onekligen enligt språkbruket kunna föras in under en viss lagbestämmelse, måste undantagas från dess tillämpning, och att härigenom förutsättningarna för bestämmelsens tillämpning äro vanskliga att exakt definiera. Från sistnämnda fall skiljer sig den här förordade ståndpunkten endast därigenom att — såvitt gäller frågan mot vem anslutningsvad kan riktas — lagstadgandena såsom huvudregel tolkas snävare än som utan våld på språkbruket är nödvändigt, medan deras tillämpningsområde endast i vissa undantagsfall utsträcker till vad som enligt språkbruket kan betecknas som den yttersta ordgränsen.³⁹ Här i och för sig icke ligga någonting principiellt anmärkningsvärt.

³⁸ Jfr EKELOF, Är den juridiska doktrinen en teknik eller en vetenskap, s. 27 f. Jfr även HULT i SvJT 1952 s. 579 ff. och MALMSTRÖM ibm s. 657 ff.

³⁹ I anslutning till EKELOFS distinktion mellan lagens betydelse och dess tillämpningsområde (se EKELOF, a. a. s. 21 ff.) skulle alltså betydelsen av ordet domen i 50:2 och 51:2 RB vara »domen, i vad den berör vadekäranden», medan lagregelns tillämpningsområde under vissa förutsättningar kunde utsträckas utöver vad dess sålunda fixerade betydelse ger vid handen.

NÄR BÖR VADETALAN UPPFATTAS SÅSOM ANSLUTNINGSVAD?

FRÅGAN, huruvida en parts fullföljda talan skall uppfattas såsom ordinärt vad eller anslutningsvad, kan, såsom av det föregående torde ha framgått, ha betydelse i två skilda hänseenden. Det gäller dels huruvida partens talan med hänsyn till föreskrifterna i 50: 1 resp. 51: 1 RB kan upptagas till prövning, dels ock huruvida den omständigheten, att av motparten fullföljd talan återkallas eller eljest förfaller skall anses medföra, att även den ifrågavarande vadetalan förfaller.

I allmänhet möter det inga svårigheter att avgöra, huruvida en vadetalan utgör ordinärt vad eller anslutningsvad. I ett par fall kan det emellertid synas i någon mån tvivelaktigt, hur därmed förhåller sig.

Ett sådant fall föreligger, då parten mer eller mindre tydligt *betecknat sin talan såsom anslutningsvad, ehuru han faktiskt iakttagit föreskrifterna i 50: 1 resp. 51: 1 RB*. Fallet torde knappast kunna förmodas vara helt opraktiskt. I brottmål kan det lätt inträffa, att part beslutar sig för fullföljd först sedan han fått kännedom om att motparten vädjat mot domen och att han tror sig nödsakad anlita anslutningsvad, ehuru vadeinlagen faktiskt inkommer till underrätten tidigare än han beräknar och inom i 51: 1 RB angiven tid. I tvistemål förutsätter motsvarande situation, att parten tillika anmält vad inom en vecka från den dag domen gavs. Det torde emellertid kunna antagas inträffa ganska ofta, att en part för säkerhets skull anmäler vad, innan han ännu definitivt bestämt sig i fullföljdsfrågan. Fullföljer han sedan icke vadet genom ingivande av vadeinlaga inom i 50: 1 RB föreskriven tid, har han likväl självfallet kvar sin

anslutningsrätt.¹ Om han nu, sedan motparten fullföljt av honom anmält vad, beslutar sig för överklagande och betecknar sin talan som anslutningsvad men vadeinlagen i själva verket inkommer till underrätten inom i 50: 1 RB föreskriven tid, är situationen fullt likartad det nyss angivna brottmålsfallet.

Att partens talan i nu angivna fall icke kan avvisas är uppenbart, därest den under alla omständigheter kan upptagas åtminstone såsom anslutningsvad.² Om motparten återkallar sitt ändringssökande eller detta eljest förfaller, ställes emellertid frågan på sin spets. Utgör den ifrågavarande vadetalan anslutningsvad, är den härmed också förfallen. Utgör den åter ordinärt vad, skall den likväl prövas.

Att parten betecknat sin talan som anslutningsvad synes icke i och för sig böra medföra rättsförlust för honom. Det synes rimligt, att talan icke betraktas som accessorisk i de fall, där den faktiskt uppfyller betingelserna för ordinär fullföljd. Viktigt är emellertid, att motparten icke förledes återkalla sitt ändringssökande i tro att han därigenom bringar partens såsom anslutningsvad betecknade talan att förfalla. Det synes därför lämpligt, att en förklaring om återkallelse icke tillägges betydelse såsom återkallelse med mindre domstolen förvissat sig om att parten inser, att hans återkallelse icke har någon betydelse för prövningen av motpartens ändringssökande. För ett sådant förfaringssätt synes lagen icke lägga hinder i vägen.

Ett annat fall, där det likaledes icke är alldeles givet, huruvida talan bör uppfattas såsom anslutningsvad eller icke, utgör det fall, att *parten icke iakttagit föreskrifterna i 50: 1 resp. 51: 1 RB, men väl i 50: 2 resp. 51: 2 RB, ehuru intet tyder på att talan avsetts utgöra anslutningsvad*. Parten har exempelvis avsett att vädja i ordinär väg men ingivit sin vadeinlaga kanske blott någon timme efter utgången av den ordinära fristen för ingivande av vadeinlaga. Motparten har emellertid, måhända helt

¹ Jfr HASSLER s. 360.

² Att parten skulle ha misstagit sig och motparten i själva verket icke skulle ha fullföljt talan är uppenbarligen ett mycket opraktiskt fall. Skulle det inträffa, ligger det kanske närmast till hands att parten underrättas härom men att hans talan likväl prövas, om den icke återkallas.

utan partens vetskap, faktiskt vädjat mot domen enligt 50: 1 eller 51: 1 RB, vilket gör det icke uteslutet, att förstnämnda parts talan kan upptagas såsom anslutningsvad.

I sådant fall kan det naturligtvis synas innebära en oförtjänt välvilja mot parten, att hans talan faktiskt prövas, ehuru av annan orsak än han tänkt sig. Parten har då helt enkelt haft tur, då motparten honom ovetande vädjat mot domen. Att parten själv icke tänkt sig sin talan såsom anslutningsvad synes dock icke vara något skäl för talans avvisande.³ Det synes icke föreligga några praktiska betänkligheter mot att talan prövas såsom anslutningsvad, där den uppfyller föreskrifterna i 50: 2 resp. 51: 2 RB men däremot icke i 50: 1 resp. 51: 1 RB, oavsett hur parten betecknat sin talan och vad han därmed åsyftat.

³ Här må nämnas, att om parten får kännedom om motpartens fullföljd inom en vecka efter den ordinära vadetidens utgång, han rimligtvis icke kan betagas rätten att ingiva en ny, såsom anslutningsvad betecknad vadeinlaga. Det är emellertid svårt att inse, att något skulle stå att vinna med ett sådant förfaringssätt i jämförelse med att den redan ingivna vadeinlagan betraktas såsom anslutningsvad.

VILKEN INSTANS HAR ATT PRÖVA SPÖRSMÅL OM ANSLUTNINGSVAD?

ENLIGT 50: 3 och 51: 3 RB skall vadetalan, som finnes ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, av underrätten avvisas. Enligt 49: 9 RB må fråga, huruvida talan mot underrätts dom fullföljts på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, ej komma under hovrätts bedömande annat än efter klagan över underrätts beslut, varigenom vadetalan enligt något av nyssnämnda lagrum avvisats. Jämlikt 50: 6 och 51: 6 RB tillkommer det däremot hovrätt att under alla omständigheter pröva, huruvida annat hinder mot upptagande av vadetalan föreligger än sådant som avses i 50: 3 och 51: 3 RB.

Mot bakgrunden av dessa bestämmelser uppställer sig nu spørgsmålet, vilken instans som har att pröva, huruvida en vadetalan uppfyller föreskrifterna i 50: 2 eller 51: 2 RB.¹ Dess besvarande är tydligen avhängigt av frågan, vilka förutsättningar för saklig prövning av vadetalan som kunna anses hänförliga till *tid och sätt* för fullföljden. Huruvida sådana förutsättningar föreligga tillkommer det underrätten att pröva, medan övriga förutsättningar skola bedömas av hovrätten.

Otvivelaktigt är, att frågan, om vadeinlaga inkommit inom den i 50: 2 och 51: 2 RB angivna tidsfristen, skall bedömas av underrätten. Ingives vadeinlaga mer än en vecka efter den ordinära fullföljdstidens utgång, skall alltså vadetalan avvisas av underrätten. Det är härvidlag uppenbarligen likgiltigt, om vadetalan betraktas som anslutningsvad eller icke.

Vanskligare är frågan, vilken instans som har att avvisa vade-

¹ I det följande bortses i allmänhet från att hovrätten efter klagan över avvisningsbeslut kan få att pröva fråga, som i första hand bedömts av underrätten. Med att en fråga ankommer på hovrätten avses alltså, att underrätten icke har att taga någon befattning med frågan.

talán på grund av annan brist i de för anslutningsvad gällande förutsättningar. Vilken instans har sålunda att pröva spörsmålen, huruvida part överhuvud varit berättigad att anföras anslutningsvad eller om anslutningsvadet bör avvisas på grund av att det avser annan del av domen än huvudvadet gäller eller riktar sig mot annan än vadekäranden? Om en vadetalan av enahanda innebörd befinnes ha kunnat prövas, därest den förts i ordinär väg, men talan anses icke kunna upptagas såsom anslutningsvad, låter det ju ofta säga sig, att felet med partens vadetalan är, att vadeinlagen ingivits för sent. I brottmål innebär ju anslutningsrätten endast en förlängning av tiden för ingivande av vadeinlagen, och för part som anmält vad i tvistemål betyder anslutningsrätten likaledes endast en förlängning av rättsmedelsfristen.² I tvistemål, där vadeanmälan icke gjorts, kunde man — liksom eljest alternativt — tänkas påstå, att partens talan icke förts på föreskrivet sätt; den skulle för att vinna beaktande ha förts enligt 50: 1 resp. 51: 1 RB. Enligt båda dessa betraktelsesätt är det underrättens sak att avgöra, huruvida den anslutningsvis förda talan skall upptagas till prövning, och hovrätten kan då ingå i bedömande härav endast efter besvär över underrätts beslut, varigenom anslutningsvadetalan avvisats. Till förmån för den motsatta ståndpunkten kan där emot anföras, att ordinärt vad och anslutningsvad i princip icke innebära olika sätt för fullföljd och att frågan, om talan fullföljts i rätt tid, bör bedömas med utgångspunkt från talans egenskap av endera ordinärt vad eller anslutningsvad. Ett val mellan dessa båda ståndpunkter kan svårligen träffas med ledning av allenast lagens ordalydelse.

Angående uppdelningen av behörigheten att bedöma förutsättningarna för prövning av fullföljd talan uttalas av PLB i motiven till 50:3 RB följande:

»Då erforderliga åtgärder för vadetalans fullföljandeskola vidtagas vid underrätten, synes det lämpligt, att denna i första hand prövar,

² Såsom i det föregående anmärkts, kan det förmodas vara vanligt förekommande, att part anmäler vad, innan han överhuvud underkastat fullföljdsfrågan närmare övervägande.

huruvida talan rätteligen fullföljts. Underrätten bör dock endast pröva, att det föreskrivna sättet för talans fullföljande, d. v. s. vad eller besvär, iakttagits och att erforderliga handlingar vidtagits i rätt tid. Sålunda bör rätten tillse, att vad rätteligen anmälts och att vadeinlaga inkommit inom föreskriven tid. Däremot har rätten icke att i övrigt undersöka, huruvida talan behörigen fullföljts. Den harsålunda icke att bedöma, huruvida den som vädjat äger rätt därtill eller huruvida, då vadeinlaga undertecknats av annan än part, undertecknaren har erforderlig fullmakt. I sistnämnda hänseende föreligger sålunda en olikhet mot vadeanmälan, beträffande vilken underrätten har att omedelbart pröva, huruvida undertecknaren är behörig därtill. Ej heller har underrätten att granska, huruvida vadeinlagen är fullständig.»³

Den rättspolitiska motiveringen inskränker sig tydligen till att den instans, vid vilken viss åtgärd vidtages, också lämpligen bör pröva, huruvida åtgärden uppfyller lagens föreskrifter. Ur vilka närmare preciserade synpunkter kan då detta anses lämpligt? Ja, till en början är det tydligt, att frågan om avvissning kan avgöras snabbare, om den prövas omedelbart av underrätten, än om handlingarna måste insändas till hovrätten för dess bedömande. Såvitt gäller valet mellan vad och besvär har detta särskild betydelse i så måtto, att då parts talan omedelbart avvisas, emedan han använt fel rättsmedel, han stundom kan tänkas efter avvissningsbeslutet hinna fullfölja talan med det riktiga rättsmedlet innan fullföljdstiden gått till ända.⁴ Denna synpunkt gör sig uppenbarligen icke gällande i fråga om valet mellan ordinärt vad och anslutningsvad, eftersom part vid avvissning av anslutningsvad alltid saknar möjlighet att vädja i ordinär väg. Att avvissning av vadeanmälan av annan grund än att rättsmedlet är besvär likaledes sker omedelbart har för klaganden den betydelsen, att han besparas ett onödigt arbete med förfärdigande av vadeinlaga. Därest denna synpunkt tillerkänts utslagsgivande betydelse, borde emellertid åt underrätten ha anförtratts att pröva även frågan, huruvida den, som anmäler vad, är behörig att vädja. Och såvitt gäller avvissning av överklagande på den grund att fullföljdsinlaga inkommit för sent, gör sig ingen av de nu anförda synpunkterna gällande.

³ PLB s. 510 f.

Part har här ingen möjlighet att bota bristen, vare sig avvísningen sker omedelbart eller först efter någon tids förlopp. Och han skulle, därest avvísning skedde först i hovrätten — varvid förutsattes att sådan ägde rum så snart handlingarna inkommit till hovrätten — icke få vidkännas onödigt arbete, eftersom part efter ingivande av fullföljdsinlaga normalt icke har annat att göra med målet än att avvakta motpartens genmäle eller förklaring.

Mot bakgrunden av det anförda är det troligt, att en annan synpunkt varit för den ifrågavarande funktionsfördelningen avgörande. Sannolikt har man väsentligen åsyftat att undvika besväret med handlingarnas insändande till hovrätten för prövning av spörsmål, vilka utan olägenhet kunna anförtros åt underrätten för avgörande. Härvidlag är att märka, att prövningen av om part träffat det riktiga valet mellan vad och besvär är synnerligen enkel, helst som underrättens fullföljdshänvisning därutinnan enligt 49: 10 RB länder till efterrättelse. Icke heller avgörandet av frågan, om åtgärd vidtagits i rätt tid, medför typiskt sett några nämnvärda svårigheter. Däremot skulle underrättens befattning med fullföljd bli mera betungande, om den hade att bedöma även andra förutsättningar för prövning av fullföljd talan, exempelvis klagandens behörighet eller fullföljdsinlagans fullständighet. I synnerhet sistnämnda spörsmål reserveras uppenbarligen med fördel åt hovrätten till avgörande i samband med vade- eller besvärsmåls förberedelse.⁵

Enligt sist anförda synpunkt bör tydligen uttrycket tid och sätt för talans fullföljande tolkas restriktivt. Så har också skett

⁴ Möjlighet härtill föreligger tydligen alltid, då vadeanmälan avvisas, när rättsmedlet är besvär, liksom då besvärstalan avvisas, när rättsmedlet är vad i brottmål. Avvisas vadeinlaga, när rättsmedlet är besvär, kan däremot part avhjälpa bristen endast om inlagan ingivits mindre än två veckor efter det domen gavs. Det torde vara sällsynt, att part icke utnyttjar ens två tredjedelar av den för ingivande av vadeinlaga föreskrivna tidsfristen.

⁵ Givetvis är det mest ändamålsenligt, att den instans, som har att handlägga vademålet, får avgöra, i vilken grad den anser vadeinlaga böra förtydligas eller kompletteras. — Här bör även observeras, att underrätt vid prövning enligt 50: 3 eller 51: 3 RB är domför med allenast en lagfaren domare, medan avvísning av talan i hovrätten måste ske av hovrätten i vanlig sammansättning.

i praxis, där frågan, huruvida telegram kan godtagas såsom fullföljdsinlaga, ansetts icke vara ett spörsmål om sättet för fullföljd.⁶ I praxis har även prövningen av spörsmål om behörighet att anföra anslutningsvad och om rätt till anslutningsvad mot annan än vadekäranden ansetts ankomma på hovrätten,⁷ en ståndpunkt som är väl förenlig med ovan anförda överväganden.

Underrättens prövning av anslutningsvad bör alltså i princip vara begränsad till spörsmålen, om anslutningsvadet bör avvisas på den grund, att rättsmedlet är besvär, eller därför att vadeinlagen ingivits efter utgången av den i 50:2 resp. 51:2 RB angivna fristen. I fall, där en inom nämnda frist men efter utgången av den ordinära vadetiden ingiven vadeinlaga finnes av någon anledning icke kunna prövas, ehuru så bort ske om den ingivits inom den ordinära vadetiden, bör däremot bristen icke sägas bestå i att vadeinlagen icke ingivits i rätt tid enligt uttryckets betydelse i 50:3 resp. 51:3 RB. Om man så vill, kan slutsatsen formuleras i en paradox: Trots att vadetalan skulle ha uppfyllt alla krav om vadeinlagen ingivits tidigare, är felet icke att den kommit för sent.

Från denna regel synes emellertid ett undantag påkallat. Underrätten måste ha befogenhet att pröva den förutsättning för anslutningsvad, som består i att den ena parten enligt 50:1 eller 51:1 RB vädjat mot underrättens dom. Om det är riktigt, såsom i föregående kapitel utvecklats, att en vadetalan vilken uppfyller föreskrifterna i 50:2 resp. 51:2 RB bör kunna betraktas såsom anslutningsvad, oavsett om talan betecknats såsom anslutningsvad eller icke, skulle den motsatta ståndpunkten strängt taget medföra den uppenbarligen oantagliga konsekvensen, att där endast ena parten vädjat och vadeinlagen icke ingivits mer än en vecka efter den ordinära vadetidens utgång, underrätten icke skulle kunna avvisa vadeinlagen såsom för sent inkommen. Den skulle ju icke äga befogenhet att pröva

⁶ Se NJA 1952 s. 468. Jfr i referatet anmärkta hovrättsavgöranden.

⁷ Se NJA 1948 s. 740 och SvJT 1948 s. 348 samt övriga i kapitel VIII anmärkta hovrättsfall, i vilka anslutningsvadetalan avvisats.

ens den icke särdeles intrikata frågan, huruvida den andra parten överhuvud vidtagit någon åtgärd för fullföljd. Även om man bortser härifrån och sålunda begränsar frågeställningen till de fall, i vilka även motparten vädjat, synes den ifrågavarande ståndpunkten opraktisk. Låt oss antaga, att ena parten ingiver vadeinlaga, som enligt underrättens mening inkommit för sent, samt att motparten senare men inom en vecka efter den ordinära vadetidens utgång likaledes inger vadeinlaga. Underrätten avvisar nu den första vadetalan. Hur bör man förfara med den andra vadetalan? Något praktiskt skäl för att anse densamma kunna avvisas endast av hovrätten synes svårigen stå att påvisa. För den händelse den först klagande parten besvärar sig över avvisningsbeslutet, kan det visserligen synas i varje fall icke olämpligt, att hovrätten efter prövning av besvären avgör den senare vadetalans öde. Men i flertalet fall, där vadetalan av underrätten avvisas, blir beslutet förmodligen icke överklagat. I sådant fall skulle hovrätten först ha att avvakta besvärstidens utgång för att därefter hos underrätten efterhöra, huruvida dess avvisningsbeslut vunnit laga kraft. Avgjort enklare synes vara, att underrätten efter det avvisningsbeslutet vunnit laga kraft avvisar även den senare vadetalan. För den händelse avvisningsbeslutet överklagats, får ju underrätten enligt 52:13 resp. 56:13 RB kännedom om överinstansens lagakraftvunna beslut och kan därefter upptaga frågan om avvisning av den anslutningsvis förda vadetalan. Att underrätten omedelbart avvisar jämväl anslutningsvadet synes mindre lämpligt, eftersom anslutningsvadekäranden då nödgas besvära sig för att hålla sin rätt öppen inför möjligheten att det första avvisningsbeslutet ändras.⁸

⁸ Härvidlag bör särskilt anmärkas, att därest huvudvadet och anslutningsvadet avvisas genom beslut samma dag, anslutningsvadekäranden icke kan avvakta besvärstidens utgång för huvudvadekäranden, eftersom hans egen besvärstid utlöper samma dag. Om man bortser härifrån, synes förfaringsättet likväl tämligen meningslöst. — Att beslutet i fråga om avvisning av anslutningsvadetalan sålunda får anstå, synes icke innebära eftersättande av någondera partens berättigade intresse. Hovrätten kan ju under inga förhållanden pröva sakfrågan, med mindre det efter klagan över beslutet att avvisa den första vadetalan blivit klart, att denna skall upptagas till pröv-

Självklart är emellertid, att underrätten icke äger pröva giltigheten av den första vadetalan ens såsom förutsättning för anslutningsvad i vidare mån än den enligt 50: 3 eller 51: 3 RB äger pröva nämnda vadetalan. Huruvida alltså anslutningsvis förd talan bör förfalla, emedan den första vadetalan företer en

ning. — I detta sammanhang må beröras ett liknande spörsmål, nämligen hur man bör förfara, då huvudvadekäranden uteblir från huvudförhandling i hovrätten och hans talan till följd därav förklaras förfallen. Anslutningsvadet skall då också förklaras förfallet. Emellertid kan huvudvadekäranden inom två veckor begära målets återupptagande. Gör han det, synes anslutningsvadet böra anses eo ipso återupplivat. Detsamma bör kanske — ehuru detta onekligen är tvivelaktigare — gälla, om båda parter utebli. Men hur blir det, om endast anslutningsvadekäranden uteblir? Att anslutningsvadet skall förklaras förfallet — förutsatt att anslutningsvadekäranden icke i sin egen skap av vadesvarande hämtas till rätten samma dag, vilket kan ske endast om målet är indispositivt och hans närvaro såsom vadesvarande är erforderlig för huvudvadets avgörande — synes klart. Anslutningsvadekäranden torde därvid icke kunna förmenas den i 50: 20 och 51: 20 RB lagfästa rätten till återupptagande. Är detta riktigt, måste det emellertid anses uteslutet, att huvudvadet företages till omedelbar handläggning och avgörande i vadesvarandens frånvaro, i varje fall då huvudvad och anslutningsvad avse samma del av målet. Låt oss exempelvis antaga, att underrättskärandens yrkande om 10 000 kr. i underrätten bifallits till 5 000 kr. samt att i hovrätten huvudvadekäranden yrkar bifall till och anslutningsvadekäranden yrkar ogillande av käromålet i dess helhet. Den motsatta ståndpunkten skulle då medföra den orimliga konsekvensen, att hovrätten efter att ha bifallit huvudvadet kunde efter ansökan om återupptagande få att pröva frågan om bifall till anslutningsvadet. Och efter ogillande av huvudvadet skulle HD kunna få befattning med frågan om höjning av det utdömda beloppet, medan hovrätten hade att på ansökan om återupptagande av anslutningsvadekäranden pröva frågan om sänkning av samma belopp. Det gäller tydligen att tillse, att vid prövning av huvudvadet antingen anslutningsvadet kan samtidigt prövas eller att anslutningsvadet vid denna tidpunkt är definitivt förfallet. Den bästa — och den enda under alla omständigheter säkra — utvägen synes vara, att jämte det anslutningsvadet förklaras förfallet huvudförhandlingen angående huvudvadet uppskjutes på längre tid än två veckor. Vid den nya huvudförhandlingen kan då huvudvadet prövas, vare sig anslutningsvadekäranden ansökt om återupptagande eller icke. I det förra fallet går han enligt 50: 20 och 51: 20 RB sin rätt till återupptagande förlustig vid förnyad utevaro, och i det senare fallet är anslutningsvadet redan med utgången av tvåveckorsfristen definitivt förfallet. (I det föregående har förutsatts, att huvudvadesvarandens närvaro icke i och för sig är påkallad för huvudvadets prövning. — Slutligen må anmärkas, att det sist berörda problemet icke är begränsat till anslutningsvad utan kan aktualiseras även då båda parter vädjat i ordinär väg.)

brist, som icke hänför sig till tid eller sätt för fullföljden, är ett spörsmål som ankommer på hovrättens bedömande.

Underrättens prövning av frågan, huruvida talan fullföljts på föreskrivet sätt och i rätt tid, brukar — då talan icke avvisas — redovisas endast genom att handlingarna insändas till hovrätten. I fall där hovrätten finner talan böra i och för sig helt eller delvis avvisas därför att anslutningsvadekäranden icke ägt att på sätt som skett utnyttja reglerna om anslutningsvad, kan därigenom någon gång tvivel uppkomma om möjligheten till avvísning med hänsyn till eventualiteten att underrätten ansett talan, betraktad som ordinär vadetalan, fullföljd i rätt tid. Icke ens om underrättens beslut härutinnan skulle vara aldrig så uppenbart felaktigt, äger ju hovrätten sätta sig över beslutet. Åtminstone där talan betecknats som anslutningsvad och det tillika är klart, att föreskrifterna i 50: 1 resp. 51: 1 RB icke iakttagits, torde emellertid hovrätten kunna utan vidare utgå från att underrättens insändande av handlingarna innebär allenast, att talan, betraktad såsom anslutningsvad, fullföljts i rätt tid. Framgår det icke av vadeinlagen, att talan avsetts utgöra anslutningsvad, eller ligger det inom möjligheternas gräns att anse den fullföljda talan uppfylla föreskrifterna för ordinärt vad, torde underrätten böra uttryckligen angiva, om den funnit talan fullföljd i rätt tid endast under förutsättning, att den betraktas som anslutningsvad. Där sådant angivande icke skett, torde hovrätten i nämnda fall i allmänhet icke böra avvisa talan utan att yttrande infordrats från underrätten angående innebörden av dess beslut.

OM RÄTTEGÅNGSKOSTNAD VID ANSLUTNINGSVAD

TILLÄMPNINGEN av reglerna om skyldighet att ersätta rättegångskostnad kompliceras i viss mån, då ena parten i hovrätten fört talan genom anslutningsvad. Uppmärksamheten må här först fästas på den situation som föreligger, då *den första vadetalan återkallas eller eljest förfaller*. Såsom vi tidigare sett, skall därvid även den anslutningsvis förda talan förfalla. Mot bakgrunden härav uppkommer spørgsmålet, vem som skall bära kostnaden för anslutningsvis förd vadetalan, om sådan av nu angivet skäl förfaller. Undersökningen skall i huvudsak inriktas på det fall, att huvudvadet återkallas. Den begränsas också väsentligen till tvistemålen.

Huvudregeln angående skyldighet att ersätta rättegångskostnad är ju, att tappande part har att ersätta motparten dennes kostnad.¹ Enligt 18: 15 RB skall, då mål fullföljes från lägre rätt, skyldigheten att ersätta rättegångskostnad i högre rätt bestämmas med hänsyn till rättegången därstädes. Såsom tappande part anses enligt 18: 5 RB även part, vars talan avvisats. I samma lagrum föreskrives, att då mål avskrives på grund av att part återkallat sin talan eller uteblivit, han skall ersätta motparten hans rättegångskostnad, om ej särskilda omständigheter föranleda, att ersättningsskyldigheten bestämmes annorlunda.

Dessa bestämmelser innebära, att part som återkallar sitt ändringssökande normalt är skyldig att ersätta motparten dennes kostnad för genmåle och övriga åtgärder i anledning av det sedermera återkallade ändringssökandet. Det framgår däremot icke klart av lagtexten, huruvida ersättningsskyldigheten inbegriper motpartens kostnader för anslutningsvad. Om anslut-

¹ Se 18: 1 RB.

ningsvis förd talan avvisas, då motparten återkallat sin vadetalan, blir anslutningsvadekäranden enligt 18: 5 RB att anse som tappande part och i princip ersättningsskyldig i denna del. Beslutet torde nu visserligen icke böra meddelas i form av avvisningsbeslut utan såsom beslut om målets avskrivning. Det kan emellertid likväl ligga nära till hands att ur kostnadssynpunkt betrakta anslutningsvadekäranden såsom tappande part.²

Så har man emellertid vid förarbetena till RB icke tänkt sig saken. Man har ansett, att part som återkallar sin vadetalan i princip bör ersätta motpartens kostnad för anslutningsvad. PLB anför härom:

»Återkallas parts talan i högre rätt, följer av sistnämnda paragraf (d. v. s. 18: 5 RB), att han i regel skall ersätta motpartens kostnad. Detta torde medföra, att då part, som vädjat, återkallat sin vadetalan, han blir pliktig att gottgöra motparten även kostnader, som uppkommit därigenom, att denne enligt 50 kap. 2 § anslutit sig till vadet.»³

Från praxis förtjänar härvidlag antecknas ett rättsfall, som möjligen kan innebära, att vadekärande, som återkallat sitt ändringssökande, ansetts i princip skyldig ersätta motparten jämväl kostnad för anslutningsvad.⁴

Det kan vara anledning att något dröja vid skälen för och emot denna tillämpning av kostnadsreglerna.

Enligt vad tidigare anförts, torde man bland de tänkbara skälen till att anslutningsvadet gjorts accessoriskt böra räkna med möjligheten, att man icke velat uppmjuka förbudet mot

² Jfr PLB s. 243: »Med tappande part skall enligt 5 § likställas part, vilkens talan i den högre rätten avvisas, ävensom part, vilkens talan i den högre rätten förklaras förfallen.» Härmed har man emellertid, såsom av det följande framgår, icke avsett förevarande fall.

³ PLB, a. st. Jfr GÄRDE s. 219 och HASSLER, s. 291.

⁴ Se Svea hovrätts beslut den 15 april 1952 i mål IV avd. nr T 143/143 a. Huvudvadekäranden förpliktades återgälda statsverket vad som av allmänna medel tillerkänts motpartens biträde enligt lagen om fri rättegång. Biträdet ansågs emellertid skäligen gottgjord med lägre belopp än han yrkat. Det är icke uteslutet att detta berott på att det med anslutningsvadet avsedda yrkandet i underrätten återkallats. I den mån så varit förhållandet och alltså de facto ingen kostnad av allmänna medel utgått för anslutningsvadet, utsäger tydligen förpliktelsen för parten att återgälda allt som tillerkänts motpartens biträde intet om förevarande spörsmål.

reformatio in pejus mera än som betingas av det förra institutets processekonomiska funktion.⁵ Denna synpunkt innebär m. a. o., att part i princip icke skall behöva räkna med att han genom att vädja kan oåterkalleligen ställa sig själv i en sämre position än om han underlåtit att överklaga domen. Genom att återkalla sin vadetalan skall han kunna uppnå status quo. Ur ifrågavarande synpunkt kan det kanske synas i viss mån följdriktigt, att han i sådant fall heller icke skall behöva svara för motpartens kostnader i anledning av anslutningsvad. Då motparten i sakfrågan för anslutningsvadetalan s. a. s. på egen risk, under den ovissa förutsättningen att den första vadetalan icke kommer att återkallas eller eljest förfalla, borde, kunde man tycka, detsamma gälla kostnaderna.

Av flera skäl måste emellertid detta betraktelsesätt anses förfelat. Först och främst leder ju principen om återställande av status quo, konsekvent tillämpad, till att huvudvadekäranden vid återkallelse ej heller skulle behöva ersätta motparten hans kostnader i egenskap av vadesvarande utan t. o. m. själv få ersättning för sin kostnad. Uppenbarligen vore det emellertid orimligt, att efter anslutningsvad huvudvadekäranden skulle kunna processa helt på spekulation med möjlighet att utan kostnadspåföljd återkalla sitt ändringssökande, därest processen exempelvis under det senare skedet av en omfattande huvudförhandling toge en för honom ofördelaktig vändning. I viss mån gör sig denna synpunkt gällande även såvitt avser allenast ersättning för motpartens kostnader i anledning av anslutningsvadet. I sistnämnda hänseende märkes dessutom, att en regel, enligt vilken motparten själv finge svara för dessa kostnader, skulle strida mot anslutningsvadets avsedda funktion. Om part efter anslutningsvad riskerade att få stå för samtliga kostnader för sin vadetalan, för den händelse huvudvadet återkallades, skulle han säkerligen draga sig för att utnyttja anslutningsvad och i stället för säkerhets skull vädja i ordinär väg, även om han helst såge, att processen icke fördes vidare till hovrätten. För att institutet anslutningsvad skall kunna effek-

⁵ Se härom ovan s. 63 f.

tivt utnyttjas, torde det sålunda vara nödvändigt, att anslutningsvadekärande vid återkallelse av huvudvadet i princip tillerkännes ersättning för sin kostnad i anledning av anslutningsvadet.⁶

Skyldigheten att ersätta motpartens kostnad vid återkallelse är emellertid icke undantagslös. Ersättningsskyldigheten kan enligt 18: 5 RB bestämmas annorledes, då särskilda omständigheter därtill föranleda, och detta gäller självfallet även i fråga om kostnad för anslutningsvad. Det faller utom ramen för denna framställning att närmare redogöra för de omständigheter, som härvidlag i allmänhet kunna vinna beaktande.⁷ Ett speciellt fall må emellertid något beröras. I det föregående har förordats, att vadesvarande i vissa fall bör kunna anföra anslutningsvad riktat mot annan än vadekäranden. I den mån detta är möjligt, måste tydligen ett undantag från den principiella huvudregeln föreligga. Part, som återkallar sitt ändringssökande, synes knappast rimligen kunna förpliktas ersätta motparten kostnad för en talan, som denne fört mot en tredje person. Icke

⁶ I tysk rätt äro enligt STEIN-JONAS-SCHÖNKE, vid § 97, I, 2, meningarna härvidlag mycket delade, och man har ofta icke hållit isär olika fall. Enligt STEIN-JONAS-SCHÖNKE bör der Anschlusskläger bära kostnaden, när »das Anschlussrechtsmittel infolge Unzulässigkeit des Hauptrechtsmittels von vornherein unzulässig war», medan motparten bör få vidkännas kostnaden, »wenn es erst nach Einlegung durch ein prozessuales Verhalten des Hauptrechtsmittelklägers unzulässig wird.» Vid återkallelse av det första överklagandet bör enligt nämnda arbete sistnämnda regel gälla, förutsatt att återkallelsen sker före den muntliga förhandlingens början och sålunda blir verksam oberoende av motpartens samtycke. Härutinnan synes praxis i huvudsak ha intagit samma ståndpunkt. Se hos STEIN-JONAS-SCHÖNKE, a. st., anförda rättsfall samt ett avgörande av Oberlandesgericht Köln den 17 maj 1949, refererat i HEZ Bd 2 s. 364. WALSMANN, s. 164 f., synes anse den ursprungliga klaganden alltid böra bära kostnaderna för Anschlussberufung, då han återkallar sitt ändringssökande liksom då hans talan förfaller av annan anledning. — Såvitt gäller svensk rätt, är det tydligt, att man icke kan göra någon skillnad mellan fall, där vadetalan återkallas och där den förfaller på grund av vadekärandens utevaro. Möjligen kunde man däremot tänka sig, att vadekäranden icke behövde ersätta motpartens kostnad för anslutningsvad, därest hans talan förfaller av en anledning, som förelegat redan vid tidpunkten för anförande av anslutningsvad. Det förefaller dock knappast finnas tillräcklig anledning att giva dessa fall en särställning.

⁷ Se härom PLB s. 234 f. och GÄRDE s. 207.

heller kan det i sådant fall gärna tänkas, att anslutningsvadesvaranden, som själv icke återkallat eller ens fört någon vade-talan, blir skyldig ersätta anslutningsvadekäranden hans kostnad. Någon annan utväg än att anslutningsvadekäranden får bära sin kostnad i den anslutningsvis fullföljda delen av målet synes här icke stå till buds.⁸

Ett annat spørsmål om rättegångskostnad vid anslutningsvad har uppmärksamrats av EKDAHL. Denne förf. anför härom följande:

»Därest domen ändras i ena eller andra riktningen, är saken enkel; vinnande part skall som regel hava sina kostnader för hovrättsprocessen ersatta. Det komplicerade fallet gäller att domen fastställles. Hava båda parterna väddat på vanligt sätt, är saken klar, kostnaderna kvittas. Men om ena parten endast gjort anslutningsvad, är det då befogat att även i dylikt fall kvitta kostnaderna? Enligt mitt förmenande bör i dylikt fall kvittning ej ske, utan anslutningsvadekäranden bör hava kostnadsersättning. Initiativet till att domen bragts under hovrättens prövning ligger sålunda i detta fall helt hos huvudvadekäranden; anslutningsvadekäranden har å sin sida godtagit domen och har endast, då motsidan klagat, velat bringa målet i hela dess vidd under omprövning. Om huvudvadetalan ogillas, bör anslutningsvadekäranden enligt min mening anses som vinnande part. En motsatt uppfattning torde komma att på ett föga önskvärt sätt reducera värdet och användningen av anslutningsvadeinstitutet. Genom att allenast anmäla anslutningsvad går parten miste om rätten att under alla förhållanden få sin talan prövad av hovrätten; skulle han — trots denna nackdel — i kostnadshänseende löpa samma risker som annan

⁸ Tvivelaktigare är här, vem som skall bära anslutningsvadesvarandens kostnad. Anser man honom sakna möjlighet att få ersättning härför, är detta otvivelaktigt en konsekvens som ökar de betänkligheter man må hysa mot att ens i något fall tillåta anslutningsvad mot annan än huvudvadekäranden. Det må dock anmärkas, att återkallelse av huvudvadet i dessa fall kan förmodas icke bli vanligt förekommande. I de fall, där anslutningsrätt gentemot annan än huvudvadekäranden enligt det ovan anförda är motiverad, synes man icke ha anledning att räkna med återkallelse i syfte att bringa anslutningsvadet att förfalla. Framför allt må emellertid framhållas, att det icke synes orimligt, att en undantagsregel, enligt vilken anslutningsvad under särskilda förutsättningar må anföras mot annan än huvudvadekäranden, förknippas med en större kostnadsrisk för anslutningsvadekäranden än som i allmänhet är förbunden med anslutningsvad. Övervägande skäl synas alltså tala för att anslutningsvadekäranden i nu avsedda fall får bära även anslutningsvadesvarandens kostnad för anslutningsvadet.

vadekärande, torde det för parten framstå såsom lämpligare att i vanlig ordning vädja. Då institutet anslutningsvad torde vara ägnat att minska överklagandenas antal och därmed hovrättens arbetsbörda, synes det mindre välbetänkt med en rättstillämpning beträffande kostnaderna, som direkt motverkar institutet.»⁹

Det är naturligen riktigt, att parts benägenhet att avstå från ordinär fullföljd kan förmodas bli större, om han vet att framställandet av ett ändringsyrkande icke är förenat med samma kostnadsrisk, om det sker genom anslutningsvad. Det synes dock likväl kunna starkt ifrågasättas, huruvida man vid fastställelse av underrättsdomen bör behandla part i kostnadshänseende förmånligare om han anför anslutningsvad än om han väddat i ordinär väg. Lagstiftarens syfte med införandet av institutet anslutningsvad har enligt RB:s förarbeten varit, att part som helst skulle se att det finge förbliva vid underrättens dom icke skall behöva vädja i ordinär väg inför risken att vid fullföljd av motparten likväl nödgas fortsätta processen i hovrätten men med allt att förlora och intet att vinna.¹⁰ Man har alltså velat uppmuntra ett avstående från fullföljd, som sker i förlitande på att icke heller motparten kommer att överklaga domen. Ur denna synpunkt finns det ingen anledning att giva part en förmånligare ställning om han anför anslutningsvad än om han väddar i ordinär väg. En sådan reglering skulle icke ha någon betydelse för parts beslut att avstå från fullföljd i förlitan på att icke heller motparten klagar. Den skulle tvärtom i någon mån uppmuntra ett avstående från ordinär fullföljd även i *förlitande på att motparten klagar*. Man skulle därvid t. o. m. kunna få uppleva den motsatta situationen mot den i lagstiftningsförarbetena omnämnda, att vardera parten klagar endast därför att han icke vågar lita på att icke motparten fullföljer, nämligen att vardera parten avstår från fullföljd endast i förvissning om att motparten kommer att överklaga och i förhoppning om att kunna fortsätta processen såsom anslutningsvadekärande med mindre kostnadsrisk än vid ordinär fullföljd. Om en dylik spekulaton slår fel, är parten visserligen knappast att beklaga,

⁹ EKDAHL i TSA 1948 s. 236 f.

¹⁰ Jfr ovan s. 60 ff.

utan snarare väl förtjänt att stå sitt kast. Men om den visar sig riktig, synes resultatet föga tilltalande, och det ligger förvisso icke i linje med lagstiftarens intentioner.¹¹ Avsikten har varit att såvitt möjligt eliminera ovisshet om motpartens ställningstagande såsom en faktor av betydelse för parts beslut i fullföljdsfrågan. Att möjliggöra för part att på nyss antytt sätt spekulera i motpartens ställningstagande eller eljest i kostnads-hänseende draga fördel av att motparten fullföljer talan är en tanke, som torde ha varit lagstiftaren främmande.

I det föregående har emellertid problemet förenklats på ett sätt, som icke ger rättvisa åt EKDAHLS tankegång. Såsom EKDAHL framhållit, är det nämligen under alla förhållanden förenat med en nackdel att begagna sig av anslutningsvad i stället för ordinärt vad. Anslutningsvadekärande löper ju alltid risken att hans talan förfaller, om huvudvadet återkallas. Frågan blir alltså, om denna nackdel bör kompenseras med fördelen, att anslutningsvadet i princip icke kostar anslutningsvadekäranden något, för den händelse underrättens dom fastställs. Det förefaller emellertid kunna påstås, att den ifråga-varande nackdelen kompenseras tillräckligt av att huvudvadekäranden, om hans talan förfaller genom återkallelse eller av annan anledning, blir skyldig att ersätta motparten dennes kostnader även för anslutningsvadet. Part, som avstått från ordinär fullföljd, har därmed dokumenterat, att han i och för sig kan åtnöjas med domen. Om han, efter att ha anfört anslutningsvad, som vid återkallelse av huvudvadet förfaller, får ersättning för sina kostnader i hovrätten även såvitt angår anslutningsvadet, synes man så långt möjligt ha ställt honom i samma position som om ingendera av parterna vädjat. Han har visserligen haft ett personligt obehag av processens fortsättande, som icke kan ersättas. Men att kompensera denna nackdel med fördelen att kunna processa med minskad kostnadsrisk i hovrätten synes vara att gå längre än som påkallas av anslut-

¹¹ Påfallande sannolikt är det dock icke, att anslutningsvad ofta skulle komma till användning i dylikt spekulationssyfte, eftersom part skulle löpa den dubbla risken att motparten icke klagat och att, om så sker, denne sedermera återkallar sitt ändringssökande.

ningsvadets avsedda funktion. Det vill synas, som om en reglering, enligt vilken huvudvadekäranden, då hans talan återkallas eller eljest förfaller, får ersätta motpartens samtliga rättegångskostnader i hovrätten men eljest anslutningsvadetalan i kostnadshänseende helt jämföras med ordinär vadetalan, ger uttryck åt den bästa möjliga avvägningen av parternas stridiga intressen.¹²

¹² Med avseende på tysk rätt uttalar WALSMANN, s. 160 ff., att der Anschlussberufungskläger får bära kostnaden för Anschlussberufung vid fastställelse av den lägre instansens avgörande. Jfr beträffande engelsk rätt HALSBURY s. 119.

TOLFTE KAPITLET

NÅGRA SYNPUNKTER DE LEGE FERENDA

DEN FÖREGÅENDE framställningen torde ha visat, att reglerna om anslutningsvad medföra svårlösta och betydelsefulla problem. I själva verket har man genom införandet av anslutningsrätten aktualiserat ett helt problemkomplex, som i vissa utländska rättsordningar har sekelgamla anor och föranlett betydande meningsskiljaktighet i praxis och doktrin.¹ Den företagna utredningen torde även få anses rättfärdiga påståendet, att optimismen varit något överdriven hos den franska lagstiftningskommitté, som betecknat införandet av anslutningsrätt i brottmål såsom en «solution. . . d'une équité parfaite», vilken «ne compromet aucun droit et les sauvegarde tous».² I och för sig är väl detta knappast ägnat att förvåna. Få rättsinstitut torde förtjäna så ampla lovord. Inför svårigheterna att finna lösningar av de olika uppkommande problemen, vilka äro tillfredsställande även i så måtto, att de icke alltför mycket försvåra reglernas praktiska tillämpning eller eljest komplicera regelsystemet, synes man emellertid ha anledning att fråga sig, huruvida icke det processekonomiska syfte anslutningsrätten avser att främja kan de lege ferenda tillgodoses på ett sätt, som minskar de berörda vanskligheterna.

Med hänsyn till det påvisade intima sambandet mellan anslutningsrätten och förbudet mot reformatio in pejus kan det därvid kanske ligga nära till hands att ifrågasätta, om icke båda dessa institut borde avskaffas.

Klart är, att i den mån ett förbud mot reformatio in pejus icke

¹ Anmärkningsvärt nog synes emellertid praxis och doktrin i Danmark och Norge endast i ringa utsträckning erbjuda material av betydelse för anslutningsrättens problematik.

² Jfr ovan s. 60.

gäller, man icke har att befara ett överklagande, som föranletts endast av ovisshet om motpartens ställningstagande. Det ifrågasvarande processekonomiska syftet skulle alltså vinnas även genom avskaffande av såväl förbudet mot reformatio in pejus som reglerna om anslutningsvad. Tydligt är också, att man härigenom skulle eliminera *ett* de lege lata vanskligt problem. Det har visat sig vara i vissa lägen tämligen klart, att vadesvarande icke genom underlåtenhet att vädja i ordinär väg är utan vidare betagen möjligheten till viss förmånlig ändring, medan det är diskutabelt, om han för att vidmakthålla denna möjlighet måste anföra anslutningsvad. Denna problemställning saknar uppenbarligen utrymme enligt det diskuterade alternativet. Härmed synas emellertid det diskuterade alternativets fördelar i huvudsak uttömda. Övriga spörsmål, avseende exempelvis i vad mån anslutningsvad kan gälla annan del av målet eller t. o. m. annat avgörande än det med huvudvadet avsedda liksom om anslutningsvad kan riktas mot annan än huvudvadekäranden, skulle kvarstå i allt väsentligt oförändrade enligt nämnda alternativ.

Det bör här inskjutas, att ett avskaffande av förbudet mot reformatio in pejus kan innebära antingen att ändring till vadesvarandens förmån kan ske ex officio eller att sådan ändring alltjämt förutsätter yrkande, ehuru detta icke behöver framställas i särskild, för fullföljd av talan gällande ordning. Det förra av dessa alternativ skulle visserligen medföra den fördelen, att vadesvaranden berövades möjligheten till påtryckning på vadekäranden i syfte att framtvinga återkallelse.³ Likväl är dock detta alternativ förenat med så betydande olägenheter, att det näppeligen förtjänar allvarligt övervägas. Endast några av dessa skola här omnämnas. Hur man än närmare utformade detta alternativ, skulle man näppeligen undgå de olägenheter i form av ökad risk för att målet avgöres på ett bristfälligt material och ökad arbetsbelastning för domstolen och parterna, som

³ I gengäld skulle dock parten städse ha att kalkylera med en risk för ändring till det sämre, om han fullföljde talan. Fördelen skulle alltså icke bestå i en minskning av denna risk, utan endast i att motparten betoges möjlighet till illojal användning av ett rättsinstitut.

i allmänhet motivera förhandlingsprincipen.⁴ Ur sistnämnda synpunkt kan man svårigen tänka sig, att överinstansen under alla omständigheter hade att pröva ett överklagat avgörande ex officio i hela dess vidd. Men därmed står man ånyo inför en gränsdragning och tillika inför ett behov för vadesvaranden att kunna påkalla prövning i annan del av målet än som omfattas av officialprövningen, vilket blir större ju snävare officialprövningen begränsas.

Att avskaffande av förbudet mot reformatio in pejus endast i så måtto, att vadesvarandens ändringsyrkande icke behöfve framställas i särskild, för fullföljd av talan gällande ordning, icke kan eliminera de med anslutningsrätten förenade problemen — utom det först angivna — framstår tydligast, om man betänker, att det ifrågavarande alternativet skulle väsentligen innebära endast en förlängning av fristen för yrkandets framställande.⁵ Man finge alltjämt fråga sig, bl. a. i vad mån yrkandet finge avse annan del av målet eller t. o. m. annat avgörande än det med vadekärandens talan avsedda eller riktas mot annan än vadekäranden. Och riktlinjerna för lösningen av dessa problem skulle bli praktiskt taget desamma som vid de nu med avseende å anslutningsvad aktuella problemen. Även vadesvarandens påtryckningsmöjlighet skulle här bli densamma som vid anslutningsvad. Det förtjänar härvidlag även anmärkas, att påtryckningsmöjligheten icke vare sig i fråga om anslutningsvad eller formlöst framställt yrkande kan elimineras genom att vadesvarandens yrkande icke göres accessoriskt i förhållande till vadekärandens talan. Påtryckning kan ju ske även i den formen, att vadesvaranden utfäster sig att återkalla sitt yrkande, om vadekäranden återkallar sin talan. Så snart man ger vadesvaranden möjlighet att under alla omständigheter framställa ett eget ändringsyrkande, sedan han fått kännedom om motpartens yrkande, är påtryckningsmöjligheten ofrånkomlig. Utsikterna att begränsa denna möjlighet synas vara desamma, va-

⁴ Jfr närmare ovan s. 35 ff.

⁵ Kravet på skriftlig form för anslutningsvad synes i detta sammanhang sakna betydelse.

re sig man kräver anslutningsvad eller endast ett formlost yrkande och vare sig yrkandet göres accessoriskt till vadekärandens talan eller icke.

Eftersättande av kravet på anslutningsvad skulle å andra sidan innebära avgjorda olägenheter i flera hänseenden. Ur koncentrationssynpunkt är det sålunda otvivelaktigt önskvärt, att båda parter ändringsyrkanden framställas på ett så tidigt stadium under hovrättsprocessen som möjligt. Vidare är det för vadekäranden av intresse att så snart som möjligt få klart för sig, i vilken utsträckning han på grund av motpartens yrkande kan befara en ändring till sin nackdel. I den mån vad motparten yrkar har betydelse för frågan, huruvida han kan finna anledning att återkalla sitt eget ändringssökande, är det av särskild vikt att han kan fatta ståndpunkt till frågan, innan hovrättsprocessen ännu dragit alltför stora kostnader, som han vid återkallelse nödgas bära. Nu anförda förhållanden torde mer än väl uppväga den inledningsvis berörda fördel, som skulle stå att vinna med avskaffandet av såväl anslutningsvad som förbudet mot reformatio in pejus.⁶

De lege ferenda synes sålunda icke finnas tillräcklig anledning att förorda avskaffandet av institutet anslutningsvad, med mindre man vill återgå till den hos oss före RB:s ikraftträdande gällande ordningen. Även i betraktande av de genom anslutningsrätten aktualiserade problemen och bristerna hos de lösningar som stå till buds, synes det emellertid tillika befogat att påstå, att införandet av anslutningsrätten på det hela taget avgjort innebär en förändring till det bättre.

Om man sålunda stannar för att anslutningsrätten väl förtjänar bibehållas, blir frågan, i vad mån reformer av mindre räckvidd kunna anses ändamålsenliga.

En sådan reform, som synes förtjäna allvarligt övervägas, är avskaffandet av anslutningsrätt för åklagare. Såsom ovan flerstädes antytts, kan anslutningsrätt för åklagare näppeligen sägas fylla den med institutet avsedda processekonomiska

⁶ Nämnda fördel synes dessutom i viss mån kunna uppnås även genom införande av anslutningsrätt i revisionsmål. Jfr nedan s. 194 f.

funktionen. Det kan förmodas vara mycket sällsynt, att en åklagare gör sitt beslut i fråga om fullföljd av talan beroende av om den tilltalade kan förväntas överklaga domen eller icke. Detta påstående innebär ingalunda, att det skulle vara sällsynt, att åklagare anför anslutningsvad. Vad som avses är, att man, om anslutningsrätten för åklagare borttoges, med all sannolikhet icke skulle få flera överklaganden av åklagare än dem som nu ske i ordinär väg.

Väl är det ofrånkomligt, att åklagares beslut i fråga om ordnärt vad i någon mån måste influeras av processekonomiska synpunkter. Uppenbarligen begär ingen, att en åklagare skall överklaga exempelvis en underrättsdom, varigenom den tilltalade ådömts 45 dagsböter å 2 kr., blott därför att han enligt åklagarens mening bort dömas till 50 dagsböter å 2 kr. Om en person dömts för stöld, bedrägeri och förskingring till ett straff, som åklagaren finner godtagbart för dessa brott, lär knappast någon påyrka, att åklagaren skall överklaga domen, i vad den tilltalade frikänts från åtal för uppgivande av falskt namn till hotells resandeliggare. Det är knappast heller troligt, att en åklagare skulle vädja i ordinär väg i fall som dessa, vare sig anslutningsrätt finnes eller icke. Det är däremot väl tänkbart, att han utnyttjar sin anslutningsrätt, om den tilltalade klagar. Men kan då detta anses önskvärt? Det förefaller mera tilltalande, att åklagaren har att avgöra fullföljdsfrågan helt oberoende av hur den tilltalade ställer sig. Att åklagaren först avstår från fullföljd men därefter, om den tilltalade själv klagar, griper chansen att till det yttersta hävda det allmännas intresse av brotts beivrande, kan möjligen betraktas såsom ett knappast fullt värdigt köpsläende med detta intresse.⁷ Har åklagaren en gång sagt sig, att det intresse han har att företräda, icke under alla omständigheter påkallar fullföljd, torde man kunna låta det förbli därvid. Tidigare har också framhållits, hurusom VINBERG betecknat det såsom en olämplig användning av anslutningsvad, att åklagaren »lurpas-

⁷ Här må nämnas, att PLB ansett anslutningsrätten i brottmål särskilt för målsägande äga viss betydelse, medan intet nämnes om åklagares utnyttjande av anslutningsvad. (PLB s. 529.) Jfr vidare nedan not 9.

sar» på den tilltalade i en straffmättningsfråga.⁸ Det är svårt att inse, att åklagaren »turpassar» i väsentligt mindre mån, om han först avstår från att överklaga domen i en bland flera åtalspunkter, i vilken den tilltalade frikänts, men därefter genom anslutningsvad söker få honom fälld i denna punkt. Endast i den mån anslutningsvadet i det senare fallet må ha till syfte att öka möjligheterna för att underrättsdomens helhetsresultat vidmakt-hålles, kan det väl föreligga någon principiell skillnad mellan fallen. Även för detta fall synes man dock kunna utan större saknad avstå från anslutningsrätt för åklagare.

Frågan om anslutningsrätt för åklagare har emellertid ännu en processekonomisk aspekt. Kan fullföljd av den tilltalade föranleda anslutningsvad av åklagaren, kan det förmodas, att han betänker sig noga, innan han fullföljer talan eller i varje fall innan han beslutar sig för att vidbliva ett ändringssökande, sedan åklagaren anfört anslutningsvad. Anslutningsrätt för åklagare kan alltså fylla en fullföljdsbegränsande funktion åtminstone såsom en för den tilltalade avskräckande faktor.⁹ Emellertid synes det kunna starkt ifrågasättas, om det verkligen är önskvärt, att tilltalad vid beslut i fråga om fullföljd skall behöva kalkylera med risken för en straffskärpning. Besvarar man denna fråga nekande, får man visserligen såsom konsekvens räkna med ett sannolikt icke obetydligt antal utsiktslösa överklaganden av tilltalade. Men är icke intresset, att en tilltalad icke blir oskyldigt dömd eller fälld till för strängt straff, så betydelsefullt, att man bör vara beredd att acceptera även relativt avsevärda processekonomiska olägenheter för att eliminera risken, att den tilltalade avskräckes från att överklaga en under-rättsdom, som verkligen är felaktig till hans nackdel?

Besvaras sistnämnda spörsmål jakande, synes intet hållbart

⁸ Jfr ovan s. 87.

⁹ En sådan funktion synes emellertid icke ha varit av lagens upphovsmän avsedd. NLB framhöll visserligen betydelsen av att anslutningsrätt kunde avskräcka mången från obehogad fullföljd men yppade även tvivel angående lämpligheten av anslutningsrätt för åklagare och föreslog sådan rätt endast därför att övervägande skäl ansågos tala för likställighet härutinnan mellan de olika parterna. PK och PLB ha överhuvud icke åberopat den ifrågavarande avskräckningssynpunkten. Jfr ovan s. 62 f.

skäl för åklagares anslutningsrätt stå att finna. Besvaras det nekande, är emellertid därmed icke sagt, att den ifrågavarande anslutningsrätten bör bibehållas. För den som finner avskräckningssynpunkten böra tillmätas avgörande vikt, erbjuder i stället avskaffandet av förbudet mot reformatio in pejus, såvitt gäller med tilltalads överklagande avsedd gärning, en effektivare utväg. Redan tidigare har framhållits, att i betraktande av de vittgående faktiska undantag, som i 51: 25 RB gjorts från detta förbud, vad som återstår därav — alltjämt förutsatt att det endast är fråga om med fullföljden avsedd gärning — näppeligen kan motiveras ur de med förhandlingsprincipen sammanhängande ändamålssynpunkterna.¹⁰ Och vill man avskräcka tilltalade från mer eller mindre utsiktslös fullföljd, sker detta givetvis effektivare, om överinstansen kan på klagan av tilltalad skärpa straffet ex officio än om sådan ändring förutsätter anslutningsvad. Endast såsom en kompromiss mellan avskräcknings- och trygghetssynpunkterna synes anslutningsrätt för åklagare kunna tänkas ha en beaktansvärd funktion att fylla.¹¹

¹⁰ Jfr ovan s. 39.

¹¹ Tanken skulle alltså vara, att ett avskaffande av förbudet mot reformatio in pejus i nu avsedd omfattning skulle utgöra en alltför starkt avskräckande faktor, medan å andra sidan bibehållande av förbudet utan anslutningsrätt skulle alltför starkt uppmuntra till utsiktslösa överklaganden. Denna tankegång måste emellertid bygga på förutsättningen, att åklagaren icke utnyttjar sin anslutningsrätt i fall, där han för sin del anser att straffskärpning är omotiverad. — För dansk rätts del lämnar TROLLE, s. 15 f., upplysningen, att åklagarmyndigheten alltid anslutningsvis yrkar straffskärpning, när den tilltalade klagar. TROLLE finner detta berättigat, emedan tilliten till domstolarna kräver, att »de placeres i Midten» och man icke bör riskera att domstolen anlägger ett strängare betraktelsesätt än åklagaren. TROLLE anför vidare: »Meget hyppigt ønsker man ikke en saadan (d. v. s. straffskärpning), men man bør lade den Mulighed aaben, at den overordnede Instans kan se lidt strengere paa Sagen end Dommeren i første Instans. Hvis man ikke gjorde det, kunde det let ende med, at Anklagemyndigheden opkastede sig til Retternes Formynder, saa at det kom til at se ud, som om Retten altid fulgte, hvad Anklagemyndigheden sagde. Skønner Anklageren, at Dommen er rigtig, behøver han ikke procedere saerlig paa Skaerpelse, men kan indskraenke sig til i sin Paastand at henvise til Ankemeddelelsen.» Detta betraktelsesätt förefaller diskutabelt. Om åklagaren *alltid* använder sin anslutningsrätt, innebär det ju varken mer eller mindre än exakt detsamma som om domstolen ex officio ägde företaga en skärpning av straffet på klagan av den tilltalade. Då man nu icke givit domstolen en sådan möjlighet,

Stannar man inför denna intresseavvägning, synes det emellertid föreligga all anledning att införa anslutningsrätt för åklagare även i revisionsmål. Såsom LASSEN framhållit, torde man ha att räkna med, att tilltalad fullföljer talan till HD i »ett stort antal tämligen enkla mål, däri den tilltalade dömts till kortvarigt frihetsstraff och däri han fullföljer talan utan annan anledning än vetskapen att det i vart fall inte kan bli någon strängare påföljd och att det inte kostar honom själv något.»¹² Varför den tilltalade — om en begränsning av antalet dylika överklaganden anses önskvärt — skall kunna processa utan risk i HD, medan han genom fullföljd till hovrätt direkt eller indirekt utsätter sig för risken av en straffskärpning, synes svårt att inse.

Mot bakgrunden av det anförda synes i första hand avskaffandet av endast anslutningsrätt för åklagare böra förordas.¹³ Om detta förslag förkastas, synes det i varje fall motiverat att likformighet skapas med avseende på vade- och revisionsmål, vare sig man därvid väljer avskaffandet av både anslutningsrätt för åklagare och förbudet mot reformatio in pejus, såvitt gäller gärning som omfattas av tilltalads fullföljd, eller införande av anslutningsrätt för åklagare även i revisionsmål.

Helt oberoende av nyss berörda spörsmål synes det kunna sättas i fråga, huruvida icke de lege ferenda anslutningsrätt bör erkännas i samma omfattning i vade- och revisionsmål. Såsom tidigare framhållits,¹⁴ synes det i lagstiftningsförarbetena åbe-

är det knappast antagligt, att man därmed endast velat giva domstolen tillfälle att dokumentera sitt oberoende av åklagaren. Det akusatoriska element, som anslutningsrätt för åklagare innebär, sättes ju de facto helt ur spelet med det i Danmark enligt TROLLE praktiserade tillvägagångssättet.

¹² LASSEN s. 620.

¹³ Hur man därvid skall ställa sig till frågan om anslutningsrätt för målsägande i fråga om ansvar synes i viss mån tveksamt. Såsom tidigare framhållits, kan ju anslutningsrätt för målsägande fylla sin ordinära fullföljdsbegränsande funktion, eftersom målsägande kan grunda sitt beslut i fråga om fullföljd på vilka personliga skäl som helst. (Jfr ovan s. 87 f.) I betraktande av att målsägande endast sällan torde ha nämnvärt intresse av fullföljd i mål om allmänt åtal och att mål om enskilt åtal äro mycket ovanliga, vill det emellertid synas, som om ingen skada vore skedd, om den tilltalades intresse tillgodosåges i så måtto, att anslutningsrätten för såväl åklagare som målsägande i fråga om ansvar avskaffades.

¹⁴ Se ovan s. 65 ff.

ropade väsentliga skälet mot anslutningsrevision, nämligen att sådan icke skulle ha nämnvärd fullföljdsbegränsande betydelse, mista åtskilligt av sin tyngd, om man utgår från att anslutningsrätt skulle föreligga även i annan del av målet, något som säkerligen åtminstone i viss utsträckning är fallet i vademål. Och även om anslutningsrevision finge mindre praktisk betydelse än anslutningsvad, synes anslutningsrätt i revisionsmål knappast kunna förmodas medföra särskilda olägenheter av nämnvärd betydelse. Det av PLB åberopade skälet, att det skulle föranleda vissa svårigheter att förena anslutningsrevision med tillståndsprövningen i HD, förefaller icke kunna anses bärkraftigt. Det torde emellertid böra förutsättas, att anslutningsvis förd revisionstalan skulle förfalla, om motparten vägrades prövningstillstånd.¹⁵ Huruvida reglerna om summa revisibilis borde anses tillämpliga å anslutningsrevision förefaller i viss mån diskutabelt; närmast till hands låge kanske att i överensstämmelse med vad som synes ha allmänt antagits i utländsk rätt bortse från nämnda regler med avseende på anslutningsvis förd talan.¹⁶ Såsom ett icke betydelselöst skäl för införandet av anslutningsrevision bör slutligen framhållas, ått nu rådande olikhet härvidlag mellan vade- och revisionsmål föranleder vissa komplikationer i fråga om utformningen av förbudet mot reformatio in pejus, vilka skulle elimineras genom tillkomsten av anslutningsrätt även i revisionsmål.¹⁷

Såsom en olägenhet av en tillämpning av reglerna om anslutningsrätt, enligt vilken anslutningsvad kan avse även annan del av målet än den med huvudvadet avsedda, har framhållits, att huvudvadekäranden kan komma i den situationen, att han i den anslutningsvis fullföljda delen saknar möjlighet till en i och för sig önskad ändring till sin förmån. Detta förhållande har — oaktat det icke ansetts böra föranleda en begränsning av anslutningsrätten — befunnits mindre lyckligt i så måtto, att det är ägnat att minska parts benägenhet att av processekonomiska

¹⁵ Jfr ovan s. 67 f.

¹⁶ Jfr ovan s. 66.

¹⁷ Jfr ovan s. 53 f. och s. 160.

skäl begränsa sin fullföljd till viss del av målet.¹⁸ Det förefaller ligga i linje med anslutningsvadets processekonomiska funktion, att huvudvadekäranden tillerkännes rätt att i sådant fall ändra sin talan till att avse även den med anslutningsvadet avsedda delen av underrättens dom. En möjlighet till dylik ändring bör väl göras tidsbegränsad, och ett sålunda framställt yrkande torde väl också böra göras accessoriskt till anslutningsvadet. Huvudvadekäranden skulle m. a. o. de facto få möjlighet att ansluta sig till anslutningsvadet.¹⁹ Ett så snävt begränsat undantag från förbudet mot ändring av talan i hovrätten synes icke kunna anses innebära ett obehörigt eftersättande av de synpunkter, som motivera det ifrågavarande förbudet.

¹⁸ Jfr ovan s. 122 ff.

¹⁹ För de fall, där anslutningsvadesvaranden icke är identisk med huvudvadekäranden, kan uppenbarligen det ifrågavarande önskemålet icke tillgodoses genom en regel om ändring av talan utan endast genom en regel om anslutning till anslutningsvad. Bortsett från det obestriddigen tvivelaktiga spörsmålet, huruvida den ovan för vissa fall förordade anslutningsrätten mot tredje man kan komma att accepteras, synes emellertid kunna sättas i fråga, huruvida dessa speciella situationer påkalla särskilt hänsynstagande ur förevarande synpunkt, i den mån en lagändring därigenom i högre grad kompliceras.

CITERAD LITTERATUR

Corpus iuris civilis. Vol. II. 9. ed. stereotypa. Codex Iustinianus. Recognovit et retractavit P. Krueger. Berolini 1915.

Nya lagberedningens betänkande angående rättegångsväsendets ombildning. D. I—IV [&] Bih. Stockholm 1884. Cit. NLB.

SOU 1926: 31—33. Processkommissionens betänkande angående rättegångsväsendets ombildning. D. I—III. Stockholm 1926. Cit. PK.

SOU 1938: 43—44. Processlagberedningens förslag till rättegångsbalk. I—II. Stockholm 1938. Cit. PLB. [Sidhänvisningarna avse II.]

Förslag till reform af rättegångsväsendet utarb. af en därtill förordnad komité. II. Helsingfors 1901. Cit. Förslag 1900.

Förslag till regeringens proposition till riksdagen angående reform av rättegångsväsendet. Helsingfors 1937. (Lagberedningens publ. 1937: 16.) Cit. Förslag 1937.

Entscheidungen, Höchststrichterliche. Sammlung von Entscheidungen der Oberlandesgerichte und der obersten Gerichte in Zivilsachen. Bd 1—3: 1. Heidelberg [1948—1950]. Cit. HEZ.

Harvard law review. Vol. 1 —. Cambr., Mass. 1887/88 —. Cit. HLR.

Juristenzeitung, Schweizerische. — Revue suisse de jurisprudence. Jahrg. 1 —. Zürich 1904/05 —. Cit. SJZ.

Retstidende, Norsk. Kra, Oslo 1871 —. Cit. NRT.

Ugeskrift for Retsvæsen. Afdeling A. Dansk Domssamling. København 1906 —. Cit. UfR A.

Zeitschrift für Zivilprozess. Bd 63 —. Berlin 1943 —.

(Där annat icke närmare angives nedan, sker citering med enbart författarnamn eller — beträffande tidskriftsuppsatser vid flera arbeten av samme författare — med författarnamn jämte tidskriftens årgång.)

Allen, E., Tvistemålsloven med kommentar. 2. utg. Oslo 1940.

Ameilhaud, G., L'effet dévolutif de l'appel en matière civile. Toulouse 1942. (Thèse.) (Université de Toulouse. Faculté de droit.)

Archbold, [J. F.], Archbold's pleading, evidence & practice in criminal cases . . . 32. ed. by T. R. F. Butler and M. Garsia. London 1949.

Arnold, Unbedingte Unzulässigkeit der reformatio in peius in Strafsachen. GS 1858 s. 207 ff.

- Augdahl, P.*, Norsk civilprosess. 2. utg. Trondheim 1951.
- Bolding, P. O.*, Bevisbördan och den juridiska tekniken. Akad. avh. Uppsala 1951.
- Cézar-Bru*, se Garsonnet.
- Code*, United States, Annotated. Prepared by the editorial staffs of Edward Thompson company and West publishing company. Title 28. St. Paul, Minnesota & Brooklyn, N. Y. 1949. Cit. U.S.C.A., Title 28.
- Coester, E.*, L'appel incident en matière pénale. Lyon 1929. (Thèse.) (Université de Lyon. Faculté de droit.)
- Dillén, N.*, Föreläsningar i straffprocessrätt enligt den nya rättegångsbalken. Stockholm 1947.
- Donnedieu de Vabres, H.*, Traité de droit criminel et de législation pénale comparée. 3. éd. Paris 1947.
- Eckerström, Å.*, Anslutningsrätt till fullföljd av talan i H.D. SvJT 1937 s. 253 ff.
- Ekdahl, C.*, Bestämt yrkande i stämning i tvistemål. TSA 1947 s. 265 ff.
- Några synpunkter på överrättsprocessen. TSA 1948 s. 230 ff.
- Ekelöf, P. O.*, Kompendium över civilprocessen. D. I—III. 2. omarb. uppl. [Utg. av Juridiska föreningen i Uppsala. Stenc.] Uppsala 1951—1952.
- Är den juridiska doktrinen en teknik eller en vetenskap? Lund 1951. (Skrifter utg. av Juridiska fakulteten i Lund. XIV.)
- Engströmer, Th.*, E. Kallenberg: De ordinära devolutiva rättsmedlen i den svenska civilprocessen enligt 1901 och 1915 års lagstiftning i ämnet. Lund 1915. [Rec.] SvJT 1918 s. 206 ff.
- Om reformatio in pejus i brottmål. I—II. Uppsala 1937—1938. (I: Uppsala universitets årsskrift 1937: 2. II: Inbjudningsskrift.)
- se Gärde.
- Erhard, F.*, L'interdiction de la reformatio in pejus. Revue de science criminelle et de droit pénal comparé 1939 s. 469 ff.
- Fischer, E.*, Das Verbot der reformatio in pejus in der Reichsstrafprozessordnung. Halle (Saale) 1934. (Diss.)
- Garsonnet, E.* [&] *Cézar-Bru, Ch.*, Traité théorique et pratique de procédure civile et commerciale, en justice de paix et devant les conseils de prud'hommes. T. VI. 3. éd. Revue, corrigée et mise au courant de la législation et de la jurisprudence. Paris 1915.
- Glasson, E.*, *Tissier, A.* [&] *Morel, R.*, Traité théorique et pratique d'organisation judiciaire, de compétence et de procédure civile. T. III. 3. éd. Entièrement refondue, complétée et mise au courant de la législation et de la jurisprudence. Paris 1929.
- Guldener, M.*, Das schweizerische Zivilprozessrecht. Bd II. Zürich 1948.

- Gärde, N., Engströmer, Th., Strandberg, T. [&] Söderlund, E.*, Nya rättegångsbalken jämte lagen om dess införande. Med kommentar. Stockholm 1949. Cit. *Gärde*.
- Haas, A.*, Das Verbot der reformatio in peius im geltenden Strafprozessrecht (einschl. Militärstrafgerichtsordnung) und die Frage seiner Beibehaltung im künftigen Strafprozess. [Tübingen] 1934. (Diss.)
- Halsbury's Laws of England* . . . 2. ed. under the general editorship of Viscount [D.] Hailsham. Vol. XXVI. London 1937.
- Hansen, V., Hurwitz, S. [&] Munch-Petersen, E.*, Retsplejeloven med Bilove m.v. Udg. og kommenteret. I. København 1939. Cit. *Hansen, Hurwitz, Munch-Petersen*.
- Hassler, A.*, Svensk rättspraxis. Processrätt 1931—1935. SvJT 1937 s. 210 ff.
- Den nya rättegångsbalken. D. I. Lund 1947.
- Utsökningsrätt. Stockholm 1952. Cit. *Hassler*, Utsökningsrätt.
- Hemming-Sjöberg, A.*, Efterskrift [till art. av C. Ekdahl]. TSA 1947 s. 269 f.
- Huber, J.*, Die Appellation nach den schweizerischen Strafprozessgesetzen. Altdorf 1930. (Diss. Freiburg in der Schweiz.)
- Hult, Ph.*, Lagens bokstav och lagens andemening. SvJT 1952 s. 579 ff.
- Hurwitz, S.*, Tvistemaal. Hovedpunkter af dansk Civilprocesret i Domssager. København 1941. Cit. *Hurwitz*, Tvistemaal.
- Den danske strafferetspleje. 2. udg. København 1949. Cit. *Hurwitz*, Strafferetspleje.
- se Hansen.
- Jonas, M.*, se Kommentar.
- Kallenberg, E.*, Om kvittning i rättegång. SvJT 1916 s. 129 ff. och s. 209 ff.
- De ordinära devolutiva rättsmedlen i den svenska civilprocessen. 2. uppl. Lund 1922.
- Svensk civilprocessrätt. Bd II: 1. Lund 1927.
- Karlgren, Hj.*, Skadeståndsrätt. Stockholm 1952. (Institutet för rättsvetenskaplig forskning [I].)
- Kleinfeller, G.*, Das Verbot der reformatio in pejus. GS 1886 s. 579 ff. Kommentar zur Zivilprozessordnung. Begr. von L. Gaupp. Fortgef. von F. Stein und M. Jonas. I—II. 17. neubearb. Aufl. von A. Schöнке. Tübingen 1949—1951. Cit. *Stein-Jonas-Schöнке*.
- Lassen, B.*, Den fortsatta processreformen. SvJT 1950 s. 611 ff.
- Lauber, W.*, Von der Anschlussberufung. SJZ 1924 s. 205 ff.
- Lauckner, R.*, Zur Geschichte und Dogmatik der reformatio in peius. Breslau 1913. (Diss. Würzburg.)

- Lenhardt, W.*, Die Anschlussberufung. Coburg 1933. (Diss. Erlangen.)
- Magnol, J.*, se Vidal.
- Malmström, Å.*, Till frågan om lagtolkningsmetoderna. SvJT 1952 s. 657 ff.
- Malss, R.*, Die reformatio in pejus im deutschen Zivilprozess. Greifswald 1916. (Diss.)
- Merkel*, Über das Recht der Berufung in Strafsachen und deren Einfluss und Wirkung auf das erstrichterliche Urtheil. GS 1853: I s. 448 ff.
- Morel, R.*, Traité élémentaire de procédure civile. 2. éd. Paris 1949. — se Glasson.
- Munch-Petersen, E.*, se Hansen.
- Munch-Petersen, H.*, Den danske Retspleje, D. II. 2. gennems. og ændrede Udg. København 1924.
- Nehrman, D.*, Inledning til Then Swenska Processum Civilem, efter Sweriges Rikes Äldre och Nyare Stadgar, författad och upsatt. Lund 1732.
- Nikisch, A.*, Zivilprozessrecht. Ein Lehrbuch. Tübingen 1950.
- Norden*, Zum Verbot der reformatio in pejus. ZStW 1909 s. 781 ff.
- Olivecrona, K.*, Utsökning. Föreläsningar. Lund 1945. Cit. *Olivecrona*, Utsökning.
- Straffprocessen. Kompendium. 2. bearb. och utvidgade uppl. [Utg. av Juridiska föreningen i Lund. Stenc.] Lund 1951.
- Pabst, A.*, Das Verbot der reformatio in pejus in der deutschen Strafprozessordnung. Würzburg 1934. (Diss.)
- Palmgren, B.*, Reformatio in pejus i brottmål. Kan förbudet mot reformatio in pejus vid ändringssökande anses berättigat inom straffprocessen? FJFT 1948 s. 12 ff.
- Peters, K.*, Strafprozess. Ein Lehrbuch. Karlsruhe 1952.
- Plischke, K.*, Die reformatio in pejus im Zivilprozess. Borna-Leipzig 1921. (Diss. Jena.)
- Pound, R.*, Appellate procedure in civil cases. Boston 1941. (The judicial administration series. Publ. under the auspices of the National conference of judicial councils.)
- Salomonsen, O.*, Den norske straffeproseslov med kommentar. I—II [&] Tillegg utarb. av R. Aasgaard. 2. utg. Oslo 1925—1941.
- Schlyter, K. J. D.*, Summa revisibilis. Några exempel på uppskattning av processföremåls värde enligt den nya fullföljdslagen. Ett föredrag. (Tr. som manuskript.) Stockholm 1915. (Särtryck ur Sveriges Advokatsamfunds förhandlingar 1915.)
- Schultzenstein, [M.]*, Wesen und Grund der Unzulässigkeit einer reformatio in pejus. Zeitschrift für deutschen Civilprozess 1903 s. 1 ff.

- Schwarze*, Über den Devolutiveffect der Rechtsmittel, insbesondere gegenüber dem Verbote der reformatio in pejus. GS 1862 s. 279 ff.
- Schwendener, K.*, Das Rechtsmittel der Berufung im schweizerischen Strafprozessrecht. Bern 1928. (Diss. Zürich.)
- Schönke, A.*, Lehrbuch des Zivilprozessrechts. 7. neubearb. Aufl. Karlsruhe 1951.
- se Kommentar.
- Skeie, J.*, Den norske straffeprosess. Bd II. Oslo 1939.
- Sprengel, I.*, Die reformatio in pejus im Strafverfahren in Geschichte und Gegenwart. Göttingen 1937. (Diss.)
- Stang, E.*, Rettergangsmåten i straffesaker. 2. utg. Oslo 1951.
- Stein, F.*, se Kommentar.
- Stock, U.*, Strafprozessrecht. Ein Grundriss. Tübingen 1952.
- Strandberg, T.*, se Gärde.
- Sträuli, H.*, Gesetz betr. den Strafprozess (Strafprozessordnung) mit Anmerkungen hrsg. unter Mitwirkung von W. Hauser, E. Hauser, E. Biedermann. Zürich 1924. (Gesetze betreffend die zürcherische Rechtspflege. T. III.)
- Söderlund, E.*, se Gärde.
- Thode, K.*, Das Verbot der reformatio in pejus im Reichsstrafprozess. Altona 1896. (Diss. Göttingen.)
- Tirkkonen, T.*, Förbudet mot reformatio in pejus i brottmål enligt finsk rätt. SvJT 1948 s. 295 ff.
- Tissier, A.*, se Glasson.
- Trolle, J.*, Procedure i Straffesager. Kjøbenhavn 1951.
- Undén, Ö.*, Svensk sakrätt. II: 1. 3. genoms. uppl. Lund 1951.
- Wach, [A.]*, Die Reformatio in pejus bei Eidesurtheilen. Beiträge zur Erläuterung des deutschen Rechts . . . Begr. von J. A. Gruchot. 1893 s. 465 ff.
- Walsmann, H.*, Die Anschlussberufung. Zugleich ein Beitrag zur Lehre von der Berufung, insbesondere Grundlagen und Zulässigkeitsvoraussetzungen der Berufung. Leipzig 1928.
- Weiss, Th.*, Prozessrechtliches aus dem Bundesgericht. SJZ 1922/23 s. 360 ff.
- Vidal, G.*, Cours de droit criminel et de science pénitentiaire . . . [T. I]—II. 9. éd. refondue et mise au courant de la législation et de la jurisprudence . . . Par J. Magnol. Paris 1947—1949. Cit. *Vidal-Magnol*.
- Wildte, S.*, Om kostnader i civil rättegång och deras gäldande. Akad. avh. (Stockholm). Göteborg 1931.
- Vinberg, E.*, Åklagarna och den nya rättegångsordningen. Några reflexioner. SvJT 1950 s. 849 ff.

FÖRKORTNINGAR

FAL	Försäkringsavtalslagen
FJFT	Tidskrift utgiven av Juridiska föreningen i Finland
GB	Giftermålsbalken
GS	Der Gerichtssaal
HD	Högsta domstolen
HEZ	Höchststrichterliche Entscheidungen in Zivilsachen
HLR	Harvard law review
JustR	Justitieråd
NJA	Nytt juridiskt arkiv, avd. I
NLB	Nya lagberedningen (s betänkande angående rättegångs- väsendets ombildning)
NRev.	Nedre justitierevisionen
NRT	Norsk retstidende
PK	Processkommissionen (s betänkande angående rätte- gångsväsendets ombildning)
PLB	Processlagberedningen (s förslag till rättegångsbalk)
RB	Rättegångsbalken
Rpl.	Lov om rettens pleje
SJZ	Schweizerische Juristenzeitung
SL	Strafflagen
Strpl.	Lov om rettergangsmåten i straffesaker
SvJT (rf.)	Svensk juristtidning (rättsfallsavd.)
TL	Lov om rettergangsmåten for tvistemål
TSA	Tidskrift för Sveriges Advokatsamfund
UfR A	Ugeskrift for Retsvæsen (Afd. A, Dansk Domssamling)
U.S.C.A.	United States Code Annotated
ZPO	Zivilprozessordnung
ZStW	Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft
ÄRB	Äldre rättegångsbalken

CITERADE SVENSKA RÄTTSFALL

NJA

1904 s. 221	56	1939 s. 620	19
1905 s. 251	56	1940 s. 724	19
1918 s. 65	56	1941 s. 669	41
1919 s. 508	21 ff.	1944 s. 356 IV	22 ff.
1922 s. 79	23 ff., 58	1944 s. 688	42
1924 s. 32 II	56	1944 B 87	150
1924 s. 243	159	1945 s. 173	20
1925 s. 573	56	1948 s. 5	159
1933 s. 71	23 ff.	1948 s. 740	90 ff., 175
1934 s. 103	159 f.	1951 s. 688	158
1935 s. 169	56	1952 s. 400	20
1938 s. 430	150	1952 s. 468	175

SvJT

1919 rf. s. 47	22 ff.	1945 rf. s. 70	15
1922 rf. s. 53	56	1948 s. 348	143, 175
1927 rf. s. 4	42	1949 s. 356	14
1928 rf. s. 38	21 ff.	1950 s. 126	15

Otryckta rättsfall

Svea hovrätts beslut 15 mars 1950, VII. avd. nr B 20	148, 175
Svea hovrätts dom 10 maj 1950, VII. avd. nr B 43	129, 139
Svea hovrätts utslag 28 februari 1951, VIII. avd. nr Ö 2	89
Svea hovrätts beslut 15 april 1952 i mål IV. avd. T 143/143 a	110, 180
Svea hovrätts dom 27 juni 1952, VII. avd. nr B 69	148, 175
Svea hovrätts dom 12 september 1952, I. avd. nr T 40	115
Svea hovrätts dom 7 oktober 1952, VII. avd. nr B 97	148 f., 175
Svea hovrätts dom 13 oktober 1952, III. avd. nr T 45	135
Svea hovrätts dom 6 februari 1953, VII. avd. nr T 7	115 f.

INSTITUTET FÖR RÄTTSVETENSKAPLIG FORSKNING

Institutet för rättsvetenskaplig forskning grundades år 1947 av Knut och Alice Wallenbergs Stiftelse. Enligt sina stadgar har Institutet till ändamål att främja rättsvetenskaplig forskning och bör därvid särskilt verka för en sådan bearbetning av gällande svensk rätt, som kan vara till gagn för domstolarna, det praktiska rättslivet och juristutbildningen.

Institutet har nu för avsikt att låta de verk, till vilkas författande bidrag lämnas, i regel utgivas i en bokserie under Institutets beteckning. I och med föreliggande arbete ha hittills i serien utkommit

Hjalmar Karlgren

SKADESTÅNDSRÄTT

Håkan Nial

INTERNATIONELL FÖRMÖGENHETSÄTT

Lars Welamson

OM ANSLUTNINGSVAD OCH REFORMATIO IN PEJUS

NÄRMÄST UTKOMMER

Gunnar Lagergren

Delivery, Property and Risk of Loss in the Law on Sale

UNDER FÖRBEREDELSE ÄRO ARBETEN AV

Sigurå Dennemark: Om svensk domstols behörighet i förmögenhetsrättsliga tvister

Henrik Hessler: Om förmånsrätt

Hjalmar Karlgren: Om svensk köprätt beträffande lös egendom

Karl Olivecrona: Straffprocessrätt

Åke Malmström: Om rättsförhållandet mellan föräldrar och barn

Håkan Nial: Om handelsbolag och enkla bolag

Knut Rodhe: Om obligationsrättens allmänna del

Folke Schmidt: Om tjänsteavtal

Pris häft. kr. 16:00